Coperta : *Tia Peltz*

Toate drepturile rezervate Editurii Minerva

I. A. BASSARABESCU

PE DREZINĂ

Nuvele și schițe umoristice

EDIȚIE DE
TEODOR VÂRGOLICI

EDITURA MINERVA
BUCUREȘTI — 976

II 595535

Ediția de față reproduce textul volumului: I. A. Bassarabescu — *Scrieri alese*, ediție îngrijită și prefață de Teodor Vârgolici, București, Editura pentru literatură, 1966.

DIN VOLUME

ACADEMIA
BIBLIOTECA
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

În clasă nici un zgomot, nici măcar un fîşîit de hîrtie. Un vînt de primăvară aducea prin ferestrele deschise mirosul dulce de la trandafirii din grădină. Prin vecini cînta un cocoş alene. Razele soarelui, pătrunzînd printre frunzele salcîmului din stradă, se jucau nebunatic pe bănci, pe ziduri, pe feţele tăcute ale băieţilor.

Era întîia zi după vacanţa Paştelui. Plouase în ajun, şi timpul răcoros, ziua frumoasă mă făcea să stau pe ghimpi în bancă. Fără voie, gîndul mi se ducea la pămîntul bătătorit din curtea şcoalei, la joc, la arşicele din buzunar. Şi tăceam, tăceam cu toţi, căci d-nu Tanu intrase şi-şi căuta ochelarii, ca să strige catalogul. Ce rău părea d-nu Tanu cînd îşi punea ochelarii! Nu ştiu cum, dar sticlele acelea pe ochii lui mici, verzi, neastîmpăraţi îi dau înfăţişarea unei viespi cu aripele întinse, cu acul scos, gata să înţepe, cum aveam şi noi una zugrăvită pe cartea de citire. Mi-aduc aminte că întotdeauna cînd d-nu Tanu se pregătea să-şi puie ochelarii, un fior neînţeles îmi îngheţa inima; vezi că printr-înşii pusese el atîtea treiuri la lecţie şi la conduită, pe dasupra lor ochii lui de vulpe descoperise atîtea neorînduieli în clasă, cînd, pe neaşteptate, auzeam:

— Rădulescu, în genunchi; Manolescu, cinci la palmă... cutare, azi la arest pînă la unu.

Abia îmi mai uitasem de aceşti ochelari, de căutăturile şirete şi frumoasele făgăduieli ale d-lui Tanu; abia ieşisem din aerul liber al vacanţei, şi acum, acum cînd ziua era aşa de ispititoare şi maidanul din faţa şcoalei aşa de bătătorit, cu ce inimă puteam să mai

ascult glasul cîntat al d-lui Tanu, strigînd catalogul, îngînat de ecoul clasei tăcute sau de cîntecul unui cocoș din apropiere ?

Cercetasem cu privirea toate lucrurile din clasă : zidurile albe, tablourile de istoria sacră, harta Europei de lîngă catedră ; contemplasem mult jocul frunzelor salcîmului, mișcate de vînt, și acum privirea mi se oprise asupra dascălului meu. Era neschimbat. Aceeași barbă roșie, neîngrijită, același păr cărunt, tuns la piele și rar, aceiași ochi mici și răi, cătînd neîncetat în juru-le, aceleași urechi mari, late, întoarse înspre noi ca două uși deschise ; pînă și gulerul murdar de la cămașe rămăsese așa cum îl lăsasem înainte de vacanță. Numai redingota părea înnoită. Nasturii de la spate fuseseră puși, petele cenușii de pe piept erau mai puțin izbitoare. Ghetele însă, ghetele d-lui Tanu, mari, late în vîrf, împeticate, dar lustruite ca oglinda rămăseseră aceleași. Cele două săptămîni de vacanță nu știrbiseră nimic în dascălul meu, numai frumusețea vremii, care împrăștia peste tot o pulbere de aur, îl făcea și pe dînsul mai spălat în dimineața aceea.

Strigă catalogul, tuși de două ori ; apoi, cu creionul la gură, rămase pe gînduri. Un aer de blîndețe se lăsa încet-încet pe fața lui, de obicei rea și batjocoritoare. Dar îl mai văzusem și altă dată făcînd astfel. Nu pentru întîia oară fruntea i se descreței, ochii i se înseninau, mustățile lui groase se apropiau de nas, gata să intre în el ca să dea naștere unui rîs lingușitor. Avusesem prilejul de multe ori să-l vedem făcîndu-ne această strîmbătură de bunăvoință, căci nu o dată d-nu Tanu făcuse pe negustorul cu noi.

Și părea un înger d-nu Tanu ca negustor ! Ce n-am fi dat să-l vedem întotdeauna că are cîte ceva de vînzare ori de cerut : eram siguri că în ziua aceea sîntem scăpați de observații, de bătaia la palmă, de treiurile la conduită și uneori de lecții chiar. În zilele de desfacere, dascălul nostru era de zahăr. Nu știu cum, însă lucrurile de la dascăl îmi păreau înzestrate cu un dar sfînt : ce fericire pentru mine să am în mînă același creion pe care-l avea d-nu Tanu, să am pe bancă ace-

lași fel de hîrtie, aceeași carte pe care o avea și el! Ajunsese chiar să mă prindă slăbiciunea de a purta și eu ochelari ca dînsul. Cu cîtă plăcere luam acasă din buzunarul tatii ochelarii și-i puneam pe nas; ce bucurie simțeam atunci, în fața oglinzii, cînd mă găseam leit profesorul meu și-mi părea rău că n-am ochii verzi, că n-am barbă, că n-am părul roșu, cărunt și rar, ca dînsul!

D-nu Tanu își strînse catalogul. Ce fericire! Azi n-ascultă pe nimeni.

Își trase scaunul mai spre noi și începu:

— Băieți, știți prea bine că se apropie examenul.

Examenul! Așa e; mai era o lună pînă la examen. Și eu, care nici nu visasem, eu, care nici n-apucasem să uit bine cozonacii și ouăle roșii... Examenul ăsta, ale cărui emoții, de altfel, pînă atunci, nu le simțisem decît de două ori! Trebuie să fi avut ceva drăcesc ascuns într-însa vorba aceasta, de mă înfiora astfel. Fără voie mă ducea gîndul la examenul trecut: ce zi solemnă, ce aer de sărbătoare dau clasei lanțurile de hîrtie colorată, agățate de pereți în formă de pînză de păianjen; cu cîtă liniște și băgare de seamă erau îndreptate fețele părinților spre întrebările profesorului!

— Atunci se va alege, adaogă d-nu Tanu cu glas cobitor, cel care a învățat își va primi răsplata, va lua premiu, va trece. Cel care nu, are încă speranța îndreptării.

Toate fețele îngrijorate se înseninară.

— E vreme de îndreptare, repetă d-nu Tanu; cu o condiție, însă: să vă faceți datoria. Deocamdată, iată ce vă cer: s-aveți caiete făcute *de mînă*, dar fiindcă voi nu puteți găsi așa bune, trebuie să vă ajut tot eu și aici. Nu vreau să mă dați de rușine la examen.

Și apăsă asupra vorbei examen. Iară noi plecarăm încredințați că d-nu Tanu ne vrea binele.

Învoiala era făcută. A doua zi trebuia să-i aducem fiecare cîte zece lei. Mai înainte de a pleca, d-nu Tanu ne aminti și de decorul clasei; ne spuse că în privința rotogoalelor ne ajută tot el!

Chiar în ziua aceea, pe la cinci, l-am întîlnit pe profesorul meu ieşind dintr-o librărie mică de pe Calea Moşilor, cu un teanc de hîrtie la subţioară. Se ducea repede, cu pasul lui mărunt şi grăbit, cu pălăria-i ieşită la pensie, cu redingota cu nasturii puşi, cu bastonul lui scurt şi noduros. L-am urmărit mult, mult cu ochii. Era o zi deosebită pentru mine cînd întîlneam pe dascălul meu pe stradă. Nu ştiu de ce mi se părea mie că locul lui d-nu Tanu era numai în clasă, că strada nu poate încăpea un om aşa de supărăcios, în stare să te bată la palmă pentru cea mai mică mişcare, pentru cea mai slabă gălăgie şi mă miram grozav cum zgomotul stradei nu-l scoate din răbdări, cum oamenii nu-l ocolesc cu frică.

Nu-l ştiam cine e, de unde vine. Un fel de taină nepătrunsă părea că-i acoperă trecutul. De aceea, mult m-a uimit coana Elenca, prietena mamii, cînd am auzit-o pe dumneaei că-l cunoaşte.

— A, Mihalache Tanu! zicea dînsa cu dispreţ. Cum să nu-l ştiu? Calicul ăla... care îşi mănîncă de sub unghie... Îl ştiu, îl ştiu... Umblă cu haina roasă-n coate, iar pălăria i-a prins mucşchi. A!... Cum să nu-l ştiu?... Mihalache Tanu...

Mihalache! Îi zicea pe nume! Intimitatea asta era pentru mine ceva nou. Eu n-aş fi cutezat. Ciudat! Nu mă puteam nicidecum obişnui cu păcatele pe care i le atribuia coana Elenca lui d-nu Tanu. Eram stăpînit de păreri prea bune pentru ca să mi-l închipuiesc în stare de atîta înjosire. „D-nu Tanu calic, cugetam eu. Nu se poate... d-lui, care ne vrea binele, d-lui, care ne dă caiete şi cărţi aşa de frumoase şi aşa de ieftine... Toate le-o avea: o fi rău, o bate la palmă, dar numai calic şi urît nu e." D-nu Tanu ştiuse să ne insufle trainic credinţa că tot ce face, tot ce are, chiar şi slăbiciunile, sînt la el o calitate; că aşa a trebuit să fie; că dacă ar face altfel, nu l-ar prinde, ar semăna cu oamenii ceilalţi... şi dascălul meu nu semăna cu nimeni!

În timpul primăverii, pînă în ziuă, înainte de a intra în clasă, era vecinic pe afară. D-nu Tanu îşi îngrijea de grădină. Pusese zarzavaturi. Ici-colo cîţiva pomi şi vro

trei rădăcini de trandafiri; restul era semănat cu usturoi, ceapă, cartofi și floarea-soarelui. Coana Elenca spunea că și cu acestea face negoț. Dar eu tot n-am crezut-o.

I-ar fi stat bine, poate, ca muncitor, cu sapa în mînă, cum era el zbîrlit la păr, la barbă, cu pantalonii vechi și în jiletcă. Dar un lucru îi strica tot farmecul: avea la nas ochelarii care-mi reaminteau deodată catalogul, nuiaua și treiurile din clasă.

O singură dată l-am văzut pe d-nu Tanu în frac. Primise vestea că vine ministrul și se pregătise cu o lecție model. Își reparase o pereche de pantaloni, își pusese fracul. Ar fi fost gata, de nu i-ar fi lipsit gulerul de la gît. Nu știu ce i se întîmplase; mi-aduc aminte că a venit în clasă disperat.

— Băieți, care din voi aveți pe acasă vrun guler curat, dar curat; nu strică și nou. Alergați într-un suflet și-mi aduceți. Vine ministrul și n-am nici un guler la îndemînă.

Într-o clipă, douăzeci de băieți zburarăm. Eu ședeam aproape. M-am dus fuga la mama, gîfiind. Îmi dete trei feluri de gulere de ale tatii, ca să aibă de unde să-și aleagă.

Cînd m-am întors în clasă, o parte sosiseră. Fiecare așteptam, mai aproape de ușe, cu gulerul în mînă, căci fiecare voiam să ne bucurăm mai întîi de favoarea de a îndatora pe d-nu Tanu. Unii aduseseră gulere de stambă colorată. În mîna unuia — băiat de spălătoreasă — am văzut un teanc de vreo zece, printre care se deosebeau și vreo două de damă, cu piept. Bietu d-nu Tanu! Ce ploaie de gulere îl aștepta! În acest timp, Ionescu, cel mai mic dintre toți — Ionescu, ciuca tuturor loviturilor de ghiont ale clasei — sosea obosit, d-abia ținînd în brațe două cămăși întregi, una albă și alta de stambă, amîndouă bine scrobite, aproape noi. În clasă se făcuse un zgomot infernal. O mulțime de glume, care de care mai răutăcioase, pe socoteala gulerelor din mîna fiecăruia, erau împărțite la dreapta și la stînga. Sărmanul Ionescu, cît a avut să sufere în dimineața aceea! Și am

fi rîs mult pe seama acestei întîmplări dacă domnu Tanu n-ar fi intrat atuncea.

Era gătit cu fracul, cu pantalonii, cu tot, numai guler la gît n-avea. Văzînd atîtea mîini întinse spre dînsul, găsi, se vede, mai nimerit să le adune de la toţi. Eu îmi dădui în liniște modestul meu obol. Înapoi nu le-am mai văzut. Ionescu se furișase acasă cu cămășile.

În sfîrșit, ministrul sosi. Intră o dată cu d-nu Tanu. Ministru! Un om de care îi e frică și lui d-nu Tanu. Ce mare trebuie să fie!

Absorbit în cercetarea acestui om deosebit, pe care nu ne era dat să-l vedem așa, oricînd, uitasem cu desăvîrșire pe d-nu Tanu.

Timpul ascultării trecuse. Ministrul avea dorința de a-l auzi pe dascăl explicînd. D-nu Tanu se dete jos de pe catedră. Zgomotul ce făcu scaunul cînd el se ridică îmi atrase mai bine băgarea de seamă asupra lui: d-nu Tanu își pieptănase barba. Ce minune! Fracul îl făcea așa de lung! Cum era înalt și slab, cu coada fracului atîrnîndu-i în jos ca la o rîndunică, semăna mult cu băcanul nostru cînd se gătea în zilele de Paște.

Desigur, de astă dată își pregătise lecția. Tuși de două ori, își așeză puțin cravata, ochelarii, și începu... Paragraful din istoria românilor fu spus aproape pe de rost. L-am urmărit cu degetul pe carte. La aritmetică se încurcă la o împărțire, pentru că vrînd să ne facă un „raționament", se vede că-l uitase și se înnămolise. Totuși, nimeni nu i-ar fi băgat de seamă greșeala dacă el singur, zăpăcit, n-ar fi spus ministrului:

— Să nu credeți că m-am încurcat, d-le ministru, dar mi-adusei aminte că raționamentul ăsta nu e pentru dînșii; de aceea îl săr.

Și l-a sărit.

A doua zi, cînd l-am văzut iarăși în redingotă, cu barba care d-abia mai păstra urme din pieptănătura din ajun, cu ochelarii pe nas, cu nuiaua de trestie în mînă, m-am uitat trist la dînsul. Era iarăși d-nu Tanu

de totdeauna: supărăciosul şi răul d-nu Tanu. Dar mă învăţasem cu această schimbare a profesorului nostru.

*

Astăzi e tot director şi tot la aceeaşi şcoală. Îl întîlnesc adesea; pare neschimbat; pînă şi redingota, pînă şi pălăria cu muşchi, ghetele mari, late la vîrf şi pline de petice, au rămas aceleaşi. În schimb, părul lui roşu a început să albească, iar trupu-i, mai nainte drept, s-a încovoiat puţin. Îl salut cu respect şi mă cunoaşte. Îmi răspunde tare şi-mi zice pe nume.

Coana Elenca avusese dreptate. Fostul meu dascăl — acuma văd — face pe cămătarul, pe negustorul, numai să ia bani. Şi a izbutit să strîngă, căci are avere. A fost la expoziţia din Paris; dealtminterelea aceasta e cea mai mare nebunie pe care singur mărturiseşte că a făcut-o în viaţa lui. Şi adaogă într-una cu durere:

— Alţii m-au scos din minţi...

Şi nu ştiu cum, dar chiar astăzi, după atîţia ani, cînd sînt încredinţat de adevăr, cînd văd că întreg d. Tanu e numai zgîrcenie şi lăcomie, azi, impresia din copilărie pare că mă stăpîneşte încă şi fără voie stau la îndoială în faţa chiar a credinţei mele, ca şi acum cîţiva ani, în faţa destăinuirilor coanei Elenchii...

(1890)

I

Se oprise-n faţa teatrului, gînditor, nehotărît. Cei patru lei — întreaga lui avere în seara aceea — îi făceau cu ochiul din fundul buzunarului.

Da, era sigur că are să o întîlnească. Un *benoar*[1] în dreapta — aflase el — fusese cumpărat cu trei zile înainte. Să piardă acest prilej încîntător! Ar fi o copilărie, cînd de atîta vreme nu putuse o clipă s-o mai vadă.

Încremenit, citea la lumina felinarului afişul, pe cînd viscolul îl biciuia în spate.

A! Să intre! Era uşor. Ce-l putea opri?

Ce?

Bravura cu care sărmanele lui haine înfruntaseră trei ierni întregi săpase urme neşterse pe la coate şi pe la încheieturi.

Paltonul îşi încheiase misiunea o dată cu iarna expirată, şi ar fi fost prea îndrăzneţ să încerce să mai părăsească şi de astă dată garderoba zdrenţelor.

De aceea, pe Radu îl surprinsese viscolul în pardesiu.

Şi să intre aşa în teatru? S-o vadă, să-l vază, s-o salute?

Dînsa îl cunoscuse vara; dar vara e uşor să fie cineva îmbrăcat frumos, fără prea multă cheltuială. O, ce binecuvîntat anotimp!

Şi bucuriile trecute îi străbătură duios mintea: cum o văzuse la băi, cum avusese de atîtea ori prilejul de a fi numai ei singuri, şi cum, din pricina emoţiei, nu-i putuse destăinui nimic...

---

[1] Cuvîntul franţuzesc *benoir* (lojă de parter), scris aşa cum se pronunţă.

Cu toate acestea — era sigur — fusese înțeles.
Însă atunci era în haine de vară !...
Totuși, nu putu să reziste.
Se hotărî, fie ce-o fi...

II

Lojile erau încă goale. Prea devreme !
În seara aceea avea noroc !
Se dezbrăcă de pardesiu ; îl așeză liniștit pe scaun, iar pălăria moale, luă el toate măsurile să păstreze incognitoul cel mai strict. Își ascunse cususurile mînecilor cît putu mai artistic și-și îndreptă la gît cravata care părea mai neascultătoare ca oricînd în seara aceea.
Scoase din buzunar o gazetă și o deschise.
Deodată se roși pînă la urechi ; pămîntul îi păru că se prăbușește...
Visul lui sosise !...

III

După sfîrșitul actului întîi, Radu era singurul care rămăsese țintuit pe scaun.
Părea că piesa pentru dînsul urmează. Totuși, nu cuteza încă să-și îndrepte ochii spre loja ei.
Un moment de curaj îl făcu să se hotărască.
Se întoarse.
Dar, grozăvie ! Rămase încremenit : binoclul ei îl ochise drept, fără ocol.
Înaintea unui tun încărcat ar fi stat mai cu bărbăție. În fața privirilor ei arzătoare, însă, nu putu !... Se ridică în picioare și — fascinat automat — salută, înclinîndu-se respectuos în formă de unghi drept.
Efect straniu, totuși : nici un răspuns !
Amorul propriu, revoltat, i se sui în gît. Îl înecă plînsul și rușinea.
Oare nu fusese el cel ochit, sau trufia ei venea să-l lovească așa de crud ?

Negreşit, fiica unui deputat să se scoboare pînă la prietenia unui om obscur, în faţa lumii mai ales, tocmai cînd ea strălucea mai bine alături de părintele ei ?

O cunoscuse la băi ; dar în asemenea locuri toţi se cunosc. Munţii şi dealurile, crîngul, văile şi izvoarele n-au prejudiţii.

Ca o statuă, împietrit pe scaun, aştepta sfîrşitul.

La ieşire fu cel dintîi.

Viscolul devenise afară îngrozitor.

Se aşeză aproape de scara lojilor din dreapta, într-un loc ferit de lumină. Mulţimea se cobora vorbind, rîzînd.

Cei trei : domnul deputat, muma şi fiica veneau la rînd.

Pentru a nu ştiu cîta oară Radu palpită... Dar deodată mirarea, spaima, surprinderea îl cuprinse cînd — Dumnezeule — tatăl se apropie de el...

IV

Ce fericire ! Recunoscut ! ! !...

Iată omul serios şi lipsit de prostiile convenţionale ale lumii noastre !...

Iată cine merită un adevărat salut.

Şi-şi scoase pălăria respectuos şi se înclină iarăşi pînă la pămînt...

— Tinere, fiindcă e prea viscol afară — zise deputatul — fă bine de ieşi şi strigă cupeul cu no. zece.

Şi adaose, pe cînd, zăpăcit, se depărta bietul Radu, galben ca un mort :

— Mai repede, băiete... pas gimnastic... haide... Te cinstesc...

(1891)

Înmărmurită pe scăunel, cu capul rezemat în mîini, ascultă plină de evlavie la ţiganca ce stă pe covor şi-i tot spune...

Cîtă depărtare de la îngerul care crede pînă la demonul care-l înşeală. Ochi negri şi ochi negri : ai crede că în ochi — de s-ar putea doar — să aibă un pic de asemănare între ele, dacă şi între ochi n-ar fi uneori deosebire ca de la cer la pămînt ; căci, pe cînd unii înoată în blîndeţe îngerească, ceilalţi se rotesc în iadul lor de viclenie şi de răutate, ce te-nspăimîntă. Şi cu toate acestea : ochi negri şi ochi negri !...

Nimeni nu le turbură liniştea ; odaia în care tăinuiesc e departe de zgomot, perdelele sînt lăsate, iar afară soarele arde în toiul verii. Abia dacă în cîte o clipă — cînd vrăjitoarea tace — se mai aude lovindu-se de geam vreo muscă ce zbîrnîie pe dinafară.

Ţiganca e bătrînă şi vicleană. Pe cap, nişte codiţe mici, negre, nenumărate, împletite strîns şi meşteşugit, urîte ca nişte lipitori, înconjoară de pretutindeni un tistimel murdar, rupt zdrenţe, ce parcă abia se ţine de creştet, pe cînd o parte din păr, despletit, îi cade pe spate, scurt, atingînd abia umerii. În întunericul feţei şi al privirilor ei, albul ochilor răsare din cînd în cînd îngrozitor. Sînu-i, aproape gol, sărac şi negru ca şi faţa, e împodobit de o salbă cu două rînduri, pe care vechimea o face să bată în arămiu.

N-are mai mult de zece cărţi murdare în mînă, şi pe acelea le tot întoarce, le fermecă, le taie, le întinde-n

C-da 7167 coala 2

poală și ghicește norocul fetei, care, încremenită pe scăunel, cu capul rezemat în mîini, o ascultă, plină de evlavie...

— Și o să ai noroc și o să-ți fie norocul de la unul oacheș... voinic și mîndru, ce-ți pică, uite, chiar acu în casă; cu gîndul, cu trupul... dar ia mai pune colea un gologan la bătrîna, să-ți ghicească baba, că tare ești norocoasă și ai parte, mînca-te-aș!

. . . . . .

— Și se topește după tine, după ochișorii ăia frumoși ca murele... Ceva, vreo rochie, vreo pereche de ghete rupte, că... mult ai noroc!

Iar ea, neștiutoare, vrăjită, încrezătoare, scotocește casa și dă, dă tot ce-i cere, pe cînd țiganca face loc lucrurilor într-un coș vechi, cîrpit, în fundul căruia stă o bidinea fără coadă, smolită pe de margini.

— Și o să vie astăzi?

— Vine, mînca-te-aș! Să mor dacă n-o veni!... Dă la baba palma și să fie cu argint într-însa dacă vrei să-ți cază cu noroc.

Și pe cînd mîna ei mică se lasă în voie prinsă între degetele aspre ale vrăjitoarei, fiorii unei sfinte încrederi în viitor îi străbat trupul și-i împurpurează fața. Niciodată nu-i vorbise cineva atît de mult despre el, niciodată tainele inimii ei n-au fost descoperite cu atîta îndrăzneală de un altul.

Părea că-și odihnește o întreagă viață turburată pe basmele șirete și lingușitoare ale bătrînei, încît ar fi stat multă vreme cu mîna în mîinile ei, fermecată de minunățiile viitorului ce avea să fie așa de frumos; ar fi ascultat mereu această poveste a dragostei ei, dacă un zgomot ușor la ușă n-ar fi făcut-o să tresară.

Dete un colț de perdea la o parte și se uită afară.

O clipă rămase în nedomirire. A doua bătaie la ușă o făcu să se ducă să deschidă...

— Ți-a ghicit norocul, zise el rîzînd și uitîndu-se după vrăjitoare, care pleca.

— Nu! adică... poate!... răspunse ea roșind.

Apoi se apropie de el, cu sfială, și, ca un copil rușinos care ar vrea să ceară un lucru, aproape îi șopti aceste vorbe :

— Închipuiește-ți ! A ghicit că vii astăzi !...

(1893)

Odaie de culcare bogată ; cuib elegant ; covoare de Persia, tablouri, oglinzi veneţiene. Prin fereastra deschisă răcoarea serii aduce din grădină mirosul florilor de liliac. O *veilleusă* albastră dă lucrurilor o lumină fantastică, slabă.

Gînditoare, sprijinită de marmora mescioarei de lîngă fereastră, în rochie albă de mireasă, cu beteală pe cap, stă nemişcată ea. E de 18 ani, e blondă şi are ochii albaştri ca miozotisul.

De un minut, a intrat el, după un vals, cu cravata cam în neregulă, cu pieptănătura puţin stricată.

— În sfîrşit, domnişoară, iată-vă şi cu visul împlinit. Acum o lămurire : aş vrea să-mi spuneţi cum găsiţi răspunsul tatălui dumneavoastră.

— Raţional !

— Aşa ? Raţional însemnează la d-ta a făgădui un lucru şi, în urmă, a-ţi bate joc ?...

Cîteva secunde de tăcere. Apoi el urmează :

— E scandalos. Zestre de gardist ! Aprodul meu de la judecătorie, nu mai departe deunăzi, cînd s-a însurat, mi-a spus că nevasta îi aduce tot atît... Şi tatăl d-tale, după ce îmi făgăduieşte înzecit, vine astă-seară ca să-mi spuie că nu merit nici arvuna aceasta, că eram dator să te iau, că dacă m-aş fi împotrivit, apoi te-aş fi luat de nevoie, prin judecată...

— Aşa e.

— Crezi ? Îmi pare rău că n-am făcut-o. Aş fi avut norocul să fiu azi liber, fără grija căsniciei pe cap.

— Uiţi că greşeala ai făptuit-o singur şi că singur erai dator s-o dregi. Dacă ai ţinut aşa de puţin la mine,

atunci pentru ce, într-o vreme... O! dar nu-ți mai amintesc nimic; mi-aș pierde în deșert timpul!

— ...Am neapărată nevoie de toți banii. Să mi-i dea, sau fac scandal. Astă-seară, dacă m-am stăpînit puțin, e pentru că mi-a fost rușine: seara nunții, și apoi: lumea, invitații... Totuși, eu încă sînt încredințat că e o glumă.

— De ce să-ți înșeli în zadar așteptările? E mai bine să te deprinzi cu dezamăgirea decît să cazi mereu în ea.

— Ceea ce face socru-meu e atunci o infamie.

— Dimpotrivă, e o economie, căci mai am încă trei surori, și... Și adaose zîmbind: E rîndul lor acum...

— Atunci, asta e hoție pe față!!!...

Din salon pătrunde cîntecul orchestrei: un vals de Waldteufel, cadențat, melancolic, încet, ca de departe. El, turburat, își plimbă mîinile prin păr, stricîndu-și pieptănătura așa de artistic așezată de cosmeticul unui bărbier meșter. Ea, cu beteala înfășurată pe mînă, rupe nervos firele poleite și le aruncă pe masă în bucățele. Un colț de lună pătrunde pe furiș în casă. Răcoarea serii aduce mereu, prin fereastra deschisă, miros de liliac din grădină.

— Știi că nu-mi trebuie decît un minut de hotărîre — zise el deodată — ca peste cîteva zile să fim tot ca mai înainte, liberi, despărțiți?

— Ce bine ai face! Căci, după cum văd, o să fie o tortură viața cu d-ta.

— Și chiar mă duc să-i spui de acum socrului. La ce bun să aștept? Primește să-mi dea restul? Ești a mea. Nu?... Rămîneți sănătoși!

— Și eu mă duc să-i spui mamii că e un blestem să ai așa bărbat, și că nu rămîi cu d-ta nici moartă!!...

Amîndoi se îndreaptă spre ușă. O deschid.

Cîțiva curioși, văzîndu-i cum ies, unul după altul, pe el palid, cu cravata cam în neregulă, pe ea cu beteala încurcată, își șoptesc în taină, răutăcios, ironic:

— Nerăbdătorii!!!

(1893)

De n-ar fi fost să cadă frunzele şi să rămîie scheleţi copacii, nimic n-ar trăda sosirea toamnei. Cea mai frumoasă agonie e desigur agonia verii. Seninul cerului, liniştea cîmpului şi apusul soarelui sînt de vară. Numai să nu te uiţi prea aproape, jos, la iarbă, căci descoperi fire uscate, flori pălite şi jale. Albastre să fi fost în vremea lor petalele ce abia se mai ţin colo, pe tulpini, ca pe nişte paie? Parcă păstrează ceva din fosta lor culoare... dar sînt aşa de ofilite, că, uite, acum, pe tot întinsul, viaţă se vede numai pe cer, în ochii iubitei şi la rochia ei... toate de un senin şi viu albastru. Şi cum ea e singura floare ce mai trăieşte în pustiul pajiştii, în acel trist amurg, înviorează parcă sufletul iubitului ei, tăcut ca şi vremea...

Se revăd pentru întîia oară; şi-au ales acest loc paşnic pentru că el are să-i spună atîtea lucruri frumoase din călătorie... O căpiţă de fîn le e scaun... şi se-mpacă aşa de bine amîndoi pe o căpiţă, că încă una ar fi de prisos...

Ea e nerăbdătoare; vrea să-l audă povestind şi nu-i place că-l vede cu ochii ţintă la apus, unde soarele s-a înroşit ca o văpaie şi a crescut ca un uriaş. Ei îi e drag mai bine să se uite în ochii lui...

Se apropie şi mai mult de el, încît te miri cum nu-l dă jos de pe căpiţă; îl ia de mînă; îl întreabă sfios, în taină:

— Şi ce-ai văzut la mare?

— Pe-ntinsul apei, cît poţi să-ţi plimbi ochii pe luciul fără margini, mi-am odihnit, în cele dintîi zile, cugetul muncit de un dor pe care... nu ţi-l spun...

Ea zîmbește și nu se-ndură să-i lase mîna ; știe bine că acel dor pe care nu i-l spune...

— Însă numai în cele dintîi zile — urmează el — da... pentru că...

Ea se neliniștește și ascultă ; ascultă și se turbură.

— Pentru că marea, lacomă cum e, fură totul pentru adîncul ei nesăturat, și se vede că, cu meșteșugu-i de veacuri, șireata, a izbutit ușor să-mi fure și mie dorul !...

De astă dată dînsa îl lasă încet de mînă. Îi vine să plîngă, dar nu vrea ; se stăpînește și nu plînge.

— În cele dintîi zile era furioasă, zise el. Așa am cunoscut-o și m-a înspăimîntat. Prea urla, și valuri mohorîte, tocmai de la mijloc, prea porneau, parcă într-adins, la țărm, spre mine ; și cînd se întîmpla să urmăresc cu ochii vreun val, să-l văd cum se apropie furios și cum se sparge în spume la picioarele mele, mă dădeam cu frică înapoi... Și, să-ți spun drept : aș fi fugit. Dar era un farmec în acest tot de groază, în această lume nouă și necunoscută mie pînă atunci, că, în adevăr, tremuram ; dar aș fi ascultat, ca un copil, o viață întreagă povestea asta minunată a valurilor... Peste trei zile, marea s-a liniștit. Cînd m-am coborît dimineața la țărm și am văzut-o fără nici o pată alta decît razele soarelui, ce străluceau într-o dungă aurie care tăia luciul în două, de la orizont pînă la țărm, cînd m-am oprit în fața acestui pustiu de apă, neclintit și neînvins, în acel moment toată poezia clasică și profană, ruga marinarilor, cîntecele de mare, basmele călătorilor, toate acestea le-am crezut...

A doua zi, iarăși liniște ; și a doua zi, iubita mea, cu greu am părăsit țărmul, căci pe pajiștea pestriță și îmbălsămată de flori, a doua zi, n-am mai fost singur...

De astă dată ea îi aruncă mîna cu mînie și abia poate să-l întrebe liniștită :

— Cu cine erai ?... Te lauzi...

— Vezi ? Ceri prea mult ; dar fiindcă ți-am făgăduit, urmez povestea și te rog nu uita : ți-am jurat că voi spune adevărul. Am întîlnit-o ; rătăcea pe țărm, ca și mine. De atunci, în fiecare zi, ceasuri întregi stam

împreună. Marea ne da atîta prilej de vorbă ! O, e nespus de dulce să te uiți așa pe întinsul apei, să-ți răcorești gîndirea într-o lume nouă !

El tace o clipă și se uită la dînsa. Dînsa plînge. Cea din urmă rază a soarelui care apune tremură pe lacrimile care îi înecă ochii.

— Dacă-ți face rău, nu mai urmez.

— O, nu ! Spune, spune. Mi-e drag să te ascult, căci îmi vorbești de mare și mi-e dor de ea !

Vorbind, s-a depărtat de el cu totul. Pe căpiță ar mai fi acum loc de un om între ei. El se apropie de dînsa. Ea se ridică în picioare. El cade în genunchi, îi ia mîna și se uită în ochii ei, frămîntați de gelozie. Soarele a apus.

— Iubita mea, ființa care a făcut să-mi înec dorul în mare și să nu fug atîta timp de acolo avea ochi albaștri, graiul blînd și era frumoasă ca un înger ! Nu te duce ! Încă două vorbe, și povestea e sfîrșită. Ea m-a făcut să aștept cu nerăbdare sosirea dimineții și să mă duc la țărm, setos de dor. Totdeauna sosea înainte. O găseam în același loc, drag ei, drag mie, în locul acela unde înflorea atîta miozotis, că la lumina veselă și aurie a soarelui de vară părea o mare mititică, o mare făcută pentru noi, o mare de copii. Nu-nțelegi ? Trebuia să mă farmece acei ochi, și...

— Atunci o-nșeli. Dacă o iubeai așa de mult, cum te-ai îndurat să pleci ? Ce cauți aici ? Nu ți-a părut rău cînd te-ai despărțit de ea ?

— Nu. Nu mi-a părut rău de nimic, de nimeni decît de mare.

— Cum ? Te și înșelase ? Începuseși s-o urăști ?

— Dimpotrivă ! Iubirea mea era în culme. Ziua plecării a fost o sărbătoare...

— Înțeleg : ați plecat împreună.

— De loc. N-o întîlneam decît numai cînd eram singur și nu eram singur decît la țărm.

— Atunci nu pricep. Cine era ? Ești bun să-mi spui ?

Îl rugă și se uită la el cum, în genunchi, în fața ei, i-a luat mîna și, ca un copil, i-o sărută.

— Dar tot n-ai ghicit — zise el — copil ce ești, că ființa aceea cu ochi albaștri și cu graiul blînd, care a fost în stare să-mi astîmpere dorul de tine, aceea cu care am trăit o viață nouă la țărmul mării, era chipul tău de înger, erai tu, iubita mea, tu, care n-ai lipsit niciodată din visele mele... Cu tine mi-am potolit dorul nebun de tine, dorul nebun pe care nu l-ar fi răpus nici valurile mării, nici țărmul parfumat de flori!

Iar dacă dînsa rîde acum sau nu, printre lacrimi, el nu știe. Nu se mai poate vedea; soarele a apus de mult.... Ba nu! A răsărit... căci cele dintîi raze pătrund acum ușor prin geamul aburit al vagonului, dau viață gîndurilor lui Radu și-l ajută să pregătească iubitei lui această amăgire... dulce amăgire, care se va nimici însă, topindu-se în cel dintîi sărut al revederii!...

Păcat de așa poveste că nu o poate spune!...

(1894)

Slănic, 15 iulie

„Amalio, nu ţi-am scris nimic de o lună, dar acum te răzbun, căci am de spus atîtea... Ştii că Virgil a terminat pictura la Paris anul ăsta şi s-a întors definitiv în ţară.

Ideea ca să mergem la Slănic vara asta a fost mai mult a lui. Eu stăruiam pentru Sinaia ; dar el e mai mare şi a trebuit să mă supun... Zicea că de Sinaia e sătul ; că are de luat nişte poziţii pentru un peisaj la care lucrează. Şi a ales Slănicul... Mofturi... O să vezi ce a fost...

Nu poţi să-ţi închipui nerăbdarea cu care am aşteptat întîia duminecă... Ce vrei ? Excursiile fade, băile şi celelalte nimicuri te plictisesc groaznic în pustietatea asta.

Duminecă seara era bal. Acolo m-am dus şi eu cu toată inima. Dar... nefericită întîmplare, catastrofă, nu altceva !

Jucam primul cadril.

La balurile astea intime de la băi, ştii că nu e aşa etichetă. Bărbatul vine, se recomandă singur şi trebuie să dansezi cu el. Deci, am primit şi eu să joc cadrilul, fie şi cu un necunoscut...

Fani Pomădici ! Aşa s-a recomandat.

Nu ştiu de ce, dar numele în «ici» mi-au inspirat totdeauna încredere, încît n-am bănuit nimic.

În pauză, începui să stau de vorbă cu el :

— Sînteţi din Bucureşti ?

— Da.

— Funcţionar, desigur... sau rentier...

Atunci se roşi puţin şi-mi răspunse cu timiditate :

— Nu... frizer !...

Am rămas încremenită! Începui să-l măsor cu coada ochiului: ținută mai mult sau mai puțin cuviincioasă. Fie, însă, că-l priveam bănuitor, sau poate și hainele îi veneau cam anapoda, dar descoperii multă neorînduială în tipul cu care stam alături, în nerușinatul care cutezase să mă învîrtească două polci și trei valsuri, fără să-și cunoască lungul nasului. Eram furioasă. Și mi se părea că și aud în juru-mi șoapte și că zăresc priviri pline de ironie... Un veac pînă să se sfîrșească; totuși, nu puteam fi nepoliticoasă. În altă pauză urmai chestionarul:

— Aveți magazinul dumneavoastră?

Cel puțin, dacă ar fi avut atîta!...

— Nu! Dar, cu ajutorul lui Dumnezeu, poate mai tîrziu; acum sînt calfă; lucrez cu ziua pe la alții...

Se anunță finalul... În sfîrșit!... Îi refuzai galopul de la urmă. Cînd mă duse la loc, îmi șopti, cu un fel de sfială cutezătoare:

— Primim și comenzi pentru dame; coafăm pentru nunți; avem cocuri gata...

D-abia îmi putui ține rîsul. Mă dusei indignată la Vergil:

— Vergil, eu nu mai stau aici; m-am făcut de rîs; ăsta e *complect*, nu mai e bal...

Și-i spusei tot.

— Cine e acela?

I-l arătai.

Poți să-ți închipuiești ce noapte de tortură; n-am închis ochii. Mama rîdea de mine cu o poftă nespusă. Îmi venea să plîng, să rup tot, să sfîșii. Ce?... era acolo și lume bună; cîțiva magistrați din împrejurimi, profesori de pe la București... Și bărbierul ăsta, cum se vîrîse așa? Cine-l adusese? Și închipuiește-ți că nimeni nu-l cunoștea. Ceva mai mult; tîrziu tocmai am băgat de seamă: mizerabilul numai cu mine jucase.

Eram hotărîtă ca în dumineca viitoare să-i fac o mojicie zdravănă.

Toată săptămîna nu l-am văzut. Fără îndoială, venise numai pentru bal, cu trenul de plăcere...

Îi aveam veşnic figura în minte ; vezi şi tu ce impresie puternică îmi lăsase. Mustaţa mică, neagră ; un brun frumos, de altfel : în total, aş putea să zic un băiat nostim... Da' cine strică dacă era bărbier !...

Păcat că nu mai sîntem în pension. Trei zile am fi rîs pe socoteala întîmplării acesteia.

Veni şi dumineca aşteptată. Nădăjduiam ca acum să-mi împac toate iluziile amăgite. Pentru dimineaţă era proiectată o excursie prin munţi. Să bem cafeaua pe creştetul unui deal pleşuv. Ce gust să ţii aşa la un creştet pleşuv, fie chiar de deal... Eram puţini : o familie, cunoştinţă de băi, o doamnă văduvă, cu două fete frumoase. Vergil — cred că ai ghicit — stăruise mult să meargă şi ele. Încolo, noi, adică eu şi mama... A, mama întinereşte grozav la munte : suie la mal ca o cerboaică şi coboară ca un ied... Numai din cînd în cînd o auzi :

— Marioară, dă-mi braţul, maică... Vergil e un ştrengar ; lui îi flutură gîndul aiurea...

Vai, ce dimineaţă minunată !... O răcoare şi o duioşie în aer !... Parcă nu mai era Slănicul de peste zi, ars de soare şi luminat peste fire, lipsit de adăposturi, de umbră... Acum, soarele nu răsărise încă şi pe dasupra pădurilor, pe coaste, pluteau aburi. Cum era umbră, ai fi gîndit că e nor ; dar cerul era senin şi limpede ca un cristal... În albastrul lui neclintit, însă, se răsfira un văzduh alburiu, care prevestea o zi călduroasă.

— Să ne grăbim, zise mama, să nu ne apuce arşiţa pe drum. Altfel, n-am făcut nimic.

Tocmai începusem să urcăm. Poteca suia printre nişte stejari bătrîni ; dar mai întîi treceai o pajişte deschisă : un covor de iarbă atît de măruntă, că lăsa vederii pînă şi cele mai mici cocoaşe de pămînt...

— Ia uite, zise o fată, ce pajişte frumoasă ! Parcă a tuns-o cineva.

— Cu maşina numărul zero, adaose Vergil.

Vorbele fratelui meu îmi redeşteptară iarăşi în minte mutra bărbierului. În clipa aceea avusei impresia unei izbituri neaşteptate : la capătul celălalt al pajiştii îl

zărisem... Era el, chiar el, ucigașul meu de acum o săptămînă, bărbierul Fani Pomădici ! !...

De unde vii, Pomădici ? Cine te-a mai scos în calea noastră, în minutul acesta, ca să-mi strici tot cheful ? Căci eram fericită în dimineața aceea de aur, în raiul ăsta răcoros...

Zadarnic... Pomădici înainta neturburat, mîndru, puțin legănat în mersul lui bărbieresc...

Eram hotărîtă să nu răspund la salut. Și așa făcui. Trecu pe lîngă noi ; avea în mînă un pachet, ca o carte înfășurată într-o gazetă.

Vergil îi răspunse cu o politețe care mi se păru exagerată.

Mă supără popularitatea asta a domnului Vergil și mă pregăteam să-i dau un... *faier,* cînd auzii o voce, aproape :

— Domnule, v-a căzut o batistă.

— A, vă mulțumesc, zise Vergil, și îi întinse mîna...

Era scris ca umbra bărbierului ăsta să mă urmărească pretutindeni.

Vergil îi dete mîna a doua oară și se prezintă singur. Toți se făcură cerc în jurul lor. Eu stam cît mai departe...

— Domnul Pomădici, zise Vergil, recomandîndu-l tuturor.

— De unde veneai așa de dimineață ?

— Voiseм să urc dealul ; dar mi-a fost urît singur așa pe poteci, prin rouă ; și mă întorceam în sat.

— Atunci, știi ce ? o idee : haide cu noi.

N-am mai putut răbda : m-am dus la nelegiuitul de Vergil și l-am tras de mînecă cu atîta furie, încît el... zîmbi. Doamne, nu știu ce avea Vergil în dimineața aceea că era distrat, ca un poet. Aproape n-auzea ce-l întreb. Începuse să mă supere.

În sfîrșit, iată-ne și în excursie cu bărbierul. Ce zici, Amalio ? Tu trebuie să rîzi mult citind ; dar știi că eu am plîns atunci, prostește. N-am scos o vorbă ; dar și el parcă știa, că se ferea de mine ca de o năpastă. Eram, în adevăr, hotărîtă să i-o fac.

Într-un rînd, culese şi încercă să-mi dea un miozotis, care îmi plăcuse. Veni cu el la mine şi mi-l întinse, cu un gest caraghios, de mahala. L-am refuzat, scurt :

— Mulţumesc : nu era acela.

Vru, apoi, să-mi amintească ceva de la balul din săptămîna trecută, dar se vede că mă posomorîsem rău de tot, căci îl văzui cum îşi înghite vorbele.

Mama şi Vergil aveau un chef de vorbă şi de rîs nesuferit...

— Să nu vă deocheaţi, le zisei, într-un avînt de indignare.

În sfîrşit, iată-ne pe culme... A, dar alţii fuseseră mai vrednici decît noi ?... Şi cine ? Nişte prieteni buni : colonelul Varian, unchiul tău, cu nevasta şi cu amîndouă nepoatele lui, verele tale Dolores şi Natalia, blonda şi bruna, slăbiciunile noastre. Nu sînt băiat, şi totuşi, cînd le-ntîlnesc, simt aşa o sărbătoare în suflet. E ceva ales în fetiţele astea. Şi ce păcat că eram atît de tristă atunci, atît de necăjită din pricina nesuferitului de Pomădici...

Colonelul sări sprinten înaintea noastră.

— Cam tîrziu, cam tîrziu, leneşilor ! A, uite şi domnişoarele Marioara, şi Vergil, şi Titu !

„Titu" ?

Mă uitai împrejur... Visam ? Varian da mîna cu bărbierul. Fără voie, îmi veni în gînd versul lui Alecsandri :

„Atuncea colonelul dă mîna cu sergentul..."

Acum o da cu Pomădici.

Eram curioasă să văd sfîrşitul dramei. Mă apropiai.

— Ia să vedem, talentatul meu domn, cu ce ni te lăudai ! zise Varian. Şi-i luă pachetul din mînă.

Ştii bine, scumpă Amalio, că sîntem o familie de pictori pasionaţi. Vergil adoră portretele ; eu mă jertfesc pentru flori... Pentru un buchet de liliac bine făcut, sînt în stare să-mi dau viaţa. Ţi-aduci aminte cît m-am necăjit să fac unul pe sticlă, primăvara trecută. Ei bine, pachetul din mîna bărbierului, adică a lui Titu, sau nici eu nu mai ştiu cum să-i mai zic, conţinea un tablou în ulei : tocmai o glastră cu liliac alb şi roşu : mult, des, artistic executat.

Mă apropiai de pricinuitorul tuturor necazurilor mele și începui să-l cercetez... Vergil veni și el. N-a rîs Vergil în viața lui cu pofta din dimineața aceea.

— Dragă Marioară, îmi zise el.

Abia putea vorbi.

— Scumpă surioară, dă mîna domnului Titu... pictor de talent, artist desăvîrșit... în flori, cum îți place ție; cel mai bun prieten al meu. Cu el am gustat și dulcele și amarul străinătății. De ăsta, de bărbierul ăsta îți scriam adesea...

Și cu greutate stăpînindu-și rîsul, povesti tuturor gluma. Mi-a plăcut mai ales pofta cu care au rîs Dolores și Natalia; parcă erau doi îngeri. Rîsul lor dulce avea armonia harpelor eoline.

Artistul nostru era din Ploiești. Nu putea părăsi orașul, căci avea niște afaceri acolo. Iată pentru ce musiu Vergil ținuse să mergem la Slănic. Adică, drept vorbind — și acum pot vorbi drept — Vergil ținuse, sau Titu?

Ei bine, vrei să știi sfîrșitul? Ieri a fost logodna mea cu bărbierul. Ideea că am să fiu odată a lui o avea de demult, încă din Paris. E cel mai bun prieten al lui Vergil. Singur, orfan, i-a jurat să nu se despartă de el niciodată...

Întîmplarea cred că ți-a plăcut și ție; dar nu mă lasă inima să nu-ți spun toată șiretenia: farsa asta nu e originală... Acest lucru îl mai făcuse, la niște băi, în străinătate, un coleg al lor, francez.

Așa că, sub oarecare rezerve, putem zice că logodna mea de ieri e rezultatul unui *plagiat.*"

(1895)

Conu Costache Oprişoiu avea proprietăţile dumnealui, cucoană rea şi un băiat zburdalnic. Şi i se părea că toate merg de minune, pentru că — cu firea lui — nu punea nimic la inimă... De striga la el coana Siţa, ca la o slugă, el se făcea că n-o aude şi-şi vedea înainte de flori, de cafea ori de porumbei ; de venea să-i spună că băiatul a mai făcut cutare ispravă, conu Costache răspundea nepăsător :

— Treaba dumitale, coană ! ! Ce-mi spui mie ?...

Ar fi scos din sărite şi pe cel mai răbdător, darmite pe coana Siţa, damă nervoasă şi guralivă din cale-afară.

Negreşit, şi unul şi altul îşi iubea odorul, pentru că numai pe el îl aveau. Dar parcă aveau învoială să-şi ascundă slăbiciunea şi să se-nvinuiască unul pe altul de prea multă iubire. Uneori, la cafea, în pridvor, cînd erau numai amîndoi — şi Gheorghiţă se juca pe departe în faţa casei — privindu-i nebuniile, ei se uitau pe furiş unul la altul, şi cînd ochii li se-ntîlneau din fugă, începeau să rîdă surprinşi...

— Isprăvile dumitale, coană Siţo... Dumneata i-ai dat nas.

— Ba mătăluţă, coane Costache, de cînd ţi-ai depărtat mîna de la dînsul... Să ţi-o spun drept, mă lipseam. Bine a zis cine a zis că decît să faci copii la bătrîneţe, mai bine de loc.

Şi conul Costache abia îşi ţinea rîsul de vorbele coanei Siţa. Iar coana Siţa, ofensată, pleca, dîndu-i cu tifla.

Conu Costache urma să soarbă liniştit din cafea, păstrînd încă, pe faţă, urme din furia rîsului potolit ; apoi se ridica ameninţător, se sprijinea de gardul pridvorului,

ca un orator la tribună, și striga la el de acolo spre maidan.

Gheorghiță se oprea din joc, îl vedea și fugea din ochii lui, să-și urmeze nebuniile în altă parte. Astfel crescu el mare, între porumbei și pomii altoiți, între amenințările lui conu Costache și cicăleala coanei Sița.

Cîtă vreme băiatul fusese mic, conu Costache nu-l cruțase, Doamne ferește. Și mai de frică, mai din vreo pornire firească, copilul învățase carte, iar tatăl, om chibzuit, văzînd că l-a pus pe calea adevărată și că fiul său nu mai face la vîrsta asta de bătaie, începu s-o mai răărească cu urechelile și cu pîra pe la dascăli. Așa credea el că va impune smerenie zburdalnicului Gheorghiță, care, ghicind gîndul tatălui, îl cultiva cu o șiretenie deosebită, pe cînd coana Sița, pentru care lucrurile și ființele luau cu greu o schimbare — mai ales cînd era vorba de Gheorghiță — da de ceasul morții, că a rămas numai în grija ei toată răspunderea creșterii băiatului, încît îi pretindea lucruri ce nu se mai potriveau acum cu vîrsta lui: să nu-l prindă cu tutun, să nu se întoarcă seara mai tîrziu de nouă, să nu-i aducă toți stricații prin casă.

Pentru coana Sița, toți prietenii lui Gheorghiță, buni și răi, se numeau stricați:

— De unde l-ai mai pripășit și pe stricatul ăsta? Să nu-l mai prind p-aici, că-i rup picioarele! A intrat cu galoșii în sală, mi-a murdărit preșul, mi-a scotocit pe masă. Așa e cînd nu e bărbatul zdravăn la casa omului; să vie colea, să vă ia frumușel de mînă și să vă dea în brînci pe amîndoi.

Și bietul Gheorghiță tăcea înghițînd, pentru că mai avea un an pînă la bacalaureat și pentru că-i spusese lui odată conu Costache, în taină, că de va izbuti, îl va trimite la învățătură în străinătate.

Ciudat! Coana Sița nu dăduse băiatului, în viața ei, măcar o palmă. Îl cicălise însă totdeauna și-l cicălea și acum, ca și în trecut. Conu Costache, dimpotrivă: odinioară îl bătuse mult; acum, la mare, nici măcar nu-l mai dojenea.

C-da 7167 coala 3

Bacalaureatul surprinse astfel pe băiat tot copilăros. Totuşi, izbuti, vesel şi senin, ca şi cum ar fi luat un zmeu la încurcare, căci copilul era uşurel, dar pricepea lesne cartea şi nu se ostenea mult cu ea.

Cu asta îşi lăuda conu Costache băiatul la străini, căci văzuse el cam ce stofă pusese coana Siţa în Gheorghiţă.

Şi bătrînul se ţinu de vorbă, căci îi dete bani şi-l trimise la Paris. Din ziua aceea, grija lui pentru porumbei crescu mai mult, pe coana Siţa o necăjea mai puţin. Coana Siţa însăşi parcă îşi potolise graiul. Adeseori beau cafeaua fără să scoată o vorbă. Se vedea bine cum îi ardea dorul de băiat. Totuşi, în scrisori erau amîndoi solemni, sentenţioşi, gravi :

„Să nu aflu că risipeşti paralele, că te aduc îndărăt. Vezi-ţi de carte, băiete, ca să ne putem bucura şi noi. Mă-ta e cam supărată, căci a auzit că nu prea ai purtări frumoase. Adevărat să fie ? Scrie-ne, ca să ne liniştim.

Al tău părinte,

Serdar Constantin K. Oprişoiu"

În fiecare an venea o lună de vacanţă. Băiatul era gras, voios ; se albise la faţă, prinsese o mustăcioară, de drag, şi era deştept şi-i tăia gura în săbii şi pe românește, şi pe franţuzeşte.

Conu Costache, plin de fericire, se uita la coana Siţa cu admiraţie :

— Îţi seamănă, n-ai ce zice : una e coana Siţa, zisă şi gură de Tîrgovişte, şi unul e Gheorghiţă, zis şi Ghiţă, băiatul dumneaei...

Coana Siţa, întotdeauna ceremonioasă, se supăra de atingere :

— Costache, o să mă scoţi odată rău din răbdări cu copilăriile tale.

Conu Costache era, însă, în culmea bucuriei, îşi simţea băiatul aproape, prindea curaj şi se arunca la franţuzeşte, ca să vadă Gheorghiţă că şi el ştie :

— Ce tot spui tu, *ma chèr' Siţo : l'homme propon et Dieu dispon...*[1].

Iar coana Siţa, puţin atinsă în lipsa dumneaei desăvîrşită de cultură, răspundea în batjocură, ca să-şi ascundă umilinţa :

— *Morbleò*[2], Costache, ia mai las-o încurcată cu „pîrleşti[3], nu pîrleşti..."

Şi Gheorghiţă rîdea cu o poftă nespusă de acest teatru gratis.

Aceasta, în orele de veselie...

Dar anii de învăţătură zburară o dată cu miişoarele cheltuite, după cum zicea şi conu Costache.

„Să vedem acum ce procopseală."

Din zi în zi aşteptau răspuns de la Gheorghiţă, care trebuia să sosească. Era prin iulie, şi bătrînii ardeau de nerăbdare, pentru că în urmă voiau să plece cu toţii la Arpatak, şi acolo să se făălească la lume cu odrasla.

Dar, vorba lui conu Costache : *„L'homme propon!"* Într-o dimineaţă, coana Siţa intră la el, cu părul vîlvoi...

— Costache, Costache ! !

— Ce e, omule ?

— Ghiţă e de două zile aici, dar nu îndrăzneşte să vie ; a tras la sor-mea, Frosa, fiindcă n-are curaj, Costache ; că nu e singur, Costache...

— Cum ? tună conu Costache. A venit cu vreo coadă ?

— Cu o şansonetă, Costache ! Ne mănîncă fripţi stricatul ăsta. Nici să nu cuteze să vie, că pui un picior în prag şi-i strig : să ieşi, să ieşi de-aci cu şoacăţa şi cu şansoneta, să te freci pe cap cu ea. Craiule şi ingratule !... La şaitan ! la americance ! nu aici.

Conu Costache se adîncise în gînduri. Se vedea bine că de astă dată era scos din sărite.

— O să-l dezmoştenesc, şi pace ! Nici nu vreau să-l ascult. Asta i-a fost învăţătura ?

---

[1] Personajul pronunţă greşit cuvintele franţuzeşti : *Ma chère Siţo : l'homme propose et Dieu dispose* (Dragă Siţo : omul propune şi Dumnezeu dispune).

[2] Corect scris : *morbleu (fr.)* = la dracu !

[3] Denaturarea verbului francez *parler* (a vorbi).

În acest timp, sosi servitoarea de la coana Frosa, cu o scrisoare.

— Marşi de aici, fă! Nu ne trebuie! strigă coana Siţa. Te trimete cu scrisori, ai? Crede că ne momeşte?

Dar conu Costache o primi şi luă scrisoarea...

— Aşa te-am pomenit, Costăchel dragă, prost şi tont.

— Ia taci, zise conu Costache, recăpătînd obişnuitu-i sînge rece. Taci să vedem ce zice:

„Scumpii mei părinţi,

N-am cuvinte ca să recurg cu destul curaj la bunătatea voastră şi să vă cer mai întîi iertare pentru un pas pe care am fost silit să-l fac, după cum mi-a dictat inima şi mai ales onoarea."

— Fugi, Costache, şi nu mai citi, că-mi vine rău! Auzi inimă! Auzi de cine a prins *simbatie* şi vrea să-l primim cu ea în casă, nerușinatul!...

— Taci, soro, că nu e aşa terchea-berchea; auzi ce zice: că e familie de baron, şi...

— Baronească d-alea scăpătatele; să n-aud!

Şi coana Siţa se apăra cu mîna ca de o ameninţare...

— În sfîrşit, zice conu Costache hotărît, lasă că mă duc eu acolo, să vorbesc cu el.

— Păi fireşte; trebuie să te duci d-ta, ca bărbat, dar vezi de fii iar moale şi să-mi vii cu ei pe cap, că vă iau pe toţi la goană.

Coana Siţa se mai potoli, căci văzu pe conu Costache întinzînd ceremonios mîna spre dulap, unde era cutia cu jobenul. Afacerea era deci gravă.

Cînd îi văzu capul pierdut pe jumătate sub bordurile late ale jobenului, care-i venea destul de larg, coana Siţa se dete respectuos la o parte. Prin acest respect imens părea mai mult că-l sileşte să se pătrundă de greutatea momentului.

Şi conu Costache plecă pe gînduri, iar coana Siţa şezu în prag pînă ce-l pierdu din ochi. Cu fiecare pas ce făcea, bătrînul simţea, însă, cum pierde din curaj. Îşi ştia singur slăbiciunea: ţinea la băiat.

Totuşi, umbra coanei Siţei, pe de o parte, îl ameninţa furioasă; pe de alta, el însuşi era indignat de atîta cutezanţă.

Cu cît se apropia, cu atît se simţea mai mişcat: îşi dregea glasul, îşi încrunta sprincenele, îşi strîngea pumnii, ca în faţa unui atac. Nu ştia încă ce va zice, ce va face; dar, desigur, întîlnirea va fi serioasă, decisivă... Bătăile inimii sale chiar i-o spuneau...

Încă de la poartă, Gheorghiţă îi ieşi înainte şi, fără să-i lase timp de vorbă, îi luă mîinile şi le sărută, apoi strigă spre casă:

— Emma, Emma!...

Şi o roşcovană slăbuţă, mititică, dar vioaie şi cu ochii verzi, sări ca o căprioară:

— O, papa, papa!!

Şi-i sărută mîinile şi-l mîngîie pe frunte, de-i făcea furnicăreli prin trup bietului bătrîn, pe care îl fermecase de tot drăcuşorul acela necunoscut, cu mişcările lui repezi şi zburdalnice.

Dar, Doamne! Scopul venirii?... A, trădare! Mizerabilii îl luaseră repede; şi apoi... umbra Siţei, veşnic ameninţătoare?... Da; şi-aduse aminte; trebuia întoarsă foaia. Acum, ori niciodată!...

Şi Gheorghiţă şi-aminteşte şi azi ce haz a fost cînd bătrînul se opri mişcat şi grăi aceste cuvinte, care pierduseră orice urmă de seriozitate:

— Ia ascultă, *musiu*, ce sînt farafastîcurile astea?!?

(1896)

Într-o zi, un prieten îl prezintă unui cerc de intimi astfel :

— Amicul meu, Fani Croncănescu-Ruşii-de-Vede, fratele poetului.

Mai tîrziu, acelaşi prieten, printr-o ironie a obiceiului, căci erau nedespărţiţi — fără a-l mai numi — zicea, înfăţişîndu-l, numai atît :

— Fratele poetului...

Şi Fani se-nchina radios de acest semn care-l deosebea de restul omenirii.

Unii, mai puţin curioşi, se mulţumeau cu atît. Alţii se grăbeau să-ntrebe :

— Mă rog, al cărui poet ?...

Fani întindea atunci cu grăbire mîna, surîdea şiret şi răspundea cu modestie:

— Al lui Moise Croncănescu-Ruşii-de-Vede, poetul safic.

Acestea se petreceau în cele dintîi luni ale liberării din armată. Fani fusese sergent-major reangajat, la geniu ; şi şi-ar fi reînnoit reangajamentul dacă de curînd n-ar fi făcut cunoştinţa unor duşmani ai militarismului. Un mare dezgust pentru armată îl cuprinse de atunci.

„Vezi, frate — îşi zicea el — ce mult face şi alianţa cu oamenii cumsecade ! Dacă n-aş fi avut destinul să cunosc pe Protopopescu, să-mi deschidă ochii, aş fi fost şi azi cu vătraiul la subţioară. Să nu mai mori, Protopopescule !..."

Vechilor prieteni, cînd îl întrebau miraţi ce e schimbarea asta, le răspundea cu filozofie :

— Contactul, contactul, dragă, face foarte mult. M-am unit cu băieţi unu şi unu. E mai ales Protopo-

pescu, să intri în foc pentru el! Gazetar, cu mii și sute de cunoștințe, m-a introdus în lumea bună. De pildă, cine știa pînă azi că eu sînt fratele lui Moise? Că sînt frate al poetului? Ei bine, azi toți o știu și p-asta. Pretutindeni sînt îmbrățișat, stimat, respectat... Dar nu: „Stînga-n pre'!", „Înainte marș!" și: „Gardă la dreapta!"

Într-adevăr, acest Protopopescu nu-l slăbea o clipă. Simțise că Fani are de cîștigat în curînd, dintr-un proces de moștenire, vreo două miișoare, și, în vederea lor, îl cultiva. Protopopescu era corector la o gazetă, făcea la nevoie și pe reporterul... Pentru Fani, însă, trecea drept gazetar cu vază!

— Îmi placi, îi zicea deseori Fani, îmi placi, fiindcă văd că știi să te iei cu toți. Ești pișicher, mă Nae, și pace!

Și Nae fusese bun copoi. Fani cîștigă procesul. Cele două miișoare fură un vis dus pe aripele unei săptămîni de chefuri.

La Șosea, prin cafenele, în muscal, la teatru, pretutindeni se iveau ca „doi baroni", cum le ziceau amicii. În acest timp, fostul sergent-major își tocise mîna întinzînd-o la cunoștințe noi. Ionești, Petrești, Ștefănești, bucureșteni și provinciali, funcționari și negustori, se perindau cu toții în mintea bietului Fani ca într-o panoramă. Înaintea tuturor, însă, el se deosebea prin fala renumelui: fratele poetului...

„Ce-mi pasă? cugeta el. Eu nu-i țin minte pe toți și nici n-am nevoie. Ei, însă, mă recunosc pretutindeni ca pe un cal breaz: fratele poetului, al marelui poet Moise Croncănescu-Roșiorii-de-Vede!"

Și Moise Croncănescu-Rușii-de-Vede nici nu vrea să știe de frăția bietului Fani. Locuiau separat, în camere mobilate... Se întîlneau rar, și atunci chiar, Moise era vecinic grăbit...

— Iartă-mă, dragă, am un *rendez-vous* la „Fialkowski"... Vino, dacă vrei, diseară pe la mine... Sînt acasă.

Mofturi... În seara aceea, cu siguranță, Fani de l-ar fi căutat, nu l-ar fi găsit. De cîte ori se păcălise astfel!

Nu se supără însă, căci aflase că așa sînt toți poeții ăștia...

„Și apoi, cugeta Fani, are și dreptul. Eu în lumea mea, el în lumea lui. Nu putem să ne combinăm cunoștințele. Îi vine și greu omului: intră pe la «Fialcoțchi», pe la «Capșa»... E amploiat la Interne cu 200 de franci. Mie nu-mi dă mîna deocamdată."

Cele două mii din moștenire scădeau, mulțumită îngrijirilor părintești ale lui Protopopescu.

Într-o duminecă, după ce se pozaseră împreună la Schwartz, cabinet, costumați în redingote, merseră la „Luther", să bea hainele negre, căci erau noi.

Atunci, lîngă un șnit[1], Fani avu o idee genială: să-și cumpere amîndoi biciclete și să ia lecții la Șosea.

Prea tîrziu însă, căci, scoțînd carnetul, mai găsi în el numai două hîrtii de cîte o sută.

Fani își simți inima sfîșiată.

— N-am parte să fiu biciclist, mă Năică!

Noroc că Nae era omul care găsea leacul la orice întristare. Îi arătă îndată, pe scurt, relele și neajunsurile bicicletei; și vorbi cu atîta dezgust, încît Fani mai comandă un rînd, căci simțea o mîhnire vagă... pe care el o credea că *devine* din ura pentru bicicletă.

Asupra lipsei, tot Protopopescu îi veni în ajutor.

— Nu te văita, mă Fani! Omul deștept nu piere. Ai văzut cîte cunoștințe am. Apoi, tu ești cu meritele tale: frate de poet, și încă de poet safic. Ei bine, vrei să știi? Chiar ieri am primit la gazetă revista la care scrie el, *Parnasul național*, și-ți spui numai ție, dar te rog să nu iasă vorbă; are frate-tu o poezie acolo: *Triluri pătimașe*, că directorul nostru a zis: „Halal! Băiatul ăsta e un adevărat talent".

Fani asculta, roșu de bucurie.

— Și acum, să-ți spui ideea mea...

— Să mai vie un rînd! zise Fani.

— Lasă rîndul și ascultă: știi că gazeta noastră e guvernamentală. Directorul e cu miniștrii *per tu*, cum sînt eu cu tine. Ai fost militar, ai avut purtare frumoasă, ai certificate. Mîine vino la redacție, și-ți capăt

[1] Cuvîntul german *Schnitt* — jumătate dintr-o halbă de bere.

eu o scrisorică de la director, pentru ca să te numească la gară. Sper să-ţi fac serviciul ăsta.

Înăbuşit de entuziasm, Fani abia putu să mai strige:

— Încă un rînd ! !

Iar în minte-i, viitorul îi surîdea ca o iubită credincioasă şi-l făcea să-şi îngîne mereu vecinica reflecţie: „Contactul, alianţa... Vezi? Asta e pretenia adevărată, care te ajută la nevoie..."

Şi Protopopescu vorbise într-un ceas bun, căci, după o lună, Fani fu numit impiegat la Gara de Nord din Bucureşti.

Era şi timpul.

A doua zi apărea în *Şoimul*, gazeta lui Nae, următoarea informaţie:

„Aflăm cu plăcere că amicul nostru, Fani Croncănescu-Roşiorii-de-Vede, fratele poetului, *a fost numit în serviciul direcţiunii Căilor Ferate din capitală."*

Trei zile Fani a umblat cu numărul acela din *Şoimul* în buzunar, arătîndu-l prietenilor, aducînd laude peste laude contactului, alianţei şi lui Nae Protopopescu.

Cu timpul, sub un nou îndemn ce-i dete viaţa de închisoare a cancelariei, Fani simţi nevoia absolută de a călători. Avea dreptul la două bilete de drum pe lună.

Ideea fu primită cu aplauze de Protopopescu; acesta, ca jurnalist guvernamental, avea şi el bilete de la poliţie. Din două în două dumineci, se hotărîră deci să viziteze oraşe de-ale ţării. Protopopescu fusese cîtva timp controlor la regie şi avea multe cunoştinţe în „Dacia Traiană", cum zicea el.

La Galaţi, la Huşi, la Turnu-Severin, pretutindeni întîlneau cel puţin un prieten care să-l scutească de cheltuiala mesei.

În provincie, intimităţile vin repede. Fani — printr-o ingenioasă inspiraţie a lui Protopopescu — prin oraşele mai depărtate începuse a se da chiar drept poetul. La Dorohoi, la un chef cu mai mulţi slujbaşi de la casierie şi de la creditul local, Fani, „ridicînd un toast", zise, cu paharul tremurînd în mînă:

— Trăiască poezia ! Să strigăm, domnilor ! Pentru că întotdeauna am ținut să fiu, sînt și voi fi poet român !...

Entuziasmul era la culme. Poezia română era sărbătorită. Scena aceasta o repetă și la Fălticeni și la Podul-Iloaiei. Pentru aceste orașe, Fani avea cărți de vizită anume :

CRONCĂNESCU — ROȘIORII-DE-VEDE
poet român

pe cînd, pentru prietenii din București, își tipărise altele, astfel :

F. G. I. CRONCĂNESCU — R.-DE-V.
impiegat C.F.R.

L-am cunoscut la Sinaia, într-o excursie.

După mustăți și după mersul legănat, am ghicit pe ex-sergentul, cel puțin major.

Mi s-a înfățișat singur.

— Croncănescu-Roșiorii-de-Vede.

— Poetul ? întrebai eu.

El se roși puțin și-mi răspunse cam cu mîhnire :

— Nu... Fratele... deocamdată...

Mai tîrziu îmi lămurii pe acest *deocamdată*. A publicat și el în urmă, în *Șoimul*, o poezie : *Andaluză ochenată*, și alta, dedicată amicului său Protopopescu : *Odă lui Nae*.

Laurii lui Moise nu-l lăsau să doarmă.

(1896)

Un lucru visa cocoana Elenca : să-şi dea fata după unul de la gară.

Totdeauna gara a fost o comoară nesecată de gineri : atunci cînd o fată mare s-a crezut mai năpăstuită sau un părinte mai disperat de viitorul fiicei sale, ca din pămînt, îngerul s-a întrupat la timp — cu viteza cuvenită — în chipul modest al unui impiegat de la Căile Ferate.

— Doamne, ajută să-i vie şi Luxiţei mele unul de la gară !...

Şi coana Elenca dădu la acatiste, pînă ce sosi unul !

După spusele dumneaei, îl chema Popescu şi se purta cu barbişon. I-a trimis poza şi două certificate : unul de absolvent a două clase de seminar şi altul de bună-purtare ca sergent reangajat la infanterie.

Coana Elenca dete răspunsul : că duminecă l-aşteaptă negreşit... Făcu dulceaţă de caise coapte, scutură prin casă şi spălă perdelele ; iar pe Luxiţa o opri de a mai freca tacîmurile şi o învăţă să dea mereu pe mînă cu *linolină,* ca să se mai moaie.

Ah, de ce nu trăieşte acuma răposatul Ghiţă, sărmănelul ! Că, de ! Un bărbat în casă face mult la vremuri d-astea... Şi mai ales, cum era dumnealui deştept la vorbă şi om cu poziţie în lume..."

Răposatul Ghiţă fusese aprod la tribunal.

Ziua de duminecă li se păru la amîndouă nesfîrşită. După-prînz, auziră bătînd la uşă :

— *Antrè*[1], răspunseră în cor.

[1] Cuvîntul francez *entrez* (intraţi), scris aşa cum se pronunţă.

Era cățelul !...

— Ptiu, ticălosule, ai făcut să ne sară inima ! Credeam că e ginerele...

Peste cîteva minute, însă, își văzură visul cu ochii : sosi Popescu.

Luxița se făcuse stacojie. Popescu venise roșu gata.

„Ce galant ! se gîndi coana Elenca, măsurîndu-l cu coada ochiului. Joben, ghete de lac ! O să înnebunească Ionesca de necaz !..."

— Vă rog, stați, musiu !

Și-i întinse un scaun șubred, dintr-o mobilă veche, cumpărată de la o licitație, pe cînd trăia Ghiță.

Încă de la început, scaunul se arătă cu rele porniri ; din fericire, mosafirul avu grije să se așeze ușor pe un colț și să se ție într-un echilibru vrednic de admirat.

Coana Elenca își căpătase sîngele rece și vorbea. A vorbit aproape numai dînsa ; a început-o de la gară și a ajuns la pătlăgele roșii. N-a uitat, în tot timpul, să amintească bunătățile răposatului și să-și laude fata...

La un semn făcut pe furiș, Luxița plecă spre a veni cu tava de dulceață, o adevărată tavă, mare cît o față de masă, iar în mijlocul ei — ca o oază rătăcită în pustiu — o farfurioară și o linguriță cu două caise coapte, din care una cu un sîmbure nespart.

A, blestemat sîmbure !

Sărmanul Popescu avu o clipă de încurcătură groaznică : ticălosul de sîmbure izbutise să i se strecoare în gură, o dată cu caisa... Să-l scoată ? N-ar fi făcut-o pentru nimic în lume. Să-l înghită ? Nu putea... Se hotărî să-l țină în gură.

De acum vizita i se păru un chin, nu altceva. Vorbea pe înecate și-și muta sîmburele cu limba, cînd la dreapta, cînd la stînga, din falcă-n falcă.

În sfîrșit, se hotărî să plece.

— Mi-a părut bine de cunoștință... Vă salut !

Și se aplecă să sărute mîna coanei Elenca.

Afurisitul de sîmbure, însă tocmai atunci lunecă pe neașteptate, și, nu știu cum, coana Elenca îl primi drept în palmă...

Stele verzi i se făcură bătrînei înaintea ochilor. Îi sărise țandăra...

„Își bate joc de mine, nerușinatul!" se gîndi ea furioasă.

Și, fără să-i dea timp să mai spună ceva, îl luă repede:

— Ce e asta, musiu?

— ...Sîmbure! răspunse el zăpăcit peste măsură.

Și, simțindu-se biruit de rușine și de teamă — căci ochii coanii Elenchii străluceau ca la o leoaică — se repezi afară și plecă plouat.

Coana Elenca deschise atunci ușa, azvîrli cu sîmburele după el și îi zise numai atît:

— Păcat de jobenul tău! Păcat că mai ești de la gară, mojicule!...

(1898)

Ca într-un vîrtej, cu o iuțeală uimitoare, urcase — pînă la cea din urmă — treptele de care mulți se agață cu jertfe mari, adeseori cu prețul vieții.

I s-a zis odată în școală că e îndemînatic la matematici ; și el a luat zisa de bună și n-a întîrziat să apuce, fără șovăire, calea ingineriei.

Anii i-au adus izbîndă după izbîndă. La urmă, cînd fu trimis inginer într-o provincie, nu putu scăpa din mîna unui bun tată de familie : provincialul, om bogat, îl prinse numaidecît în capcană. Îl încredință fetei lui, și aceasta primi cu bucurie să facă *pasul*, cu toate că, într-o scrisoare către o prietenă de școală, strecurase o mărturisire : *„Îl iau pentru că e inginer"*.

Și, ca în povești, cît ai clipi din ochi, bursierul de ieri se văzu așezat într-o casă bună, stăpîn pe o avere întreagă, într-o lume pe care o cunoscuse doar din cărți.

Amintirea căsuței sărace și a traiului plin de lipsuri ce îndurase era încă proaspătă în mintea lui.

Toate îi păreau ciudate, surprinzătoare : întocmai ca unul copil care întoarce cu nerăbdare foile albumului ca să vadă alte cadre. Aștepta ca fiecare zi să-i aducă noi cunoștințe, noi descoperiri...

Trebuia să ție *casă deschisă* ; i se pretinsese. Femeia lui adora petrecerile : teatrul, balurile, recepțiile...

Dintre toți obișnuiții casei, acela care păru că prinde mai bine intimității fu generalul, om încă tînăr, bogat, vorbitor, prietenos și flăcău, daruri care făceau din el copilul răsfățat al orașului. Tunica înecată în fireturi poleia pînă și pe cei din jurul lui, încît prietenia generalului era dorită, căutată de toți.

Prin întîmplări, de multe ori ciudate, inginerul Telian întîlnea pretutindeni pe general în cale. Pe nesimțite, acesta îi deveni prieten, ceea ce pentru inginer însemna o nouă izbîndă, un nou mărgăritar la colanul scump ce-i împodobea traiul de la o vreme...

Într-o vară întîrziase cam mult la cîmp cu niște lucrări ; și cînd veni acasă, primirea i-o făcu mai întîi generalul, care-i deschise ușa... Simți un fior vag de neîncredere, dar crezu că poate și aici se ascunde o noutate plăcută și... uită.

A trebuit ca vreme de un an orașul întreg să vorbească, pentru ca să-i poată ajunge și lui la ureche.

„Cum, Maria mea mă înșeală ? *Generalul* mă înșeală ?"

Atunci urmări lucrurile de aproape și se încredință...

În prima furie, luă hotărîri grozave : „Am să-i ucid pe amîndoi și apoi mă voi omorî eu însumi !"

Se închise în odaia de lucru, făcu scrisori, între care și una mamei sale, la care acum se gîndea pentru întîia oară.

Cînd sfîrși de scris, căzu obosit pe canapea ; trecutul i se-arăta clar în urmă : de mic îndurase numai neajunsuri ; cunoscuse de aproape foamea, frigul și vitrega nepăsare a oamenilor. Se revedea cu ghetele rupte sau chiar desculț, cu hainele sfîșiate, așteptînd cu grije ca mama lui să-i aducă, din munca ei, codrul de pîine rece cu care să-și potolească foamea. E drept : școala de poduri îl răpise puțin sărăciei, însă atît de puțin...

Și acum, pentru întîia oară, făcea cunoștință cu o nemulțumire foarte nouă pentru dînsul...

Niște pași prin sală... Desigur, era Maria !... Telian se repezi la scrisori și, sub îndemnul fricii, le aruncă în sobă. O flacără... și hotărîrea lui zbură pe coș, odată cu fumul...

Pașii se îndepărtară, dar zgomotul lor reînviase faptele. Maria era frumoasă. În față, îi arăta iubire : numai ei avea să-i datoreze cele dintîi și cele mai drăgălașe clipe de fericire... Apoi generalul, om bun, respectat...

De ar fi fost un altul, firește, n-ar mai fi stat nici o clipă la îndoială... Dar generalul!!! Alții o pățesc *cu mai răi*, și tot se fac că nu văd...

„Adică, mă rog, cine din tot orașul ar fugi de prietenia lui, și cîți nu mă pizmuiesc astăzi pentru el? Mîine, lui, oricine i-ar deschide ușile; iar pe mine, călăul, toți m-ar defăima, ca pe un năpăstuit. Sînt sătul de necazuri și amărăciuni. Am judecat în pripă, copilărește..."

Și de astă dată, adîncit din nou în gînduri, Telian începe să se întrebe, neliniștit, cum ar putea face mai bine ca Maria să nu simtă că el știe...

(1898)

— Băieți, o noutate, zise directorul, aducînd o scrisoare.

Toți lăsară lucrul, ca să asculte : primul redactor își întrerupse articolul de fond, cronicarul cronica, reporterul informațiile, iar „băieții" corecturile.

Ce-o fi avînd directorul să le spună ? Vreo gratificație, vrun banchet, vreo delegație prin străinătate ? Că avea să fie ceva, de asta erau siguri : o puteau ghici oricînd, cu înlesnire, după chipul cum stau așezați ochelarii pe nasul amfitrionului. A, cînd e el supărat, ochelarii șed altfel, toți o știu... ce are-a face !

— Iată, băieți... Primesc scrisoarea asta de la un prieten din provincie.

— Aaa, din provincie... Mergem, mergem !...

— Stați, mă rog : are să meargă numai unul...

— Mă duc eu ?

— Ba eu !

— Eu... eu mă duc !

— Vă rog, tăcere la galerie. Nici nu știți de ce e vorba. Unul din voi va trebui să devină provincial.

— ?

— Cine dorește să fie gazetar la provincie ?... Condițiuni avantajoase : orășelul se bucură de vază. S-a reorganizat ; are un comitet nou, compus îndeosebi din tineri : un fost magistrat, acum avocat, un bun orator, după cum aud ; apoi niște proprietari, foști deputați și senatori ai partidului căzut ; în sfîrșit, cum e mai bine. Printre cele dintîi arme de luptă, însă, trebuie neapărat o gazetă. Au și înființat-o. Se numește *Obuzul*, și ea e menită să combată atacurile aduse de gazeta guvernamentată din localitate, botezată : *Glontele*. Numărul unu

C-da 7167 coala 4

a și apărut. Iată titlul cîtorva articole: *La luptă! Pe ei!... Mișeii și lașii... Treanca-fleanca...* și în sfîrșit cronica, intitulată *Ce măgar!* Toate aceste articole așa de tari și semnate cu fel și fel de pseudonime, precum: Lax, Pax și Vax, le redactează unul dintre ei: Nicu Dănuleanu, fost supleant și acum avocat. Însă el n-are vreme din pricina clientelei. Altfel, ar conduce singur gazeta, căci, după cum însuși mărturisește, stil și talent are din belșug. Afacerile, însă, ticăloasele de afaceri, îl împiedică. Pentru toate aceste cuvinte, dragi băieți, onorabilul comitet de acolo e gata să facă jertfa de a plăti gras un gazetar bucureștean, în afară de alte bunătăți care ar putea să se iveaască în urmă, cînd orizontul politic al partidului se va limpezi. După cum vedeți, nu e vorba nici de primul redactor, nici de cronicar și reporter... Către tineret, către voi, „băieți" în floarea vîrstei, îmi îndrept glasul.

Și se întoarse spre grupul băieților.

Erau vreo șase: Popescu, Ionescu, Petrescu, Georgescu și Vasilescu-Ciulnița (pseudonim Val).

Acesta se prezinta cu cele mai multe titluri: dase probe. Monotonia lipsei ce ducea de un amar de vreme sărmanul băiat din București îi dete acum hotărîrea eroică ce-și iau bolnavii în clipa cînd au de înghițit o doctorie rea.

— Mă duc eu, domnilor.

— Bravo, Val! Tocmai era să-ți propun, zise primul redactor, luîndu-i mîna. Tînăr ești, deștept ești, talent ai: norocul să-ți fie mare, și de nu te-om vedea deputat acolo, apoi... copil ai mai fi.

Băiatul se roșise sub povara norocului ce sta pitit după vălul nepătruns al viitorului. O viață nouă i se deschidea de acum: se înscria de-a binelea în cariera politică. Și, la urma urmelor, ce-i păsa unicului său bagaj — un geamantan ros de șoareci — de-i va fi scris să stea în strada Popa Tatu din București sau la nr. X al vreunui „Grand Hôtel" din provincie?

Directorul îl chemă apoi în cabinetul său; îi dete cîteva instrucțiuni, precum și niște scrisori de recomandație.

— Să pleci chiar mîine ; afacerea e urgentă. Vezi să nu-ţi uiţi verva şi talentul la Bucureşti.

Chiar în seara aceea, Val îşi cumpără benzină ; îşi curăţă cele dintîi şi cele din urmă haine de gală ce avea; apoi trecu — pentru adio — pe la „Oppler" şi „Bragadiru" ; se duse să-şi „intervieveze birtaşul, căruia îi ceru, pe de o parte, iertare că nu-i putea plăti datoria deocamdată, iar pe de alta, un mic împrumut.

A doua zi, în tren, dintre toţi călătorii, el era cel mai dus pe gînduri. Timpul zbura pe nesimţite. Iată-l ajuns. Atinse peronul cu aerul de autoritate cu care se simţea pe drept cuvînt întărit.

Întîia grijă fu să se ducă la şeful opoziţiei, care-l primi cu bunăvoinţă. Comitetul tocmai era adunat acolo. Val cunoscu chiar de la început pe toţi membrii, printre care şi pe Nicu Dănuleanu. Acesta se afla în toiul unei discuţii, comenta un eşec al opoziţiei la nişte alegeri. Era aşa de absorbit în furia vorbirii, încît sosirea gazetarului bucureştean nu izbuti să-l întrerupă. Îi răspunse la salut în grabă şi-şi urmă discursul... Toţi îl ascultau cu sfinţenie.

Întîia impresie fu, pentru Vasilescu, o dorinţă vagă de a pleca. Presimţea că cu acest Dănuleanu nu va duce-o bine. Se hotărî însă să treacă începutul cu vederea şi să mai aştepte. Ascultă şi el ca şi ceilalţi : Dănuleanu se aprinsese rău la faţă ; nu mai înţelegeai din ce spunea decît vorbe des repetate, ca : „Lipsă de energie, d-lor ! N-avem iniţiativă... Nu sînt oameni... trebuie să le dăm la cap... Să tăiem în carne vie !"

Din cînd în cînd, un bătrîn, mai cumpătat, mai chibzuit în vederi, îl întrerupea, voind să-l potolească ; dar era peste putinţă. Nicu Dănuleanu striga din răsputeri : *„Quousque tendem !*[1]*... quousque tendem !"*

— Domnilor, zise Val, m-aţi chemat aici. Vă rog să mă puneţi şi pe mine în curent cu politica locală. Numai astfel voi şti să mă achit de toate îndatoririle. Afară

[1] Personajul, fiind semidoct, pronunţă incorect expresia latinească *Quousque tandem ?* (Pînă cînd ?)

de aceasta, cred că e bine să ne ferim de vorbărie, căci e cu totul nefolositoare...

Era, fără îndoială, o aluzie. Val vorbise cam apăsat.

— Domnul meu, zise Dănuleanu, rolul d-tale e fix. Pe d-ta te privește numai gazeta; ți s-au comunicat condițiile. D-ta vei scrie, însă trebuie să știi că, înainte de publicare, toate articolele vor fi văzute de noi. Timp avem. *Obuzul* apare săptămînal.

Șeful văzu că Val se întunecă din ce în ce. Se întoarse și-i zise cu blîndețe:

— Diseară, te rog, d-le Vasilescu, să poftești la mine. Avem de vorbit „între patru ochi" lucruri importante. Atunci vom orîndui și chestia gazetei. Vei fi inițiat întru toate.

Liniștit, Vasilescu se grăbi să plece. Pretextă oboseala. Pe drum, simțea că furia îl înecă; întreg Dănuleanu îi apărea în minte, cu ținuta lui pretențioasă, cu vorba deșartă, cu gesturile lui nesuferite.

Seara se duse la șef. Bătrînul era singur. Îi arătă pe scurt cum stă politica în localitate; însă îi spuse că, întru cît privește gazeta, articolele vor trebui văzute și îndreptate de Dănuleanu.

— Altfel nu se poate. Acest Nicu e trebuincios pentru partid, dragul meu. E o achiziție prețioasă. A fost magistrat, acum e avocat; nevasta i-a adus avere, și pe lîngă aceasta, și un număr considerabil de voturi... De aceste voturi, vezi, nu ne putem lipsi. E drept că nu e un caracter, și văd bine că omul acesta luptă să parvie; dar, ce poți face? Cu cine să te aliezi, cînd la fiecare pas întîlnești numai de ăștia? Parcă-l văd mîine-poimîine zburînd în cine știe ce grupare. N-o să mă mire; n-o să mă supere. Pricinile răului sînt aiurea și sînt multe; nu e timp să le cercetăm acum. D-ta învață-te să înduri această atmosferă. Dacă nu poți, te plîng. Ți-ai greșit cariera.

Sărmanul Val se simțea din ce în ce mai trist. A doua zi se duse la redacție și scrise articolul de fond. Îl citi și îl reciti. Crezu că e o încercare bine izbutită pentru debut.

„De vor voi să-l modifice, apoi sînt niște oameni de nimic", își zise el și se duse la Dănuleanu.

Trimise cartea de vizită. Primi răspuns să aștepte. A așteptat două ceasuri. Din ce în ce, hotărîrea de a pleca și dorul de București prindeau tot mai adînc în inima lui. Dănuleanu îl primi cu o politețe afectată; nu-i dete însă scaun. Val se așeză singur. Luă de pe masă un cod civil și-l răsfoia distrat, pe cînd avocatul citea cu băgare de seamă articolul.

— Ar fi bun, domnule, dar îi lipsesc multe.

— Cam ce?

— Mai întîi vizezi într-un deputat, în Ghiță Georgescu, pe care nu-l putem ataca, deoarece e văr bun cu nevastă-mea. Opoziție, opoziție... însă pînă la rude. Deci, asta trebuie tăiată.

Și șterge cu creionul o jumătate de articol.

— Apoi, fraza asta mie mi se pare absolut neînțeleasă. D-ta zici: *„Da, e timpul să deschidem o luptă serioasă, să ridicăm armele și să atacăm cu putere pe acești neleali adversari, pentru care furturile, abuzurile, meschinăriile și toate infamiile sînt — pare-se — o nevoie zilnică!"* Ce va să zică: *„Să deschidem o luptă?"* Ce, lupta e dulap sau cămară, ca s-o poți deschide? Apoi, de ce *„să ridicăm armele"*? Ce, sînt căzute jos?... Nici sfîrșitul nu-mi place... E prea slab; în loc de *„furturi, abuzuri"*, puteai spune *„hoțiile la drumul mare, jafurile, murdăriile, nimicniciile, mișeliile, ticăloșiile, păcătoșeniile și idioțiile sînt pîinea dumnealor de toate zilele!"* Așa e bine, și așa te rog să spui...

— Și atunci... iscălești d-ta.

— Ba d-ta!

— Eu nu iscălesc orice nerozie.

— D-le... ai noroc!...

— Știu, vrei să zici că d-abia te stăpînești să nu mă dai afară... Nu e nevoie, plec singur, și plec... la București... Frazele d-tale m-au și pus pe goană.

Și plecă.

(1899)

De mult dorea d-l Tudorache să dea prietenilor un dejun, nu cum vorba vine, ci un dejun împărătesc: să înceapă de la 8 seara și să țină pînă a doua zi, la cîntatul cocoșilor.

Pentru d-l Tudorache, orice masă mare, cu chef și cu lăutari, se chema dejun.

Într-o noapte, tîrziu, trecînd pe la palat, văzu lumină. Coana Zamfirița, curioasă ca toate femeile, îl întrebă ce e. Domnul Tudorache zîmbi cu milă și-i răspunse:

— Ce, nu știi? Ce să fie?... Un dejun!

Așa ceva, prin urmare, dorea și dumnealui să facă. Ce folos, însă, dacă nu mai era belșugul de altădată! Domnul Tudorache apucase alte vremuri; știuse la timp, la '77, să tragă multe foloase, pentru dumnealui și pentru familie, de la muscali; avusese o vie la Dealu-Mare; fusese maior în garda națională; la ziua dumnealui, muzica mică era din zori înființată cu marșul lui Garibaldi... Și acum, ce rămăsese din gloria trecută? Prăvălioara pustie de mușterii, filoxeră la vie, beciul plin de butoaie goale, o uniformă de maior roasă de molii, cicălelile coanei Zamfiriții, foarte puțini rotunjori la tejghea și foarte multe fire albe în părul capului. Pînă și muzica mică se desființase: „trombonul", care era și capelmaistru, murise fără moștenitor destoinic. Ziua de Sf. Teodor trecea, de la un timp, nebăgată în seamă, ca și celelalte din postul mare, stropită de-abia cu două-trei ciocane de țuică prefăcută sau cu o jumătate de vin botezat. Și fiindcă nevoile se țin totdeauna lanț, domnul Tudorache îndură și o lovitură politică: căzuseră ai noștri, și dumnealui se văzuse silit să rămînă numai cu

rolul de delegat al mahalalei, iar în perete cu un brevet de-al Regiei, cu unul de-al „Societății cooperative" și cu încă unul de membru onorific al foaiei *Scînteia literaturii române*, revistă enciclopedică lunară, care apărea de două ori pe an...

Toată grija domnului Tudorache era concentrată acum la trei lucruri: la politică, la boala de nervi a coanei Zamfiriții și la... „un dejun".

— Dacă ne-o ajuta Dumnezeu să venim la toamnă, apoi dau dejunul, iar Zamfiriții îi cumpără moșul un abonament la „Mitrașevski", și o duce de vară la băi reci la Vidra, să i se mai moaie arțagul cu apă rece.

Parcă vorbise într-un ceas bun.

Ce zi fericită!

Cît senin se făcu în prăvălioara întunecoasă cînd, nu mult după aceea, într-o dimineață, o droaie de prieteni, cu comisarul în cap, intră cîntînd, rîzînd:

— Noroc, nea Tudorache! Trăiască partidul! Am venitără, am venitără! Bucură-te, și acum să te vedem! Pe cînd dejunul?

Și d-l Tudorache, de emoție, se lovi cu stomacul de cheia de la tejghea, de-l secă la ficați; iar în odaia vecină, coana Zamfirița se arse cu fierul de frezat la frunte.

— Chiar duminecă seara vă dau dejunul. Veniți, flăcăi, cu toții. O să vedeți o *monstră* de dejun să vă placă și vouă.

— Să trăiești, nea Tudorache! Să trăiască și coana Zamfirița!

Și Tudorache, fiindcă apucase să zică vorba și nu vrea să se facă de rușine, deși era om sărac, chemă în urmă pe Zamfirița:

— Zamfiriță taică, ne trebuie gologani; că tu știi că mie nu-mi place calicia, și flămînzii ăia sînt cu duiumul și au în gîtlej bureți. Ce ne facem?

— Luăm cu împrumutare. Mergem la Banca Poporului.

— Apoi, ai vrea tu, fetițo, să garantezi cu sculele dumitale de zestre? Că... să fie Tudorache sănătos, și...

— Vai, Tudorică, dar cum văz eu, degeaba trăim noi de 25 de ani împreună... Așa rău o cunoști tu pe Zamfirița ta ? Cînd te-am refuzat vreodată ?...

Și-l privi cu niște ochi atît de galeși, și avu atîta duioșie în glas, că, fără voie, Tudorache își aminti vremurile fericite cînd îi făcea curte și sta cu dumneaei de vorbă în amurgul serii, vara, la geam. Tocmai cu așa ochi se uita și atunci la el, printre ghivecele cu rozetă și piramidele de tărtăcuțe așezate cu meșteșug pe glaful ferestrei.

O luă și o sărută, lăsîndu-i o pată vînătă în roșul sulimanului de pe obraz. Apoi se uită rușinat împrejur. În prăvălie nu era nimeni. Numai băiatul stropea pe jos, cu o pîlnie, făcîndu-se că nu vede și urmînd a desena cu apă pe scînduri lanțuri nesfîrșite în formă de 8.

A doua zi luară tramvaiul electric și merseră la bancă.

Coana Zamfirița își ținea sculele într-o basma prăzulie, cu vărgi roșii. Era un ceasornic de damă, mai multe brățări, toarte, inele, într-un cuvînt, „numai aureturi și scumpeturi", cum le zicea Tudorache...

Cînd le veni rîndul, casierul le dete cîte un scaun. Tudorache, respectuos, nu vru să șadă. Coana Zamfirița luă loc și-și puse amanetul în poală.

Cererea fu primită. Amîndoi trebuiau să iscălească. Coana Zamfirița vru să-și scoată mănușile. De căldură, însă, mîinile i se umflaseră și mănușile păreau lipite cu clei. În zadar se apucă de degete cu dinții, în zadar puse și pe Tudorache să-i ajute... La urmă se văzu silită să se iscălească, roșie de mînie, cu mănușa.

Veni rîndul lui Tudorache. Coana Zamfirița își mușcă buzele și zise încet, cu ochii în jos :

— Dumnealui nu știe, așa, carte... se iscălește cu *sugiucul*... Tudorache, unde ți-e basmaua ? Îl înnodaseși la un colț.

Bietul Tudorache asudase scotocindu-și buzunarele... Sigiliul nicăieri...

— Zamfiriţo, domnule casier, l-am uitat acasă. Amă[1] dovleac !

Şi se izbi zdravăn cu pumnul în cap.

— Nu e nimic, zise casierul rîzînd. Se poate şi fără sigiliu. Trageţi cu degetul.

Afară, coana Zamfiriţa ar fi fost, negreşit, furioasă. Vederea banilor, însă, o domolise. S-a mulţumit să-l dojenească. În tramvai l-a cicălit într-una :

— Mai mare ruşinea, Tudorache, cînd ai sugiuc, să mă faci de rîs cu deştul !...

(1899)

[1] Exclamaţie dispreţuitoare, de origine turcească ; aici cu sensul de : halal.

Luciu — asistentul — rămăsese singur. Dus pe gînduri, pregătea în laborator o alifie. Se simțea bine, liniștit, între borcane; aria unei serenade frumoase părea că-i leagănă încetișor firul cugetării.

Din cînd în cînd își arunca ochii în oglindă: cravata verde îl prindea minunat; mustața din stînga, însă, se lăsase cam în jos; zîmbi cu răutate... Așa e cînd n-ai carieră făcută și apuci să te însori fără vreme: îți uiți pînă și de mustăți...

Cine strică? Viitorul de-acum încolo i-ar fi surîs. Și el și l-a închis singur de demult. A avut dreptate, multă dreptate Leonora; dar el n-a ascultat-o; a crezut că e nesinceră; a bănuit-o că vorbește din ură, ura fetelor mari împotriva fetelor care se mărită.

Cînd i-a zis Leonora: „Băiete, deschide-ți ochii; nu ți s-a urît cu sărăcia?", Luciu a rîs, a luat vorbele surorii lui drept ocară și, pentru ca să-i facă în necaz, a grăbit și logodna, și nunta.

Mireasa avea totuși zestre.

— Cam cît? l-a întrebat Leonora cu îndoială.

— Averea e mare; însă nu se poate împărți decît după moartea soacrei. Pînă atunci, primesc venitul...

— A, uzufructul! Pricep: vrabia pe gard... Și cam la cît se urcă, mă rog?...

— Deocamdată, trei sute de lei pe an.

— Sau mai bine zis douăzeci și cinci lei pe lună; nici doica! Și aceștia *deocamdată!* Brava uzufruct!

Toate n-ar fi fost nimic, de ar fi dus cel puțin un trai bun. Sărmanul Luciu! A trebuit să aleagă între soacră

și între Leonora. A primit, firește, să stea mai bine cu sora lui ; de altfel, unde ar fi putut s-o trimeată ?

Din săptămîna a doua chiar a început cearta. De atunci n-a mai văzut Luciu, asistentul, zile senine. Vecinic e primit acasă în același chip : una i se plînge de o parte, și-l invită să-și stăpînească femeia ; cealaltă, de altă parte, îl amenință că-l lasă.

— Dacă dumneaei a îmbătrînit nemăritată, ce sînt eu de vină ? Spune-i să mă lase în pace cu uzufructul și să-și ție gura, că, ori îi arăt ușa, ori mă lipsesc și de dumneata și dau hîrtie de divorț.

Rar găsea, venind, Luciu masa așezată în liniște, sau vreo farfurie nespartă.

Singurele clipe liniștite erau la farmacie, cînd făcea hapuri sau cîntărea doctoriile.

Și acum profitase că șeful l-a lăsat de două zile stăpîn, pentru ca să scrie acasă că e „de serviciu" și nu poate părăsi postul 48 de ore.

Iată pentru ce se simțea Luciu, asistentul, fericit în dimineața aceea de mai, iată pentru ce, vesel, pregătea în laborator o alifie, pe cînd aria unei serenade părea că-i leagănă ușor firul gîndurilor.

A, dar cine intră prin ușa din față ?

Leonora !...

Cine, pe la cea din curte ?

Leonora numărul doi : nevasta lui !

Amîndouă ? Pînă și aici ?

— Ce căutați ? N-am spus o dată că în laborator nu e voie ?... Vă rog, cît mai repede...

Și le făcu semn să plece.

Prea tîrziu... Leonorele se și așezaseră pe scaune.

— Uf !

— Uf !

— Fiindcă ai venit, începi d-ta, madam !

— Ba, fiindcă ai venit, d-ta, d-șoară !

— Ba d-ta, pentru că ai amenințat că *spui tot*. Haide, spune, te rog, să aud, că sînt și eu curioasă. Vorbește, madam ! Nu te-ai lăudat că o să-i spui tot ? Dar tot... tot... tot !... Luciule, doamna dorește să-ți vorbească ; zice că are să-ți spuie ceva despre niște scrisori misterioase

pe care le-ar fi primit cineva, adică eu, în secret... Şi încă ceva despre nişte semne cu înţelesuri ; şi, în finea finelor, despre Bunescu, subcomisarul, că face curte *cuiva* de la noi, adică mie... Închipuieşte-ţi cu cine mă *compară :* cu mitocanul ăla ! Eu, soră de farmacist, care am refuzat atîtea partide de familie... eu să ajung de rîsul dumneaei cu ipistaţii, parcă aş fi ahtiată după măritiş, cum a fost dumneaei... Doamna mai zice că are şi probe...

— Da, am scrisoarea !

— Calomnie ! Dacă vei avea-o cum ai avut şi uzufructul cu care te-ai lăudat, apoi halal ! Că pînă azi, slava Domnului, tot din leafa lui frate-meu te îmbraci, mănînci şi trăieşti... Haide, arată şi scrisoarea dacă zici că o ai, intriganto, care te lauzi cu uzufructe şi averi !... Haide, bogato şi onesto, buno şi menajero, spune, grăieşte !...

Lucrurile mergeau ascuţindu-se. Luciu se prefăcea că-şi vede liniştit de alifie. Laboratorul răsuna de vorbe tari şi izbitoare, ca de nişte focuri de armă. Leonorele, în picioare, furioase, roşii la faţă ca două corcoduşi, se ameninţau. Amîndouă luaseră cîte-o eprubetă de sticlă şi stau gata să şi-o azvîrle în cap.

Luciu amesteca în neştire alifia. O idee nemerită îl făcu să se oprească o clipă. Luă din dulap un pulverizator cu zacherlină :

— Vedeţi ? Am aici otrava cea mai puternică : o combinaţie îndrăcită de arsenic, laudanum, fosfor, acid prusic, stricnină ; toate toxicele ! Vă împroşc şi muriţi la moment : sau o ştergeţi numaidecît, sau apăs resortul !...

Şi îndreaptă pulverizatorul spre ele. Ca prin minune, laboratorul se goli de zgomot, de vorbe urîcioase şi de cele două duşmance...

Luciu încuie uşa şi trecu în prăvălie ; pe stradă, viaţă, mişcare, lume, zgomot de birji... O ţigancă se oprise la fereastră şi-l îndemna să-i cumpere din coş flori de liliac...

„Toată lumea trăieşte, numai eu mor de necazuri aici !"

Şi ar fi urmat să se întristeze dacă nu se zărea iarăşi în oglindă, de astă dată cu amîndouă mustăţile bine răsucite. Ciudat! Cum se îndreptase singură cea din stînga? Ce minune!... Ei nu, dar aşa băiat drăguţ şi ferches mai rar! Ar fi şi păcat să piară...

„Băiat drăguţ şi ferches" nu era părerea lui; lauda aceasta i-o adusese *altcineva*.

Farmacistul proprietar era un neamţ bătrîn, însurat a doua oară cu o româncă tînără. Făcuse avere: avea proprietăţi în oraş; la început rămăsese văduv. Regretata madam Berta — întîia nevastă — nu putuse înfrunta ispitele morţii, cu toate medicamentele ce-i stau cu prisos la îndemînă; poate chiar din pricina aceasta... Domnul Franţ, nedeprins cu văduvia, neavînd moştenitori, îşi aduse fără voie aminte că inima nu îmbătrîneşte; iată pentru ce căzu atît de lesne în cursa ce-i întinsese ochii drăgălaşi ai Polinei, fată săracă, dar onestă, pe de o parte, iar pe de alta, tînără şi romîncă.

Nu stete la îndoială şi, cu o adevărată hotărîre şi siguranţă de vechi farmacist, o luă în căsătorie, cum ai lua un bulin cu antipirină sau o pilulă oarecare...

Polina venea uneori prin farmacie.

— Mi se face dor de tine, Frănţucă; îmi par veacuri ceasurile pînă să te văd.

Văzînd pe Franţ însă, vedea în acelaşi timp, fără voie, şi pe Luciu. La rîndul lui, firesc, şi Luciu o vedea pe dînsa; dar tînărul asistent sta deoparte cu sfială, pizmuind în gîndul său această căsnicie binecuvîntată.

Ianoş, servitorul de la d-l Franţ, veni însă într-o zi să-i spuie binişor lui Luciu că, cînd fierbea la bucătărie bulion, cuconiţa a zis despre „domnul Luci" că este drăguţ şi ferches băiat.

— Ianoş, tu mă-nşeli!

— Zău, conaş! Aduc în scris...

— Adu-mi...

Şi Luciu scrise pe o hîrtie roză această întrebare: *„Să fie adevărat că sînt «drăguţ băiat»?"* Peste un ceas, Ianoş aduse răspunsul: un singur cuvînt, numai unul,

scris cu sfială, dar care însemna mult, căci ascundea în el o poemă întreagă : *„Adevărat"*.

Scena furtunoasă petrecută în laborator intrase în negură ; Luciu aproape o uitase, căci pe întreaga lui închipuire, inimă și dorință erau acum stăpîni ochii drăgălași ai doamnei Franț.

Cu multă grijă, luă cheia și deschise cutia mesei, din dreapta. Era cutia lui intimă, cu „diverse". Acolo păstra el tainele pe care le ascundea de cele două Leonore. În fund, între paginile unei cărți, *Codul manierelor elegante*, ținea ascuns neprețuitul odor : scrisoarea. Luciu o luă, spre a reciti același cuvînt de nenumărate ori. Nici o semnătură, nimic compromițător. Scrisul însă era al ei ; îl cunoștea bine ! Era sigur.

„Ah, scumpa inimii mele ! Ființă fără seamăn ! Polina mea iubită, de-ai ști !..."

Dar un mușteriu îi întrerupse dulcea visare ; era măcelarul de alături :

— Sluga, d-le Luci ! Dă-mi, te rog, niște salamarum pentru greutate la inimă și niște chinină pentru friguri, că o scutură rău pe biată soacră-mea ; soacră e — ce e drept — dar la boală ți-e milă și de un cîine...

Luciu n-avea gust de vorbă : se grăbea să-și trimeată clienții, servindu-i repede, adîncit în gînduri, vecinic călăuzit de icoana dulcei Polini.

„Ah ! așa nevastă mi-ar trebui mie ! Ce mai balsam pentru sufletul meu amărît parcă de un kilogram de chinină ; dar nu să-mi duc necazul cu caustice și toxice, cum e ventuza de nevastă-mea și cataplasma de soră-mea..."

Trecură cele două zile, și Luciu plecă întristat spre casă. Nu mai știa nimic din ziua certei din laborator. Cu inima strînsă, aproape tremurînd de grijă, intră în curte. Ca niciodată, pace, liniște... Grivei îl primi, gudurîndu-se într-un chip neobișnuit, parcă ar fi vrut să-i spuie ceva.

Atunci îl văzu o vecină — coana Marița, croitoreasa — care-l întîmpină clătinînd din cap cu mîhnire.

— Domnule Lucică, nu mai intra degeaba, că nu e nimeni. Cheia e la mine. Amîndouă au plecat de ieri; a fost tărăboi mare; credeam că ai aflat: ridicaseră în sus toată mahalaua cu gura dumnealor; apoi s-au despărțit și au luat-o: una la stînga, alta la dreapta. Nu știu ce tot spunea coana Leonora: că o să dea *devorț*, că ai amenințat-o la spițerie cu *vitrion* și că ai vrut s-o omori cu un fel de stropitoare cu otrăvuri. Cealaltă iarăși îi da zor cu uzufructul. Dumnezeu să le înțeleagă, că lumea rîdea și nimeni nu pricepea. Ți-au venit și două scrisori *loco*. Ți le-am păstrat. Ia vezi matale, n-or fi cumva anonime d-alea? Doamne, Doamne, ce de răutate mai e și în lumea asta! Cum n-au parte băieții buni... că d-ta ești blajin ca pîinea: mielul lui Dumnezeu!

Luciu luă scrisorile. Una era de la femeia lui:

„Află, musiu, că sînt la mama, unde nu vei mai putea veni să atentezi nici d-ta cu mașina infernală, nici doamna soră cu uzufructele dumneaei. D-abia aștept ziua înfățișării, ca să mă văd scăpată de neamul de spițer în care am intrat".

Cealaltă era de la Leonora numărul unu:

„M-am încredințat, domnule, de frații din ziua de azi. Pentru o venetică și o parvenită ca dumneaei ai fost în stare să-ți omori sora. Adio, Luciule! Deocamdată sînt la nașa Liță, care o să ridice nunta, căci mă mărit, în necazul doamnei, cu Bunescu, subcomisarul. Rămîneți dar nesupărați, cu milioanele dumneavoastră din uzufruct."

Luciu rîse, rîse mult. Apoi își luă pălăria:

— Salut, coană Mariță! Scrisorile astea sînt un reactiv puternic: mă simt înviorat ca după un tonic de cola, coca, guarana!... Salut!...

Și plecă iute, cîntînd:

„Suspine crude
Pieptu-mi zdrobește..."

Coana Marița se uita după el îngîndurată:

„Nici ăsta nu e zdravăn, sărmanul!"

Luciu mergea plin de bucurie: orizonturi noi i se deschideau acum; se şi vedea, parcă, stăpîn desăvîrşit pe inima iubitoare a doamnei Franţ, pe averile şi farmacia stăpînului.

„Ah, Polino, Polino!!"

Pe drum, Ianoş îi ieşi ca din pămînt înainte; era obosit, abia sufla:

— Domnu Luci, domnu Luci! Pe d-ta caut... Nu ştii ceva: domnu Franţ prins pe cucoana ofiţer roşiori; dat bătaie, gonit! Testament rupt; divorţ gata. Cucoana nicăieri... Pierit!

— Ce spui, mă Ianoş? Visezi?

— Ce visez? Iacă zău!!

— Unde e domnu Franţ?

— Domnu Franţ? La comisie; face proces. La spiţerie este numai ucenicul. Poftim acolo...

Nici nu se mai gîndea la mîncare bietul Luciu. Luă o birjă şi merse la spiţerie.

O întreagă lume de visuri i se spulberă deodată. Fără îndoială, nici acidul prusic n-ar fi avut un efect mai trăsnitor.

„Iată-mi şi unica speranţă anesteziată ca sub lovitura celui mai straşnic cloroform! Se vede că aşa mi-a fost scris: să mor sărac... Polino, Polino, ce soi rău ai fost, să nu-ţi cunoşti tu interesul, să fii aşa de nerăbdătoare şi să dai fără nici un rost norocului cu piciorul! Acum bine e că am rămas amîndoi tot ca în vremuri triste, fără o speranţă, fără o lăscaie, fără un uzufruct de undeva?...

(1899)

O stație mică, la poalele unui deal cu vii.

Șef, domnul Napoleon Manolescu-Pletea, însurat de curînd. E un om domnul Manolescu în fața căruia nu ți-ai putea opri o exclamație.

— Gras bărbat!

Cum a terminat școala de mișcare, a început să se îngrașe. Însurătoarea și șefia l-au surprins îngrășîndu-se, și chiar sub auspiciile acestor două... instituții, n-a stat pe loc, s-a îngrășat mai departe...

De altfel, acesta a fost și unicul cusur de care l-a învinuit și soacra, înainte de a se hotărî să-i dea fata:

— De, d-le Napoleoane, bun băiat ai fi, modest ca o fată mare, fără vicii; n-am nimic contra și n-aș mai sta de loc pe gînduri dacă n-ar fi ceva la mijloc: ești cam slăbuț... Să te mai îngrași!...

Și vorbindu-i astfel, îl tot bătea peste obrajii durdulii, care se roșiseră ca două sfecle.

Coana Luxița era femeie bună. I-a dat fata cu toată inima, precum și cincizeci de mii de lei și un „pian" cu coadă zestre; căci ce și-a zis dumneaei:

„Ei, și dacă e gras, să nu se mai însoare omu? Mai bine era de-mi dam fetița după țîrul de Georgescu de la percepție? Fiecare face cum vrea; pot să clevetească gurile rele cît vor pofti..."

Și s-a gătit de soacră-mare, cu rochie de mătase prăzulie și cu panaș la cap; a făcut nunta la biserică, a pus lăutari, a comandat bufetul la strada Franceză; au fost berechet pandișpanuri cu inscripția: *„Trăiască Napoleon cu soția"*, turnată în zahăr; precum și cofeturi cu surprize înăuntru, cu lichior și cu boabe de cafea prăjită.

C-da 7167 coala 5

Apoi și-a condus copiii la gară ; a plîns pe peron ; iar la plecarea trenului, a făcut semn cu batista pînă nu s-au mai putut vedea. De zeci de ori i-a repetat fetei la despărțire :

— Să-l asculți, maică, să-i fii supusă. Ce-o zice el, să zici și tu... Și să nu uiți : cum veți ajunge la „stație", să-mi scrii.

Iar ginerelui :

— S-o menajezi, Napoleonică mamă, că e ca o porumbiță, neînvățată cu răul... Așa am trăit eu cu răposatul, fără să ne zicem nici dă-te mai încolo, fără să ne tiranisim sau să ne catigorisim la lume...

Trecuse un an fără nici o umbră pe noua căsnicie. Napoleon și Iulica își duceau traiul într-o liniște foarte potrivită cuibului ascuns care îi adăpostea. Era o gară mică, dar frumoasă ; și-i ședea atît de bine în cadrul verde al dealului. Un peron cu o singură bancă ; un clopot ; nici un ceasornic ; în schimb, foarte multă iederă împodobea vara stîlpii din față. În dreapta, o grădiniță cu o brazdă nepretențioasă, dar plină de gingășie ; în mai dedeau mixandrele și în iunie se îndesau ca peria la un loc cu rozetele și verbinele... Lîngă brazdă, un pavilion cu zorele : acolo mîncau, acolo, peste zi, cucoana șefului își făcea lectura. Și-adusese toate romanele cumpărate de la chioșc.

Iarna era mai greu : în toată gara, numai ei, un amploiat și hamalul. Atunci începea pentru tînăra femeie chinul : trebuia să se închidă în casă, să-i ajute bărbatului la contabilitate, să asculte viscolul, să cînte la piano, să citească și să coasă.

Napoleon n-o oprea de la nimic. Era un om de zahăr. După dejun se culca și nu ieșiea pe peron decît la cinci, cînd trecea trenul. Erau numai două trenuri de persoane pe zi și mai rar cîte unul de marfă.

Cît timp el se odihnea, ea n-avea astîmpăr ; se așeza la fereastra care da spre linie, își pierdea privirea spre întinsul cîmpului de zăpadă și o cuprindeau gîndurile, ba chiar o grijă neînțeleasă :

„Doamne, ce nebună sînt : ce am de mă simt mîhnită ? Oare îmi lipseşte ceva ? N-am mamă, n-am bărbat ?"

Şi se întorcea atunci spre el, îl contempla în tăcere, lua binişor batista şi se ducea să-i şteargă de pe frunte, de pe obraz broboanele de năduşeală :

„Bibiloiul mamii ! Cum doarme el de frumos ! Parcă e un îngeraş ! !..."

La cinci îl deştepta, făcînd zgomot la clavir. *Sîrba popilor* şi *De ce nu-mi vii ?* erau cîntecele lui favorite. Pe amîndouă ea le cînta pe dinafară, cu acelaşi bas de naţionale pe care le întrebuinţa şi la hore, şi la valsuri, şi la polci. Lecţii de piano nu luase niciodată. Cînta numai „după ureche". Pianul îl avea printr-o întîmplare : coana Luxiţa da bani cu dobîndă pe amanet. „Cineva", care nu s-a înlesnit să-i plătească cinci mii de lei, îi lăsase acest „imobil" pe vecie, şi dumneaei l-a făcut zestre fetei. Profesor nu i-a adus. Ce să mai cheltuiască ? La Conservator n-a dat-o, pentru ca să nu vie în „contacturi" cu toate „haimanalele". Tot din pricina asta n-a vrut s-o mai lase să urmeze şcoala profesională pînă la sfîrşit, ci a retras-o.

— Fata mea are avere : n-am s-o fac nici profesoară, nici telegrafistă, nici actriţă. Să-i dea Dumnezeu un destin bun şi fără viţii ; că atîta cît ştie la pian şi carte... i-ajunge.

Destin, la coana Luxiţa, însemna bărbat.

*

La cîţiva kilometri mai sus de staţia lui Napoleon era o gară mare, lîngă o reşedinţă de plasă. Şeful de acolo, d-l Traian Popovici, era familist mai vechi. Cucoana d-lui mai în vîrstă decît soţul, era din Mizil, se numea Sultana, îi plăcea conversaţia şi era foarte simţitoare. Din nimica i se părea că ai vrut s-o „atingi" şi te lăsa încremenit cu cine ştie ce răspuns înţepat. Napoleon nu se dusese de loc să le facă vizită cu nevasta, ca vecini noi, după obicei. Şi trecuseră opt luni de la însurătoare. Această lipsă de respect nu putea s-o ierte uşor tocmai dumneaei, cucoana unui şef de gară mare. Zilnic se plîngea bărbatului :

— Ce zici tu, Popovici? Cum găsești maniera șefulesei de la vale? Se poate atîta mojicie? A, bucureștencele astea sînt renumite de fanfaroane și îngîmfate! Cine mai e ca ele?...

De altfel, în căsnicia Popovici, sărmanul Traian nu însemna nimic. Coana Sultana îl stăpînise cu gura, cu nervii, cu răutatea. Singurele lui clipe liniștite erau cînd sosea trenul; altfel, nu-l lăsa în pace nici chiar în birou, lîngă registre. Pînă și acolo găsea prilej să-l cicălească, să-l scoată din răbdări cu cine știe ce noutăți neplăcute: sau că a fugit servitoarea, sau că s-a spart o farfurie, că a dat supa în foc, că s-a isprăvit zahărul, cafeaua...

— Să faci bine să cumperi, domnule! Eu nu sînt învățată cu mizeria. Neam de neamul meu n-a știut ce e sărăcia. Să dai unui conductor să ne ia unt ieftin de la Iți-cani... Și apoi, ce, mă rog? D-nii cantonieri au lăsat obiceiul plocoanelor? Altădată, fără să le mai zică nimeni, la două zile trebuia să pice cîte ceva; și acum nimic! Ori au gust să-i dăm afară?

Și după o pauză:

— Nu e vorba, capul răutăților tot d-ta ești, că parcă ți-e frică să le-o spui verde. Ah! că nu e aici săracul nenea Iancu de la Slatina, cum ți i-ar mai face spilcă pe toți, Doamne!

La început, Popovici se supăra; văzînd însă că n-o scoate la capătîi, slăbise din ce în ce mai mult tonul. Tăcea, orice ar fi zis dînsa. Tăcea, blestemînd din inimă ceasul în care se hotărîse să-și lege traiul cu „zgriptoroaica". Tăcea deocamdată: i se promisese o mutare la București. O aștepta. Pe urmă?

„Pe urmă sînt hotărît: nu mă va mai ține nici hantătar! M-a ofticat, mi-a mîncat tinerețea, zilele..."

O săptămînă a stat pe gînduri coana Sultana cum să potrivească lucrurile ca să le dea mojicilor de la vale peste nas.

Într-o duminecă și-a luat bărbatul:

— Hai, dragă, la dumnealor la vizită!

Și s-au dus, pe un vagonet condus de doi cantonieri.

De altfel, ziua era bine aleasă: la Napoleon mai erau și alți mosafiri: silvicul, cu nevasta și cu fata, precum și picherul șoselei, cu familia sa, destul de numeroasă, mai ales în copii de doi, cinci și nouă ani. Într-un cuvînt, casa plină.

Momentul răzbunării era deci nimerit. Coana Sultana înaintă fără sfială spre Iulica și îi întinse mîna cu o prietenie exagerată, apoi zise tare:

— Dacă nu mă-nșel, madam Manolescu? Mă recomand Popovicioaia... și soțul meu, Traian Popovici șef de gară clasa I, vecin cu dv., care n-am avut onoarea să vă cunoaștem, fiindcă *trebuie că* așa e acuma moda: ăi mari la ăi mici întîi, iar nu ăi mici la ăi mari, cum ar fi datoria; fiindcă trebuie că...

Aci se opri puțin, ca să înghită și să mai răsufle. Napoleon profită și o întrerupse:

— Scuzați, vă rog! Scuzați și dv.! Vream de mult să venim; dar, cu daraveri — ca omu —, am tot dat zi peste zi... Scuzați, vă rog!...

Bietul Napoleon, la așa rușine nu se așteptase! Roșii peste măsură, obrajii îi dogoreau.

Dar cei mai schimbați la față fură Popovici și Iulica.

Erau cunoștințe vechi. Cu cîțiva ani înainte, Popovici, impiegat la Gara de Nord din București, șezuse la coana Luxița, care, pînă a nu i se face fata mare, da o cameră mobilată cu chirie.

Popovici fusese ultimul chiriaș, căci tocmai atunci Iulica împlinise șaptesprezece ani și nu mai urma la școală. Coana Luxița avea s-o ție de acum încolo acasă, ca să învețe menajul: să scuture odaia chiriașului după ce acesta pleca, să facă bulion, să strecoare supa și să se poarte cu părul tuns.

— Domnule Trăienică, îi zicea adesea lui Popovici coana Luxița, numai pe d-ta te mai țiu chiriaș, fiindcă ești om cumsecade și te bucuri de bună *reputanță*. Dar altul! Să-mi dea și milioane! Nu mai îmi trebuie... S-a mărit fata acum, d-le Trăienică; trebuie să ne gîndim la un ginere, că de! o să-i vie și ei destinu d-acuncolo... Apoi, după un oftat ușor: Eu, una, nu mă rog altceva la Dumnezeu, domnule Trăienuș, decît să-i dea

fetei mele un bărbat bun și cumsecade ca d-ta. Știu că i-ar fi halal!

Dacă tocmai atunci se apropia Iulica, mama o îndepărta:

— Ei, ce cauți? De ce venișI? Nu e treaba d-tale aici, între oamenii mari...

Și Iulica fugea rîzînd.

Popovici o mîngîiase adesea, ca pe un copil: niciodată nu luase în seamă vorbele coanii Luxiței. El plutea pe atunci prin alte visuri: era vorba de o avansare, care îi sosi, o dată cu mutarea la Mizil.

Coana Luxița primi vestea cu o sinceră mîhnire.

„Rău îmi pare că-l pierd. Ce bunătate de om! I-aș da fata de acum! Dar cum să-i zic? Nu pot! Am obraz... E chestie prea *delicioasă*..."

La Mizil, Popovici se însură cu coana Sultana, care-i aducea o sută de mii de lei zestre — din care douăzeci mii trusou — precum și protecție... Coana Sultana era de familie foarte bună: un frate al dumneaei — fost cîrciumar — trăia acum din venituri, era consilier comunal și putea oricînd să pună o vorbă bună pentru avansarea lui Popovici.

Coana Luxița pierduse urma fostului chiriaș, era supărată că nu-i scrisese; acum îl critica:

— Un ingrat și Traian ăsta... Se vedea bine că e om *interesant*: la el numai cu interes aveai trecere. A plecat de un an și n-a avut el *filotimia* să-mi scrie două rînduri...

*

Și acum, cînd se revăzură, Traian și Iulica rămaseră o clipă muți. Printr-un ciudat instinct, însă, nu-și deteră pe față cunoștința.

Iulica devenise voioasă, îndatoritoare. Față de atîta bunăvoință, coana Sultana crezu că lecția dumneaei a izbutit pe deplin și deveni mai iertătoare, mai prietenoasă.

În dumineca următoare, Napoleon și Iulica fură invitați la Popovici la masă.

Săptămîna întreagă fu pentru femeia lui Napoleon un șir de visuri extraordinare. Era cu desăvîrșire absorbită în gînduri. Întreg trecutul, răscolit de vederea domnului „Trăienuș", toată copilăria ei duioasă reînvia. Monotonia, izolarea, tristețea neînțeleasă pieriseră acum. De se uita pe fereastră, de-a lungul liniei ferate, cele două șine ce se pierdeau în zare o dată cu stîlpii telegrafului nu-i mai păreau acum posomorîte. Nu! Ele duceau ici, la cîțiva kilometri, la fostul ei chiriaș, la bunul d-l Traian, care cu vorba lui blajină o mîngîiase adeseori; care adeseori îi adusese bomboane, și la ziua ei, cadouri. Avea și acum un *neseser* cu oglindă de la dumnealui...

„Doamne, ce copilă sînt, de rîd singură! Unde e mama, să am cu cine vorbi? Să ne amintim cum intram în odaie la dînsul, cum îi scotoceam prin lucruri și îi găseam scrisori cu «poze», cum îi luam din parfum și ne spălam cu săpunul dumnealui *tridace*. Am să îi scriu mamei să vie!"

Era — învederat — o schimbare. Ea însăși o văzu cu groază, căci cînd voi să-și redeștepte, după-prînz, bărbatul, ca de obicei, simți o silă, o sfială neobișnuită.

Nu putu să-i mai zică nici una din mîngîierile de mai-nainte; nici nu-l mai șterse pe frunte, ci:

— Napoleon, scoală-te, că trece trenul! Ce e lenea asta pe tine azi?

Cînd se vedea singură, o prindea o voioșie nespusă. Se uita la geam pe linie, se ducea la calendarul american și număra foile pînă duminică, lua șapca lui Napoleon și o punea pe cap... Liniștea o găsea numai la clavir. Acolo se adîncea în gînduri, în visuri de fericire, cîntînd cu o mînă, încetișor, cîntecul favorit al lui Traian: *Idila*.

„Treceai la pășunare
Cu oile-ți frumoase..."

Nevasta silvicului și a picherului căutară să se întîlnească a doua zi chiar, după vizită.

— Ai băgat de seamă, soro?

— Cum nu, draga mea? Dar ce, eram moartă? Să dea Dumnezeu numai să mă-nșel.

— De, și eu tot așa zic; dar prea se-nvinețiseră la față amîndoi. Mai ales dînsa se pierduse de tot. Mie mi-a fost și silă, și am plecat...

— N-ai văzut ce zăpăceală? Nici dulceață ca lumea nu ne-a dat; numai o vișină pe fundul linguriței... Altdată ne umplea farfurioara...

— *Anfen*, om trăi și om vedea, zise pichereasa, care învățase pe vremuri o clasă la călugărițe.

Acasă, coana Sultana se grăbi să-și dea părerea:

— Ce zici, Traiane? E curățică șefuleasa de la vale, dar cam gîsculiță... Să-i arătăm însă că mizilencile sînt mai ceva ca bucureștencele. E vorba de ambiție; să le dăm masă bună, ca: mezeluri, caltaboși, tobă și parizer; apoi curcan cu coconare și cu stafide, crap umplut, și ca prăjitură, *blamanje*[1], de care-ți place ție. Gîndesc că o să-i săturăm cu atîta și n-or avea ce să critice.

Într-adevăr, duminica următoare fu un adevărat chef. Cei mai dispuși erau coana Sultana și Napoleon. Coana Sultana, mai ales, era de nerecunoscut. Îi reușise prăjitura, și aceasta o încînta.

— Am potrivit-o minunat și din zahăr, și din vanilie, și la copt... Nu e așa?

Iar Napoleon, în culmea entuziasmului, mărturisi că:

— Așa prăjitură n-am mîncat de cînd sînt. Îmi ling și degetele.

— Complimenturi, complimenturi, d-le Napoleon! Așa sînteți dv., bărbații: galanți și cavaleri... E o blamanjea ca toate blamanjelele... dar bunătatea dv...

— Lăsați, vă rog, coană Sultano, lăsați, vă rog, că eu sînt sincer... Și să-mi dați voie să închin acest pahar...

Toți se ridicară. Era un toast.

Napoleon vorbea? Bravo! Nevasta sa îl auzea, cel puțin, pentru întîia oară.

— Să-mi dați voie, în fine, să închin acest pahar în sănătatea sexului frumos. Trăiască sexul frumos, pe care l-am subținut și-l voi subține toată viața; să trăiești,

[1] De la franțuzescul *blanc-manger* — gelatină făcută cu zahăr și suc de migdale.

în fine, *m-me* Popovici, și tu, nevastă, și femeie, în fine, română...

Și-și sărută femeia. Apoi, obosit de vorbă și de vin, îl înecă tusea, o tuse grozavă de om gras.

M-me Popovici profită de împrejurare ca să-și șteargă lacrimile. Era mișcată.

După masă trecură în salon, la cafea.

„Coanii Sultanii" nu-i mai trecea dispoziția.

— Am gust, d-le Napoleoane, să te bat la un pichet pe o piesă. Vrei ?

— Vreau.

— Hai să vedem care pe care. Iar dv. stați colea și să ne fiți martori.

Iulica șezu. Traian, însă, trecu în odaia vecină, despărțită de salon printr-o ușă deschisă. Acolo se apropie de o masă, pretextînd că are de citit jurnale. În realitate, se așezase drept în fața femeii lui Napoleon, care, plină de fiori neînțeleși de teamă, primea cu atenție semnele pe care numai un șef de gară le putea mînui cu atîta măiestrie. Lucrul era înțeles : în jacheta doamnei Manolescu se strecurase un bilețel.

Acasă ea îl desfăcu, îl citi în taină. Era o telegramă C.F.R., plină de sentimente :

„În numele vechii noastre prietenii, nu mă refuza. Poimîine, marți, dînsul pleacă la București ; am făcut eu rost. Viu acolo pe la două. La revedere !"

Și se ținu de vorbă...

Cele dintîi clipe fură mute... Apoi :

— Sărut mîna, madam Manolescu !

— Bună ziua, d-le Popovici !...

— Nu m-aș fi așteptat o dată cu capul să te văd femeia lui Napoleon...

— Nici eu pe d-ta... însurat așa repede.

— Ce face coana Luxița ?

— Mersi, bine...

Apoi tăcură. Iulica sta rezemată de coada pianului și se uita în jos. La picioarele ei, Mițișor, pisoiul, tot îndemna la joc, agățîndu-i-se de cutele rochiei. Popovici, obosit ca de o povară, se așezase oftînd pe canapea.

Un glas îndepărtat îi şoptea încet, la ureche, cele din urmă cuvinte rostite : „Mersi, bine"...

— Ştii că am concediu de zece zile, zise el. Sînt mutat la Bucureşti...

— Da ? Îmi pare rău...

— Mie însă bine, foarte bine.

— Cum ?

— Da, căci la Bucureşti am de gînd să mă stabilesc singur. Singur, sau cu cineva care mi-o plăcea mie... Numai să vrea acel cineva. Aici îmi stă toată fericirea, tot viitorul, toate speranţele mele.

Şi se ridică, luîndu-şi şapca. Făcu doi paşi spre uşă, apoi se opri hotărît în faţa Iulichii :

— Chestia e accelerată ; trebuie să-mi dai răspuns cu mare iuţeală ; am venit expres...

— D-le Traiane, dar nu te-nţeleg !

Înţelesese însă bine ; se vedea după mişcările ei nervoase, după clipirile ochilor din care zadarnic se silea să alunge chinurile ispitei...

Cum, va să zică, are prilejul să scape de închisoarea, de mormîntul acela ? Să stea lîngă mama ei şi cu un soţ bun ca domnu Traian ? O, dar aşa vis de fericire n-a avut mai sfînt în viaţă o şefuleasă izolată ! Ea, fată cu pian, cu dotă, cu trusou, şi frumoasă, nu era menită, desigur, să se piardă lîngă un Napoleon Manolescu-Pletea, care nu ştia decît să se-ngraşe, care se îngrăşase atît de mult, încît ochii îi rămăseseră mici ca două alice în fundul capului ; care dormea în nesimţire...

„Ah, de ce nu l-a călcat trenul înainte de a-l lua eu ?"

— D-le Traiane, nu-nţeleg... Ce vrei ?

— Să mergi cu mine, să fii femeia mea, fiindcă mi-ai fost dragă totdeauna. Te-am regretat şi am avut remuşcări, dar era prea tîrziu. Acum sînt hotărît : vreau să scap de călău, de pacoste...

— Acum e şi mai tîrziu, d-le Traiane. Ce-ar face soţul meu ? Şi apoi : ce o să zică mama ? Lumea ? O, nu ! Fugi, d-le Traiane, fugi, Traiane dragă, fugi, ispito, nu merg...

Și întorcîndu-se spre candela aprinsă, făcu semnul crucii. Ochii îi înotau în lacrimi.

— Iulico... Iulico, fată... Vrei să mă vezi tăiat în două de mașină? Bine! Iacă: mă duc să m-azvîrl înaintea trenului 759, care sosește acum... Adio, Iulico, adio pentru totdauna! Nici al tău, dar nici al babei...

— O, nu! Stai, stai!

Și atunci îi reveni Iulichii în minte o scenă la fel dintr-un roman; nici acolo contesa nu-l lăsase pe marchiz să plece. Ceva mai mult: își aminti chiar cuvintele eroinei, și le repetă aici:

— „Ei bine, domnule, fă din mine ce vrei! Soarta, viitorul, ca și trecutul meu cel nepătat sînt în mîinile dumitale... Ordonă..."

Popovici se uită mirat. Îi plăcuse ținuta solemnă a tinerei femei și se simți încurajat; o sărută pe frunte, ca în timpul copilăriei, și-i dete planul; fuga avea să fie poetică: sîmbătă, la 12 noaptea, pe drezină...

Cît timp ținuse întîlnirea, hamalul, cumpărat de pichereasa, se dusese să-i raporteze.

Îndată aceasta trimise la femeia silvicului, și amîndouă, din vîrful dealului, ascunse într-un pavilion, priveau cu un binoclu mișcările din gară: plecarea lui Popovici fusese văzută.

A doua zi, Napoleon și coana Sultana primiră scrisori anonime. Coana Sultana avea un bun: nu era geloasă. Atît de jos își socotea bărbatul pe lîngă ea, „și ca origine, și ca poziție, și ca creștere, și ca tot, în fine", încît nu s-ar fi coborît să-l bănuiască. Arătă lui Traian scrisoarea și zise:

— Uite ce lume rea. Cum ne văzură mai intimi cu șefuleasa lui Napoleon, hop cu anonima! Noroc că nu prea mă turbur lesne... Tu, și mutră de amor! Asta trebuie să fie de la Popeasca a silvicului: moldoveanca aia numai de intrigi se ține.

Napoleon se arată şi mai nepăsător. Nu şi-ar fi stricat el nici un dram din grăsimea ce-l împodobea din belşug pentru un fleac din gura lumii. Dete scrisoarea nevestei :

— E adevărat că a fost pe aici Popovici ?

— Da !...

— Ei, şi ce te-ai roşit ? Nu fi copil ! Nu ştii că eu nu sînt d-ăia ? Ce e dacă a venit omul ? Trebuie să fi avut treabă cu mine ; o fi crezut că nu plecasem şi poate vrea să-mi spuie ceva. L-ai primit bine ? I-ai dat dulceaţă, cafea ?

— Negreşit !

— Ei, brava, brava ! Să-i fi dat şi o ţuică !

Şi rupse anonima.

*

Sîmbătă seara, coana Sultana, avea un somn nespus. Făcuse toată ziua şerbet de zahăr ars şi era obosită.

Napoleon, ca de obicei, dormea pe sforăite. Avusese la masă icre cu ceapă, care-i făcuse un somn...

La 12, Iulica auzi duruitul drezinei trecînd prin gară. Se ducea înainte la kilometrul 101, locul de întîlnire.

Îşi strînse într-o legătură giuvaericalele şi ce avea mai bun. Pe cînd le aşeza, o înecă plînsul. Parcă nu făcea bine ce făcea. Şi de zece ori se hotărî să-şi calce cuvîntul Ceva însă o îndemna cu putere : făgăduise. Nici contesa din roman nu se purtase altfel cu marchizul.

Se coborî binişor. Linişte şi întuneric...

Peronul gol. Zăpada sclipea la lumina unui felinar afumat de lîngă şine.

La un kilometru în vale, Popovici aştepta.

Doi oameni conduceau drezina. Fu o fugă ciudată, nemaipomenită : roatele zburau ca la tren. Aerul rece şi emoţia îi făcea pe fugari să tremure, înfundaţi în blăni...

*

Teribilă deşteptare a doua zi. De o parte, un şef, de alta, o şefuleasă se sculară văduvi.

Două bilete pe masă le vesti cruda realitate:

„Adio, coană Sultano, care n-ai ştiut să menajezi un bărbat de zahăr!"

„Adio, d-le Pletea... Nu făceai de mine. Nu ne potriveam la caracter."

Nici unul, nici altul nu se mai îndoiau asupra cauzei fugii. Anonima nu mințise.

(1900)

După două ceasuri de tortură, mintea lui Tase prinse începutul romanului și băiatul se hotărî să scrie: *„Capitolul I. Taverna."*

„Era noapte, o noapte fioroasă de toamnă; orologiul de la catedrală suna ora 1, și străzile erau pustii. Un întuneric profund acoperea orașul; o ploaie măruntă picura încet în urloaie, făcînd un zgomot lugubru și asurzitor. În mijlocul tăcerii acesteia tenebroase, într-o stradă îndepărtată, un om grăbit, înfășurat într-o mantie neagră, înainta cu pași repezi. La lumina rară a felinarelor, părea mai mult o umbră, o fantomă care s-ar fi tîrît pe lîngă garduri. Unde se ducea acest necunoscut? Cine era el? Ce planuri îi îndrumau pașii cu așa iuțeală? se vor întreba cititorii... Mister! De trei ori mister... Dar, mii de bombe! Umbra înaintează, vine, se apropie, cotește la stînga, apoi la dreapta și... dispare în obscuritate..."

Aici băiatul se opri din scris. Tocmai se silea să-și scoată eroul din întuneric și să-l introducă în tavernă, cînd, la spate, d-nu Nae, cîrciumar și alegător la colegiul întîi, severul, nemilosul d-nu Nae, tatăl tînărului romancier... venise pe neașteptate.

Era prea tîrziu: Tase nu mai putea să-și ascundă fapta; și, ceea ce era mai trist: pentru a doua oară în ziua aceea, d-nu Nae îl prindea astfel în delict.

— Ce scrii acolo, Tăsică?

Așa începea domnu Nae cînd era mai înfuriat.

— Tema la română.

— Ia dă-o încoace, puiul tatii...

Și Tase îi dete hîrtia, tremurînd ; n-avea încotro... Cu d-nu Nae nu era de glumit...

— O să ajungi pe drumuri, hoțule ! Dar acum ți s-a înfundat. M-ai scos din pepene...

D-nu Nae ridicase diapazonul.

De la hoț trecuse la cîine ; de la cîine, la alte animale domestice, din ce în ce mai mari, mai vii, mai puternice.

După ocară, urmă perchiziția.

— Văd că trebuie să te împerchiziționez... N-am ce-ți face... Dezbracă-te, tîlharule !

Și Tase scoase sacoul, un sacou poetic, verde-închis, scurt, încheiat pînă sus cu nasturi de sidef cît piesa de cinci franci și cu buzunare multe, înțesate de hîrtii : fel de fel de bucățele, sferturi, coli întregi, jumătăți, fragmente de gazetă ; erau sonete scrise cu creionul, idile cu cerneală, poezii în proză, începuturi de romane, de tragedii și chiar de operetă ; apoi cărți de vizită de-ale lui Tase : „*T.N. Vasilescu-Teneve, student, membru al societății științifico-literare* «Muza română»".

D-nu Nae oftă din greu.

— Cheia de la saltar, cîine !

O, aici erau multe : romanele traduse ale lui Montépin, Richebourg, precum și alte fascicole de la *Universul* ; apoi broșuri cu scrieri misterioase, „limbajul florilor", într-un cuvînt, un adevărat ghiveci...

D-nu Nae se luă cu mîinile de păr ; din tot corpul delictului făcuse un maldăr în mijlocul patului.

— Ce sînt astea, stimabile ?

Și, fără să aștepte răspunsul, își și înfipse mîinile în părul bogat al tînărului scriitor. Urmă un vals, din care se putea vedea ce ar fi în stare să facă un d-nu Nae la caz de alegeri, și din care Tase — talent neînțeles — se alese cu două cucuie în frunte și cu mai multe vînătăi pe corp, „eschimoze", cum le-ar fi zis d-nu Nae.

Apoi, roșu de oboseală, negustorul luă vraful de hîrtii și intră cu ele în prăvălie. Deasupra mașinii fierbeau în clocote ciorba de crap și o pacea. D-nu Nae dete la o parte o tigaie cu cheftele și azvîrli, prin ochiul roșu, în flăcări toată colecția literară a băiatului.

— Focul gheenei să te-nghită, zise el, și se întoarse zîmbitor spre un muștériu care mînca niște mititei la o masă de brad, aproape.

— Noroc, nea Niță!

— Sal-lutare!... Dar ce ești supărat, don Năică? Ce mi ți s-a întîmplat?

— Om fără necazuri și nuntă fără lăutari ai văzut d-ta, nea Niță? Mai greu așa ceva. Dar să lăsăm asta... Vezi că te-neci cu chefteaua, vorb-aia! N-o stropești? Ce bem?... Băiete, un chil de profiriu, cu două pahare pentru macmahoane... Mișcă!

În odaia lui, Tăsică se înfundase în perne și plîngea amar.

După prînz avea limba germană și științele, și era, vai, neascultat la amîndouă; vezi că o nenorocire nu vine niciodată singură.

Și gînduri triste începură să-i străbată mintea: să lipsească de la curs, să lase școala chiar și să se ducă în lume, departe, în Transvaal...

În Transvaal? Da; dar acolo nu cunoaște limba; nu va ști să scrie măcar două versuri. Cine-l va înțelege? Cine-i va prețui talentul... Ah, și ce roman frumos începuse!

„Doamne, cît sufer cu acest tiran de tată, care nu mă pricepe și nu mă cruță! De ce nu mor în minutul ăsta?

De ce nu mor în minutul ăsta? De ce m-am mai născut pe lume, eu, natură melancolică și pansivă, dacă era vorba să am de părinte un cîrciumar, un rachier, un negustor, tot ce e mai rău? Noroc cu lumea că mă mai mîngîie! Noroc cu iubitul nostru maestru Epaminonda Dumitrescu, poetul bucolic, că mă-ncurajază și-mi zice, cînd ne-ntîlnim la «Fialkowski»: «Scrie, tinere, scrie înainte, căci în tine e un geniu în embrion...» Noroc cu d-șoara Didina, fata intendentului de la școală, că mă felicită în fiecare zi pentru frumoasele cugetări și impresii ce-i scriu în album... Toți mă admiră, toți mă laudă și mă îndeamnă, numai burghezul de tata, numai acest impilător al sărmanei mele inimi suferinde, se face foc: de mă prinde cu țigara, mă bate, ca și cum aș mai fi copil, eu, om de 15 ani împliniți..., de mă găsește scriind,

vai de mine... O, Doamne, *quousque tandem* cu *materialistul*, cu *ignorantul*, cum îi zice d-nu Epaminonda, cînd îi spui ce îndur de la acest individ cu şorţ verde, care mă compromite, care nu se sfieşte să iasă cu papuci în stradă, să primească lumea în jiletcă şi să umble vara prin prăvălie, în cămaşe de noapte şi cu cleştele de mititei în mînă. Ce ruşine, ce ruşine ! !"

Şi plînsul şi suspinele îl înecau într-una.

Deodată, apoi, se ridică cu mîndrie ; îşi duse mîna prin păr şi se aşează în faţa oglinzii ; îi venise o idee mare, genială, zdrobitoare :

„Nu, de o mie de ori nu ! !... Să plec la Transvaal ? Niciodată ! Voi sta pe loc şi, în necazul duşmanilor, voi scrie, voi scrie romanul... pîn' la fine..."

Era, într-adevăr, o ameninţare.

Tase îşi luă pălăria şi plecă, nu la şcoală, unde îl aştepta limba germană şi ştiinţele, ci în strada Buzeşti, la o casă mică, puţin ruinată, cu o curte îngustă, cît abia putea să-ncapă, între doi pereţi, ramurile unui biet zarzăr pipernicit, sterp, blestemat să crească acolo. La poartă era o tăbliţă cu inscripţia „«*Muza română*», revistă bilunară".

Tase intră ca la el acasă. În sală, un miros cald de usturoi îi spuse că stăpînii trebuie să fie pe acolo ; într-adevăr, la dreapta se auzi o tuse. La uşe era scris de mînă, pe o bandă de hîrtie murdărită de vreme şi de muşte, cuvintele *„redacţion, antre"*, precum şi un deget arătător, indicînd de prisos clanţa.

Directorul părţii literare, d-nu Marcu Solomonovici, era acasă ; directorul părţii ştiinţifice, d-nu Natan Davidescu, lipsea. D-l Solomonovici era la jiletcă şi pe cap avea o şapcă cenuşie, de voiaj. Nişte mustăţi cam chinezeşti păstrau încă din umezeala ceaiului pe care îl băuse de curînd. Pe masa din mijlocul odăii sta răspîndit materialul literar : cîteva manuscrise, un număr din *Muza română*, paharul de ceai, miezuri de pîine, o jumătate de coaje de ou răscopt şi un căţel de usturoi ; mai la o parte, o cutie de vax plină cu clei. D-nu Marcu se îndeletnicea cu lipirea unor cartoane : scoarţe pentru

C-da 7167 coala 6

colecția revistei. Își primi colaboratorul cu zîmbetul pe buze :

— Bonjur, d-nu Tasică.

D-l director al *Muzei* avea un accent străin în voce, foarte potrivit însă odăii literare în care se găsea. Copilul se simțea chiar captivat de felul particular al tonului d-lui Marcu.

— Bonjur, d-le Marcu.

— Poftim, stați fără jenă, iubite colaborator. Și mă scuzați. Ce vînt te aduce ? Ceva nou ? Vreo poezie, vreo nuvelă ? Ia s-o vedem ; d-ta ai talent mult...

— Ba, deocamdată, am venit să te rog ceva, dacă nu te superi.

— Pentru d-ta, cu dragă inimă ; numai ceva bani să nu ceri, căci, în credință ți-o spun, să mă trăsnească unul Dumnezeu...

Băiatul protestă, rușinat :

— Vai, d-le, dar asta n-aș îndrăzni... N-am nevoie ; altceva...

— Altceva ? Bucuros, bucuros ! Să vedem !

— Scriu un roman.

— A, brava, brava !

— Însă tata...

Și-i povesti tot.

— Va să zică, d-nu Tasica Teneve n-are loc *pentru de* scris și ar dori la mine ? Dar dacă tat-al d-tale află și vine aici și face scandal ? Vai, ce rușine la familia mea ! Să sperie copiii, pi Iancu, pi Moise, pe Mali, care sînt mici, săracii, și slăbuți !... Eu cunosc pe d-nu Nai ala. N-a vrut să-mi ucigă incasatorul cînd a mers la d-lui ca să propuie un abonament la revistă ? A sărit la dînsul cu cleștele de mititei, iar cucoana, mama matale, cu lingurul de bulion și i-a strigat : „Acu să ieși, jidane, piei de-aici, zgîrie-hîrtie, că te vîr în cuptor !" Vai, în cuptor, d-nu Tasică ! Vezi ? Ai așa un tată rău ! Apoi își duse un deget la tîmplă și tresări de bucurie : Ha, o idee, ceva fain. Cunoști pe d-nu Victor Tarciniu, poetul decadent, directorul onorific al revistei noastre ?

— Da !

— D-lui e singur, are doi odăi și lipsește toată ziua, căci e în slujbă la Regie. Te recomand eu și o să-ți dea voie să scrii acolo. Știi ce șarmant băiet este... Tare drăguț.

În laude, lui d-nu Marcu îi plăcea să întrebuințeze totdeauna dialectul moldovenesc.

Directorul *Muzei* întrerupse o clipă convorbirea, ca să asculte.

— Mi se pare, a chemat cineva! Poate nevasta.

Într-adevăr, o voce îl striga din sală:

— Marcîîî!!...

Și-i spuse ceva într-o nemțească al căreia accent greșit, nefiresc, îl înțelese pînă și Tase, cu toate treiurile lui la limba germană.

Marcu deschise ușa și primi o scrisoare.

— A, tocmai de la d-nu Tarcin...

Și se grăbi să citească. Fața i se întuneca din ce în ce...

— Bre, așa de făr șansă ce sînteți, d-nu Tasica! Închipuie-ți afurisit eveniment: D-nu Tarcin este permutat la Huși și mîine pleacă... Bre, afurisit eveniment!!

Sărmanul Tăsică își simți inima îndurerată. Așadar, nici un colț pe lume unde să-și scrie romanul? Ce fatalitate!...

— D-nu Tasică dragă, nu fi supărat... Mai treci săptămîna asta pe aici, că poate facem rost undeva...

Tînărul romancier plecă deznădăjduit. Rătăci toată ziua prin Cișmigiu, pe străzi... Uitase foame, tot.

Intră acasă tîrziu, noaptea.

În lipsa lui, d-nu Nae fusese pe la școală și-i văzuse isprăvile: absențe și note rele din belșug.

Se hotărî să nu se culce și să aștepte venirea odorului acasă. Făcuse pregătiri de primire: închisese prăvălia mai devreme și trimisese băieții să se culce. Apoi luă biciul din cui.

— Măndico, astă-seară îl snopesc pe zurbagiul. Auzi tu? Poeți în casă nu-mi trebuie... Neam de neamul meu n-a scris cărți de cîntice... La cana de pe teșghea și du-te de-mi adu cu mîna ta nițel rubiniu, să-mi mai treacă de urît; că nu mă culc pînă nu vine tîlharul. Am să-i trag o spaimă.

— Poți să-l și omori, Nae dragă, că d-ta l-ai făcut și ai tot dreptul... Numai eu să nu văz, că-mi vine rău. Mă duc să dorm peste drum, la ța̧ța... Știu bine că merită și că n-ai să-i faci cine știe ce; dar sînt nervoasă; că de cînd te rog să-mi bagi o femeie să-mi facă dimineața *pasaj* cu apă rece...

Coana Măndica își luă tartanul vărgat pe spate și trecu peste drum, la sora d-ei mai mare:

— Țață Froso, dorm la d-ta astă-seară, că acasă Nae umblă să-mi facă balamuc cu nebunul ăla de Tase. Iar s-a apucat de blestemății și-i trebuie o trînteală; face romanțuri, fuge de la școală... Nu știu ce-o ajunge...

D-nu Nae bău toată cana și luă gazeta partidului ca s-o citească așteptînd... Ochii însă i se împăinjeniră; îl fură somnul...

Cînd se trezi, se lumina de ziuă. Adormise îmbrăcat. Se repezi la bici; apoi, fără să mai stea pe gînduri, intră în odaia băiatului.

Tase, cum îl văzu înarmat, știu ce-l așteaptă:

— Nu da, tată, iartă-mă, nu mai fac!!

Și se înghemuise-ntr-un colț al patului, în genunchi, între perne, tremurînd vargă.

O mai fi fost vreodată, undeva, un poet într-o stare mai dureroasă, mai de plîns?...

D-nu Nae se înduioșă; avea inimă bună d-nu Nae și ținea la băiat; dar tocmai de aceea vrea să-l vindece odată de poezie, de romane, de tutun.

— Îmi făgăduiești?

— Da... Îți jur...

— Că nu mai zgîrii hîrtie, că nu mai faci cîntice, romanțuri, că nu mai urli la lună, că te apuci de carte și te faci om?... Ține minte, băiete: ești mare acum... Eram hotărît să nu te mai iert; dar o fac și p-asta... Să nu te mai prind însă o dată...

Și d-nu Nae, mărinimos ca un adevărat tată, îl lăsă în pace, zicîndu-și: „Fie, că-i trăsei o spaimă... Vezi d-ta, eu nu prea bat, dar bag fiori cînd m-oi răsti... Se îngălbenise, sărmanul! Niciodată n-a sfeclit-o așa... Nu cred c-o mai zice Tase al meu poezie și romanț cît o fi el!"

Tăsică își luă ghiozdanul plin cu cărți și plecă la școală. Cucoana Mândica venise și-i dase pe furiș o bănuță, ca să-și ia covrigi, că nu e bine să stea cu inima goală dimineața... El își luă țigări...

D-nu Nae avu grijă să-l încerce acum, așa, de-o probă. Veni pe neașteptate la ora de matematică... Vasilescu N. Tănase era pedepsit în picioare...

Profesorul îl prinsese scriind lucruri străine în timpul explicației și-i arătă lui don Nae un caiet. Era începutul unei opere noi: *Martirul*, roman tragi-social. Capitolul întîi purta titlu: „*Un tată monstru sau suferințele unei inimi simțitoare*" și începea astfel:

„*Era noapte, o noapte fioroasă de toamnă; orologiul de la catedrală...*"

Atît apucase să scrie.

(1900)

Cea dintîi grijă ce avu domnul sublocotenent Bazil Jonnescu, venind în provincie, fu să facă vizite pe la mai multe persoane.

— Vezi, mă Gheorghe, eu sînt om civilizat, zicea dumnealui, vorbind cu ordonanța. Fac parte din piotă, nu e vorbă, dar nu mă dau nici pe o sută de moșteci d-ăia... Toți care mă văd așa, ferches, galant, delicat, dansator și prezentabil, se miră cum de nu sînt eu la cavalerie. Am chipiu cu un număr ics de centimetri mai înalt ca al altora, am vipușcă, bordo-închis și nasturi prima calitate; port numai mănuși *glacé* și la gît gulere lățime dublă... Așa bombonel de băiat, să-l sorbi într-un pahar de apă, nu ca don locotenent Ață, casierul regimentului nostru, individ care s-a însurat de cînd era elev pesmet, și acum are cinci copii, o coană Chiriță drept nevastă, domiciliază în fundul mahalalelor și-și compromite tresa ducînd pe stradă pîinea și carnea în mînă. Eu am demnitate și onoare; eu sînt ceva distins, îi fac mari pe toți... Așa e, mă Gheorghe? Așa e, mă răcane? Vorbește, ostrogotule, leat nedisciplinat!...

— Așa, să trăiți, don sublocotenent!

Toate acestea le vorbea domnul Bazil gătindu-se pentru vizitele ce avea de gînd să facă. Se parfumă, își netezi părul cu cosmetic, își fixă mustața cu pomadă ungurească și se sui în trăsură, distrat ca un baron îndrăgostit, cîntînd în surdină, printre dinți, un marș de defilare.

Pe listă, printre alte persoane, era notată și directoarea externatului, d-ra Veturia Băltescu, profesoară definitivă de limba română și filozofie, „foarte savantă, dar cam matură", după cum spuneau orășenii.

D-ra Veturia, căreia colegele îi ziceau Bibi, ca s-o răsfețe, făcea parte dintr-o întinsă familie didactică: tatăl dumneaei dase lecții... de piano, iar mama fusese menajeră. Mai avea două surori: una învățătoare în Dobrogea, și alta maestră de lucru undeva în Moldova; în sfîrșit, un frate, pedagog uitat de vremuri la un liceu din București.

Domnul Bazil Jonnescu auzise multe lucruri bune despre d-ra Bibi: întîi, că e fată bună; al doilea, că e econoamă și are bani la Casa de Economie; al treilea, că e cu leafă sigură; al patrulea, că are de gînd să deschidă pension... în total, douăsprezece puncte auzise don Bazil, toate pledînd în favoarea „inculpatei" — cum îi zicea el în glumă — și toate potrivindu-se de minune cu vederile lui materialiste.

D-ra Bibi sta cu o mătușe a dumneaei, institutoare la pensie, madam Wassillescu, văduva unui fost telegrafist. Prin urmare, cine dorea să cunoască de aproape pe d-ra Băltescu, trebuia neapărat să facă cunoștință și cu madam Wassillescu, sau tanti Hélène, cum o chema d-ra Bibi. Era singurul franțuzism pe care profesoara de limba română îl tolerase în vorbirea familiară, căci dumneaei se declarase dușman neîmpăcat al vorbelor străine, pe care se silea din răsputeri să le depărteze din limbă. N-ai fi auzit-o zicînd altfel decît „bună ziua", „mulțumesc", „noapte bună", „pe cinstea mea". Lui tanti însă așa apucase să-i zică din copilărie și nu vrea să schimbe un obicei strămoșesc.

Domnul Bazil Jonnescu fu primit cu multă bunăvoință. Întîia mișcare ce făcu fu de a-și lua poziția și de a-și ciocni călcîiele, ca să se audă zîngănind pintenii, pe care îi pusese împotriva reglementului. Apoi se înclină:

— Jonnescu!!

— Îmi pare bine, domnule ofițer; fii binevenit în orașul nostru, care nu mă îndoiesc că o să-ți placă. Îți înfățișez pe mătușa mea, doamna Vasilescu. Numele d-tale, mă rog. L-am uitat...

— Bazil Jonnescu...

— Vasile Ionescu?

— Bazil, *mademoiselle !*

— Vasile... da... înțeleg...

Domnul Vasile nu mai protestă. Plecase capul cu umilință în fața tonului sever al directoarei. Totul la dînsa impunea respect : îmbrăcămintea, pieptănătura, vorba, vîrsta... Avea o rochie cenușie, posomorîtă ca un nor : o rochie de profesoară. Era pieptănată cu timple : două limbi mari de păr aduse mult pe frunte pînă la sprîncene ; la gît, o broșă cu litere de argint. Era numele ei : „Bibi".

Nici în fața generalului nu se simțise bietul Bazil așa de mititel. Femeia aceasta îl stăpînea : îi luase tot curajul. Domnișoara Bibi avea gust de vorbă în ziua aceea și îi spuse atîtea și atîtea, încît tînărul ofițer nu mai făcea decît două feluri de mișcări cu capul : una cînd aproba și alta cînd trebuia să răspundă nu. Ceea ce-l încurca mai rău era că, prins sub potopul de vorbe al celor două femei, nu găsea prilejul să plece. Mișcările de aplecare ale capului înainte și înapoi se îndesiseră, și don Bazil amuțise. În sfîrșit, domnișoara Bibi tăcu.

Jonnescu se ridică.

— Nu mai stați, domnule căpitan ?...

— Nu, mersi... Nu sînt căpitan... Dumneavoastră nu cunoașteți gradele noastre ?

— A, foarte puțin... Și apoi mi se pare că nu e multă deosebire... Te rog, ia spune-mi și mie treptele ofițerești.

— Gradele, adică.

— Da.

Acum începu Bazil să vorbească. Era stăpîn pe subiect, încîntat că nu lasă, plecînd, impresia că a fost mut. Spusese ea multe lucruri înalte, domnișoara directoare ; îl purtase dînsa prin literatură, științe și filozofie ; dar nici Jonnescu nu se lăsă pe jos : și-aduse aminte de cum le vorbea maiorul cînd îi chema pe cîmp la teorie, și-și imită superiorul. Acum fu rîndul d-rei Bibi să aplece și să ridice capul, fără să priceapă nimica. În sfîrșit, se despărțiră, dîndu-și întîlnire la balul Crucii Roșii, sîmbătă.

— Va să zică, n-aveți să lipsiți, domnule Jonescu ?

— *Parol d'honneur, m-elle !* Contați, vă rog !

— Mă reazăm pe făgăduiala d-tale ; n-ai nevoie să te mai juri pe cinste...

— Pe onoare... Onoarea la militar e mai mult decît cinstea, cum îi ziceţi d-voastră.

— Cinste e onoare pe româneşte, d-le. Strămoşii noştri n-au vorbit franţuzeşte.

— A, *m-elle !* Noi facem cinste numai cînd ne tratăm cu ţuică !...

— Îmi pare rău că nu e vremea să vorbim mai pe larg asupra acestui lucru, că te-aş face să vezi multe bunătăţi ale limbii noastre pe care d-ta o disprețuieşti... Vom mai discuta la bal... Eu nu prea dănţuiesc...

— A, nu dansaţi !

— Joc, dar nu sînt pătimaşă...

— Vreţi să ziceţi pasionată... Am onoarea să vă salut ; bonjur !

— Bună ziua, domnule ; să ne vedem sănătoşi...

„Nu e proastă fată — îşi zise Bazil plecînd — dar e pedantă, adică burduf de învăţătură : nu ştie să-ţi vorbească decît din carte... şi asta nu-mi convine... Doamne, dar ce vîrstă o fi avînd ! Ciudată femeie ! Au fost unele momente cînd i-am dat douăzeci de ani ; şi altele cînd parcă se apropia de... drept să spui, de patruzeci ! O, dar nu-mi vine să crez... Săraca ! Taci, Bazil, că e drăguţă... Pentru militar, însurătoarea e ca o campanie : cu cît te expui mai mult, cu atît ai norocul să cucereşti mai mult."

La rîndul ei, domnişoara Bibi făcea reflecţii foarte bune pentru junele :

„Cam tînăr, cam naiv, ce e drept... Vai, dragă, dar nu ştiu ce magnet au ofiţerii ăştia ! Mi-a plăcut uniforma de cînd eram mică, şi pace... Ţiu minte : cînd trecea armata pe stradă, alergam din fundul iatacului... A, sînt sigură că dacă s-ar îmbrăca ţivil, acest Vasile Ionescu ar fi leit un băiat de băcănie. Dar militar, vezi, cîştigă... şi are haz. Doamne, dar ce vîrstă o fi avînd ?... Ce vîrstă ?"

Şi, fără voie, domnişoara Băltescu se duse la scrin, la cutia unde era actul dumneaei de naştere şi, instinctiv,

întoarse cheia de două ori, parcă i-ar fi fost frică de hoți. Apoi se apropie de oglindă și-și zîmbi :

„O, desigur, am fi o pereche potrivită... Ofițerii ăștia sînt niște adevărați cuceritori..."

Într-adevăr, domnișoara Bibi avusese de multe ori prilejul să se mărite ; dar n-a vrut. Nu fusese nici după placul dumneaei, nici după al tantiei Hélène. Un telegrafist cu nimica tot pe lună... „Vai, dragă, ce îndrăzneală ! Dar s-a uitat în oglindă ? A văzut ce lung și lăliu e ? Știe ce răgușit vorbește ? Ce prostii spune ?" Apoi un institutor, Pierre Iliesco, tînăr normalist, care chinuia vioara încă din școală, se înscrisese la club în partid și avea influență mare în oraș la alegeri ! Ceea ce îl făcea să se ție mîndru cu colegii lui, mai ales cu cei prea fără ambiție, care veneau pe stradă cu pepenele în mînă și cu sticla de vin la subțioară. Și totuși mîna d-lui Pierre a fost respinsă...

„Nu vreau institutori ! Ce, sînt copilă ? Vai, cum să iau ceva inferior mie ?"

Și astfel, azi un telegrafist, mîine un institutor, mai tîrziu un funcționar de la Credit... cîteșitrei au fost îndepărtați. Alții, mai buni, mai mari, mai ceva n-au venit. Iar timpul, moșneag plin de răbdare, a trecut, dînd ani peste ani, și domnișoara Bibi văzu cu durere că din ce în ce are nevoie de mai multă pudră pe obraz, de mai multă îngrijire la îmbrăcăminte, de mai lungi tîmple pe sprîncene. Simți că atîtea grele încercări i-au luminat rațiunea și că acum judecă mai matur, că l-ar lua chiar pe Pierre Iliesco, deși e lăudăros, fără educație și cultură, deși face politică de stradă ca un agent de poliție, deși salută lumea cu două degete duse repede la pălărie...

Sîmbătă se întîlniră, la bal, Bazil și Bibi.

Bibi sta lîngă tanti Hélène, la rînd cu mai multe profesoare. La stînga ei, supleantul Popescu. Tînărul magistrat citise de curînd în „Biblioteca populară" scrierea lui Renard *Omul este liber ?* și vrea să știe părerile domnișoarei Băltescu asupra teoriei liberului arbitru. Un grup de magistrați, mai la o parte, se uitau cu gelozie la curajul colegului lor, care cutezase ceva neobișnuit :

să alunece pe tărîmul ideilor așa de primejdios !... Vezi că Popescu, băiat cuminte, pe cînd era student, nu-și pierduse vremea prin berărie, ci în orele libere urmărise cîteva cursuri la litere. Acolo era cald, bine, studente, și putea să cîștige și ceva cunoștințe.

Tocmai în clipa cînd intra Bazil, Bibi nu se înțelegea cu Popescu. Erau în controversă.

— A, bună seara, domnule Ionescu. Vii la timp, ca să ne dezlegi o problemă... Ia spune d-ta, domnule Vasile Ionescu, în minutul acesta ești liber? Ai convingerea libertății d-tale individuale absolute? A eului d-tale, a unei libertăți dintre acelea care, psihologicește vorbind...

Sărmanul Ionescu se făcu roșu ca gulerul tunicii. De-abia scăpase de un arest de trei zile, la care îl pedepsise colonelul, și iată că femeia aceasta, cu toată erudiția ei, vine așa să-l execute, fără milă, din senin, să-l umilească în fața țivilului de lîngă ea, să-i amintească lucruri neplăcute.

Avu cîteva clipe de tortură, în care căuta un răspuns mai arzător și totodată potrivit și cu împrejurarea... dar un camarad veni să-l cheme :

— Hai să te prezint unei domnișoare care vrea să te cunoască...

Și-l duse la o fată oacheșă, palidă, cu ochii mici, pe care, din modestie, îi ținea veșnic în jos și tot cam spre dreapta.

— D-ra Lolo Georgescu, profesoară de istorie la externat...

A, dar era, se vede, scris !... Iar o profesoară ?

Bietul Bazil vru să bată în retragere ; dar se stăpîni de teamă să nu dea iar peste d-ra Băltescu. Apoi avu o idee nimerită : să facă pe șiretul.

Și se așeză lîngă Lolo :

— Sînteți profesoară ?

— Da.

— La externat ?

— Da.

— Îmi pare bine. Pe cine aveți directoare ?

— Uite, domnule, pe domnișoara aceea în *café-au-lait*, de lîngă domnu ăla fără mustăți... domnișoara Băltescu... Cum o găsești ?

— Vreți să vă vorbesc sinceramente ?

— Negreșit. Poate să fim de aceeași părere.

— Mie nu-mi place...

— De ce, domnule ? E tînără... e frumușică. N-are mai mult de 19 ani ; cel puțin ea așa zice. Nu dă cu pudră niciodată, nu-și roșește buzele. Cum vezi, e naturală, ca apa. Se piaptănă *à la belle femme*[1], are o inimă de înger... Atîtea calități !

— Ah, domnișoară, parcă sînteți colonelul meu cînd ne încondeiază la memoriu. Totuși, d-ta o să-mi faci un serviciu : să-i spui că nu știe să se poarte cu lumea...

— Cum, d-le s-a purtat rău cu d-ta ? Nu cred ; n-ai înțeles-o, domnule ! Cu d-ta ! Peste putință ! Cu noi, cu profesoarele, da : e capabilă, dar cu d-ta, Doamne ferește ! N-ai înțeles-o, te asigur.

— Adică, pentru ce cu mine ar face excepție ?

— A, d-ta ești ofițer, ești domn. Adu-ți aminte din istorie de Antoniu și Cleopatra, de Caterina a II-a a Rusiei, de marchiza de Pompadour. Dar mai bine tac.

Și vorbind, domnișoara Lolo ținea ochii mereu în jos, și tot așa, cam într-o parte. Și bine făcea, căci altfel ar fi văzut ce rău se îngălbenise bietul Bazil. Tînărul ofițer aștepta din clipă în clipă lovitura unei chestiuni de istorie...

Antoniu ?... Cleopatra ?... Ce-au cu dînsul ? Ce are el cu ei ?... Din fericire, furtuna trecu.

Intimitatea se legă repede între cei doi dușmani ai directoarei. Vorbiră mult, mult în seara aceea, și lucrul acesta nu scăpă din vedere domnișoarei Bibi, care, într-o clipă de nerăbdare, găsi prilejul să se apropie de Lolo și să-i șoptească în treacăt :

— Vai, dragă ! Se observă... Te rog, mai cu prudență: se uită Petreasca de un ceas la tine.

---

[1] Cuvînt cu cuvînt : ca o femeie frumoasă (fr.) Expresia se referă, desigur, la o coafură a timpului.

Lolo se roși. În ciudă, însă, căută tot mai mult convorbirea cu ofițerul. Mulți băgară de seamă că, în seara aceea, directoarea de la externat plecă, împotriva obiceiului, devreme. Era scandalizată!

A treia zi, luni dimineață, profesoara de istorie era notată în condica de prezență cu trei minute întîrziere. Un raport confidențial pleca în același timp la minister, împotriva profesoarei Lolo Georgescu, care, dintr-un rău obicei, *„contractat încă de la începutul anului"*, vine tîrziu la școală și-și neglijează cursul.

Bazil Jonnescu scria din cînd în cînd la o gazetă în București cronica mondenă, pe care o iscălea „Don Bazilio". De-abia aștepta să se sfîrșească balul, ca să-și scrie corespondența. Se despărți foarte prietenește de Lolo și plecă pe gînduri.

„Auzi d-ta, să-mi vorbească de libertate, tocmai cînd știa că viu de la închisoare!... A, bine! O să-mi răzbun, dar vreau ceva nebănuit, ceva ingenios, să zică și ea: «Bravo, Bazil», sau: «Brava, Vasile», așa cum îi place dumneaei!... Doamne, dar ce culoare avea rochia ei? Atîta știu, că-i ședea urît... Parcă era soacra maiorului... Da, mi-am adus aminte: *café-au-lait... caf...* A!!"

Și fața i se înseninâ deodată. Dete un bobîrnac în cozoroc și aruncă chipiul pe ceafă: o idee; o, dar ce idee! Ingenioasă, mare, genială... venită așa, pe neașteptate, în liniștea nopții:

„De acum, între noi doi, coană Bibi! Pe cinstea mea, Bibico!... Mulțumim... bună ziua... treptele ofițerești... Ai să vezi dumneata..."

Și aproape alerga, vesel ca un copil de șase ani... Vrea să ajungă mai repede acasă. În cadența pașilor grăbiți, doar atîta mai avea putere să repete:

„Genial!... Cap d-operă, domnule! Cap d-operetă!..."

Ajuns acasă, strigă de la poartă:

— Gheorghe!... Ostrogotule... hai mai repede!

Ostrogotul, însă, somnoros, n-auzea. Don Bazil, înfuriat, era să-i spargă ușa. În sfîrșit, i se deschise.

— Mă, ai adormit, mă... Mă, ai auzit tu de Caterina a șaptea a Rusiei, de Antonescu și Cleopatra, mă? Că

te fac să-i vezi pe toți acum... Hai de-mi trage ghetele și adu repede tocul, cerneala și hîrtia ministerială...

Și tîrziu, cînd totul se potoli, pe cînd Gheorghe sforăia în patul lui, tînărul său stăpîn, ca un al doilea Faust, medita la masa de lucru.

Peste două zile, toată lumea citi darea de seamă asupra balului Crucea Roșie.

„În buchetul de domnișoare s-a distins M-lle Lolo Georgescu, regina balului, o andaluză din povești, cu ochii negri, într-o frumoasă rochie mauve, *care-i venea* à merveille..."

Cea din urmă era citată domnișoara Bibi Băltescu: „O vestală antică, *în cafea cu lapte...*"

Don Bazil se răzbunase.

(1900)

Părintele Ştefan veni acasă într-un suflet.

În scară, Serafima — sora preotesei — ştergea în linişte o sticlă de lampă, cîntînd romanţe.

— Serafimo fată, aţi dereticat în odăi? Daţi zor, că avem mosafiri la masă. Şeful de la Culte, domnu Ionescu-Vadulat, trece la călugări în inspecţie şi stă la dejun la noi. Fugi de-i spune preotesei. Venim acu...

Popa vorbea repede, mişcat de vizita neaşteptată a şefului. O clipă, Serafima încremeni cu sticla în mînă; îndată însă voioşia îi reveni cu prisos; alergă să vestească.

— Ţaţă Didino, ţaţă Didino!...

Glasul i se pierdea în odăile prin care trecea ca fulgerul, trîntind uşile.

Îndată sosi şi părintele Ştefan cu Ionescu. Porţia de la drum, fiind îngustă, preotul făcu loc cu multă bunăvoinţă, invitîndu-şi mosafirul.

— Ia poftiţi, ia treceţi... şi pe noi să ne iertaţi, că de... ca la ţară.

Era pe la unsprezece dimineaţa, în iunie. Chiar acolo, la munte, arşiţa era simţitoare. În sat, linişte; se auzea piuitul puilor de găină şi zgomotul ce-l făcea un pîrîiaş repede în apropiere. Doi brazi înalţi umbreau casa preotului la intrare.

— Ce fericiţi sînteţi dv., părinte, în aşa rai!

— Ca la ţară... ca la ţară, d-le şef. Sănătate să fie, că oriunde e bine... Dar ia poftiţi înăuntru, să luaţi o apă rece...

Şi, tot îndemnîndu-l, intrară. Casa preotului era destul de răsărită pentru o casă de ţară. În salon era

bine, perdelele lăsate, răcoare, miros de fructe; pe ferestre se odihneau piramizi de mere, în vîrf cu cîte o lămîie. Pe masa din mijloc, multe, foarte multe lucruri de sare și piatră. Mai toate aveau săpate flori și nume *Dydina, Seraphema, Stephanu, Ionu.* Cu lucrurile de pe masa aceea s-ar fi putut bombarda satul.

Părintele Ștefan se uita, încîntat că lui Ionescu îi plac.

— Sînt de la hoți, de la Telega. Nu vezi d-ta ce meșteri sînt? Cireașa aia e o frumusețe, parcă e un merișor altoit; s-o mănînci cu ochii. Eu zic să-ți alegi și d-ta o piatră, care ți-o plăcea, s-o ai, știi, de la noi...

Ionescu se împotrivi; părintele Ștefan stăruia din răsputeri. La urmă îl făcu să primească o mînă de piatră, o adevărată mînă de piatră: degetele subțiri și fără articulații; arătătorul mult mai lung ca celelalte; cel mic, fără unghie, însă ascuțit la vîrf, ca o limbă de briceag.

Prin odăile vecine se auzea foșnet de rochii și pași grăbiți.

— Ți-o fi foame, domnule Ionescu, zise părintele. Ia să văd ce face preoteasa...

Dar cînd vru să iasă, se întîlni piept în piept cu dînsa. Erau să se lovească:

— Ptiu, că-mi sări inima, Satano!

Și părintele își făcu o cruce.

Preoteasa, însă, o cucoană mărunțică, slabă și iutacă, nici n-auzi vorbele popii. Merse glonț spre Ionescu și-i întinse mîna cu bărbăție:

— Popeasca!

— Ionescu! Încîntat...

Și Ionescu îi sărută mîna. Din acest sărut înțelese cît de vrednică trebuie să fie în ale bucătăriei coana preoteasă. Zadarnic avusese dînsa grije să toarne o jumătate de sticlă de odicolon de la drogherie; ceapa — mai puternică — învinsese tot.

Lui Ionescu, însă, în minutul acela, mîna preotesei i se păru binecuvîntată, căci îi aduse aminte cu drag de bucate, de masă. Nu mai putea de foame.

— A, dar n-aveți scaune, zise preoteasa. Pe noi să ne iertați, că de... ca la țară... Mariță, fuga, scaune!

Marița, o țărăncuță de vreo zece ani, desculță, intră cu două scaune; apoi se duse și veni cu alte două, și tot așa mereu, pînă cînd odaia se umplu de scaune. Popa și preoteasa, vorbind într-una, nu băgau de seamă. Numai Ionescu se uita zîmbind.

În urmă — isprăvind scaunele — Marița intră cu o bancă de lemn. Preoteasa sări speriată.

— Ce faci, nebuno! Piei de aici cu ea; să nu te văz!

Popa, înfuriat, se luă după ea, ca s-o bată afară.

Preoteasa se întoarse către Ionescu.

— Pe noi să ne iertați, că de... ca la țară. Cu proastele astea, zău, parcă m-am prostit și eu.

— Dar sînteți foarte bine, zise Ionescu.

— Aș! Ce o să zică bunătatea dv.? Nu mă văz eu? Capu face, capu trage. Fetele cînd sînt tinere cred că tot ce zboară se mănîncă. Îmi intrase în cap un fel de sminteală, că să nu mă mărit dacă n-oi lua unul din aceste două lucruri: opri preot ori militar. Și Dumnezeu m-a ascultat și m-a pedepsit. Nu zic, e bun bietul părintele; ține la mine, nu-mi zice nici dă-te mai încolo. Dar ce folos dacă stau îngropată de vie aici, la țară, dacă nu văd un om cu care să mai schimb o vorbă! Că de... oi fi învățat și eu ceva: nu sînt așa proastă; am făcut Azilu pîn' la trei clase...

— Aveți dreptate, răspunse trist Ionescu.

Era, bietul om, topit de foame. Preoteasa gîndi că povestea ei îl mișcase și urmă:

— De aceea, domnule, vorbă mare am zis... Sor-mea, Serafima, e frumușică, deșteaptă, menajeră, cu carte și zestre bună: zece mii și ale casei. Cîntă din gură romanțe, ca o privighetoare. Ei bine, știi d-ta ce i-am zis? „Serafimo țață, cu jurămînt, orice să iei, numai popă și militar să nu iei; că și militarul e tot un popă în felul lui..."

Preoteasa se întrerupse deodată. Prin ușa deschisă văzu în sală cuierul încărcat cu vechituri: giubeaua popii, un anteriu ieșit la soare, o pereche de pantaloni

Cd. 7167 col. 7

cu petice ; apoi o talie de stambă cadrilată şi o rochie galbenă.

Ruşinată, se duse repede şi, dintr-o mişcare, luă toate lucrurile în braţe şi fugi cu ele murmurînd...

— Pe noi să ne iertaţi, că de...

În sfîrşit, o rază de speranţă ! Ionescu oftă din greu : intră popa, Serafima şi Mariţa, cu tava cu ţuici. Pe o farfurie, mai multe bucăţi de ghiuden şi de pîine. Ionescu le mînca cu ochii.

Serafima era fată de vreo douăzeci şi cinci de ani. Avea ochi negri vioi şi pestrui pe obraz. Era înaltă, mai slabă ca preoteasa ; îmbrăcată într-o talie învoaltă, plină de creţuri şi dantele. Prin deschizăturile mînecelor în formă de pîlnie, mîinile slabe şi lungi ieşeau ca două lumînări de nuntă. Preoteasa nu pregeta de a vorbi într-una şi de a-şi cere mereu iertare :

— Pe noi să ne iertaţi, că de... ca la ţară. Desigur, la Bucureşti, madam Ionescu vă găteşte mai bine... De ce n-a venit şi dumneaei ? Ce bine mi-ar fi părut !... Copii aveţi ?... Mulţi ? Să vă trăiască...

Ionescu răspunse zîmbind :

— Nu sînt însurat.

— Aşa ? Scuzaţi ! Nu face nimic ; ai vreme ; să fii sănătos... Dar ia mănîncă, nu te jena ; mai poftiţi sallată de castraveţi, mămăliguţă ; fă ca acasă ; şi pe noi să ne iertaţi, că de...

— Ca la ţară, urmă Ionescu, puţin cam obosit de vorba preotesei, mulţumit însă că nu murise de foame în ziua aceea.

După masă trecură pe prispă, la cafea.

— Acum, Serafimo, să-ţi arăţi talentele, zise părintele Ştefan, care prinsese limbă.

Ionescu însuşi, înviorat de mîncare, de aer curat şi vin bun, se arătă mai intim, mai deschis :

— Aşa, domnişoară, nu te lăsăm... Să ne cînţi...

— De ce nu, răspunse fata, roşie de emoţie. Dar sînt cam răguşită.

— Ce are-a face ? zise Ionescu. Noi ne mulţumim şi aşa.

Și Serafima începu. Mai întîi glasul ei tremurător abia păru că îngînă un cîntec.

Popa se necăji :

— Ce, soro, n-ai mîncat azi ? Ce e miorlăitura asta ? Parcă ești o pisică.

Atunci fata prinse inimă și cîntă cu putere. Muzica aceea cam plîngătoare, precum și vocea Serafimei, îi deșteptă lui Ionescu vremurile cînd era copist și sta în București pe strada Păunilor. Tocmai cu așa glas și cam așa romanțe îndruga odinioară pe acolo, vara, o spălătoreasă din vecinătate, călcînd rufele. Amintirea acelor zile de grele nevoi umplu inima lui Ionescu de un fel de duioșie poetică :

— Oh, domnișoară, fără compliment, ți-o mărturisesc, m-ai mișcat. Dar ia spune-mi, ce romanță e aceea pe care ai cîntat-o mai cu foc, știi, cînd țineai mîna la inimă ?

Fata se roși. Preoteasa leșinase de rîs :

— Vai ce comic ești !

Serafima fugi înăuntru.

— Mă duc s-o împac, zise Ionescu.

Și se luă după dînsa.

— Domnișoară, domnișoară, mă ierți ?

Ea intră în salon și, luînd după masă un album, îl întinse lui Ionescu :

— Iacă romanța care-ți place : *Suspine crude pieptu-mi zdrobește* ; mi-a scris-o Tică, vărul-meu. Vrei să ți-o scriu și eu d-tale ?

— A, mulțumesc ! Aș avea un suvenir scump din mînușița d-tale !

— Tronc ! Fleacuri !

Ionescu încremeni. Nu cumva o insultase ?

Însă dînsa lăsase ochii în pămînt, ca un copil șiret.

— Ai d-ta alte griji mai mari decît mine, zise ea în vîrful buzelor.

Ionescu băuse cam mult vin la masă, cam mult rom la cafea și cam multă vișinată în urmă. O căldură binecuvîntată, o fericire neînțeleasă îl făcea să vadă lumea în trandafiriu ; s-ar fi dat prins sclav de bunăvoie la cel dintîi atac.

Își simțea bătăile inimii și le asculta în liniște, neștiind ce să facă. Serafima îi păru un înger fără seamăn. Ce pestrui? Ce îmbrăcăminte largă? Totul acuma era lustruit, neted. Ce ar fi, adică, dacă ar cere-o de nevastă? Ce viață senină ar duce amîndoi! Ce bine l-ar înțelege fata asta de la țară, drăguță, muncitoare, nevinovată, fără pretenție! Fu gata să se apropie de dînsa, să-i sărute mîna, să-i șoptească vechiul și nemuritorul cîntec al dragostei...

Făcu un pas; însă îi fu frică; atît de frică, încît fugi cu albumul afară, unde preoteasa ședea pe gînduri, lîngă cești le de cafea golite.

— Unde e părintele?

— S-a dus să-ți culeagă niște cireși altoite. Nu știi ce mult ține la d-ta; zice că după ce vei veni de la mînăstire, să stai la noi o săptămînă, că te duce dumnealui cu brișca noastră la gară...

Ionescu asculta, răsfoind albumul. Erau acolo cugetări, dedicații, fragmente de poezii franțuzești și românești, toate cu ortografia greșită:

Pînă cînd piatra cea neagră
A mormîntului cel trist
Va astupa pe vecie
Pana mea cea de artist,
Eu voi cugeta la tine.
Vara mea cea mult iubită,
Care pe albumu acesta
Ești pe seoarță iscălită.

Tache Iliescu
Elev gradul III telegrafo-postal

Oriunde vei merge, oriunde vei călca,
Gîndește-te la mine și nu mă uita.
Fer ghiz mai nix[1]

Vara ta, Mița

Serafimo, nume sfînt,
Ce cați tu pe-acest pămînt?

[1] În limba germană, corect: *Vergiss mein nicht* — nu-mă-uita.

Îngerii n-au loc în ceruri,
Sau veniși cu daraveruri?

Aduți minte de vărul tău

Scarlat Georgescu
Elev seminar clasa V

Mai scrisese: Rița Ștefănescu, învățătoare, Hellene Gheorghiu, Vetuca Vasilescu, precum și Nae Cristescu, comerciant de delicatese fine; Jorj Doiceanu, amploiat la tribunal, Anastase Protopopescu, elev guard de geniu reangajat; într-un cuvînt, destui.

Ionescu făgădui că va scrie și el ceva cînd se va întoarce de la mînăstire.

Serafima venise pe nesimțite și se așezase lîngă preoteasa.

— Mîine vă dau și eu romanța promisă, zise ea.

— Mulțumesc...

În acest timp, în prag se ivi o femeie cu ochii mari și stinși, cu îmbrăcămintea neîngrijită.

Preoteasa și Serafima rămaseră încremenite.

Necunoscuta începu să vorbească.

— Uite, domnule, nici la masă nu m-a lăsatără să viu, nici cînd vin alți mosafiri, tot așa mă chinuiește și mă gonește amîndouă, că nu știu ce au cu mine, că tot de mine se izbesc și mă ia la ocări și...

Preoteasa, dezmeticită din surprindere, se ridică iute, o întrerupse din vorbire și o duse cu sila înăuntru.

Serafima văzu cum Ionescu rămăsese aiurit înaintea acelei umbre de femeie, pe jumătate nebună, vorbind fără rost, fără punct, răsărită așa, din senin.

— E sora părintelui, zise ea. Nu te teme; *elle ne fait rien; elle est* cam... *fou; elle siufre, la pauvre!*[1]

Preoteasa veni, gîfîind de indignare și de oboseală.

---

[1] Eroina pronunță greșit unele cuvinte franțuzești. Corect: *elle ne fait rien; elle est... folle; elle souffre, la pauvre!* — ea nu face nimic; este... nebună; suferă, sărmana!

BIBLIOTECA

— Ce ne pate sufletul, domnule, cu zăltata asta... E soră cu...

— Știu ; mi-a spus domnișoara Serafima tot, zise Ionescu, mai mult pentru ca să arate că pricepuse franțuzeasca Serafimei.

— *Oui !* zise Serafima, care era încă sub impresia vorbelor pe care le rostise cu destulă emoție și teamă.

O, de-ar fi știut ea că Ionescu nu înțelesese nimic...

Trăsura era gata ; Ionescu fu condus pînă la poartă de toată familia.

— Va să zică, mîine te așteptăm cu masa, zise popa.

De alături se auzi deodată o voce de femeie :

— Păi da... firește... lesne să te pricopsești, să-ți faci doileturi și gabrioleturi cu bani de furat... păi da... firește... Așa popă, cine nu știe ?...

Era vecina, nevasta notarului, cu care preoteasa se certase de curînd. Zicea toate acestea tare, ascunsă după un stufiș, ca să audă și domnul inspector ce fel de oameni sînt dumnealor.

După ce trăsura se depărtă, preoteasa se întoarse către partea de unde se auzise vorbind. Făcu mîinile pumni și le lovi una de alta :

— Sic ! că n-a ascultat la clevetirile dumitale, cocoană, sic !...

Vru să mai urmeze, dar popa o tîrî cu sila în casă.

Numai Serafima rămăsese în poartă, cu ochii pe șosea, urmînd norul de praf ce se pierdea din ce în ce în zare. O mîhnire neînțeleasă îi strîngea inima. Încercă să cînte romanța, dar nu-i fu cu putință. Se mai uită pe drumul pustiu ; oftă adînc : „Parcă a fost un vis !" Noaptea pînă tîrziu, scrise și transcrise în zeci de rînduri *Suspine crude*. Rupea hîrtiile ; era nemulțumită de cea mai mică greșeală. La urmă, păstră una cu litere mai mari, împodobite cu mai multe flori ; jos scrisese ; *Suvenir de la S.*

Apoi voi să se culce, dar nu putu să adoarmă, căci gîndul îi fugea de colo pînă colo ; pretutindeni vedea pe Ionescu. O mai chinuia apoi și grija că nu știa cu ce cuvinte mai alese să-l întîmpine cînd îi va da ro-

manța. În urmă se hotărî să-i spuie ceva tot pe franțuzește. Se dete jos, luă metoda lui Ahn și începu să o răsfoiască.

Zorii zilei o găsiră deșteaptă. A doua zi era galbenă la față; dusă pe gînduri, căuta singurătatea. Însă Ionescu nu veni și nu mai veni nici în zilele următoare.

— Să știi că s-o fi supărat, zicea coana preoteasă. Doamne, și ce rău îmi pare că ticăloasa de notăreasă mi-a luat vorba, că aveam de gînd să-i mulțumesc și să-i zic: „Pe noi să ne iertați, că de... ca la țară..."

(1900)

— *Nomina odiosa!*[1] Îți place? Nicu Stîmpeanu în lojă la Dimitroaica. Nostim mai e tipu ăsta, frate! Sînt sigur că o pisează rău pe biata Natalia... Ei, *alea jacta est!* [2] Ce pisălog, Doamne, ce pisălog!...

Și zicînd acestea, avocatul Titu Păunescu dete vecinului său, procurorului Ionescu, binoclul.

Era adevărat: Stîmpeanu vorbea mereu; iar pe surorile Dimitriu parcă le interesa de aproape convorbirea, atît de mult privirile lor erau ațintite spre el. Numai mama, doamna Dimitriu, văduvă tînără încă, se preocupa de mișcarea din sală: primea grațios saluturile cunoștințelor, sau lua un aer plin de cochetărie ori de cîte ori binoclul vreunui indiscret se îndrepta spre loja lor.

Era după actul întîi. Stîmpeanu făcea critica piesei și a actorilor.

— Vedeți, domnișoarelor, cum se ambalează la noi lumea din nimicuri. Ce de aplauze nemeritate! La Paris, *une pareille pièce* ar fi căzut cu foc bengal, în mijlocul fluierăturilor. Și aici... hm! se aplaudă. O, ce dificili sînt francezii. Mi-aduc aminte, eram la Rouen sau la Toulouse, îmi pare... Ce e Rouenul? *Une petite ville, une espèce* de Mizil. Se reprezenta pentru prima oară o comedie de Michelet. Cu toată reputația autorului, *malgré ça*, ruanezii — simpli mizileni — nu s-au sfiit s-o fluiere...

— Dar, mă rog, întrebă sora cea mică, Mimi, care învăța încă în pension, Michelet a scris și comedii?

---

[1] Ce nume de ocară! (lat.)
[2] Zarurile au fost aruncate (lat.).

— A, domnișoară, dacă ați urmări regulat mișcarea dramatică din Franța! Dacă ați citi *Figaro, Gil-Blas, Le Temps,* ați vedea că fala secolului al XIX-lea o formează tocmai aceștia: Racine, Jean Corneille, Michelet, Molière, Pascal[1] și cîți alții...

Fata se roșise, mai ales în urma căutăturilor severe ale surorii sale, care o și mustră:

— Mimi, puteai să renunți la o întrebare goșe.

— Ei, ce-am zis? Că și eu știu un Michelet, care n-a scris comedii. Ce? Asta nu se poate? La noi cum sînt atîți Popești, Ionești, Georgești, care nu se rudesc? Și apoi să-ți spun drept, domnule, eu și despre Pascal știu ceva...

Natalia se încruntase de tot.

Stîmpeanu rîdea triumfător:

— Și cum vă spuneam, ruanezii au fost mai *sensés*: au fluierat pe o celebritate; și noi ne pasionăm după o traducție rea a unui italian obscur.

— Dar de cine e? întrebă Natalia cu resemnare.

Stîmpeanu ridică din umeri:

— Zău, am și uitat... Mi se pare Mascagni, Giovanni... Generoso... așa ceva.

— Ba nu, răspunse Mimi, puțin satisfăcută. Uite programul: e de Giacosa; și nenea Iorgu mi-a spus că a văzut *Amoruri triste* chiar în italienește, iarna trecută, la Milano, și că a avut succes! Ba mi-a mai spus că Giacosa e o celebritate la italieni. Dacă nenea Iorgu se înșeală, mă înșel și eu. Vezi că pe acesta nu-l știai!

Stîmpeanu izbucni într-un rîs zgomotos:

— Lasă, văz că te-am necăjit, domnișoară Mimi, ești destul de rea pentru o elevă...

Începea actul următor. Din cînd în cînd, mai ales în

---

[1] Personajul, ca să treacă drept om cult, erudit, întrebuințează anapoda, incorect, expresii latinești și franțuzești, citează greșit nume de autori străini și-i plasează în alte epoci; consideră pe Pascal și Michelet autori dramatici; Racine, Molière, Corneille și Pascal nu au trăit în secolul al XIX-lea, ci în al XVII-lea; pe Corneille îl chema Pierre, și nu Jean etc.

timpul scenelor mai puternice, Stîmpeanu şoptea fetelor :

— *Vous savez ?* O idee : am să scriu un *compte-rendu,* intitulat : *Comment on s'ennuie à Piteşti,* şi o să descriu piesa de astă-seară, cu nostimadele ei.

A doua zi, masa magistraţilor ştia de vizita lui Stîmpeanu în loja Dimitriu. Titu Păunescu, *nomina odiosa,* îşi făcuse datoria. El era reporterul noutăţilor zilei şi nopţii. Numai cu aceasta, dintre toţi străinii, el singur izbutise să se strecoare şi să se menţie la masa magistraţilor, a „exclusiviştilor", a „chinezilor", cum le ziceau cei de alături, de la masa ofiţerilor ; căci era un mare abis între cele două mese ; arareori vreunul de la o masă răspundea la salut sau saluta pe cei de la cealaltă. Mai ales Stîmpeanu, de la magistraţi, şi locotenentul Popescu, de la ofiţeri, aveau un meşteşug : se uitau la oameni drept în ochi, şi cînd aceştia, mai ales străinii, din întîmplare, salutau, ei întorceau capul în altă parte. Cînd un magistrat intra în birt, dacă ofiţerii erau la masă, trîntea uşa, ca să se facă cunoscut. Şi cînd cei de la masă se uitau să vadă pe noul-venit, el le arunca priviri fulgerătoare, dar nu-i saluta. Acelaşi lucru făceau, la rîndul lor, ofiţerii.

Unii pe alţii, se numeau, în şoaptă, idioţi.

Titu Păunescu nu era tocmai avocat desăvîrşit. Fusese multă vreme grefier de tribunal şi elev al Şcoalei de ştiinţe politice din Bucureşti ; apoi, după o călătorie în Belgia, venind în ţară cu titlul de doctor în ştiinţele juridice, trecu un examen de echivalenţă, se înscrise în baroul din Piteşti şi în curînd deveni prietenul şi distracţia magistraţilor.

Pînă la venirea lui Stîmpeanu, el întreţinuse zgomotul şi veselia la masă. Acum Stîmpeanu, mai apropiat prin situaţie de colegi, cîştigase ceva, în paguba lui Titu, şi acesta văzu primejdia, căci luă măsuri. Încă mai dinainte ştia două dictoane latineşti, pe care le purtase pretutindeni în lume : la club, la birt, la tribunal. Erau : *alea jacta est* şi *nomina odiosa,* mai ales cel din urmă. Acum se hotărî să înveţe mai multe...

A doua zi după teatru, în lipsa lui Stîmpeanu, Titu imita gesturile acestuia, văzute și studiate din stal.

— Ce vreți, domnilor? Don supleant Nico Stîmpeano a fost la înălțime. V-a făcut marț. Pieptănătura lustruită și diplomația gesturilor erau în plin rol: un adevărat *nomina odiosa*...

Stîmpeanu era fiul unui țăran îmbogățit prin păcură. Trimis la Paris, ca să facă Dreptul, șezu acolo doi ani și cheltui mult. Tatăl său îl aduse înapoi. După cinci ani, luă licența în țară, și prin oamenii zilei fu numit în magistratură, mai întîi la București.

Nu putu să reziste mult, însă, căci se certă cu președintele, făcînd totdeauna opinii separate...

— A, n-ai idee, coane Mișule... Nu mai e procedura de la pașopt... D-ta o să mă-nveți pe mine? La Paris, într-un proces identic...

Conu Mișu, însă, scos din răbdări, făcu raport și-l mută la Pitești.

În prima furie, Stîmpeanu se gîndi să-și dea demisia:

„Ce țară de nemernici! se gîndea el, scrîșnind din dinți. Oi ajunge eu, curînd, ministru, și-ai să vezi cum am să curăț, să tai, să distrug, să stîrpesc tot, tot, tot... din rădăcină!

Dar nu, nu demisionez, nu e bine. Voi merge întîi la provincie, să-i studiez, pe cei de acolo. Întîi analiza și apoi la lucru... *à l'oeuvre!...*"

Pestre trei zile era în Pitești, la birt la „Cocoșul roșu", la aceeași masă cu procurorul Ionescu, cu ceilalți magistrați și cu Titu Păunescu, cu amicul Titu, cum îi ziceau intimii.

Întîia mișcare fu să se uite, cu ochii mici, de jur împrejur. Apoi exclamă:

— *Quelle saleté, quelle boutique ordinaire!...* Ei, domnule, să vie aici patronul! Domnule, te invit să-ți mai rectifici murdăria. Eu sînt obișnuit cu marile restaurante din Franța, și manierele birtului d-tale mă agasează. Dacă ai vreun imbecil de garson deprins să facă bulete, schimbă-l; dacă ai bucătar prost, schimbă-l; în sfîrșit, dacă ai personal prost, material prost,

schimbă, schimbă tot ; chiar pe d-ta schimbă-te dacă nu vei fi în stare să mă serveşti. Mă-nţelegi, domnule ? Altfel, îţi fac scandal în fiecare zi. Apoi, întorcîndu-se către colegi : N-aveţi idee, dragii mei, ce bine se mănîncă în străinătate ; ce confort, ce curăţenie, ce mîncări gustoase... Nu-i ca la boxerii ăştia...

„În stră-i-nă-ta-te ?"

Titu Păunescu simţi indignarea pînă la gît, dar se stăpîni.

„Cum în străinătate ? Adică ce ? Numai dumnealui a fost ?" cugetă el.

— Mă rog, dacă nu vă supăraţi, domnule Stîmpeanu, v-aş face o întrebare.

Stîmpeanu se întoarse brusc.

— Cum, domnule ?

— O întrebare...

— Poftim !

— În Spania aţi mîncat vreodată ?

— În ţara vinului de Madeira şi a şuncii de Oporto... niciodată, dragă domnule.

— A, mă surprinde, domnule dragă ; francezii sînt entuziasmaţi. Nu mai departe, acum doi ani, am mîncat o tuslama şi nişte ciorbă de schimbea la Barcelona, de-mi lingeam mănuşile... Eram într-un restaurant mare şi trebuia să mă conformez etichetei. Ştii ce formalişti sînt spaniolii. A trebuit să mănînc înmănuşat.

Stîmpeanu se uită bănuitor. Titu însă se ţinea serios.

— Dar cum ai ştiut d-ta să ceri pe spaniolește tuslama şi schimbea ?

— Foarte simplu, ştiam dinainte. Una se cheamă *tortajada* şi cealaltă *esododura supada di Madrido*. O, ce bune erau !

Peste cîteva zile, cînd intimitatea se mai mări, Nicu Stîmpeanu află gluma, dar nu rîse.

— *Qui cherche l'esprit attrape la bêtise...* zise el.

— Ce-a zis, ce-a zis ? întrebă Titu.

— *Nomina odiosa*, răspunse procurorul Ionescu, rîzînd. Nimic.

Războiul era declarat. Prilejurile de ceartă se iviră ; erau frumoase şi aproape zilnice : Nicu îl făcea pe Titu

brînzoi ; acesta îi zicea Păcurescu, Ţiţeiescu, Parvinescu.

Apoi se împăcau.

— *Alea jacta est,* zicea Titu ; să uităm trecutul.

Şi astfel, pe nesimţite, Stîmpeanu se obişnui cu provincia, cu colegii, cu Titu Păunescu.

*

După ce Titu pusese masa la curent cu vizita din loja Dimitriu, toţi aşteptară cu nerăbdare. Se pregătise lui Nicu manifestaţie şi interpelări.

Cum se ivi în uşa birtului, fu curată ovaţie :

— Aaa ! Eee ! Iii ! Ooo ! Uuu ! Să ne trăiască musiu Niculae, să ne trăiască ; ce-am auzit să fie cu noroc !

— *Sic transit gloria mundi !* strigă Păunescu.

— Ce ?... A, vă-nţeleg, zise Nicu. Şi se trînti leneş pe canapea, la masă, mîngîindu-şi barba. Ştiu, ştiu ; aţi auzit de eşecul de la club de azi-noapte. De ce n-aţi mai stat ? Cel puţin dacă luaţi voi paralele, nu-mi era necaz. Să ştiţi, băieţi, cu pleşuvii să nu mai jucaţi pocher niciodată. Avea o vervă chelul de Iliescu, nemaipomenită ! *C'est inouïe !* Ce întîlniri am avut ! Făceam *brelan* de aşi, avea *full* de şapte ; aveam *carré* de popi, el prindea de aşi ; norocos la cacialmale, norocos *partout !* Zi-i brînzoi cu noroc şi lasă-l. Iar eu, o ghină teribilă ! Am stat pînă la patru ; şi n-am dat nici mai mult, nici mai puţin de trei mii de frăncuţi ! Uf ! sînt mai mult decît plictisit. Dar voi ce faceţi ? Aţi mîncat ?

— Degeaba, degeaba, nene Nicule... Nu te mai preface *quantum satis*... Ştim tot, zise Păunescu, cu vocea lui tare, apăsată. Clubul e club ! Asta e ceva obişnuit. Lasă-l pe Iliescu. Spune-ne ce căutai în loja cu zestre ? Or, *alea jacta est ?*

— Da, da, *ça y est !* Ce căutai în zestrea cu lojă ? întrebă procurorul zîmbind.

— A, în lojă ! Nicu se încruntă puţin : Ştiţi că sînteţi nostimi ? ! Mie-mi place să *frecantez* lumea inteligentă. N-o să mă apuc să mor de inaniţie, ca amicul Titu Păunescu, zis şi gură de Tîrgovişte.

— Mă prind, onorabile, răspunse Titu, că dacă te-aș întreba ce e aia inaniție, n-ai ști.

— I-ascultă, brînzoiule, n-am chef totdeauna de glumă, mai ales de insipiditățile d-tale. Mult o să mă pisezi? Tu o să-mi faci proces de gramatică, tocmai tu, un grefier ordinar, lustruit în Patagonia? Să mă lași în pace, te invit! Că de unde nu, uite!

Și, ridicînd șervetul, îl lovi ușor peste nas.

Păunescu se uită la el lung, răbdător, filosofic: apoi zise:

— Nici salcia pom... nici... Ei, musiu, cu un *quousque tandem* ca tine, nu pot decît să-mi iau pălăria și să zic...

Dar nu zise nimic. Indignarea îl înecă.

Plecă.

Nicu era furios.

— A, dar e nesuferit ăsta, cu tupeul și ignoranța lui. Cum tolerați, monșer, așa tip la masă? În străinătate nu l-ar primi nici chelner. Numai la noi vezi tot soiul de burtă-verde în situații nepotrivite. Auzi la ce mijloace recurge ca să provoace! Să mă întrebe, ca pe un copil, ce e aia inaniție, ca și cum s-ar mai îndoi cineva că inaniție înseamnă asfixie...

Explicația aceasta fu neașteptată. Procurorul se înecă cu niște macaroane. Fu un hohot general.

Stîmpeanu rămase uimit.

— De ce rîdeți?

— A avut dreptate... Habar n-ai...

— Cum? A, dar azi ați căpiat cu toții... Bună ziua, domnilor!

Și ieși furios, trîntind ușa.

„Ce sălbatici, ce sălbatici! Negreșit, stric eu că m-am coborît aici. Dar acum sînt decis. *Il le faut!*"

*

— *Bonjour*, Nicule!

— Bună ziua, *mon colonel!*

— Dar încotro?

— Să-mi fac bagajul. *Filez! Vous savez la nouvelle?* Îmi dau demisia...

— Eh, *tu blagues*... Ce spui? Lasă șaga. Un băiet așa de șarmant ca mata. Cum să-mi plece mie partenerul de *écarté*? Șe, vrai să mă leși vădan? Nu mai șegui...

— Nu, *mon colonel*, dar înțelegi, pentru situația mea nu face. De ce aș ocupa locul unui nenorocit! Și apoi, nu eram decis pentru carieră! La ce să aspir? La un post inamovibil? La înmormîntarea de viu? Înțelegi, e înjositor... Am multe aspirații... În tot cazul, în Franța se apreciază mai bine meritele. Și-apoi simt că de-aș mai sta o zi, aș muri de *spleen*...

Fără îndoială, Nicu avea multe cuvinte de mîhnire în ziua aceea. De dimineață, un fost fecior al lui, intrat de curînd în serviciul familiei Dimitriu, venise să-i spună lucruri teribile.

Seara, după teatru, fusese o scenă furtunoasă între Natalia și mama ei.

— Oricare ți-ar fi sentimentele, e zadarnic, domnișoară. Săptămîna viitoare ai să pleci la Lipsca pentru piano și germană. Iar cît despre domnu Stîmpeanu, la noi nu mai are ce căuta. Pentru farseuri și cartofori, ușa casei mele e închisă; mai ales că vrea să-și îndrepteze ruina pe socoteala noastră. Ca probă, uite ce-mi scrie Sofița din Rîmnic în privința dumnealui: „Bătrînul a murit acum două luni, lăsînd datorii enorme. Ca orice om simplu, văzîndu-se deodată în bani, n-a știut să și-i păstreze. Fii-săi i-a tocat ginere-său, militarul, toată zestrea. Iar ăsta își cheltuiește acum ultimele resurse, vînînd la întîmplare ceea ce numesc ei o lovitură. Și cel puțin dacă ar fi un om de valoare. Dar ce știe decît să fie îndrăzneț, să-și aranjeze barba și să se poarte necuviincios cu damele?" Un om care-ți vine nepoftit în loje și nu simte cînd îi dai să înțeleagă că trebuie să plece nu poate fi cumsecade.

*

A treia zi chiar, Stîmpeanu părăsi Piteștii. Se duse mai întîi acasă. Vîndu partea ce i se mai cuvenea din

moșia părintească și, cu cei din urmă bani, plecă deocamdată la Monte-Carlo.

*

Peste doi ani se ivi iarăși în Pitești. Puțin îmbătrînit, cu zbîrcituri la coada ochilor, cu barba tăiată mic și rotund. Hainele abia păstrau eleganța unui trecut îndepărtat. Orașul i se părea neschimbat. Aceeași liniște pe care o lăsase la plecare.

Se duse la club.

Cel dintîi pe care-l întîlni fu colonelul:

— *Bonjour, mon colonel!*

— *Bonjour, mon vieux!* A, dar ce transformare! Pariez că te-ai însurat.

Și colonelul rîse.

— O, nu, colonele! Iată o crimă pe care n-am comis-o încă. Cînd vei fi dispus să mă asculți, o să-ți povestesc aventuri demne de *O mie și una de nopți. En somme,* deocamdată, pot să-ți spun un lucru: *cherchez la femme.* M-am încurcat cu o tipesă pe care aș fi urmat-o și în fundul iadului. Ce ochi, ah! ce ochi, colonele!

— N-o fi madam Ruleta?

— O, nu, parol! *Blague à part...* Era marchiză și mă iubea.

— *Je comprends le reste*: a venit marchizul, te-a prins etc., etc., etc., apoi un duel etc.

— Nu, nu! Nu. Era liberă, văduvă.

— Ca mine, oftă colonelul.

— Și tocmai fiindcă era prea liberă și prea văduvă, de aceea am pierdut-o. Mi-a răpit-o un englez. Au dispărut deodată, în America mi se pare. Banul, banul învinsese... Dar, *une autrefois,* am să-ți descriu scenele, detaliile... E nostim, e nostim de tot.

În realitate, banii se duseseră la joc. Povestea cu marchiza și englezul era purtată pretutindeni. Nicu pierduse din tactul cu care inventa odinioară basmele. Acum exagera prea mult, și nu vedea că lumea simte și-i rîde în față.

Cu Titu se împăcase.

— Să uităm ce-a fost, zise acesta ; eu, în fața copilăriilor sînt un fel de *sancta simplicitas*, nu știu cont.

Totuși, cu timpul, chiar Păunescu începu să-l ocolească. Îl ataca prea des cu împrumuturile :

— *Mon vieux, passez-moi, je vous prie, cent francs jusqu'à demain !*

Totdeauna, în chestiuni de bani vorbea franțuzește.

Cu lumea cealaltă însă nu-și schimba ținuta.

Veșnic cu un ghiozdan la subțioară, răspundea celor care-l întrebau cum merg afacerile :

— Excelent ! Prea bine chiar. Sînt în căutarea unui secretar, băiat bun și activ. Doamne, cine-ar crede ? Lighioanele astea de băieți de încredere sînt așa de greu de găsit...

*

Se apropiau alegerile. Stîmpeanu avu o inspirație. Se duse la prefect :

— Ajută-mă să scot o gazetă, și are să-ți placă. Talentul condeiului l-am avut totdeauna. *C'est mon don spécial.*

I se dete bani. Gazeta apăru.

În adevăr, stîrni furtuni. Trei procese de calomnii grave i se intentară chiar a doua zi. Se întîmplă apoi ca guvernul să demisioneze ; Stîmpeanu căzu în mîinile opoziției, ajunsă acum la putere.

Rezultatul fu un proces corecțional. Nicu fu osîndit la cîteva luni de închisoare. Pentru cîtva timp scăpa de grija chiriei și a mesei. I se acordă libertatea pe cauțiune. Dar cum știa că n-are cine să-i dea banii trebuincioși, respinse grația judecătorilor cu indignare.

— Nu, nu ! Vorba lui Napoleon : „Mai bine nu domnesc de loc decît să domnesc peste eretici !" Duceți-mă la închisoare.

Titu, care asista la proces aplaudă cu entuziasm. Glasul sonor, vorba lui rară, se auzi în mijlocul tăcerii :

— Bravissimo, Stîmpene ! Te-ai purtat ca un... *sine qua non*,[1] ca un *nec puls ultra*.

[1] Fără de care nu se poate (lat.). Aici, personajul întrebuințează iarăși anapoda citate și expresii latinești.

Cd. 7167 col. 8

La ieșire, Stîmpeanu zări în sala tribunalului pe colonel!

— *Bonjour, mon colonel!*

Dar colonelul nu-i răspunse...

De o săptămînă, Nicu era la penitenciar. I se dăduse odaie deosebită și se împrietenise cu directorul. În liniștea vieții mînăstirești de acolo, departe de lume, ceva din vioiciunea de altădată se redeșteptase într-însul. Izbutise să captiveze cu desăvîrșire naivitatea directorului, care-l asculta și-l credea; adesea ședeau amîndoi citind jurnale.

— După ce vei pleca de-aici, ce ai de gînd să faci, domnule Stîmpeanu? îl întrebă într-o zi directorul.

— Cum? Nu ghicești? Politică. Sînt hotărît, *je suis décidé, qui que ce soit!* Am șanse mari să capăt în curînd mandatul de deputat. Ce vrei! Reputația tatii, și chiar a mea. Unde pui apoi reclama pe care mi-a făcut-o sentința! D-ta nu vezi că a fost o înscenare politică? E o persecuție *saiantă*: sare în ochi.

Apoi, după cinci minute de tăcere și adîncă reverie:

— *A-propos*, directore, cred că nu te mai îndoiești că n-o să fii uitat. Fii sincer, nu te jena și spune-mi de pe acum ce post visezi. Pe parolă dacă nu voi face să fii numit în douăzeci și patru de ore...

— Ei, răspunse directorul cu zîmbetul naiv al celor ce cred în minuni, eu m-aș gîndi la multe; dar să-ți spun drept: m-ar aranja un director de minister, de pildă.

— Hm! Ești modest. Îl vei avea. *C'est si facile*... Înțelegi? Pe onoarea mea, îl vei avea...

Și Stîmpeanu începu să se plimbe prin odaie, distrat, cu ochii pe fereastră, cu aere diplomatice, cu mîinile în buzunar, ca și cum ar fi fost în clipa aceea deputat influent, conducînd ițele unei întregi politici.

Negreșit, din închipuirea lui, gîndul că e în pușcărie alunecase pe furiș, luîndu-și zborul — cine știe — în alte lumi, departe, departe...

(1901)

Și acum vine să petreacă sărbătorile cu dînșii... O adevărată minune. Ce Crăciun frumos au să facă ei cu *nenea!*

Dar bătrîna? Se închină mereu, căutînd spre cer:

„Doamne, dă-i gîndul bun... să nu se mai întoarcă și acum din cale. Mi se pare o mie de veacuri pînă să-l văz. Băiatul mamii!"

De bucurie, a și uitat că de dimineață îl blestemase:

„Auzi d-ta, doi ani de zile să nu-i mai calce piciorul pe aici! Ticălosul!... Numai noi știm — mamele — cît chin, cîtă muncă pînă-i creștem. N-ar fi vrednici nici să ne treacă pe dinainte... Dar de unde, vor să auză măcar?... I-am dat viață, m-am canonit; Dumnezeu știe cîte nopți am vegheat la patul lui! Ba că a tresărit, ba mi s-a părut că-l aud gemînd. A, să-i schimb compresele, să-i dau doftoria; să văd de s-a răcorit sau de-i dogoresc obrajii... Cîtă bătaie de cap, cîtă osteneală... Și cînd te gîndești pentru cine am făcut toate astea? Pentru cine l-am scos din necazuri! Pentru o destrăbălată, pentru o babornițâ care-i mănîncă tinerețele! Cîtă grije, cîtă amărăciune, cît rău ne-a făcut nouă femeia asta... mă mir cum de o mai rabdă Dumnezeu!... Cum de nu o ajung blestemele mele? Că se zice, de, că blestemul părinților e rău, te-ajunge și pe lumea cealaltă..."

Povestea e simplă:

Cîțiva ani mai înainte, băiatul cel mare, Petre, luînd o slujbă, plecase la București. După moartea tatălui, în el rămăsese nădejdea casei. Și erau destule guri: Flo-

rica, fată de măritat; Traian, băiat mare: învăța la gimnaziu, rupea ghete, cărți, haine; apoi trei mai mici, Georgică, Mitică și Anicuța. Unde mai pui pe bunica, bătrînă de nouăzeci de ani, damblagioaică, mestecînd în sec, în fundul unui pat, într-un iatac întunecos, plin de gutui și cu miros de mucegai; și tot mai erau: Virginia, rudenie de departe, orfană luată de milă în familie: cu obrazul drept paralizat, vorbind bîlbîit, veșnic clipind din ochi. În sfîrșit, Marghioala, credincioasa casei, rămășiță de pe vremuri, slugă pe viață, menită să-și sfîrșească aici cariera. Și Marghioala nu era numai ea singură; avea păcatul ei: o turmă întreagă de cîini și de pisici, de care era nedespărțită: Bubi, Neagu, Azor, Mița, Matei, suflete și ele cu nas, cu gură, cu foame, cu sete, cu pretenții, poate.

O adevărată povară, și numai o singură putere: Petre.

La București cunoscu lume. Băiat voinic, frumos, dar sărac, căzu ușor în mreje. Și se simți mîndru de înălțare, uitînd în întîia orbire că regina visurilor era o bătrînă care ar fi putut să-i fie mamă. Ce-i păsa? De acum încolo, adio griji! În schimb, mese bogate, ceaiuri și lichioruri, covoare de Persia, teatru, muscali, bani totdeauna, lux.

Și nu-și uită de-ai lui... Le trimitea și lor, mai ales la început. Cînd află însă mama, rămase trăsnită:

— Auzi, spurcatul?...

Și d-abia îl aștepta. Se pregătea în fel de fel de chipuri cum să-i zică, ce vorbe grele să întrebuințeze, ca să simtă, să-l usture...

Dar cînd îl văzu — de bucurie — căță și nu găsi decît mîngîiere. Ce vrei? Era băiatul cel mai mare, stîlpul casei, nenea, de care tremurau și Anicuța, și Mitică, și Georgică, și cîinii, și pisicile. Se uitau în gura lui ca la un dumnezeu. Să se fi încruntat nenea nițel, și ar fi intrat cu toții în pămînt... Dar să se fi răstit?... Doamne!...

Atîta îndrăzni bătrîna să-i zică într-un rînd, cînd, voind să-l sărute, el se smulse cam cu silă:

— De, lasă, mamă, că doar ești învățat cu sărutatul bătrînelor... Cel puțin pe al meu primește-l mai cu drag... E de la mamă...

De atunci, doi ani de zile n-a mai dat pe acasă. Și bătrîna se tot plîngea :

— Auzi dumneata, Petrică, stîlpul casei !...

Zilnic blestema :

— Cum de o mai rabdă Dumnezeu ?... Cum ?... Cum ?...

Ba încă, de la o vreme, parcă îi și uitase. Ajutorul le venea mai rar. Florica, biata fată, cosea și croia pe capete ; dar de unde să poți răzbi cu două mîini atîta leotă ?

Azor începuse să urle noaptea.

— De capu-ți, potaie ! O să te dăm la hingheri...

Aflase și mahalaua :

„Biata coana Manda, ce parte avu de fii-su ! S-a ales un stricat și jumătate : cel puțin de ar avea noroc de ăi mici... Auzi, soro ? Zice că s-a înhăitat la București cu o macaroană d-alea, cu un fel de marchiză stravagantă, cam ti-tiu ! Doamne ferește și pe ăl mai dușman !..."

Și acum, în ajunul Crăciunului, n-aveau nici foc în sobă. Traian, vîrît în mantaua lui veche, cu șapca de licean pe cap, cu nasul vînăt, se juca la fereastră, lipind un ban sîrbesc pe florile de gheață. Prin ochiurile făcute, se zăreau fulgii mari, aproape niște cocoloașe, căzînd grei afară : și liniștea îngropa din ce în ce mai adînc zgomotul. Georgică, Mitică și Anicuța, mici cum erau, încăpuseră cîteșitrei în blana bunichii, și ce chef făceau acolo ! Bubi era între dînșii ; cu cît îl strîngeau mai rău de coadă, cu atît mîrîia mai tare ; dar nu-i mușca ; era înțelept ; își cunoștea tovarășii. Florica citea tare un *Univers* vechi, plimbîndu-se prin odaie. Virginia se uita la toți, prostită. Din cînd în cînd mormăia ceva neînțeles împotriva gălăgiei copiilor. Obrazul drept, cu ochi cu tot, avea tresăriri nervoase : mișcări de iepure. Din fundul iatacului se auzea oftatul bunichii, lung și greoi, ca iarna.

Coana Manda își frînagea mîinile în bucătărie. Și acolo cenușa încremenise pe vatră.

— Ce zici, Marghioalo, n-ai nici o lescaie, soro! Măcar cîțiva lei de parale... că ți i-oi plăti... Ce Dumnezeu faci tu cu banii?... Că, slavă Domnului, vecinii îți tot dau cînd te las să le cari apă...

Marghioala oftă:

— Zău n-am, coniță!...

— Lasă, că și tu ești o mînă spartă...

Apoi ieși să vadă cine o cheamă.

Traian era în ușă:

— Mamă, mamă... auzi... trece ăla cu covrigi... dă-mi să cumpăr...

O dată singură în bucătărie, Marghioala încuie ușa. Apoi se apropie de o ladă veche. Scoase de la sîn cheița și descuie lăcatul. Pe capac, o solniță veche, de lemn, cu resturi de sare negricioasă; la un colț, o bucată de slănină rîncedă. Marghioala le dete la o parte. Mai-nainte de a deschide, o înecă o tuse răgușită, apoi ridică încet capacul: dinăuntru ieși un miros de rufe vechi, purtate. Și erau atîtea: rochii de stambă, tălii rupte, de ale cucoanei... „Ce de țoale!" își zise ea, și începu să le scoată. Tocmai din fund de tot apucă un ciorap negru, de lînă, înnodat de trei ori. Din el scoase o batistă, în colțul căreia sta ascuns un fișic de bani, averea ei, comoara ei, economiile ei de douăzeci de ani: opt mii de lei... Patru sute pe an. Se uită împrejur, neliniștită. Desprinse tremurînd cinci sute de lei și puse restul la loc. Apoi se duse să-și caute stăpîna, pregătindu-și în gînd discursul — plin de jurăminte — cu care avea să-și apere împrumutul.

Dar în casă îi găsi pe toți jucînd de bucurie.

— Mamă Marghioală, vine nenea, vine nenea! Diseară!... Ne-a trimis bani, două mii de lei... și un car cu lemne... și niște pachete cu cozonaci... Face cu noi Crăciunul... Ce bine-mi pare!...

Veselia zgomotoasă ținu puțin. Cînd sosi Petre, se schimbă într-o veselie potolită, ascunsă. Toți se uitau lung la el, mai ales cei mici, pentru care era pe jumătate străin. Iar el trecea grăbit de la unul la altul:

„Ce faci tu, urîtule!... Dar tu, mielule?... Dar tu, purcelușule?... Picii lui nen-su, cum au crescut ei!..."

Numai Florica îndrăzni mai mult. Se apropie de el și-l mirosi pe umăr:

— Bre, nene, ce parfumat ești! Miroși a livănțică... Ai primit *poștala* mea, cu vederi, scrisă cu *creonu*?...

Așa Crăciun bogat de mult nu văzuseră: șuncă, purcel fript, vin roșu; pînă și bunica e adusă, spre marea bucurie a copiilor. Așa ceruse nenea.

Nenea însă e stîngaci de tot. Simte că e socotit ca un străin. Vorbește rar, mai mult mănîncă. Se fac pauze mari de tăcere. Și totuși se silește să fie prietenos. De la el se așteaptă tot îndemnul la vorbă, toate noutățile. Povestea lor, a celor de acasă, fusese scurtă: sărăcie și necazuri; se încheiase repede. A, din parte-i ar fi vrut el să spună multe, și ce n-ar fi dat ele — coana Manda și Florica — să le afle, să le știe!...

Atîta doar îndrăzni să-l întrebe:

— Ai fost sănătos, maică?

— Da, mamă...

Toată noaptea nu dormise, mulțumind icoanelor lui Sf. Nicolae și Maicii Domnului că i l-au ținut sănătos. Și ce grije avusese să nu se stingă candela! În sfîrșit, Petre găsi ceva de spus. Se întoarse spre Florica și, cătînd drept în ochii ei albaștri:

— Ei, dar tu? Cînd ne faci o nuntă? N-a venit nimeni, nici un flăcăiaș pînă acum?

Fata, roșie, se trînti pe scaun, prefăcîndu-se mînioasă:

— Zău, nene... și dumneata!...

— Ce zici, mamă, n-ar fi vremea?

— Ba eu cred că a început să treacă... O năzuroasă, dumneaei... Venise un om cumsecade, un băiat din mahala — îi zice Gheorghe — dulgher, cu părăluțe, cu prăvălioara lui...

— Ei, și?

— Cine a putut să se apropie de dînsa?... Cînd s-a răstit la mine o dată: „Da' ce, mamă, să iau pe ciupitul ăla?... Cu pantalonii creți?..." Apoi, draga mea, i-am zis, așteaptă tu mult și bine, că ăl neciupit, ăl fru-

mos, ăl cu pantalonii strimți nu se uită el la d-alde tine. Uite, să ți-o spun: I-a căzut cu tronc unul, Mihăescu, elev de administrație, d-ăla cu fireturi albe. Bun băiat, n-am ce zice; dar cere zestre; nu mi-a spus mie Ienăchioaia... a lui Ienache? Fără cinci mii de franci nu se însoară... De unde să-i dăm noi atîta?... I-o fi plăcînd ei vătraiul, dar vezi, costă scump...

— Cinci mii de franci... cam mult... să ne mai gîndim... zise Petre.

Fata nu mai avea astîmpăr de rușine. Se așeza mereu pe scaun și tot nu-și găsea locul. La urmă își făcu de lucru: luă cana și începu să toarne vin la toți.

Coana Manda ridică paharul:

— Petrică, maică, la mulți ani! Dumnezeu să te norocească, să-ți ajute după inima ta bună...

Atît. Parcă ar fi vrut să mai zică ceva, dar se stăpîni.

Toți ridicaseră paharele:

— Să trăiești, nene; să trăiești, nenicule!

— Închină și cu mine!

— Și cu mine!

— Și cu mine...

— Cu mine n-ai cioonit!

Se făcuse atîta zgomot. Pînă și Virginia rîdea, clipind mereu din ochi, mișcînd într-una obrazul prins de spasmuri. Bunica se uita la toți, aiurită. Ochii ei pămîntii obosiseră să mai prindă și să priceapă fericirea atîtor odrasle.

Coana Manda însă nu sfîrșise. Da semn de nerăbdare, se vedea bine că o roade să mai zică ceva. Și zise cam cu sfială:

— Petrică... să trăiască și... *dînsa*... că — să nu mînii pe Dumnezeu — e bună: de pe urma dînșii, dacă e vorba, mîncăm azi, în sărbători, o pîine...

Bătrîna vorbise cu noduri, pe jumătate înecată. Nimeni nu îndrăzni să pună mîna pe pahar — toți așteptau să vadă ce face nenea. Nenea, însă, ținea ochii în jos. Cea din urmă vorbă răsunase trist, ca o dojană: „o pîine"...

Atunci simți ea cum i se urcă sîngele în cap.

„Am făcut prostie... Mai bine tăceam. Ia uite-l cum a îngălbenit!..."

Şi se bătu uşor cu palma peste gură, căci i se păruse că cineva o întreabă la ureche, încet, dar amarnic, de o seca în suflet :

„Ce-ai făcut?... E păcat... La aşa zi!... Nu te gîndeşti?... Ai fată mare..."

(1902)

„Doamne, cu cine o fi mama ?"

Şi Ana alergă la uşă...

— O mai cunoşti, Ano ?

Prin voalul des, abia se zărea faţa fragedă şi ochii vioi ai tinerei necunoscute. Orbită de lumina de afară şi de gerul care o făcuse să lăcrămeze, Ana se uită întîi cercetător. Apoi recunoscu :

— Eliza ! Tu eşti ! Aşa e ?

Şi iute îi sărută obrazul rece, prin voal.

Cele două femei aduseseră cu ele deodată şi frig şi parfum de primăvară, înveselind odăile ca o adiere de zefir.

De cinci ani prietena Anei, măritată, plecase în străinătate. Bărbatul ei, om bogat, avea patima călătoriei. Şi poate Eliza n-ar fi păsărit Franţa multă vreme încă, de nu rămînea văduvă.

Vorbăreaţă, veselă, avea de spus atîtea, încît Ana şi mama ei tăcuseră de tot, ascultînd-o. Apoi, la urmă, întrebă deodată :

— Ano, ştiu : şi tu te-ai măritat. Am aflat-o tîrziu. Pe de altă parte, însă, mai bine că n-am ştiut : e un bărbat care te face nefericită...

— Cine ţi-a spus ? Mama ?

Şi Ana, se uită întunecată la mama ei, care zîmbea uşor :

— Ei da, negreşit. Eu i-am spus. Eliza e ca şi fata mea ; ba poate mai înţeleaptă şi mai supusă decît tine. De dînsa nu mă sfiesc. De cîte ori sfaturile mele nu i-au fost spre bine ? Întreab-o. Închipuieşte-ţi, draga mea, cît trebuie să fie fiinţa asta de nebună ca să su-

fere atîtea chinuri de la un om care de doi ani n-o duce decît într-un desfrîu, nu face decît risipește banii. Iar dumneaei stă ca o martiră, cum o vezi, închisă zile întregi în casă, și e încîntată că e disprețuită, se mulțumește să fie tratată ca o slujnică.

— Doamne, mamă, cum vorbești!

— Lasă-mă, lasă-mă, Ano fată; dar cui ai semănat tu așa, fără voință, fără pic de amor propriu în tine, nu știu. Sărmanul tat-tău nu ieșea din cuvîntul meu.

Și bătrîna, vorbind, își făcea vînt într-una.

— Unde l-ați cunoscut? E în schimb frumușel? Părea cel puțin că o iubește, la început, pe Ana?

— Și acum îl blestem pe Ionel. El, văru-su, i l-a recomandat într-o seară la bal la Crucea Roșie. Peste două zile mi l-a adus acasă. Musiu Ionel pleda în favoarea lui: „Are parale, țață Sofițo... E băiatul lui Iancu Georgian... Cine n-a auzit de Iancu Georgian, mare proprietar, care a murit anul trecut?..." Drept era un singur lucru: că ginere-meu moștenise de la bătrîn partea lui, opt sute de mii de lei. Dar despre calitățile personale se ferise domnu Ionel să-mi vorbească. Și de aici a pornit tot răul. În doi ani, scumpa mea, și-a cheltuit, nepricopsitul, toată averea; iar din banii Anei, întreab-o cît a mai rămas și felicit-o, căci cu consimțămîntul dumneaei s-au mîncat... O s-o lase pe drumuri, o s-ajungă cerșetoare, și tot n-o să se învețe minte. Greșala mare a fost a mea, cînd m-am jertfit să-i dau tot ce aveam pe suflet. O să vadă ea ce o să îndure tocmai după ce m-or băga în pămînt.

— Dar bine, pe d-ta nu te-au întrebat cînd a fost vorba să se atingă de banii ei?...

— O, ba da. A speriat-o că se împușcă; a amenințat-o că se desparte. Mi-a trimis-o acasă. Parcă o văd cu ochii umflați, disperată, strigînd: „Sînt o nenorocită, ce mă fac?..." Îmi venea s-o bat. Am început, de necaz s-o îngîn: „Sînt o ne-no-ro-ci-tă... Ce mă fac?... S-a dus giuvaeru, s-a dus odorul!..." Ce crezi că a făcut? Peste două săptămîni a șters-o pe furiș. S-a întors, umilită, la dumnealui. A mers la tribunal, i-a dat

consimțămîntul și i-a plătit nopțile pierdute la club; pînă și la cîini era dator.

Ana îi luă apărarea.

— I-a cheltuit cu politica. Nu mi-a spus el mie? De ce vorbești așa?

— Tac, că te-ai prostit cu desăvîrșire. Tot ce ți se spune, crezi.

— I s-a oferit o prefectură, dar a refuzat.

— Ha, ha, nu-ți spui eu? Cum își bate joc de dînsa... Și de ce n-a primit, mă rog?

— Vrea deputat...

Și Ana, ca să scape de rana unui nou răspuns de imputare, găsi un pretext să le părăsească o clipă.

— Ei, ce zici, Elizo? Ai mai văzut să cadă cineva atît de jos? Fata asta are să mă omoare iute-iute. Ieri am avut o ameteală de credeam că, hait!

Eliza se apropie și-i luă ușor o mînă:

— Singurul leac e ce-ți spuneam adineaori... Fratemeu, Alexandru, ține încă la ea: într-una, cît am stat la Paris, mă întreba: „Ce o fi făcînd Ana?... S-o fi schimbat? Am visat-o azi-noapte, mare, formată, frumoasă... Uite, parcă-i văd ochii... Ce ochi!... Ce vorbă fermecătoare!..." Cînd îl căutai, visa pe Ana... Ar fi singurul care ar putea-o scăpa. Apoi, e încă destul de drăgălașe. Mă uit la ea, și parcă tot aș vrea s-o sărut. E atît de dulce, atît de caldă ființa ei toată, purtarea ei! Și mai ales puțin palidă cum e acum, parcă e un înger. Auzi, ce noroc să aibă nevrednicul acela?... La piano mai cîntă? Tot așa de bine? Sau l-a părăsit?

— Artistic... o admiră o lume. Dar ea nu vrea să știe de nimic. Dacă nu-i place lui Mișu!...

Ana intră.

— Ascultă, Ano; eu am venit azi cu o invitație, să știi, zise Eliza. Miercuri e bal la noi. Am chemat toate cunoștințele. Trebuie să fiți și voi. Altfel, nu-ți mai vorbesc în viața mea...

— Să vedem... Dacă o vrea Mișu...

În aceeași zi de dimineață, un om căutase pe Mișu Georgian cu o scrisoare. Pe adresă, scris de femeie. Fusese trimis la club, și cei de acolo îl îndreptaseră acasă.

Aducătorul avea ordin să o dea numai în mîna domnului. Feciorul, un vechi și dibaci credincios al Anei, moștenire de la tatăl ei, se dete drept domnu și luă biletul, care intră astfel în mîna stăpînei.

O femeie îi da întîlnire chiar în seara aceea la ceasul 9... locul știut. Și se iscălea „Ana".

„A, tot Ana, ca pe mine!... Asta e frumos. Numele meu, se vede, îl urmărește."

La dejun Mișu lipsi. Și ea nu mîncă mai nimic.

Cele două femei veniră ca să-i mai risipească mîhnirea. Ca niciodată, imputările mamei ei îi făceau bine; parcă un altul mai puternic, mai hotărît venea la timp ca s-o răzbune. Și cu toate acestea, nu cuteza să spună nimic de scrisoare.

„Doamne, să fi știut-o mama și p-asta!..."

La șapte, Mișu veni. Ana nu-l văzuse din ajun. „Desigur, afacerile, politica, își zicea ea. Totuși, de rîndul ăsta nu mă las, trebuie să-i zic de bilet."

Mai înainte, la începutul căsniciei, de cîte ori venea acasă, Mișu săruta pe Ana părintește pe frunte. Ea îi pretinsese; și sărutul lui ușor, din ce în ce mai ușor, era răsplătit cu o ploaie de dezmierdări.

De la un timp, însă, tradiția fu părăsită.

Mișu o ceruse.

— Mi se pare ceva copilăresc, draga mea. Acum sîntem oameni bătrîni. Lipsa de seriozitate nu mai prinde. Să ne vadă cineva, ar rîde...

De multe ori intra fără să zică nimic. Se ducea de-a dreptul la birou și desfăcea gazetele, scrisorile. Ana tăcea, lucrînd în vreun colț. S-ar fi zis că sînt supărați. Foarte rar începea dînsa vorba.

Numai cînd întreba el:

— E gata masa?

— Da, dragă, vrei să sun?

Și acest moment, care venea uneori după un ceas de tăcere, era semnalul voioșiei ei.

Îmbărbătată, începea să vorbească, să-i spună noutățile zilei, ce cucoane au fost, cine se mărită, cine a murit, ce baluri sînt în perspectivă, ce divorțuri, tot, tot.

Iar el mai mult n-asculta. Din cînd în cînd, cîte-un „ce spui!", zis ironic, o făcea să rîdă, însufleţind-o şi mai mult la vorbă.

Acum Mişu era bine dispus. Cîştigase, poate, la club. Aşadar, Ana avea tot prilejul să-i facă o scenă.

— Mişule, azi-noapte unde ai fost?

— La club, ca de obicei. Am avut o consfătuire, care a ţinut toată noaptea. E vorba iar să mi se dea o prefectură. De rîndul acesta cam stau la îndoială. Poate să primesc. Sînt prea multe insistenţe.

Şi începu să-i povestească amănunte de culise politice; vorbea într-una şi părea că vorbeşte mai mult pentru dînsul, căci făcea uneori pauze, apoi iar urma, ca după o reflecţie adîncă.

Dar Ana, cu toate sforţările, nu putu să-l urmărească. Gîndul ei sta neclintit: cum să înceapă? N-ar fi vrut să-i strice cheful. De zeci de ori se hotărî să nu-i mai pomenească nimic; să rupă biletul; să lase lucrurile în căldura dulce în care înotau acum. Dar erau prea multe, prea multe. Şi la urma urmelor, nu atît supărarea, cît curiozitatea o îndemna. „Da, vreau cu orice preţ să ştiu ce e adevărat în toate acestea..."

— Mişule, mergem sus?...

Feciorul, care sta în picioare lîngă uşă, o împiedeca să vorbească.

— Să luăm cafeaua în seră, lîngă portocali. Vreau să-ţi spun ceva.

Şi se sprijini de braţul lui, urcînd scara, cu sfială, cu un tremurat uşor în tot trupul...

— Mişule, ai tu o soră?

El începu să rîdă.

— Ce întrebare?

— Nu glumesc. Să ştii... Ieri ai fost la Şosea cu o femeie tînără, o blondă.

— Eu?

— Tu...

Mişu Georgian era de felul lui nefiresc în vorbă, în mişcări; dar mai ales cînd era silit să glumească, devenea de o gravitate de nerecunoscut.

Se ridică, şi cu un ton teatral:

— Cu cine ați zis, doamnă ?

— Cu o blondă... frumușică, pe cît se pare... Vîrsta, cam între 17 și 19 ani ; tu știi însă că eu nu mă supăr ; am fost curioasă numai să știu.

— Și nu crede distinsa doamnă Georgian că e înșelată în bănuielile d-sale ?

— Nu, pentru că mi-a spus cineva care are ochi buni și care te cunoaște bine, fiindcă ți-e rudă.

— Anume ?

— Maiorul Vasilescu, văru-tău, și Lenuța, nevastă-sa. Cum vezi, doi martori... amîndoi tineri, sănătoși și la ochi, și la minte...

Și începu să rîdă, și dete rîsului ei un ton de exagerare, care arăta cît de mult se temea să nu-l supere și cît dorea să-și îmbrace imputările într-un aer duios, de bunătate.

Mișu urmă să fie ironic :

— Și n-ați cugetat un moment, doamna mea, că ați putea fi jucăria unei farse ?

— Nu... îi știu oameni serioși...

— Așadar, îi crezi. Bun și admis. Iacă-mă și cu o blondă la activ. Să-mi trăiască. O primesc. Altceva mai aveți să-mi spuneți ?

— Da. Ți-a venit azi un bilet... Ana îți dă o întîlnire la 9 astă-seară... M-am gîndit : n-o fi o mistificare a ta, ca să-mi faci o surpriză ? Căci, ce e drept, pînă și cu mine te întîlnești așa de rar, încît am putea să însemnăm clipele de întîlnire prin biletele, ca îndrăgostiții...

Vorbind, îi dase scrisoarea, pe care el o citea cu luare-aminte. După cele dintîi rînduri, făcu un gest de nemulțumire :

— Prea ați făcut cald aici... Uite cum s-au ofilit frunzele ! Jorj acela e un dobitoc ; nu știe niciodată să măsoare temperatura ; o să-l dau afară.

Și urmă să citească, luînd un aer din ce în ce mai pronunțat de nepăsare. Apoi rupse hîrtia în bucățele și o azvîrli pe pămîntul negru dintr-un ghiveci, care se albi ca de o lumină.

Ana aștepta cu nerăbdare.

— Ce zici, Mișule ?

— Nimic... o prostie... Ţii mult să ştii? E o farsă. Îmi scrie un bărbat. O femeie nu putea fi atît de naivă; tu, care eşti femeie, poţi să înţelegi destul de bine.

— Ca să mă linişteşti atunci, nu ieşi din casă astăseară. Stai să facem muzică. Sau haidem împreună undeva, la teatru, sau pe stradă, aşa...

— Asta nu se poate. Biletul are şi ceva real. Avem o întrunire intimă. E vorba de înlocuirea unui prefect cu mine; cum vezi, e ceva care ar putea să facă zgomot. Nu trebuie să transpire. Nici ţie nu ţi-aş fi spus dacă nu mă sileai.

— Atunci pleacă peste un ceas, la zece. E un act de delicateţă, de atenţie faţă de mine. Atîta lucru îţi pretind şi eu ţie, să nu mă omori, lăsînd să te bănuiesc.

— Asta e peste putinţă. Aş pierde partida.

Şi Mişu, vorbind, trecu în birou, spre a-şi lua paltonul şi pălăria de pe canapea, unde le aruncase la venire.

Ana se luă după el.

— Atunci e adevărat, domnule Mişu... Tot are dreptate mama.

Şi vru să-i ia paltonul. El însă, apărîndu-se cu o mişcare uşoară, îi zise cu asprime:

— Iar începi să mă superi cu mofturile. Ce dracu nu te mai înveţi minte, Ana! Ştii bine că insistenţe de astea la mine nu fac nici doi bani...

Ana simţi un fior de teamă. Grozav ţinea să nu-l supere.

— Uşor te mînii...

El ridică din umeri şi plecă trîntind uşa. De afară se auzi un „la revedere" spus în fugă.

Ana se apropie de birou. La lumina verde, concentrată de *abat-jour*, se odihnea sub lampă un roman. Ea se aşeză, îşi luă capul în mîini, citi foi întregi fără să priceapă o vorbă. În cadenţa frazelor din carte, gîndul ei sta neclintit la scena petrecută; dispreţul, purtarea lui Mişu erau încă o enigmă pentru dînsa. Simţea neastîmpăr. Trecu la pian. Cum atinse clapele, însă, cîntecul îi păru atît de strident, încît fugi. Se apropie de sonerie. Chemă.

— Adu-mi ceaiul...

Apoi începu să se plimbe agitată prin odaie.

Mişu plecase enervat:

„Ce găsesc la femeia asta peste măsură dezgustător e că, de cîte ori îi las niţel avînt, mă omoară cu dragostea, devine nesuferită, începe să-mi facă imputări, scene de gelozie. Noroc că am reţeta; ştiu cum s-o potolesc din două vorbe..."

*

La bal merseră. Mişu se învoise.

Era lume multă. *„Toată societatea aleasă a Bucureştilor îşi dase întîlnire..."*, scria o gazetă a treia zi. Cîntecul muzicii, lumina feerică a saloanelor, zgomotul, mişcarea invitaţilor respirau veselie. Ana sta nedespărţită de Mişu; la fiecare pas îl pierdea, îl căuta, îl regăsea, şi iarăşi îl pierdea.

„Doamne, ce s-a făcut Mişu?"

Iar el, obosit peste măsură, se hotărî să-i zică ceea ce ocolise la început:

— Scumpa mea, ne facem de rîs. Mai caută-ţi şi tu o prietenă, o cunoştinţă. Nu cred că am venit aici să ne dăm în spectacol. Ştie lumea că sîntem bărbat şi nevastă; nu e nevoie pentru aceasta să ne plimbăm în bal o noapte întreagă la braţ. Te ştiu cuminte, Ana! Haide, du-te.

Şi mîngîind-o uşor pe bărbie, o îndupleca. Iar el se aşeză la o masă de cărţi.

În clipa aceea sosi Eliza.

— Ano, te căutam... Vino!... Uite, îl mai cunoşti?

Un bărbat se oprise în faţa lor, înclinîndu-se.

— Alexandru... Domnul Alexandru... zise Ana surprinsă, şi-i întinse mîna.

— Foarte bine l-ai numit la început; şi eu, care sînt sora lui, în numele copilăriei noastre pe care am trăit-o împreună, îţi pretind să îi zici pe nume, aşa cum l-ai chemat întotdeauna: Alexandru. Nu trebuie să stricăm farmecul unui trecut aşa de scump.

Ana se roşise. Nu ştiu ce să răspundă. Alexandru însă nu-i mai dete timp, ci o luă la vals. Apoi îi dete braţul,

C-da 7167 coala 9

prinzînd-o într-o convorbire pe care ea nu știa cum s-o sfîrșească. Îi aminti din copilărie scene duioase, uneori vesele, care o făceau să surîdă. Totuși, vorbele lui erau puțin ascultate. Veșnic căuta cu ochii împrejur. Din cînd în cînd nu-și putea stăpîni gîndul, și atunci întreba tare :

— Doamne, unde o fi Mișu ?

Eliza se ivi lîngă dînșii :

— Veniți să vă spun ceva.

Și-i luă într-un salonaș îndepărtat, unde notele vioarelor pătrundeau încet, ca în surdină.

Șezură pe o canapea. Eliza le arătă o crizantemă și o fîlfîi în aer :

— Ghiciți a cui e asta ? Am găsit-o.

Instinctiv, Ana își privi sînul decoltat.

— E a mea.

— Te înșeli, acum e a mea, și o dau cui vreau eu. Alexandre, ține !...

El o luă rîzînd și o puse la piept, pe cînd Eliza fugi, grăbită :

— Mă rog, Ano, să nu plecați : vin îndată. Am o făgăduială de îndeplinit. Alexandre, distreaz-o.

Toate aceste lucruri atît de noi, atît de neașteptate, venite cu atîta iuțeală, îi apăreau ca în vis. Gîndul Anei, absorbit întreg de Mișu, nu putu prinde tot rostul, încît aproape nu-și dete seama cum se făcea că acum se găsea deodată la un bal, într-o odaie retrasă, cu un om străin.

Alexandru atinse ușor petalele crizantemei.

— Ce frumoasă e !... Mi-o dăruiești ?

Ana dete din cap cu nepăsare :

— Dacă ții, ia-o, domnule ! Eu tot n-aș mai purta-o ; e prea ofilită. Mă mir cum îți place.

Ochii ei erau acum îndreptați spre ușă.

— Doamne, și Eliza nu mai vine !...

Alexandru se apropie de dînsa.

— Nu te mai recunosc. În cinci ani te-ai schimbat atîta...

De rîndul acesta glasul tremurător îl trădase. Deșteptată ca dintr-un vis, Ana tresări. A, va să zică, i se pregătea o declarație...

„Doamne, unde e Mişu? Mă duc să-l găsesc. Nu ştiu de ce mi-e frică astă-seară."

Şi plecă, tremurînd, în odaia de cărţi, se aşeză la spatele lui Mişu, punînd mîna pe umărul lui, numai ca să ştie că e în siguranţă, că din tot Mişu are măcar un colţ de haină în ajutor.

Şi Mişu, care pierdea într-una, încerca în zadar s-o depărteze. Ea îi suferi imputările, micile izbucniri de nervi, dar nu se mişca de lîngă dînsul. Într-un ceas izbuti să-l facă să se ridice tunînd:

— Haidem acasă!

Era şi timpul. În trăsură, Ana izbucni în plîns: îi veni rău. O săptămînă stete bolnavă în pat. Avu friguri, vedenii; o profundă remuşcare o cuprinse. De ce se lăsase să fie *sedusă?* De ce să nu-i ceară crizantema înapoi? Bietul Mişu! Şi el care nu ştie că a fost înşelat!... În toată săptămîna aceea, Mişu veni numai trei nopţi acasă. Clubul îl chema într-una. Era în joc prefectura, veşnicul pretext.

Într-adevăr, i se dete.

Ana era încîntată. Plutea. La toată lumea spunea: „Plecăm, plecăm". Şi-şi făcea planuri, în fiori de fericire. Cu ce nerăbdare priveghea strîngerea bagajului!

— Ce faci, Ana? Pleci undeva?

— Cum pleci? Plecăm, adică.

Mişu se uită lung.

— Hm! Îmi pare rău, dar pînă la instalare trebuie să fiu singur. Femeia unui prefect nou îşi face apariţia într-un chip mai solemn decît ţi-l închipuieşti tu. Cînd totul va fi gata, vă vom chema în noile dumneavoastră apartamente, doamnă...

Şi Mişu, voios, luînd poziţia, o salută milităreşte, lovindu-şi călcîiele ca un ofiţer cu pinteni.

Ana zîmbi cu întristare:

— Mă aşteptam...

*

Două luni trecuseră fără s-o cheme. O singură scrisoare — ca răspuns la ameninţările ei de deznădejde — o sfătuia să aştepte: „*Nu sîntem gata*".

În acest timp, Eliza veni de două ori; dar Ana nu vru s-o primească.

„Nu știu de ce, dar din seara balului mi-am pierdut încrederea în fata asta. Nu e sinceră; îmi pare o intrigantă care-mi vrea răul."

Săptămîni întregi nu părăsea casa. Umbla prin odăi, schimba din loc lucrurile; iar le așeza. Se ducea la geam, își lipea fruntea de sticla rece, cătînd — timp uitat — în lungul drumului. Crescut în stradă, un tei bătrîn o împiedeca să vadă mai departe. Cum l-ar fi tăiat!...

În fiecare seară avea una și aceeași poruncă, de care slugile rîdeau, căci o învățaseră pe dinafară:

— Și fiți deștepți, gata; astă-seară, poate, vine domnu...

Într-un album își nota impresiile zilnice. Mișu era pe toate paginile. În el se încheiau proza și poezia.

Mama ei era în pat. O boală veche se înrăutățise și-i primejduia viața. Totuși, Ana nici acolo nu vrea să meargă. Ce era să audă? Veșnice imputări, spuse cu ton de tragedie de un glas stins, dar amar, care-i făcea rău. Într-o zi, însă, se duse într-un suflet. Venise feciorul.

— Coniță, poftiți mai iute. Coanii-mari îi e rău, rău de tot.

Găsi acolo pe Eliza. N-ar fi vrut. Bătrîna avusese o criză, dar îi trecuse. Reîncepură vechea convorbire, pe care Ana n-o putea ocoli niciodată.

— Ticălosul... așa-i zicea mama Anei lui Mișu. Vezi, ticălosul își bate joc de tine, și tu rabzi, rabzi înainte, ca un pietroi. Tu ai să mă omori, numai tu, fetico, spre marea satisfacție a ticălosului, care așteaptă ca să mănînce și paralele ce ți-au mai rămas. Uite, dacă mai țin puțin la viață, e numai în necazul lui. N-aș vrea să biruie el.

Și rostea pe acest „el" scrîșnind.

La început, Eliza tăcuse într-un chip nefiresc. Ana văzu răceala cu care o întîmpinase prietena ei. Și aceasta o punea pe gînduri... Va să zică, își înstrăina rudele, prietenele?...

Nu era nimic lămurit în mintea ei ; ceva însă parcă-i frămînta inima. Plecă plină de îndoială.

La ușă întîlni pe Alexandru, care vru să se oprească. Dar ea îi răspunse la salut și trecu înainte, grăbită.

A, dar nu știu cum se uitase el rugător, așteptînd parcă s-o înduioșeze, să-i zică o vorbă. Și ea n-a răspuns nimic... De ce ? Desigur, pentru ca să mai aibă ceva de adăogat la povara sufletului ei din ziua aceea. Avu remușcări ciudate. Simțea rușine de Eliza și milă de Alexandru. Gîndul lor i se înrădăcinase în inimă, chinuind-o ; și ea nu-l putea goni. Ar fi vrut să cînte, să declame tare, să facă gesturi largi, de artist disperat.

În acest neastîmpăr, primi o scrisoare. În sfîrșit, Mișu o chema în provincie.

„A, copil rău și fără inimă ce ești ! Tocmai după două luni !... Știu eu. Ar trebui să te fac să suferi. Să amîn plecarea. Dar eu nu pot ; am inimă."

Luă albumul ; îl deschise și șterse din el bine de tot cea din urmă cugetare scrisă de dimineață :

„De nu existau bărbații, cuvîntul ingratitudine n-ar fi fost cunoscut niciodată".

„Haidem, am fost nedreaptă cu tine, Mișulică ; dar și tu, cînd știi cît te iubesc, de ce faci d-astea ?"

Reciti scrisoarea, căci la întîia citire o sorbise dintr-o dată. Vorbă după vorbă fu depănată, gustată ca o fericire. Din cînd în cînd își ștergea ochii de lacrimile ce dau năvală. N-ar fi vrut să plîngă ; și totuși plînsul îi pornea din inimă ca dintr-un adînc îndepărtat o muzică duioasă.

„Ce nedreaptă e mama !"

În clipa aceea Ana se simțea puternică, mare ; ar fi fost gata să învingă tot, să scrie cea mai frumoasă poezie din lume sau să compună pe loc la piano cea mai bună sonată. Însemnă ziua în album : *„12 aprilie. Sînt fericită !"*

Mișu n-ar fi chemat-o. Dar i se ceruse, și trebuia să se supună. Altfel, se găsea de minune singur. Prefectura o conducea directorul, un bătrîn încercat. Lui Mișu îi rămăsese conducerea cotilioanelor în baluri, o muncă

destul de obositoare, căci prefectul organiza foarte dese petreceri.

Orașul îl ridica în slavă. Așa prefect galant n-avusese județul niciodată. Un adevărat eveniment. Frumușel, cochet, plin de maniere și vorbind din gît, ca la Paris. Așa îl lăudau toate cucoanele.

Numai gazetele opoziției îl găseau cam fonf, cam nerod, aplicîndu-i versurile lui Eminescu. Au fost chiar discuții grave, însă intime, între unii din membrii opoziției locale și cucoanele lor, care, de la venirea prefectului, trecuseră cu guvernul.

— Ei, la urma urmelor, Costache, isprăvește cu contrazicerile, căci mă agasezi, zicea într-o seară, acasă, după bal, madam Vasilescu bărbatului ei. E drăguț, și pace! Știe să se poarte cu lumea; e elegant, e fin, e *mondain*: un adevărat prefect occidental. Știu eu: vouă vă plac și v-ați obișnuit cu moșmoanele de pînă acum...

— O fi, răspunse domnul Vasilescu filozoficește. Toate le-o fi avînd, însă nu e prefect; nu face.

— Ba tocmai că face.

— Nu face, cucoană! Înțelege-mă.

— Ba face.

— Ba nu face.

— Ba face!

Onoarea cuceririi, însă, o avu un maior de intendență: Donopolu. Avea mania prefecților domnu maior. Cucoana dumnealui îl punea bine cu toți, încît la urmă se părea că prefecții au mania prieteniei maiorului.

— E deșteaptă și vivantă, lucru mare, nevastă-mea asta, zicea Donopolu. Dacă n-ar fi ea, m-aș pune rău cu lumea, cum sînt eu posac...

De la înălțimea relațiunilor cu prefecții, maiorul se uita apoi cu ochii mici la camarazii săi de cazarmă. Cine ar fi îndrăznit să i se măsoare!

Cinci prefecți își făcuseră stagiul.

Mișu fu cel mai ușor de înlănțuit. În două săptămîni era al casei. În grădina publică, pe bulevard, la baluri, pretutindeni prefectul făcea suita.

De cîte ori pleca maiorul la moșie, chiar pentru cîteva zile, d-na Donopolu își conducea bărbatul la gară.

Din întîmplare, prefectul se găsea totdeauna pe peron. Batista maiorului fîlfîia pînă departe, salutînd cu compătimire pe cei doi părăsiți, care se plîngeau că o să le fie urît fără dînsul.

Și în acest timp, Ana scria mereu în album... Într-o zi, pe cînd rămăseseră acasă singuri, doamna Donopolu zise prefectului:

— Ascultă, Mișule, se zice că ai nevastă drăguță. N-ai idee ce curioasă sînt s-o văd. Nu poți s-o aduci pentru cîteva zile? E un caprițiu, ce vrei? Țiu să-mi cunosc și eu rivala.

— Ți s-a urît cu binele?

— De ce?

— O, e un crampon... Nu-ți închipuiești! Ar fi în stare să mă însoțească și la prefectură.

— Nu e nimic, eu nu mă tem. Cu cît te iubește mai mult, cu atît vreau mai mult s-o cunosc. Am așa uneori pornirea să înfrunt primejdii noi. Fă-mi plăcerea asta. Haide, nu mă nemulțumi.

— Ții mult?

— Nespus!

— Bine.

Mișu ar mai fi stat poate la cumpănă; dar cărțile și maioreasa îl făcuseră să alunece în noi datorii. Opoziția locală începuse să murmure. Ana singură îi putea veni în ajutor.

Madam Donopolu era o femeie excentrică; trecută de patruzeci de ani, știa ce dezamăgiri îi ascunde viitorul. Într-o dimineață, la lumina vie a soarelui care năvălise prin fereastră, avu ideea să se uite într-o oglindă bună.

Atunci zări la coada ochilor o cută ușoară, aproape fricoasă; și în păr, un fir alb. Îl smulse, îl aruncă în sobă; și se întristă amar, ca un bolnav care a înțeles din vorbele doctorului că se duce.

Din mîhnire, trecu într-un prisos de veselie. Rîse, rîse mult, nervos:

„Ha, ha, ce copilă ești!... Mai ai destul, fetițo, pînă *atunci...*"

Din clipa aceea ar fi fost în stare să facă orice. Firul de păr și cuta de la ochi îi trebuiau ridicate de pe suflet, ridicate cu zgomot, cu scandal, cu revoluție.

„Prefectul ăsta e cel mai nostim ; țin la el. Și apoi ne cam potrivim și la gusturi. L-auzeam ieri că ar vrea să vadă Indochina. Și eu aș vrea chiar să ocolesc pămîntul, să văd lume, popoare, națiii străine ; m-aș urca și în lună de-ar fi cu putință. Mi s-a urît cu ăștia de aici. Prefectul e singurul băiat deștept. Dacă n-ar fi dînsul, aș muri de plictiseală. Da, vreau să am cu el un scandal să se cutremure orașul ăsta mort ; dar un scandal de roman ; ceva aventuros, cu intrigi, cu scrisori, cu amenințări, cu revolvere, cu divorț chiar. Să vie gîsculița de la București, și pun eu la cale."

Ana veni. Pentru întîia oară familia Donopolu se plimba fără obișnuitul însoțitor.

Plictisit, Mișu mîna cabrioleta pe bulevard, strigînd din timp în timp la cal :

— Hep... heeep !

Ana sta lîngă dînsul, mîndră, dar senină ca o sfîntă. Avea aerul unui copil pedepsit, care, după ce a plîns mult și a fost iertat, se uită apoi triumfător, ca și cum singur și-ar fi ridicat pedeapsa. Triumful ei era Mișu ; lîngă el, uita că e femeia prefectului, că se găsește într-un oraș nou, că o lume întreagă și-a ațintit ochii spre dînsa. Nu ! Ea căuta drept înainte, pierdută parcă într-unul și același gînd. Între cer și pămînt, o singură făptură : ființa scumpă a lui Mișu.

— Ce drăgălașă ! ziceau curioșii, văzînd-o.

Acasă nu știa ce să-i mai spună lui Mișu.

— De-ai ști cît am plîns, Mișule.

— Ce spui ?...

— Și nu era parcă de ajuns durerea că sînt singură. S-au mai adăogat și altele.

— Da ?... Care...

— Îmi făgăduiești că mă ierți ?... Uite, am pe suflet de mult asta și mi-a fost teamă să ți-o spun. Dar simt remușcări ; trebuie să-mi ispășesc greșeala.

Vorbea, crezînd că el o ascultă. Mișu însă se uita pe fereastră, pierdut în gînduri.

— Mă ierți, Mișule ?

— Da, da, vorbește...

— Ce bun ești !... Uite, Eliza nu mi-e prietenă sinceră. Nu știu ce are cu tine... caută într-una să te scadă în ochii mei, să mă facă să te urăsc. Și apoi, veșnic îmi pune înainte pe fratele ei...

Glasul îi tremura ; ochii, umiliți, căutau în jos. Cu încetul îi destăinui scena de la bal, crimă la care fusese părtașe. Mișu tocmai socotea în gînd cam la ce sumă se ridicase datoria la bancherul Schwartz din colț, cînd Ana, ridicînd tonul, îl făcu să tresară deșteptat ca din somn ;

— Mișule, mă ierți ?

— Ei da, da... nu ți-am spus ?... Dar să nu mai faci altă dată.

— Nu ! Ți-o jur...

Să-l fi pus să repete ce-i spusese, nu și-ar fi reamintit nici o vorbă...

— Și tot mai am să-ți spun ceva...

— Așa ?...

— Da. Mama, bolnavă cum e, tot nu te lasă în pace. Ce-o fi avînd femeia asta cu noi, nu știu. Drept să-ți spun, mamă mi-e, dar decît să ne facă atîta sînge rău, mai bine aș vrea să n-o mai văd. Dar ce ? Ce are cu tine ?... I-e necaz ?... Nu e așa, Mișule ?

— De, draga mea, n-are decît să moară ; atunci n-ai s-o mai vezi...

Gîndul lui rătăcea însă.

„Ce-o fi făcînd Donopoloaia ?" se întreba el.

De două zile n-o văzuse.

Într-o săptămînă Ana cunoscu tot orașul. Se deteră cîteva serate anume pentru dînsa. Alta s-ar fi simțit încîntată de atîta înconjur. Pe ea însă o înstrăina de Mișu ; și aceasta era chinuitor. Totuși, trebuia să se stăpînească. Nemulțumirea ce simțea o făcuse cam stîngace. La unele întrebări da răspunsuri nepotrivite, căci ochii, gîndul îi erau la Mișu.

Un tînăr avocat cu avere, din localitate, deprins să fie bine luat în seamă de prefectorese, nu-și dete la început seama de răceala Anei. Cu timpul ghici adevărul.

— Soiul acesta de femeie mi-e cunoscut, zicea el într-un cerc de intimi. Eu aș numi-o femeia-scai. Oricît ar fi de frumoasă, bărbatul de care se agață simte dezgust; iar ea se tîrăște la picioarele lui veșnic. În trăsură, la bal, pe stradă, pretutindeni o vezi lîngă el, pierdută, umilită, gata să-i sufere tot, tot, în schimbul unui singur lucru: de a fi mereu cu el. E cea mai înjosită formă sub care se arată dragostea la femeie. Să fie cineva onest, nu zic, dar nu nevrednic... Unei femei, mai ales, îi șade atît de rău; e ceva urîcios, ceva de reptilă, de lipitoare în soiul acesta de femeie, care pe mine mă face să mă cutremur.

Și-și făcu o cruce.

Toți rîseră de vorba lipitoare; unii o găsiră potrivită pentru nevasta prefectului. Madam Donopolu o auzi și o împrăștie printre cunoștințe.

Ana, din ziua aceea, avea alt nume.

„Lasă, am să scot eu lipitoarea de pe gîtul prefectului", își zice într-o zi maioreasa, la oglindă, ștergîndu-și de pudră, ușor, cu vîrful degetului, o aluniță ce-i puncta cochet pielea bărbiei.

Cu Ana se împrietenise repede. Îi zicea pe nume; putea veni la ea oricînd, fără forme.

Într-un după-prînz o găsi singură:

— Unde ți-e prefectul?

— La club; au o consfătuire; așa mi-a spus. Dar trebuie să vină.

Peste cîtva timp, maioreasa îl văzu pe fereastră, din depărtare.

— Ano, vine Mișul tău. Vrei să-i facem o farsă? Treci alături în iatac și stai ascunsă. Am să-i spun că ai plecat... Să vedem ce o să zică.

Și Ana se învoi îndată. „Ce haz o să facem!" Maioreasa aștepta în picioare.

— Nevastă-ta nu e acasă, Mișule... Mi s-a spus că a plecat de un sfert de ceas, la vizite. Tocmai eram la îndoială: să stau să aștept? Mi-am zis: hai să aștept mai bine; poate o veni Mișu. Și uite, nu m-am înșelat. Ai venit, strengarule!

Ana încremenise de la început. Cum? Nevasta maiorului îi zice pe nume, şi el nu pare mirat? Ba, dimpotrivă, îi răspunde în acelaşi chip prietenesc. A, dar ia s-asculte mai departe... Ce?... S-a scufundat pământul? Şi ea a rămas singură pe înălţime, deasupra prăpastiei? Mişu o vorbeşte de rău? O face proastă, plicticoasă, lipitoare, scai? Aude din gura lui o mărturisire la care n-ar fi visat: că n-a iubit-o niciodată, că a luat-o pentru bani, că ar lăsa-o şi se miră de ce n-o face... El, Mişu!...

Toate le suferi înecîndu-şi durerea, strîngîndu-şi carnea cu unghiile, ca să nu strige. Dar cînd văzu că Mişu se apropie de maioreasă, o strînge în braţe şi o sărută, ţipă cumplit.

Nu îndrăzni totuşi să intre în odaia lor. Năvăli pe altă uşă în sală.

Servitorul ei credincios era acolo.

— Nichifor, Nichifor, vino de vezi... Vor să mă omoare.

În clipa aceea, maioreasa şi Mişu se iviră în uşă.

— Ce e asta, cucoană, ai înnebunit? se răsti el.

*

A doua zi, Ana intră deznădăjduită în odaia unde mama ei zăcea bolnavă.

— Mamă, mamă, aţi avut dreptate; e un ticălos: îşi bate joc de mine.

Şi în furia durerii, povesti tot.

De rîndul acesta, stăruinţele mamei nu mai fură împiedecate.

Primi părerea tuturor: divorţul, deşi în adîncul inimii simţea încă nesiguranţă. Ei, dar acum nu mai avea ce zice. Tot ce-i spuseseră cei din jurul ei se adeverise... Va să zică, sfaturile şi vederile lor erau bune; ştiu ei ce fac; îi vor binele; de acum încolo trebuie să-i asculte.

— Ano mamă, bine că Dumnezeu m-a ţinut cu viaţă ca să-mi văd dreptatea la lumină. Cum credeai tu că mama ta îţi vrea rău, tocmai ţie, singurul ei copil?

Şi o înecă plînsul.

Ana venea la timp. Bătrîna începuse să ducă lipsă de bani. Își vînduse bijuteriile și creditul i se micșora.

— Mai am o dorință, și știu că n-o să te împotrivești, puiul mamei. Să-l lași pe ticălosul și să te măriți cu Alexandru. E un înger de băiat și te iubește sincer. Pe lîngă că are averea lui, e inginer și cîștigă. Ai să fii fericită. Haide, jură-mi, mamă, că o să mă asculți.

Supusă ca un copil, primea acum tot, fără murmur. Alexandru vorbi cu un avocat, care se însărcină cu divorțul. Lucrurile aveau să meargă ușor, căci nici Mișu nu se opunea.

După dorința mamei, logodna cu Alexandru se făcu îndată după despărțenie. Bătrîna se temea să nu moară. Și Alexandru și Eliza se sileau din răsputeri să gonească tristețea ce se așternuse pe fața palidă a Anei. Ea însăși vrea să fie altfel. Își simțea însă sufletul apăsat de un doliu neînvins.

În ziua celei din urmă înfățișări, cînd află că din clipa aceea e despărțită de Mișu pentru totdeauna, se pierdu așa, încît uită că, vorbind cu Eliza, vorbește cu sora lui Alexandru.

Pe drum, pe cînd se întorceau de la tribunal, îi zise :

— Făcui rău sau bine, numai Dumnezeu știe. Dar haide, cum mi-o fi norocul ! *În tot cazul*... ea era să rămînă tot ea : o femeie pierdută. Și eu tot eu. Lumea știe să prețuiască...

Eliza se înspăimîntă. Ana își reveni.

— Adică... vorba vine... Zic și eu așa. Orice aș spune acum e degeaba... S-a sfîrșit...

Mișu nu fusese la nici o înfățișare.

Se auzea însă despre el știri rele. Fusese silit să demisioneze și să părăsească politica. Procesele pentru datorii se înmulțeau. Acum ieșeau la iveală urmările purtărilor lui.

Alexandru venea zilnic la Ana. Erau pentru mumă singurele clipe bune în durerile boalei, cînd îi vedea împreună. Închidea ochii, făcîndu-se că doarme, de teamă să nu le tulbure fericirea. El îi lua o mînă în mîinile lui și-i spunea cald, duios, șoapte de iubire. Ana le asculta cuminte, supusă ; de acum încolo nu mai avea

voința ei, simțirea ei, gusturile ei ; le pierduse, căci o înșelaseră. Acum voia, simțea, alegea prin ceilalți... Cine ar fi venit să-i spună că atmosfera în care trăiește e silită, e falsă ? Ea singură nu mai putea să vadă, să înțeleagă, să ceară. Ajunsese o mașină.

Alexandru, firește, luă această liniște drept învoială. Era prea topit în patimă, ca să mai poată deslușì ceva. Se simțea plin de fericire...

*

Da în primăvară. Diminețile erau din ce în ce mai calde ; dar Ana le găsea triste, cu atît mai triste cu cît erau mai senine și mai liniștite. Odată a deschis ochii în clipa cînd soarele, abia răsărit, furișase prin perdea, în odaia ei, două raze slabe, aproape îngînate cu întunerecul. O vrabie îi ciripea la geam. Deschise și o goni ; apoi își înfundă fața în perne, ca să nu mai citească pe tavan tristețea celor două raze. Nu mai putu dormi. Gîndul ei da aceleași ocoluri, care îi strîngeau inima și-i înghețau ființa : purtarea lui Mișu. Era veșnica problemă, care, cu cît o chinuia mai rău, cu atît i se prindea mai mult de suflet, făcînd-o să tresară din somn, să se simtă nefericită.

„Ticălosul..." Începuse și ea să-i zică ticălosul, gîndind că acest cuvînt al mamei sale va avea poate darul magic de a i-l îndepărta odată din minte.

Într-o dimineață, servitoarea intră binișor în odaia ei. Ținea în brațe un morman de viorele ; îi dete o scrisoare.

— Coniță, m-a întîlnit conu Mișu...

— Cine, Mișu ?

— Da... Și mi-a zis să-ți dau pe furiș scrisoarea asta; să te rog din partea dumnealui s-o citești și să presar pe patul d-tale micșunelele astea, uite așa, căci ai sufletul curat ca ele... Bietul conu Mișu ! Parcă a mai slăbit ! L-am întîlnit în piață ; aproape să nu-l mai cunosc. Pînă și la vorbă e mai bun ; ți-e milă să-l auzi ; teamă mi-e că avea vreo mîhnire.

— Du-te, Mario ; lasă-mă și să nu spui la nimeni... Auzi ?

Şi Ana ridică perdeaua cu furie, aproape s-o rupă. Clipa cît desfăcu plicul fu un chin, un tremur.

Mişu o chema la o întîlnire.

Era hotărît să plece — zicea el — şi n-ar fi vrut s-o facă mai înainte de a-şi ispăşi cel mai mare păcat. Avea să-i spună *tot adevărul*; o ruga pentru cea din urmă oară, în numele iubirii ce are pentru noul ei logodnic, Alexandru, să vină.

Aceste cuvinte o făcură să surîdă cu amărăciune.

„Mă insultă. Mă judecă după dînsul, nerecunoscătorul! Ar trebui să nu mă duc, şi n-am să mă duc, n-am să mă duc, n-am să mă duc, ticălosul!"

Suspinul îi înecă răsuflarea; îşi acoperi faţa cu mîinile şi plînse, avînd un singur martor: vrabia, care ciripea pe o ramură la fereastră.

Dar 10 ore seara — ora de întîlnire — se arăta departe, în fundul unei veşnicii. Pînă atunci, chin nesfîrşit, tremur, grije, nerăbdare...

Cu frică, Ana se îmbrăcă de plecare şi-şi ascunse în sîn banii şi bijuteriile. Erau acolo lucruri scumpe, daruri de la rude, o iconiţă de la tatăl ei şi... miile cele din urmă, de care nu ştiuse nici mama ei, nici Alexandru, nici Eliza, nimeni.

Ana le luă cu dînsa.

„Vezi, presimţeam eu că paralele astea o să-mi fie odată bune, *la vreme*..."

(1902)

Răcoare ca într-o chilie ; și nici o muscă ; abia una mai înnegrește într-un punct olanul văruit al sobei. Afară stă să plouă ; s-a întunecat ; toate în casă tac de frica furtunii.

Ce de lucruri pe scrin ! Un *neseser* cu oglinda spartă; parcă l-a furat somnul lîngă pernița cu nisip ce-i stă de straje, albăstruie, ieșită la soare, cu mătasea destrămată, plină de ace, gata să muște. La rînd, un fier de frizat, un pieptene mare de os îngălbenit ; lîngă el, un mototol de păr castaniu, strîns, înnodat ; apoi un borcan cu alifie vînătă, pe jumătate plin, păstrează pe buze urme de degete. Fel de fel de lucrușoare : un șoricel de piatră fără bot ; un maimuțoi de janilie fără un picior ; două baletiste învechite, cu brațele rupte ; o bucățică din *Universul*, o cutie cu pudră și mai multe cărți de cîntece. Peste tot praf și sămînță de cînepă. De sus, din colivie, sticletele plouă mereu la coji.

Masa din mijloc e învelită cu o față lucrată în ochiuri pline de trandafiri portocalii. Mari mai sînt și umflați : cît gogoșile ; d-abia și-a făcut locșor, la mijloc, lampa, pe tăvița ei lucrată tot în trandafiri de lînă, înghesuiți cum numai ei știu pe o roată de carton. Ce lampă frumoasă trebuie să fi fost ea odată ; numai Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru i-au făcut-o ; căci două mutări prăpădesc mai rău ca focul ; piciorul de porțelan și-a pierdut și florile albe și cîteva țăndări ; toată fala o ține globul, văzut din partea nespartă ; și sus, prins de coșul sticlei, acul de cap încovoiat în formă de M, apărător economic și sigur împotriva iuțelei flacării. Alte lucruri, pe masă, nu mai sînt : n-ar putea să șeadă ; le-ar răsturna

trandafirii ; unii păstrează încă urmele cafelelor vărsate. Doar albumul se odihneşte pe lîna lui moale ; geme de poze şi de vechime, căci ies fâşii de hîrtie rupte din carnea lui, iar încheietoarea de tinichea şi-a pierdut toată puterea : stă tolănită într-o parte, fără curaj, fără nădejde să mai ajungă vreodată la cuişorul scoarţei de sus.

E şi o etajeră în fund, neagră, fără lustru. Ai putea să numeri de cîte ori a fost vopsită în casă. Pe ea, praf, cărţi vechi de dat, trei muşte moarte, o cutie de sardele plină cu arşice şi o păpuşică bolnavă, cu ochii scoşi, cu părul smuls, zăcînd la pămînt în rochie de mireasă.

Pe pat a şezut cineva de curînd, cineva care e învăţat să stea numai în locul acela, căci acolo desenurile turceşti ale macatului s-au ros mai mult, s-au albit, parcă au fost şterse cu guma. Şi locul e mai înfundat. La marginea acestei gropi, o carte : *Zodiacul,* care ghiceşte trecutul, prezentul şi viitorul ; e deschis la întrebarea : „Persoana la care mă gîndesc ce face oare ?"

Deasupra patului, un covoraş. Ce bine îi stă sub albul tavanului ! Are însă figuri ciudate : păsări necunoscute şi fructe nezărite în vreo grădină pe lume ; mere albastre şi lebede cu cioc de papagal, ţesute toate în lînă şi numai în lînă. Ce nu e de lînă aici ? Pînă şi căţelul care doarme lîngă un corset vechi, în fundul patului : părul lui pletos, alb, murdar, e tot de lînă... nespălată.

Norul s-a spart. A fost numai o spaimă. Lumina tresare şi înviorează pereţii. Soarele cade pe un tablou litografiat, vechi, cu rama pătată, cu hîrtia prelinsă de şiroaie gălbui : nişte hahami chinuiesc o fată întinsă pe masă, luîndu-i sîngele : *Crima de la Tisza-Eslar* scrie jos, de mînă. Alături, o cadră mare, în culori : O *vînătoare de lei... în Rusia ;* apoi un păun făcut din boabe de piper şi păr de cămilă. Numai în dreptul uşii, singur, uitat de vremuri, merge alene ceasul cu ghiulele de fier, cu limba de alamă, coclită ici şi colo.

Scrin, masă, etajeră, pat, sticlete, căţel şi atîtea şi atîtea într-un loc aşa de mic ! Cele două scaune de paie d-abia mai încap. Cojile de cînepă, azvîrlite din colivie, ajung în toate colţurile.

Piuitul păsărelei parcă ar vrea să povestească ceva din Paradis ; dar de pe fereastră, o ceaşcă de cafea cu lapte, pe care scrie *Noroc*, nespălată, cu linguriţa înăuntru, cu buza plesnită, prea aruncă o căutătură de dezgust la toate. Lîngă ea, toarce pisica : toarce şi aşteaptă; se uită cînd la sticlete, cînd la ceaşca lînsă pînă în fund. Apoi lipeşte urechea de geam, îşi întinde gîtul, îl întoarce, îl sucește, face ochii mici ; vrea să vadă cît mai departe în lungul drumului. Degeaba : nici un semn, nici un pic din verdele rochiei, nici un pai din spicele de la pălărie.

Se linge pe buze, îşi plimbă cenuşiul cozii peste linguriţă, se sperie de zăngănit ; se liniştește şi oftează adînc, parc-ar zice :

„Bre, că tîrziu mai iese azi de la biserică ! Bate 12, şi mi-e o foame, domnule !..."

(1902)

C-da 7167 coala 10

Convorbirea suferea de pauze. Nu mai aveau ce-şi spune ; se vedea bine. Şi lui Virgil nu-i venea în gînd să plece odată. Nu. Mai bine îşi chinuia mintea căutînd mereu prilej de vorbă.

Din cînd în cînd, bătrîna se ciocănea uşor cu trei degete peste gură. N-ar fi vrut femeia să caşte. Fata, de la o vreme, era mulţumită să-i aprobe din cap şi pe unul şi pe altul, dacă norocul le mai aducea şi acestora uneori graiul pe buze.

În sfîrşit mumei îi veni o idee :

— Natalio, cîntă-ne ceva la pian.

Şi Natalia n-aşteptă să fie poftită a doua oară. Roşie ca un apus de soare, merse la clavir şi începu valsul obişnuit, singurul pe care-l ştia fără greşeală şi fără note.

Natalia era sfioasă, durdulie şi se roşea din nimic. Avea păr frumos, rochie *semplă*, ştia menaj, ştia un vals şi se încurca la vorbă.

Virgil era poet. Şi el avea păr mare, mustăţi mici, ochi visători şi un volum publicat de o săptămînă. Purta redingotă şi-i plăcea roşeaţa din obrazul domnişoarei Natalia. Le cunoscuse de curînd, şi acum era la a doua vizită. Vrea să audă părerile domnişoarei asupra volumului. Un ceas se vorbise numai despre asta, cînd muma veni să le strice şirul, vestindu-i că ticăloasa de Anica, lăsînd poarta deschisă, cinci curcani şi şapte raţe s-au dus pe copcă pentru totdeauna. Negreşit, a trebuit să vorbească după aceea despre păsări. Prin legătură de idei, discuţia alunecase asupra menajului şi a fetelor.

Virgil vedea cu amărăciune cum se depărtează vorba de volum.

Şi volumul lui sta pe masă, cu o panglicuţă galbenă înăuntru. Virgil îl luă şi începu să-l răsfoiască. Sub accentele fermecătoare ale valsului, recitindu-şi poeziile, le găsi şi mai pline de armonie, şi mai muzicale decît le ştia. Erau părţi în care valsul şi versurile făceau o singură vibrare, care atingea inima lui de poet drept pe coarde; fiori de fericire îl străbăteau atunci duios, şi gîndul lui zbura spre o poemă viitoare, măreaţă. Degetele mergeau încet peste foi, care se întorceau ca de o adiere uşoară: *Lîngă tine, Reverie, Iubire, În ţintirim, Pe mare, La lună, Sub lună,* zburau titlurile unul după altul, şi o melancolie dulce îi odihnea sufletul.

Natalia repetă valsul pentru a treia oară. Mama ei aţipise, cu arătătorul pe nas, încruntată ca o statuă neizbutită a gîndirii. Mîna stîngă îi atîrna pe rezemătoarea jeţului, ţinînd strîns între degete o floare de indrişaim.

Ochii lui Virgil se opriră la pagina cu panglicuţă. În dreptul poeziei, trei pete mici, uşoare. Virgil văzu titlul: *Din trecut,* şi bănui îndată: „A plîns aici; fata asta simte!" Şi se uită cu drag spre Natalia.

Profilul ei se zugrăvea frumos sub bogăţia părului prins în neregulă, şi avea mişcări cochete cînd se înclina uşor în măsura cîntecului.

„Fata asta m-a înţeles; e o inimă acolo." Şi fiorii de duioşie se înteţeau; Virgil devenise tot o vibraţie. Amintiri dulci îi legănau închipuirea. Trecutul redeşteptat i se ivi deodată, şi în lacrimile de pe pagină el îl citi întreg. În ce împrejurare scrisese poezia aceea! Parcă a fost ieri, parcă a fost vis. După un amor nenorocit şi mut, în care a trebuit să iubească de la distanţă, *dînsa* îl părăsea. Bărbatul ei, telegrafist, era mutat la Botoşani, şi ea trebuia să-l urmeze. Virgil trecu într-o zi pe dinaintea casei lor, ca de obicei. De unde să-şi închipuie el nenorocirea? Cine avusese să i-o spună? Cînd îşi aruncă ochii înăuntru şi văzu bagajul strîns piramidă în mijlocul odăii, o neagră presimţire îi întunecă inima.

A doua zi, cînd să ia informații, telegrafistul și telegrafista dispăruseră. Și nici cel puțin n-o cunoscuse.

Se pomenise așa că o iubește, și-o iubește, și-o iubește foarte mult. În ziua aceea rătăci pe străzi fluierînd. Se duse într-o cafenea, ceru de băut, ce nu făcuse el niciodată.

Intră apoi acasă despre ziuă, scîrbit de viață, gîndindu-se la cîte îndurase încă din anii copilăriei. Atunci începu el poezia *Din trecut*, și pentru poezia aceasta avea cea mai mare evlavie. Lucrase la ea o săptămînă, o săptămînă de tîmple strînse în mîini cu putere, o săptămînă de luptă cu ritmul, cu rima și cu amintirile. Puțini aveau s-o înțeleagă și s-o prețuiască, pentru că astăzi poezia adevărată nu mai există. S-a găsit însă o ființă, o minune, o zeitate de fată, care să-i simtă și să-i suspine durerea: Natalia. Cît a trebuit să sufere ea, pentru ca plînsul ei să rămînă dovadă vie, neștearsă și neprețuită pe foile cărții. Lacrimile de acolo vorbeau mai mult decît orice. Poetul prevedea că de acum înainte ceva îl leagă pe vecie de fata asta.

„Numai dînsa mă înțelege, și aceasta e mult. Ce nenorociți sîntem cînd — duși de soartă — trecem cîteodată pe lîngă comori strălucitoare și nepriceperea noastră ne orbește și ne împiedecă să le vedem. A, dar cînd, o dată descoperite, ele ne dau extazuri, ar fi o crimă să le pierdem! Hotărît, trebuie să-i cer mîna."

Natalia sfîrșise valsul și se apropiase de Virgil. Cînd zări volumul deschis la pagina pătată, se făcu stacojie:

— Iartă-mă, domnule Virgil, eram la masă într-o seară; aveam papricaș cu pui și smîntînă. Nu știu cum am făcut, dar cînd să tai un picior, mi-a alunecat cuțitul și, hop! a sărit stropi drept pe poezie. Ceas rău. Ce necăjite am fost și eu și mama...

(1903)

Fereastra — unica fereastră — dă în curte. Tablou închis : o frînghie încărcată cu rufe. Niște cămăși bărbătești, de stambă văpsită, posomorăsc locul. Le-a înlemnit gerul, ca pe niște buturugi.

Te ia cu frig, fără să vrei, și întorci capul.

Gura sobei deschisă ; cenușă multă ; un singur cărbune abia scînteiază în fund.

Pe un pat de tablă, nestrîns, o plapomă veche, albastră, pe jumătate atîrnînd ; două perne, poate calde încă, pline de dantele, își șoptesc la ureche. Deasupra patului, în perete, o pătură militărească ; în mijlocul ei, un tablou cu ofițeri. Ramă îngustă, neagră ; fiecare poză înconjurată de un chenar oval. S-au strîns ca mușchii în jurul colonelului. Acesta nici nu vrea să știe de ei. E un om gras, zbîrcit, cu mustățile tunse și rare ca un grîu secerat. Are căutătura poruncitoare, țintind drept înainte. Împrejurul unui oval, la stînga, o ghirlandă de trandafiri microscopici, luați de la librărie, lipiți acolo cu gumiarabică. Sub ghirlandă, o barbă de om matur, o uniformă. Tot pe pătură, două săbii, vechi, încrucișate ; un chipiu turtit ; un toc gol de revolver, un cuțit de vînătoare ruginit, un fir de casă de păianjen ștergînd alene praful de pe tocul de revolver.

Din bucătărie se aude plîngînd duios în tigaie un morman de ceapă arsă. Aburii îndrăzneți au pătruns prin crăpături în toate colțurile.

Lîngă alt perete, alt pat, mai mic, de campanie. Te uiți ce lesne ai putea să-l iei de cele două capete, să-l strîngi și să pleci cu dînsul la război. O pătură — tot o pătură de cazarmă — cenușie, întinsă tobă, îl îmbracă

A doua zi, cînd să ia informații, telegrafistul și telegrafista dispăruseră. Și nici cel puțin n-o cunoscuse.

Se pomenise așa că o iubește, și-o iubește, și-o iubește foarte mult. În ziua aceea rătăci pe străzi fluierînd. Se duse într-o cafenea, ceru de băut, ce nu făcuse el niciodată.

Intră apoi acasă despre ziuă, scîrbit de viață, gîndindu-se la cîte îndurase încă din anii copilăriei. Atunci începu el poezia *Din trecut*, și pentru poezia aceasta avea cea mai mare evlavie. Lucrase la ea o săptămînă, o săptămînă de tîmple strînse în mîini cu putere, o săptămînă de luptă cu ritmul, cu rima și cu amintirile. Puțini aveau s-o înțeleagă și s-o prețuiască, pentru că astăzi poezia adevărată nu mai există. S-a găsit însă o ființă, o minune, o zeitate de fată, care să-i simtă și să-i suspine durerea: Natalia. Cît a trebuit să sufere ea, pentru ca plînsul ei să rămînă dovadă vie, neștearsă și neprețuită pe foile cărții. Lacrimile de acolo vorbeau mai mult decît orice. Poetul prevedea că de acum înainte ceva îl leagă pe vecie de fata asta.

„Numai dînsa mă înțelege, și aceasta e mult. Ce nenorociți sîntem cînd — duși de soartă — trecem cîteodată pe lîngă comori strălucitoare și nepriceperea noastră ne orbește și ne împiedecă să le vedem. A, dar cînd, o dată descoperite, ele ne dau extazuri, ar fi o crimă să le pierdem! Hotărît, trebuie să-i cer mîna."

Natalia sfîrșise valsul și se apropiase de Virgil. Cînd zări volumul deschis la pagina pătată, se făcu stacojie:

— Iartă-mă, domnule Virgil, eram la masă într-o seară; aveam papricaș cu pui și smîntînă. Nu știu cum am făcut, dar cînd să tai un picior, mi-a alunecat cuțitul și, hop! a sărit stropi drept pe poezie. Ceas rău. Ce necăjite am fost și eu și mama...

(1903)

Fereastra — unica fereastră — dă în curte. Tablou închis: o frînghie încărcată cu rufe. Niște cămăși bărbătești, de stambă văpsită, posomorăsc locul. Le-a înlemnit gerul, ca pe niște buturugi.

Te ia cu frig, fără să vrei, și întorci capul.

Gura sobei deschisă; cenușă multă; un singur cărbune abia scînteiază în fund.

Pe un pat de tablă, nestrîns, o plapomă veche, albastră, pe jumătate atîrnînd; două perne, poate calde încă, pline de dantele, își șoptesc la ureche. Deasupra patului, în perete, o pătură militărească; în mijlocul ei, un tablou cu ofițeri. Ramă îngustă, neagră; fiecare poză înconjurată de un chenar oval. S-au strîns ca mușchii în jurul colonelului. Acesta nici nu vrea să știe de ei. E un om gras, zbîrcit, cu mustățile tunse și rare ca un grîu secerat. Are căutătura poruncitoare, țintind drept înainte. Împrejurul unui oval, la stînga, o ghirlandă de trandafiri microscopici, luați de la librărie, lipiți acolo cu gumiarabică. Sub ghirlandă, o barbă de om matur, o uniformă. Tot pe pătură, două săbii, vechi, încrucișate; un chipiu turtit; un toc gol de revolver, un cuțit de vînătoare ruginit, un fir de casă de păianjen ștergînd alene praful de pe tocul de revolver.

Din bucătărie se aude plîngînd duios în tigaie un morman de ceapă arsă. Aburii îndrăzneți au pătruns prin crăpături în toate colțurile.

Lîngă alt perete, alt pat, mai mic, de campanie. Te uiți ce lesne ai putea să-l iei de cele două capete, să-l strîngi și să pleci cu dînsul la război. O pătură — tot o pătură de cazarmă — cenușie, întinsă tobă, îl îmbracă

frumos ; parcă e un recrut tuns la piele. În dreptul lui, un birou mic, cu mușamaua jupuită. Sub birou, patru cizme fără pinteni și aproape fără toc. Par supărate ; se uită crunt una la alta. La rînd, o pereche de ghete cu nasturi mulți și niște pantofi femeiești, ceva mai mici ca botforii vecini.

Pe birou, o farfurioară cu resturi de plăcintă cu carne. Au dat și pe dinafară foițe multe și au făcut pe verdele nesigur al mușamalei un arhipelag nelămurit, amestecat cu pieliță de ghiuden, cu frimituri de pîine rece. Un pahar de apă cu buze brumării, cu urme de sete, își ține încă fundul înroșit de picăturile vinului, scurse acolo în puterea gravității. Un ceasornic nichelat, bătînd în gălbui, trimite pe după pahar un lanț scurt, lat, ofițeresc, de inelul căruia se ține un medalion cu o fotografie : un cap de femeie vrîstnică, pieptănată după moda veche, cu aerul cercetător și supărăcios, de moașe. Cît să fie ceasul ? Mașinăria merge ; se aude tictacul luptînd cu prăjitul cepei. Dar pe cadran, perechea de minotare e frîntă de la mijloc. Abia ochiul încercat al stăpînului de-ar putea să ghicească. Ce e drept, se găsește și un deșteptător mai la o parte ; însă din chipul trist cum tace și te privește, înțelegi cu milă că el însuși ar vrea să știe cît e ceasul. O călimară înaltă de lemn, lucrată prin traforaj, desfășoară asupra mesei atîta putere de stăpînire, încît vezi dintr-o clipă cine e regina acolo ; păcat că n-are și n-a avut niciodată cerneală într-însa. Alături, condeiul stă prietenos lîngă o sticlă de librărie „Pelikan-Tinte". De altfel, mai bine : așa, și tot e stropită — sărmana călimară — și a rămas fără capac. Dar dacă i s-ar fi pus cerneală ? Atîtea foi și cărți împrăștiate ar fi omorît-o : *Școala de campanie, Serviciul interior, Anuarul armatei, Tragerea în țintă* — toate închise — împănate cu chibrituri stinse și cu cărți de joc unse la *suprafață* ; rigi pe jumătate șterși, valeți pătați de muște, asul de cupă refăcut de mînă cu cerneală violetă. Spre margine, un cosmetic isprăvit, căzut de oboseală lîngă o perie de cap, bolnavă.

Dacă te așezi pe patul de campanie, poți zări lucruri din casă pe sub birou : printre insulele de cerneală de

pe scînduri, se văd picioarele groase ale scaunelor, picioare făcute, firește, pentru umblat. Pe covrigul care le împreună puțin mai sus, sînt și acum hîrtiuțe, amintind pelerinagiile făcute : Tulcea, Botoșani, Tîrgu-Jiu ; negru pe alb, lipit cu cocă, te poartă cu mintea ca în balon prin unghiurile militare ale țării.

...A, dar lîngă sobă s-a mișcat culcușul cățelului. Nu e nimic : s-a întors pe partea cealaltă, a căscat prelung și a închis ochii iarăși.

În dreptul botului, cîteva petece de hîrtie roasă ; lîngă ele, o scrisoare aproape întreagă. Adormise pe ea. Acum a dezvelit-o și se poate citi : un scris mare, o armată de litere lungi, țepoase, certate între ele :

„Domnule Căpitane, e destul doui ani de cînd aștept să-mi plătiți suma de 485 lei și 75 bani ce datorați magazinului meu de coloniale. V-am lăsat să vă plimbați prin cinci orașe și n-am zis nimic. Acum nu mai putem răbda nici noi. Dacă în trei zile nu primesc paralele, vă reclam la d-l Colonel. Dv. și cucoanei Dv. vă place delicateturile și nu puteți trăi fără ele, apoi nici să nu le plătiți ? Atîta ghiuden, parizel și sardele de Nisa cît mi-ați consumatără, și profiriul de Odobești, care nu mai tăceați ce bun e, este mai mare păcatul, că am casă grea, D-le căpitane. Să nu credeți că dacă sînt la Tulcea și sînteți la Severin nu sîntem tot oameni, și munte cu munte... La un adică, sîntem în stare să facem una să se știe pe toată infanteria."

O musculiță ametită, întîrziată în iarnă, se plimbă cu neliniște pe rîndurile scrisorii.

(1905)

O slăbiciune avea domnul Guță și îl stăpînea mai strașnic ca tot pe lume : leandrii. Și simțea dumnealui că e slăbiciune aceasta, pentru că, de cîte ori îl întrebai ce însemnează atîta dragoste după o floare, da din umeri și răspundea zîmbind :

— Gusturi, puiule ; nu știi d-ta că gusturile nu se discută ?

Și gustul dumnealui era să găsească, vara, cînd se întorcea la șase de la slujbă, curtea stropită și leandrii înfloriți. Își purta nasul pe la fiecare, mirosind ici un boboc, dincoace o floricică, semn de bun găsit ; apoi se lăsa la jiletcă și ieșea cu scaunul ca să citească *Universul* între leandri, la umbra leandrilor, în parfum de leandru.

Și nu era tocmai om cu stare : cînd îi venea partidul la putere, era și domnul Guță numit la primărie. Cînd partidul cădea, domnul Guță, mîhnit, uita să-și ude leandrii cîteva zile ; apoi își da demisia, mergea la clubul opoziției, făcea pe samsarul ; iar la alegeri era bun la toate.

„Ce vrei, onorabile ? Unuia îi place popa, altuia preoteasa... Mie-mi plac două lucruri : întîi, să fiu menajer de casă, pentru ca să-mi văd de *leandri* ; al doilea, să-mi susțiu partidul".

Atît era în toată casa : domnul Guță, Costache și... leandrii. Domnul Guță descoperise în Costache un băiat *sincer și devotat*, care-i uda leandrii.

„Sincer și devotat" : aceste două vorbe le întrebuința totdeauna domnul Guță la sfîrșitul scrisorilor către cei mai mari.

Timp de trei ani, Costache îngrijise de flori părinteşte.

De la slujbă, lui domnul Guţă i se făcea dor de casă ca de un colţ de rai. Iarna, hîrdaiele cu leandri erau înghesuite în sală; şi atunci abia mai puteai încăpea între patru pereţi. Făcea focul pentru ei şi-l costa scump, mai ales pe timp de opoziţie.

Domnul Guţă era tînăr, neînsurat, cel mai luxos şi cel mai mîndru de pe strada Leandrilor, unde sta. Îşi alesese într-adins strada cu acest nume. De fel din Alexandria, venise în Bucureşti adus de *valurile lumii*. Ce fel de valuri? Aceasta a rămas o taină nepătrunsă. Un singur lucru se ştia: domnul Guţă era un duşman neîmpăcat al căsniciei. La toate banchetele şi chefurile, cînd ridica paharul şi glasul ca să vorbească, era de mai-nainte ştiut că domnul Guţă are să combată sexul frumos. Plănuise chiar să scrie un volum despre *Femeia română din Dacia Traiană*; dar politica şi leandrii l-au stînjenit.

Casa din strada Leandrilor era a dumnealui. Cîţiva *lei* puşi deoparte pentru zile negre îi asigurau viitorul. Ar fi fost o minunată partidă. Şi i se făcuse propuneri berechet. Pe toate însă ştiuse să le respingă cu o bărbăţie rară.

Lumea se obişnuise aproape cu hotărîrea lui. Fetele vedeau în el un om cu haine, cu ghete şi cu pălărie; un om care vorbeşte, aude, vede; atît, şi nimic mai mult. Nimeni, afară de Costache, nu-i ştia slăbiciunea.

— Dragă Costache, tu ştii damblaua mea pentru floarea asta. Spune tu drept, Costache, s-o putea găsi în lume femeia care să mă iubească pînă într-atît încît să-mi ierte defectele, adică leandrii mei? Ce? Să ajung eu să-mi văd sărmanele flori ofilite chiar din luna întîia a căsătoriei! Nu-mi voi uni destinele cu ale unei femei decît în ziua cînd voi descoperi în ea o inimă sinceră şi devotată pentru leandri. Ei... dar femeia e ca şi politica; ei nu-i trebuiesc inimi sincere şi devotate. Cum vezi, o aşa femeie n-am să găsesc, şi a o spera, ar fi să trag nădejde ca spînul de barbă! Iată pentru ce nu mă însor, iubite Costache.

Hoțul de Costache prinsese cheia. Atît i-a trebuit... El se ducea adesea la cîrciumă la domnul Dobre, din colț. Acolo își petrecea timpul cît ședea domnul Guță la cancelarie. Îi plăcea vorba. Domnul Dobre avea fată mare și ar fi vrut să-și facă un ginere din stăpînul lui Costache. Pierduse însă nădejdea, cînd într-o zi servitorul, din sinceritate și devotament, trădă tot secretul...

— Am înțeles, zise domnul Dobre, ducînd un deget la tîmplă. Cap de bulgar am, dar pricep și eu atîta politică: trebuie întîi să amorezăm fata de leandri și apoi de stăpîn.

Peste cîteva zile, vreo zece leandri frumoși stau înșirați dinaintea prăvăliei lui Dobre. Domnișoara Didina îi îngrijea și stropea cu mîna dumneaei tocmai fix la vremea cînd domnul Guță trebuia să treacă la cancelarie sau să vie acasă.

Întîi, cînd i-a văzut, a fost adevărată sărbătoare. Se opri, se miră de frumusețea lor; erau tot unul și unul: numai de cei învolți!

— Bună ziua, domnișoară Didino! Dar ce e minunea asta?

Fata se roși. Era din fire rușinoasă; acum se vedea silită să și mintă.

— Mersi, musiu Guță, e singura floare la care țiu.

— O floare așa de urîtă; cum îți place?

— Urîtă? Te înșeli... gusturile nu se discută.

Domnul Guță rămase pe gînduri. Apoi se înseninâ la față:

— Știi ce, domnișoară Didino? Ne-am potrivit la gust. Salut!...

Atît pentru ziua întîi.

Ziua a doua și toate celelalte adăogară pe rînd la încredințarea ce începuse să-și facă domnul Guță că femeia-ideal, femeia-leandru, pe care o visase, nu mai era o minciună. Ea trăia. Era domnișoara Didina.

Într-o dimineață, stînd pe gînduri, domnul Guță începu să-și pună singur următoarele întrebări — cu răspunsul lor — întocmai ca la ofițerul stării civile, unde făcea slujbă:

„— Ce vîrstă ai?

— 38 de ani.

— Ai mai fost căsătorit?

— Nu.

— Domnișoara Didina Dobrescu îndeplinește oare condițiunile ce ceri d-ta spre a-ți fi tovarășă în viață?

— Da, da: îi place *leandrii*.

— Atunci?

— Atunci consimt..."

Era tocmai ziua nașterii domnișoarei Didina. Guță îi trimise prin Costache cărți de vizită și un hîrdău cu un leandru *suvenir*. Didina primi darul rîzînd.

— Ce *semplu* e!!

Vorba aceasta o știa din pension, de la o fată de familie, care vorbea foarte frumos pe radical...

*

Domnișoara Didina, luînd de bărbat pe Guță, făcu să clocotească mahalaua. Vorbele mergeau din gură în gură:

— E, ce să-i faci? Norocul nu cade pe lemne și pe pietre. Vezi d-ta cui i-a fost dat să se răsfețe între bujorii lui domnu Guțică! Lisăndrinii din colț!!

Și aveau dreptate. Domnul Guță era o pîine de om.

Două luni fata se prefăcu din răsputeri că-i seamănă la gust. Îngrijea de flori în locul lui Costache, pe care, pentru economie, îl dase afară, aducînd în loc o bucătăreasă. Își cumpărase o stropitoare mică, și cu o dibăcie de albină, trecea chipeș printre leandri, înviorînd curticica la razele sfioase ale dimineții.

Printr-un colț descusut al perdelei, domnul Guță pîndea pe furiș din odaie mișcările Didinei. O mînca din ochi. Dînsa nu știa nimic.

Într-o dimineață, însă, domnul Guță simți un fior cald prin inimă. Didina stropise florile în bătaie de joc, în silă. Trei litri de apă la un regiment de hîrdaie; Doamne sfinte, ce rîs!

Se stăpîni totuși. O așteptă; și cînd veni:

— Didiniło, ai stropit tu leandrii, moșule?

— Da, da!

Și Didina căuta ceva prin casă, îngînînd ușor *Suspin-vals*, slăbiciunea ei de la un bal.

Lui Guță i se suise în gît ca un fel de răgușeală, pe care se tot silea să o înlăture, tușind ușor. Aceasta îi venea totdeauna la necaz.

— Și zici că i-ai udat bine, puiule ?

— Da, daaa !

— Pardon că te supăr. Vreau să știu...

Și se uită la cozile ei undulînd pe camizon în spate, ca doi pui de șarpe ; și-i lăsa gura apă a tîrnuială. Noroc că Didina nu văzu și ieși din odaie, cîntînd mereu *Suspin-vals*.

Guță își veni în fire. Și fu încîntat că se stăpînise ; ba încă își simți judecata mai limpede și i se păru că poate să cerceteze lucrurile cu mai mult sînge rece.

O singură întrebare sta însă nelămurită în capul său, și domnul Guță nu-i putea da de rost :

Adică de ce i-o fi dat dumneaei așa repede motive de divorț ?

Peste o săptămînă erau la tribunal.

(1905)

Plapomă de mătase. Polog la pat. În perete, un tablou cu orizont mare, cîmp după cîmp, sfîrșind într-o dungă alburie, ca oceanul. Pe jos, curat. Lucruri puține, dar bine orînduite, răspîndind un aer întăritor, plin de sănătate, ca aerul de munte. Și peste toate o să fie, de acuma, dînsul rege. Înălțare neașteptată! Rostogolire de întîmplări ciudate, ca în visuri! Cearta cu mama lui... Cu mama? A, da... și cu surorile chiar. Pînă și pe cea mică a speriat-o cînd s-a răstit la ea o dată: „Ieși!" Și ce! Dacă e singurul băiat în casă, pentru ele a muncit? Ca să le fie rob? N-au pensie? Vor gineri? De unde să-i scoată el? Le-a adus destui băieți; la ei în casă parcă era conservator: unul cu vioara, altul cu flautul, alții din gură... Ce strică el dacă nu le-a cerut nici unul?... Și pentru asta să-i pună piedeci?... Să-i pretindă să le rămîie în casă drept sprijin, drept tată? A, dar nu, nu poate să uite cum i-au strigat: „Nemernicule, te uiți la o babă!!..." Necazul le-a orbit, le-a făcut să nu mai știe ce spun. Aseară a sfîrșit pentru totdeauna cu *dumnealor*. La urmă, cînd s-au încredințat că nu mai e glumă, trecuseră la jale. Plîngeau. Da. Prea tîrziu. Să se-nvețe minte... Auzi? Babă?

Cu două degete își apasă ochii în locul pe unde pornesc lacrimile. Apasă cu putere, într-adins ca să-l doară; strînge pleoapele, apoi le desface mari, mari de tot, și se uită din nou împrejur.

Regina doarme alături, liniștită. Îl întrece cu douăzeci de ani. La colțul gurii, cîteva cute ușoare, ca un mănunchi de raze, povestesc amar un îndepărtat trecut. El le vede și ar vrea să-și întoarcă ochii de acolo; dar

dînşii cad mereu pe ele. Se teme să nu-l prindă. I-ar fi aşa de greu să simtă ea ce prăpăd văd ochii lui acuma. Poate se preface că doarme, numai aşa, ca să pîndească. Femeile sînt şirete. Cine le pricepe ? Doamne, şi de cînd se uită, ca un speriat ! Mai mare ruşinea... Şi, într-o clipită, o sărută uşor pe buze, tocmai fiindcă la buze se uitase mai bănuitor, mai îndoit. Şi o deşteptă...

Jos, lîngă peretele din faţă, un mosafir străin pentru lucrurile din odaie : cufărul lui, avutul lui, smuls din casa părintească prin ceartă şi blestem. E întîiul lucru, cumpărat cu bani din întîia leafă, cînd s-a văzut scăpat de necazuri. Cufăr ieftin : cîţiva lei. Acum îi iese ieftinătatea prin pînză, care s-a zdrenţuit pe ici, pe colo şi-l face să rînjească la lucrurile din casă ca un cerşetor smintit. Aseară, la lumina candelei, părea mai de omenie. Acum însă valurile zilei ce a năpădit pe fereastra aceea mare de la catul al doilea îi dau pe faţă arama fără milă. Parcă tot simte un colţ de acasă, o urmă de nelinişte, grija de a se vedea chemat la o datorie părăsită.

Cum l-ar da afară ! Dar dînsa l-a deschis şi scotoceşte înăuntru. Un rînd de haine, un pallon vechi, cîteva rufe cusute de surori ies una după alta, ca din pălăria unui scamator. Ea le ia, întinde mîna cu fiecare, în aer, şi le cîntăreşte, de departe.

— Cum sînteţi voi, bărbaţii, nepăsători în ale îmbrăcămintii. Numai atîta ai ?

Apoi duce cufărul gol în sală, se întoarce, deschide dulapul cu oglindă, şi averea lui grosolană umple binişor micile goluri, alături de lucrurile ei, scăldate în panglici şi parfumuri.

El nu-şi mai ia ochii de pe mişcările ei. O vede alergînd, muncind, obosindu-se pentru dînsul. Nu ştie ce să-i zică, cum s-o oprească.

Din fundul unei cutii a scos un pachet mare şi i-l aduce la pat : o bucată grea de pînză de olandă. E a lui, pentru el. Şi au să mai urmeze şi altele.

Îl lasă singur să se bucure, să cerceteze, să vadă cît e de scumpă. Ea trece dincolo, ca să pregătească ceaiul.

El rămîne cu bucata de pînză pe plapomă. Cu o mînă îi pipăie răceala. Cu cealaltă, adusă sub cap, se pierde în gînduri, căutînd cu ochii spre fereastră, prin care se vede doar cerul şi o cruce de biserică.

O duioşie neînţeleasă îl cuprinde. Parcă i-ar povesti cineva la ureche o întîmplare caldă, ca să-l facă să plîngă.

„Ce femeie de ispravă ! !..."

(1905)

De un sfert de ceas e în cerdac cu scufița pe cap, cu ochelarii pe aripile nasului. O adiere dulce de austru leagănă caimacul cafelei. Bătrînul parcă a uitat-o acolo pe măsuță. Cu mîna întinsă — căci e prezbit — citește de departe, plin de interes, în *Curierul de ambe sexe*, un articol al lui Eliade. Dar nici cititul nu-i merge. S-a sculat acum mahmur; somnul de după prînz nu i-a priit. A băut o țuică mai mult? A fost prea cald? Nici el nu știe. Atîta simte, că i se bate inima cam supărător; parcă tot trupul i-ar fi o cutie goală de lemn uscat, și în ea un singur vîrcolac urîcios, neastîmpărat: inima. Lasă cartea și deschide capacul chiselei: o chisea mare, veche, un mic monument verde al unui ciorchine de razachie. Acolo își ține tutunul. Domnul Tase fumează un fel de tutun negru și ieftin. De aceea fundul chiselei e mohorît tot, ca iadul. Cu trei degete își scoate o porție cam mare pentru o biată foiță *Dorobanțul*, pe care o canonește multă vreme pînă ce ajunge să-și fabrice din ea o țigară cît toate zilele.

Ca niciodată, soarbe din cafea mai alene, trage din tutun mai greoi, strică mai des chibriturile. E muncit de gînduri care-l fac să nu mai vadă înaintea ochilor nici pe cei mai răi dușmani din viață: ciorile, care-i ciugulesc cu o îndrăzneală fără seamăn agurida din boltă, și muștele care i se plimbă pe cap cu o duioșie de vechi prietene. E îngrijat. Se vede bine. Și cum să nu fie? Cum să nu se închine cu evlavie acum, cînd aude tocînd de patru la biserica Amzei? Din toată capitala, domnul Tase nu mai simte decît pustiul cerului, dincolo de care stăpînește puterea lui Dumnezeu, deșteptată prin glasul

clopotului și țintită spre inima lui rugătoare. Peste două zile, pe care le numără într-una pe degete și tot nu le mai pricepe: vineri, sîmbătă, vineri, sîmbătă, una, două... una, do...uă; vineri, sîmbătă, peste două zile, adică duminică la 8 dimineața, va trebui să săvîrșească unul din actele cele mai primejdioase din viață: să meargă cu trenul.

Pentru nimeni în lume n-ar fi făcut asta, să-și lase căsuța albă ca un zahăr și răcoroasă ca o Sinaie, curtea cu găini, caisul încărcat și garoafele neudate, și să plece așa — unde? Tocmai la Slatina, el, care pe vremuri, cît a fost profesor de limba greacă, n-a știut altă cale decît străzile de la gimnaziu acasă și de acasă la gimnaziu; iar de 15 ani, de cînd e pensionar, doar drumul pînă-n piață... Pentru nimeni în lume, afară de Cănuță, viața și slăbiciunea lui, unica odraslă — *băiatul* — vorbă înaintea căreia amuțea dus pe gînduri, de-ți făcea milă, lumina ochilor lui, mai mult decît lumina ochilor: Cănuță.

Judecător la Slatina, iubit de slătineni, Cănuță a ieșit băiat bun. Blajin, a știut să se strecoare printre certurile politice și să rămînă magistrat de carieră. Visul lui de aur: președinte de tribunal; apoi pensia și... nimic — ca și tata. Tradiție de familie... De altfel, atîta dorea și domnul Tase, și nu o dată a luat bătrînul condeiul să scrie unui prieten vechi, șef de birou la Justiție: „*Te rog prea mult, ai grije de fiu-meu. Vezi să nu mi-l turbure din loc. Ar fi groaznic lucru pentru mine.*"

Prin martie, Cănuță își vesti părinții că are de gînd să se-nsoare. Numaidecît, două telegrame, una semnată: Tase Moinea, alta: Frosa, îl chemau la București urgent...

— Pe cine iei? A cui e? Vezi să nu fie vreuna... Vrei să-ți mănînci viitorul fript?

Acest „fript" fu spus cu un glas cam ascuțit, de deznădejde.

Însă băiatul îi liniști: fată bună, familie bună, cu vază; parale; un adevărat noroc. Pe amîndoi îi podidise lacrimile.

— Cum ți-i așterne, așa vei dormi.

Apoi hotărîră ca nunta să se facă în București, acasă la bătrîn, în familie.

În adevăr, fata le plăcu așa de mult, că la un pahar de vin domnul Tase apucă de făgădui că de vară, în iunie, vine și el cu Frosa pe la Slatina.

Și-acum Cănuță le reamintea printr-o scrisoare :

„Dragă Tată și Mamă !

Vă așteptăm Duminică negreșit. Nu uitați, avem cuvîntul Dv. Ar fi cea mai mare bucurie pentru mine să vă văd și să mă vedeți la casa mea."

Două lucruri îl făceau pe domnul Tase să plîngă ușor : discursul lui Kogălniceanu de la Unire și scrisorile lui Cănuță. Mai ales aceasta, prin care-i poftea *la casa lui*, îl înduioșase cu desăvîrșire. Nu i se mai alegea nimic din tabieturile zilnice ; chiar somnul și mîncarea mai scăzuseră. Ar fi luat-o pe Frosa la o tablă ca să-și mai uite ; dar unde-i mai ardea coanei Frosa de table ?

Dumneaei învîrtea toată casa, dumneaei și cu Păuna, slugă veche, doica lui Cănuță, de care prinsese apoi atîta slăbiciune — ca de copilul ei — încît nu s-a mai dezlipit de casă. Ce e drept, era și bine îngrijită ; mai mult decît o prietenă. Numai domnul Tase îi cam tăia curajul cînd o vedea că se prea înnădește la vorbă.

— Ia lasă-ne, doică, ne-oi mai povesti și mîine. Acum ne e cam somn.

Amîndouă alergau pe capete după geamantane.

În patruzeci de ani nu călătoriseră decît o singură dată, la Giurgiu ; și atunci, de mare nevoie, ca să mănînce Frosa cataif de Rusciuk, căci poftise rău și era în mare primejdie să-l piardă pe Cănuță. Atît : singurul drum-de-fier ; și acum, al doilea. De aceea era foc și zor mare. Bietele odăi ! Pentru întîia oară curățenia lor strălucitoare era lovită cu cruzime. Coana Frosa închisese ochii. Nu-l mai punea pe Tase să-și șteargă picioarele afară. Nu se mai supăra că intră în salon. Și domnul Tase *făcea un abuz grozav cu prilejul acesta : profita* ca un copil și se strecura la răcoare pe jețul din colț, lîngă transperantul lăsat, ca să afume perdelele și

să întoarcă pentru a mia oară foile cărticelei cu mersul trenurilor, pe care noaptea o ținea sub pernă.

Grija călătoriei îl pusese într-un neastîmpăr că nu-și mai găsea loc, nu se mai gîndea ce face. Nu cîntase în viața lui; și acum toată ziua îndruga printre dinți *Deșteaptă-te, române!* Nu se uitase la portretele din salon de nu se mai ține minte; acum se oprea înaintea fiecăruia, cu mîna dreaptă în buzunarul jiletcei, jucîndu-se printre degete cu gologanii de tutun.

Salonul... Pe zidurile albe, patru cadre, din care două mari, vechi, în creion, cam șterse de timp; într-unul, chipul lui domnu Tase, leit prințul Nichita al Muntenegrului cînd era tînăr. În celălalt, coana Frosa: o damă de pică, puțin mai încruntată. Dedesubt, între amîndouă, poza lui Cănuță, scos la Duschek de la Episcopie. E în picioare, între o măsuță și un grilaj, nelipsitul grilaj albicios al fotografilor. O mînă i se sprijină ușor de un album întredeschis cu arătătorul. Cel din urmă tablou, pus în alt perete, lîngă o oglindă cu ramă de nuc, înfățișează o luptă: „Luarea Griviței", un furnicar de fesuri roșii, din ce în ce mai mici, dau năvală, înverșunate într-un haos de fumărie și mai roșie. Scena luării Griviței e singurul lucru care poate da un zbucium sufletesc în acest salon, în care mobilă, perdele, tavan, masă, tot, pînă și scîndurile, au neîntrecutul senin al albului.

Din cînd în cînd, domnul Tase părăsește salonul sau cerdacul, ori colțul unde a încremenit pe gînduri, și trece nerăbdător din odaie în odaie:

— Froso, Froso!

— Ce poftești, omule, de nu mai ne lași în pace?

— Vezi să nu-mi uiți prosopul și vesta albă. Pantofii cu mărgele i-ai pus în geamantan? Să nu-mi faci vreun pocinog.

Coana Frosa își iese din sărite:

— Pă-i da. Așa știu și eu: să stau și să poruncesc. Noi ne-am prăpădit cu firea, și dumneata habar n-ai. Cel puțin, dacă nu ești destoinic să dai o mînă de ajutor și le aștepți toate de-a gata, nu ne mai ameți cu ordinele. Doamne, așa englez de om n-am mai văzut...

Domnu Tase tace, cu gîndul în altă parte. Numai cînd îl deşteaptă vreo vorbă mai aspră, se smunceşte de pe scaun şi trece necăjit dincolo.

Acum, după somn, simte o tristeţe neînţeleasă, pe care nici rugăciunea nu i-o potoleşte. Intră ca să caute iarăşi pe coana Frosa. O găseşte în sală, strîngînd sul covorul, ca să nu-l mănînce moliile : un covor de petice, împletit de dumneaei, un mozaic de culori ; parcă mii de flori de lînă şi-au scuturat petalele, în neregulă, pe jos.

O mică greutate a fost grija cadoului. După o sfătuire de cîteva seri în cerdac, la lumina lunii, luară o hotărîre : nu trebuia cheltuială mare. Domnu Tase le va duce zarzavaturi, trufandale, de care nu prea se găsesc prin Slatina. Coana Frosa, un borcănaş cu peltea de gutui, făcut din toamna trecută şi pe care-l ţinea în gura sobei din salon, la un loc cu mai multe altele. Numai de n-ar uita... Amîndoi se legară cu aţă la deget şi-şi făcură nod la batistă, ferindu-se să spună unul celuilalt, de teamă să nu se facă de rîs.

Ziua din ajun, după-prînz, un chin. Coana Frosa, însoţită de Păuna, se sui în pod ca să dea jos o *bişactea veche*, un fel de cutie mare de vişin, cu capacul încrustat cu sidefuri cît aluna ; aici îşi ţinuse în tinereţe, şi vrea să pună şi acum, pieptene, ace, precum şi mai multe *secreturi* pentru păr şi obraz. Nu fusese de mult în pod. Era o învălmăşeală acolo : lucruri stricate, bastoane rupte, umbrele vechi, — mai mult scheletul de ele — şi mai ales praf şi hîrtii, cataloage de pe vremuri de ale lui Tase şi cărţi de limba elină. Coana Frosa le da la o parte, cu răbdare, una după alta, căutînd bişacteaua ; cînd, o clipă, degetele ei apucară un carton, o poză veche cu o fetiţă de vreo zece ani : ochi mici, sprîncene abia estompate, gura zîmbitoare. Coana Frosa izbucni în plîns. Păuna, speriată, zvîrli jos o umbrelă, pe care tocmai avea de gînd să i-o ceară, şi alergă spre ea.

— Ce e, coniţă ? Vreo pîrdalnică de albină... te-a pişcat ?

Printre suspine, bătrîna o lămuri.

Era fetița lor, Anicuța, mai mare mult decît Cănuță... Dacă ar fi trăit, ce bucurie ar fi fost pe ea acum!

— Ascunde-o, Păuno, să n-o vază Tase. E în stare să se bolnăvească și să nu mai meargă. Doamne, cum s-a rătăcit pe aici! Și eu înnebunisem căutînd-o. Credeam că mi-a furat-o. Ține-o la tine, Păunico, și să mi-o dai mie pe seară, s-o ascund în chichița lăzii, între lucrurile mele.

Apoi luă bișacteaua, o sufla de praf și se coborîră în sală.

Domnu Tase pîndise lipsa coanei Frosa ca să-și facă rost de bani de drum. Avea o ladă mare, de Brașov, închisă cu trei lacăte.

Trase zăvorul, îngenunche înaintea icoanei, făcu mai multe cruci; apoi începu să probeze cheile în lacăte.

În ladă, miros de naftalină trezită și de tutun. Acolo își ținea hainele mai bune. Domnu Tase le dete cu îngrijire la o parte. Din fund, scoase o cutie la fel cu bișacteaua coanei Frosa. Le cumpăraseră amîndoi, în aceeași zi, de la același negustor din Podu Mogoșoaiei. Într-însa își păstra economiile din pensie, pe care nu le știa nimeni, nici coana Frosa. Erau cîteva inele fără pietre, mai multe pietre fără inele, monede vechi de aur și de argint. Sub un capac, într-o cutie mai ascunsă, hîrtii de bancă și galbeni, lîngă care, într-un plic pecetluit, un fel de testament hotărîndu-soarta lor: trei părți lui Cănuță, și o parte *„soției mele, Frosa, care m-a iubit și îngrijit"*.

Cît a tremurat cînd l-a scris!

Scoase o hîrtie de o mie, trei de o sută și vreo cincizeci lei mărunți pentru bacșișuri și alte cheltuieli.

La nouă erau în paturi, în aceeași odaie cu geamantanele, care se odihneau în mijloc, lîngă două boccele legate foarte rău cu sfoară. Zarzavatul aștepta afară, la răcoare, în fundul unei desage. Domnu Tase tîrguise pătlăgele roșii, cartofi noi, bame, toate pe alese.

Toată noaptea, plin de grije, n-a închis ochii. Avea călduri și se întorcea cînd pe dreapta, cînd pe stînga. Coana Frosa adormise. Tocmai visa pe Anicuța într-o grădină, cînd auzi glasul lui Tase:

— Froso, hai mai iute că pierdem trenul.

Era două noaptea, și cu toate că trenul pleca la opt, dumnealui ținea să fie la gară de la cinci. Altfel, n-ar fi fost liniștit. Apoi, Frosa uitase să-i dea guler curat, și aceasta cerea timp. Deși n-avea gîtul gros, încît i s-ar fi potrivit chiar și un număr mai mic, totuși domnu Tase avea grijă să-și cumpere totdeauna gulere largi. Gîtul putea să-i joace, ca într-un cerc de bute, iar cravata se ținea la cîteva degete departe de trup.

Păuna spăla și coana Frosa călca toată rufăria casei.

Fără multă vorbă, somnoroasă, se dete jos din pat și-i aduse gulerul. Era cam afumat, cam ars pe ici, pe colo cu fierul. Domnu Tase îl găsi de minune, mai cu seamă că avea miros plăcut de pelin și de iarbă-mare, dichisuri de ale coanii Frosii, presărate în fundul lăzii cu rufe. Domnul Moinea luă butonul de cilic, îl suci, vru să-l încheie; peste putință, gulerul era ca fierul.

— Froso, vino tu.

Dar, ceas rău. Fie din somn, fie din pricina cămășii sau chiar a butonului, coana Frosa nu știu cum făcu, cum îl apăsă, că-l rupse. Domnul Tase era în culmea deznădejdii: n-avea alt buton.

— Cum făcuși, soro? Ne-am dus pe copcă!

Într-adevăr, la ceasul acela era peste tot închis. Noroc că-i veni tot ei în gînd să ia o sfoară și să lege cum o putea cămașa, în loc de buton. Sub cravată nu se bagă de seamă. Și așa făcu.

În sfîrșit, după o crudă despărțire de casă, după o așteptare de trei ceasuri în gară, în care n-a rămas om cu șapcă roșie sau hamal neîntrebat și nedescusut, iată-i așezați într-un vagon de clasa a doua, la fereastră, unul în fața altuia. Coana Frosa, în rochie cărămizie, cu flori turcești, și cu cauc pe cap. Domnul Tase, în haine negre și cu plastron din rochia Frosii. De partea cealaltă, doi domni: unul, un fost elev pe vremuri al lui domnu Tase. Își recunoaște profesorul, însă nu-l salută. În schimb, îl cercetează cu ochii. Domnu Moinea simte, și aceasta îl cam supără. Tace. Numai din cînd în cînd îi fulgeră cu cîte o uitătură. La urmă se liniștește, căci îi vede absorbiți în vorbă. Unul dă încet celuilalt lămuriri

asupra lui domnu Tase. Tovarășul ascultă și rîde cu poftă. Apoi se învoiesc la o glumă : să-l facă pe bătrîn să creadă că a greșit trenul...

Semănăturile aleargă una după alta, dînd roată ; cerul și orizontul se țin după ele în fuga mare, sub stăpînirea sfîntă a soarelui, scurtînd calea către Slatina.

Îndată după plecarea din Titu, unde se schimbă trenul pentru Tîrgoviște, unul din ei scoate ceasornicul și zice liniștit, dar tare, celuilalt :

— Așadar, la douăsprezece sîntem la Tîrgoviște.

Vorbele acestea cad ca un trăsnet. Domnu Tase le aude și deschide ochii mari spre coana Frosa, căreia îi îngînă jumătate înecat :

— Auzi, Froso, că trenul ăsta merge la Tîrgoviște. Va să zică, ne-am rătăcit !

Pe fețele bătrînilor, în ochii lor s-a săpat o spaimă adîncă. Domnu Tase, mai ales, stă pe jeratec. Canapeaua îl supără.

Să întrebe pe cei doi călători, nu îndrăznește. E un păcat al dumnealui să nu intre în vorbă cu persoanele străine, că numai cu slujbași, care au datoria să-i răspundă, să-l lămurească. De aceea, s-a hotărît — fie orice — să aștepte venirea conductorului. Cum îl vede trecînd, se ia după el și-l apucă de haină.

— Domnule... domnule !

Și mișcările și glasul i le-a schimbat frica. Are o intonație străină, afectată, cam pe nas. În tot domnu Moinea e acum un ușor aer de neamț.

— Domnule, mă rog, trenul acesta merge la Tîrgoviște ?

Conductorul se gîndește puțin. Apoi, pe un glas cîntat :

— Dar de unde, domnule ? Noi mergem Pitești-Slatina-Craiova-Turnu-Severin-Vîrciorova. Ați greșit, poate.

Și le ceru biletele.

În dreptul vorbei Slatina, domnul Tase s-a și întors la loc, înseninat. Ochii lui mici cată ironic în ochii Frosei. Și se înțeleg de minune : un rîs pitit în amîndouă gîtlejurile, un rîs copilăresc, stăpînit de rușine și de

teamă. Rîd pe înfundate, cu lacrimi, aruncînd căutături de milă spre dreapta.

Apoi, domnu Tase se apleacă spre nevastă şi, cu pumnul strîns, arătînd uşor cu degetul cel mare spre cei doi vecini, îi şopteşte în taină :

— S-au păcălit, Froso. Ei zic că merg la Tîrgovişte. Bieţii oameni !...

(1906)

Pietriș înnegrit, fum negru, ziduri negre. În fund, maldăre de cărbuni, gheenă uscată, fără foc, fără putere sub bolta luminată a cerului, către care ţintește drept vîrful coșului. Cîteva traverse ruginite, șuruburi stricate, o roată de batoză, un drug îndoit înroșesc pămîntul. Aici, numai cînd plouă mai zîmbește curtea. Cărbunele udat aruncă sclipiri, iar băltoacele, prinse ici-colo în ochiuri, oglindesc lumina oarbă de sus. Iarba, cîmpul, munții ce departe sînt! Dacă tot pămîntul ar fi așa, cum ar trebui închipuit iadul atunci?... La poalele grămezii de cărbuni, un mușețel rătăcit, unul singur, topaz pierdut în întuneric, crește. Sămînța lui a biruit pămîntul otrăvitor, a pătruns printre tovarășele moarte.

Speriat, cu petalele pline de funingine, veghează-ntre străini; bolnav, uitat de rude în spital. Albina, care-i dă tîrcoale, mai rău îl turbură. Fluierul fabricii îl neliniștește, ca un vis rău.

De la poartă, printre zăbrelele grilajului, poți citi de departe: *Turnătorie... Ateliere*; iar la dreapta, la o casă mai mică, dasupra ușei: *Biurou*. Aici se găsește cel mai rău om din fabrică: contabilul. Îl cheamă domnu Dincă, e gras, cam în vîrstă, poartă un inel cu briliant, pantaloni cu genunchi, și tușește pînă cînd se-neacă. Nu fumează, nu bea, nu merge la teatru, nu citește nimic. Adună la registre, vorbește puțin și schimbă lucrătorii. Mai cu seamă schimbă lucrătorii, fără milă. Înaintea lui domnu Dincă n-are trecere nimeni. Nu știi prin cine să pui o vorbă bună pe lîngă dînsul. E singur, fără al noulea neam. Doar nevasta, Însă cine poate s-o vadă? Nu se arată, nu primește oameni de la fabrică. E de

familie, rudă cu stăpînul, şi tot dumneaei l-a făcut şi pe domnu Dincă aci contabil. Atîta se ştie, că l-a luat de jos, din proşti.

În ziua de Înălţare, curtea fabricii e şi mai tristă. O singură clipă de viaţă alunecă uşor: un pui de maşină trece grăbit, ducînd spre atelierele gării două vagoane stricate.

Domnul Dincă e în birou; stă de vorbă cu un prieten din copilărie, sosit de departe. Prietenul e vorbăreţ, îi zice pe nume, îl bate pe genunchi, îl apucă de guşă. Domnu Dincă nu prea e obişnuit cu de-astea: îşi tot face vînt şi rîde mînzeşte.

Tăinuiesc mereu. Prietenul îi povesteşte cum în călătoria lui s-a îndrăgostit de o străină şi a luat-o.

— Cum ştii, nu eram hotărît să mă-nsor. Cu inima însă nu te joci, Dincă dragă.

Urmează un basm de un ceas, în care ochii albaştri, genele lungi, versurile, muzica izbesc din timp în timp urechea domnului Dincă şi-l fac să dea din cap, în semn că a înţeles. În urmă, se ridică şi el serios — cam pe gînduri — închide uşa binişor şi se apropie de prieten.

— Te pricep. Cu dragostea nu e de glumă... Eu unul dacă nu ştiam să-mi pun frîu la timp, nu era să fiu azi unde mă vezi şi ce mă vezi. Apoi, cu un fel de spaimă-n ochi, ascuţindu-şi glasul ca o femeie, adaogă: Ce vrei? Mă orbise de tot!! O iubeam...

Şi, sub îndemnul amintirii, cu vorba lui cam întreruptă, contabilul fabricii scoate şi el la iveală unica iubire încolţită pe vremuri în inima lui pustie.

Şi nu ştiu cum, dar în haosul acela trist, ascultînd glasu-i searbăd, cît e de greu, din fiinţa domnului Dincă, din condica unsuroasă de pe birou, din lucrurile ce-l înconjoară, să poţi desprinde căldura sărmanei iubiri, pe care o cîntă, parcă într-adins ca s-o defaime. Atunci — de-ţi îndrepţi ochii afară, pe fereastră — simţi tot rostul durerii muşeţelului singuratic, crescut în curtea mohorîtă a fabricii, la poalele grămezii de cărbuni.

(1906)

Cum căpăta un ban, alerga la „Patac" sau la „Opler". Se înscrisese membru la „Turn-Verein", se împrietenise cu o mulțime de nemți; bea bere și își cumpărase un dicționar nemțesc. Nu-i mai plăceau alte glume decît cele nemțești. Rîdea de ele cu poftă, pîn' la lacrimi...

De aceea, cînd ajunse arhitect și se văzu liber și cu bani, cea dintîi grije a lui Adrian fu să intre în pensiune la o familie germană; și familia Klaps îi deschise porțile raiului. Adrian intră fericit... Tocmai cum dorise: casă albă, pridvor ca la țară, boltă de viță în fundul grădinii, zorele în față și agurijoară semănată pe jos, printre pietre. Pretutindeni, foarte curat; nu-i venea să creadă. Aproape îi făcea rău atîta curățenie.

Domnul Klaps lipsea mai toată ziua. Rămîneau acasă: bătrîna — madam Klaps — și domnișoara Thali, fata lor, o voinică de douăzeci de ani, oacheșă, cu dinții mari. Cînd rîdea, îi arăta pe toți, pîn' la măsele. Cînta la piano. Adrian, din flaut. Muzica îi împrieteni repede. După o săptămînă parcă ar fi fost cu toții de cînd lumea.

În aceeași curte, la stradă, într-o casă mai mare, sta familia Georgescu: tată, mamă, un băiat ofițer și două fete în clasa șasea, interne la un pension. Veneau numai la sărbători. Adrian nu vru nici să-i cunoască. Erau români. Saluta foarte rece, trecînd. Duminica pentru el era o pedeapsă la ceasul cînd știa că domnișoarele Georgescu vin la Thali. Ce gălăgioase! Ce prisos de viață cumplit în ele! Vorbeau tare, umblau sărind: „Bonjur madam Klaps! Bonjur *frailain*!... Ce mai faci?" Apoi chinuiau la piano bucăți neisprăvite; în-

cepeau din voce cîte o romanță; treceau la alta... Adrian fugea de acasă prăpădit.

— Nu pot să le sufăr. Niște nebune.

Cînd plecă în concediu la părinți, în Bacău, duse cu el o sumă de amintiri duioase. Pentru frați avea, într-o gazetă, niște prăjituri făcute de madam Klaps. Mama lui, o moldoveancă, bună gospodină, se uită lung la coca aceea fiartă, împănată cu prune opărite. Surorile, copiii mai mici, toți se scuturară:

— E bună de făcut zmeu: de lipit ferestrele.

Adrian se supără; drept răspuns, începu să mănînce singur, și mîncă aproape toată coca, lăcomește, spre marea groază a copiilor, cari-i striga înspăimîntați:

— Nene, te îmbolnăvești... Ți se lipește stomacul...

Mama însă da din cap bănuitoare:

— Maică, mie — să ți-o spui — nu prea îmi place că te-ai aliat cu nemții aceia. Adică vreun... creștin de ai noștri nu găseai tu? Ce? S-au isprăvit românii în București?

Cînd se întoarse, toamna, fu primit cu sărbătoare. Erau toți acasă. Thali se ascunsese. Adrian o căută după ușe, pe sub masă, într-o cutie cu chibrituri... Îi auzi rîsul înăbușit; era în iatac, întinsă pe canapea, cu capul sub o ramură de viță, cu doi ciorchini mari de razachie prinși în cleștele dinților, la colțul gurii.

— A, domnișoara Bacus! Bravo!...

Toată ziua a rîs de așa păcăleală. Madam Klaps își mai uitase necazul. Avea de la băiat, din Germania, veste că e bolnav.

— Fiul meu, Herman — știi, domnu Adrian — care studiază la Berlin, a căpătat junghi, săracul!

— A răcit?

— O, daaa, da...

Și clătină din cap.

Adrian oftă adînc:

— Lasă, madam Klaps, pînă s-o însura, tocmai bine îi trece.

Și se ținu serios. Fu un hohot de rîs.

— Așa mucalit ce ești, domnu Adrian!

Seara era bal la „Liedertafel". Se duse numai Adrian și Thali. Părinții aveau toată încrederea. Arhitectul era fermecat.

„Brava, germanii! Așa înțeleg și eu. Doamne, de ce nu m-am născut și eu neamț?"

La bal făcu o mulțime de cunoștințe. Thali îi aducea grupuri întregi de prietene: domnișoara Hermina, domnișoara Otilia... Berta, Reghina, multe, multe! năvală de ochi albaștri, ocean senin de fete bălane, în mijlocul cărora Adrian stete o seară întreagă, buimăcit... Un vis de vară.

Ce de fericire în cîteva ceasuri! Și d-abia sosise.

A doua zi, însă, nori groși îi întunecară liniștea. Află o veste rea: madam Klaps mai închiriase o odaie *la* domnu Ionescu-Chișineu, „student în drept, vicepreședintele societății studențești «Disciplina»" etc.

Adrian îi citi carta de vizită și rămase tăcut toată ziua. Cu toate acestea, trebui să-l cunoască. Chișineu avea obrazul puțin ciupit, mustățile rase; vorbea mult. Din dreptul urechilor porneau două rînduri de barbete, care alunecau tocmai sub fălci. Thali le zicea pișcoturi.

Pe Adrian îl prinsese melancolia. Nu-și da seama cum, dar gîndindu-se bine, găsi foarte multe asemănări între Ionescu-Chișineu și domnișoarele Georgescu.

— Va să zică, încă un nebun în curte. Și cînd mă gîndesc că pînă și Thali îl face haz...

Profitînd de o clipă cînd Thali trecuse *dincolo*, ca să aducă dulceață, Adrian se luă după ea și-i zise cu răutate:

— Mai aveți și alte odăi de închiriat la mustăcioși?...

Drept răspuns, Thali se încruntă la el. Luă un pesmecior și i-l plimbă în glumă pe sub nas:

— Nîi! Ursuzule, ce ai cu băiatu? *Ti manincă?*

Adrian cînta numai din flaut. Chișineu știa și flaut, și vioară, și ocarină, și din voce. Din toate cîte nițel.

Fără îndoială, norii de la orizont se îngroșau.

Vicepreședintele „Disciplinei" venea duminica însoțit de o mulțime de membri de ai societății. Odaia lui Adrian se găsea drept la mijloc: între salonul unde Thali primea pe domnișoarele Georgescu și între ca-

mera lui Ionescu, transformată în sală de ședințe. Pentru întîia oară își dete arhitectul seama pentru ce urlă cîinii cu așa foc cînd aud muzica stricată a filașnetelor.

Era hotărît, totuși, să mai aștepte ; doar se vor potoli.

Cu românii făcuse crudă încercare. În copilărie, școlar, cu puținul de acasă, anevoie dusese greul, găzduit de un unchi, sărac și acesta. Un tacîm mai mult și al optulea așternut în odaia copiilor, pentru cîțiva lei pe lună. În schimb, masă neregulată, mîncări rele, mojicii de ale mătușei, și pe deasupra, zgomotul nelegiuit al celor șapte draci, nesfîrșitele nebunii, care de atîtea ori i-au vărsat cerneala, i-au murdărit planșeta, i-au rupt compasul.

De atunci era jinduit după nemți.

— Desigur, la ei pînă și copiii trebuie să fie altfel. Nu țipă, nu plîng, nu sînt infernali și răi ca ai noștri.

Și-l coprindea o duioșie. Îi ardea inima de dorul nemților. Regim german, familie germană ; visul lui de aur. Și-l împlinise.

Iar acum să i-l răpească așa de ușor niște zvăpăiați, niște gălăgioși ca Georgeștile și Chișeneu ? O, nu ! Era un rău trecător, o zăpadă plăpîndă, adusă de cine știe ce vînt abătut în toiul primăverii. Se va topi.

Într-un după-prînz de august venea agale de la slujbă. Cumpărase pentru Thali niște pere pergamute ; știa că-i plac. Toate ferestrele erau deschise. Intră în casă ; căută ; nimeni.

Se-ndreptă spre grădină. În fund, bolta bătrînă, adîncă și umbrită, ici-colo arămie, ca un decor de teatru. Pe sus atîrnau, voinici-îndesați, ciorchinii gălbui. Vrăbiile ciuguleau, ciripind. I se părea că aude zgomot. Vîrî capul printre rămurelele de gard viu și se uită în grădină.

Sub nuc, Thali cu cineva.

La început Adrian nu înțelese. Apoi, tabloul se desluși cu încetul... Da, brațele fetei se odihneau alene pe umerii lui Chișeneu. Ochii ei căutau la el cu răsfățare. Din cînd în cînd îl săruta. Adrian nu zise nimic. Îi lăsă în pace. Nu-l văzuseră.

Se-ntoarse în odaia lui, ameţit. Niciodată nu simţise aşa pustiu în juru-i. Parcă se găsea într-o casă părăsită. Îi era urît.

Atunci trecu prin curte una din surorile Georgescu, cea mare. Adrian se grăbi, în neştire, s-o întîmpine.

Cînd îl văzu lîngă ea, fără veste, fata se opri în loc speriată. Nu-i venea să creadă. Adrian îi întinse mîna ; se înclină respectuos şi-i zise cu un glas plin de linguşire :

— Îmi daţi voie... Mă recomand Adrian Vintileanu, arhitect.

(1906)

Curată femeie coana Raliţa. Mult-puţina mobilă cîtă are iese în fiecare zi la aer. De aceea, în curtea coanii Raliţa trebuie să intri şi să umbli aplecat : de la poartă pîn' la uşă te acoperă o plasă de frînghii întinse, gata să-şi primească — fie vară, fie iarnă — povara de rochii, covoare şi jachete, de care abia pe-nserat se mai uşurează.

Şi pentru grija aceasta a luat toate măsurile. De dimineaţă îşi pune o bluză veche cu mîneci smulse, ca să n-o încurce în mişcări. Se-mbrobodeşte cu un tulpan tras peste frunte. Faţa d-abia i se mai vede în fund de tot, micşorată cît pumnul. Aproape că n-o mai cunoşti.

Apoi începe să care afară *apartamentele.*

Lucruri puţine, dar nu e unul să nu-i treacă pe sub mînă, de la patul mare şi greu şi pînă la cutiuţa de cleştar cu capacul lipsă, însă plină cu nasturi de sidef, copci, degetare. Şi le duce rînd pe rînd : saltelele, macatul, covorul împeticat din odaia de culcare, covorul de lînă roşie din salon, portretul, oglinzile, trei scaune de rips albastru-spălăcit şi un jeţ galben cu picioarele şubrede ; un colţar plin cu distracţii, întregi sau ciuntite ; mieluşei şi căţei de ipsos, tramvaie de tinichea văpsită, pisici de creton umflate cu vată ; două cărţi poştale ilustrate : una plină cu flori de miozotis crescute pe un ou roşu, sub care stă scris cu ronde : „*Froehliche Ostern*", cealaltă, un peisaj de iarnă — două case gîrbovite sub un acoperiş uriaş, alb de zăpadă, lîngă un clopot castaniu, de a cărui limbă trag doi copii cu barbă, îmbrăcaţi ca la spital, cu scufiţe vopsite pe cap.

Cu un băț de trestie, coana Ralița lovește fără milă în țesături; cu o cîrpă vrăjmașă apasă și freacă din răsputeri lemnul și metalul. Pe toate le-a ros, le-a albit, le-a tocit. Nu se dă învinsă decît cînd o ajunge foamea. Atunci se lasă pe un scăunel, cu fruntea-n mîini, și începe să răsufle neliniștit, ca după o alergătură.

Tovarăș îi e fata din casă. Dar ce folos dacă nu e mulțumită cu ce face? Din două vorbe o trimite la bucătărie:

— Pleacă de aici. Nu ești bună de nimic!...

E drept că le alege și prea mici. Slugile coanii Ralița nu trec de unsprezece ani. Și le pretinde ca unor oameni mari. Le învoiește cu anul și cu făgăduieli:

— Uite, la mine domnești. O gură! Vorba românului: n-am cățel, n-am purcel... Te iau să te cresc: cinci sute de lei pe an. Nici n-o să simți cum trece vremea. Ca mîine o să te faci fată mare, și de mi-o ajuta Dumnezeu, tot eu o să te mărit, tot de la mine o să ai și bărbat, și zestre, și tot, fetico.

Peste o lună le dă afară. Drept leafă, o palmă; drept mulțumire, ocări:

— Leneșo, du-te de unde-ai venit. Mi-ai murdărit casa, mi-ai spart lucrurile...

Coana Ralița trăiește din chiria casei de alături și din niște bani cu dobîndă. Dobînda îi cam face necazuri. Chiria merge mai bine. A avut norocul să dea tot peste oameni buni de plată. Dar ce folos? Nici unul, pînă acum, n-a fost în stare să-i ție căsuța pahar, să-i fie omului mai mare dragul. Unii au făcut-o să-și piardă răbdarea și să le zică de la obraz, cu un glas de proprietăreasă:

— Păcat, frate, că n-am vreme; că m-aș încumeta să scutur și la d-voastră într-o dimineață, așa... de la mine.

Dar mai ales în săptămîna Paștilor e zaveră mare. Peste două uliți se aud bubuituri ca de pușcă. Din zori de zi, coana Ralița ciomăgește saltelele cu bărbăție, ceartă servitoarea, gonește pe cerșetori, strigă la cotoi, dă fuga, suie, coboară, e în culmea fericirii, o fericire care-i încrețește fruntea și-i ascute glasul. Vecinii mai somnoroși își pun bumbac în urechi, ocărăsc în gînd,

așteaptă cu nerăbdare să vie Sfîntul Gheorghe, ca să se mute mai curînd de acolo. Femeile se uită prin ochiurile gardului, ca la teatru, și-și șoptesc vorbe neînțelese, cu un deget sub bărbie, cu capul puțin plecat spre dreapta... Din cînd în cînd pare a se desluși în vorba lor o mirare ușoară: „Ce nebună... Doamne... păcat!"

Căci de Paști, nimic nu rămîne în casă la coana Raliță. Pînă și ușile și ferestrele, scoase din țîțîni, vin să se sprijine de uluci, ori de salcîm, spre marea uimire a cotoiului, care le cercetează cu mustățile, pe rînd, uitîndu-se în ochii stăpînei, îngrijat.

Numai cînd plouă, cînd ninge, și cînd bate vîntul tare se astîmpără coana Raliță. Praful îi e cel mai mare dușman. Cînd îl prinde pe mese — după o zi vijelioasă — îl ia la refec, își plimbă degetele prin pulberea lui subțire, desenează în ea două-trei zigzaguri și-i vorbește ca unui om:

— Bată-te, pacoste!... Pe unde intrași, nene?

Apoi îl șterge repede, ca să nu-l mai vadă în ochi.

Seara se roagă lui Dumnezeu, îngenunchind în fața icoanelor strălucitoare și cerînd Maicii Domnului nu pîinea de toate zilele, nu averi sau cine știe ce minune din visuri, ci un singur lucru: sănătate, ca să poată scutura. Dacă, Doamne ferește, ar pironi-o boala pe loc o săptămînă, fără îndoială s-ar prăpădi de durere să-și vadă lucrușoarele chemînd-o zadarnic în ajutor, gemînd chinuite sub urgia prafului.

La zile mari își omoară timpul citind cele două cărți de pe sobă; una veche, cu colțurile tocite, cu foile așa de negre, tipărită parcă pe frunze de tutun: *Ghicitorul viselor.* Cealaltă, un fel de livret lunguiet și îngust, avînd drept titlu aceste vorbe multe: *Știi franțuzește? Nu, dar cu această carte-n buzunar și cu bani în pungă, nu mori de foame în țara franțuzească.*

Coana Raliță e singură. Bărbat a avut, dar s-au despărțit: o împiedeca la scuturat.

(1906)

Cînd profesorul de limba latină vru să-l lase repetent pentru a doua oară, cîteva glasuri rugătoare se auziră îngînînd în clasă :

— Daţi-i drumul, domnule ; se face telegrafist...

O milă nespusă plutea pe toate feţele. Domiţian, galben ca un osîndit, aştepta în picioare hotărîrea.

Profesorul, înduioşat, zîmbi uşor :

— Te faci telegrafist ?

— Da.

— Te trec.

Domiţian îşi luă cărţile şi — în vîrful picioarelor — se strecură pe nesimţite, printre bănci, afară.

De atunci, liceul nu l-a mai văzut decît în ziua cînd veni să-şi scoată certificatul de patru clase.

Băieţii prorociseră bine : intră la telegraf. De altfel, nici surorile nu l-ar fi lăsat să înveţe mai departe. Slăbuţ, timid, mic la os, cam deşirat la trup, cu pielea străvezie ; ochii lui spălăciţi şi visători spuneau singuri cît de greu va putea s-o ducă băiatul acesta în lupta pentru pîine. Optsprezece ani : de ajuns pentru el atîta carte. Direcţia poştelor îl primi cu braţele deschise. La început aspirant : apoi elev. La vîrsta de douăzeci şi şase de ani, avea o vechime în gradul al doilea şi aştepta din zi în zi un nou examen.

Surorile îl pierdeau din ochi. Masinca, cea mare, se deda la ale casei cu o măsură şi rînduială potrivite cu cei patruzeci de ani de care se apropiase. Atît ea, cît şi sora mai mică, Polixenia, se întreceau în griji pentru Domiţian. Orfane, prisosul de iubire pe care firea şi

anii îl îngrămădiseră în ființa lor se revărsa acum cu duioșie asupra singurului băiat din familie. Două mame bune. Îi puneau masa curată și-i păstrau bucățica cea mai aleasă cînd venea de la servici la trei. Nu știau cu ce să-l mai bucure ; îl așezau între ele tot timpul mîncării și-i țineau de urît cu vorba. La sfîrșit, dacă întreba :

— Ce mai e ?

— Nimic. Sănătate, răspundeau amîndouă.

Polixenia se uita hoțește spre Masinca...

Și el, credul, se ridica să plece. Ele însă, topindu-se de rîs, îl apăsau pe umeri și-l puneau cu sila pe scaun, la loc. Masinca aducea repede o farfurie acoperită. Înăuntru, o prăjitură cam arsă, dar bună : munca ei. Polixenia scotea din buzunarul șorțului o portocală sau o rodie, cumpărate cu banii ei. Toate jertfele la picioarele lui Domițian, pentru Mițel, cum îl mîngîiau adesea. Și el se însenina mulțumit, cu ochii veșnic duși în susul pleoapelor, a somn.

Cea mijlocie, Bicuța, mai norocoasă, era singura soră măritată. Se găsise un om de ispravă s-o ceară : Pantelimon Udreanu, funcționar la Domenii, bărbat înalt și slăbănog ; cam rău uneori, cînd venea acasă, cine știe cum, necăjit. Norocul ei : într-o zi, o pețitoare l-a adus la vedere. A plăcut-o și a cerut-o. Ce chef mare a fost la nuntă, unica nuntă acolo, în casă. Tîrîse destul piciorul la biserică biata Bicuța, dar fără folos. Masinca și Polixenia vedeau cum se duce greoi iarnă după iarnă, cum le apucă postul mare tot cum le lăsase. Altfel, la Bobotează topeau plumb în fiecare an. Apoi mergeau la miezul nopții, pe furiș, la puț, sub gutui, și scoteau apă neîncepută. Nu o dată au văzut cerul deschizîndu-se. Ce purpură de lumină se lăsa în văzduh ! La întîi martie aveau mărțișoarele cele mai frumoase ; și le cumpărau singure, din economii, căci nici lui Pantelimon, nici lui Domițian nu le trecea prin gînd să le dea. Iar cînd începeau mugurii la pomi, se duceau să prindă arniciul în zarzăr, tot pentru noroc. Și norocul le ocolea, ca pe niște păsări de noapte. Păcat ! Cine să fi fost de

vină ? Ochii, fiindcă erau cenușii, vărgați și scrutători ? Sau nasul, pentru că un capriciu al firii îl făcuse la amîndouă prea din cale-afară încovoiat ? Masinca, mai cu seamă, văzută în profil, părea că îndreaptă cu triumf spre ceruri o imensă cheie de sol greșită.

Nu le venea mai nimeni. Din cînd în cînd, o mătușă bătrînă, țața Marghioala, se înființa de dimineață și sta și la dejun și seara. Atunci aveau prilejul să asculte, lîngă ceștile cu cafea, noutăți trezite. Coana Marghioala se îndeletnicea să aducă la cunoștință marile întîmplări totdeauna cu luni în urmă ; uneori și cu cîte un an. Fetele îi aflaseră slăbiciunea și rîdeau :

— Țață Marghioalo, știi că a murit bietul Tudor Vladimirescu. Săracu !

Și făceau un haz...

În schimb, bătrîna știa să le învețe rețete multe pentru păr și obraz. De la ea aflaseră cum se face apa de castraveți pentru *ten*, cum se strînge apa de martie. Într-un colț al geamlîcului stau puse la soare cîteva clondire mohorîte, cu dopul împodobit în cîrpe ca niște capete de femei. Dar pudra de casă ? Iei orezul și-l ții în apă o săptămînă, pîn' se putrezește bobul. Apoi îl pui de se usucă ; îl pisezi zdravăn și-l treci printr-un tulpan curat, binișor-binișor, pînă se cerne toată pudra. Ce economie ! O comoară, țața Marghioala.

Slujba lui Domițian era obositoare. Mîncare neregulată ; nopți mari. Cînd era *de noapte*, începeau blestemele :

— Afurisit telegraf ! Cine l-a mai născocit, să omoare lumea ? Ah, că n-am eu o putere !

Și Masinca ridica pumnul, amenințătoare. Servitoarea se strecura pe lîngă dînsa, în vîrful picioarelor. Vai de ea dacă și-ar fi supărat stăpîna cu ceva în zilele cu noapte mare. Domițian trebuia să le asculte ruga fierbinte ce-i făceau în cor : pleca, ducînd pe mînă un tartan vărgat, edec rămas de la părinți. Buzunarele sacoului erau înțesate cu franzeluțe și mere.

— Vezi, Mițule dragă, păzește-te de răceală. Dacă nu vin, așa, telegrame, tu culcă-te... și învelește-te bine.

Cînd se suia în tramvai, cu hainele largi, cu tartanul pe mînă, oamenii îi făceau loc cu milă, crezîndu-l pornit spre vreun spital. Purta gulere prea scurte pentru gîtul lui subțire. Nasul familiei se odihnea în liniște pe fața lui muncită. Aproape spîn, bălan, arăta mult mai tînăr. La sărbători, cînd era ținut să facă și serviciu peste rînd, se întorcea acasă livid. Masinca îi făcea fricțiuni cu oțet la tîmple, îl lega cu tulpan la cap și-l culca în iatac cu perdelele strînse. Apoi tiptil cutreiera toată casa, șoptind, poruncind pretutindeni liniște.

Uneori se strîngeau seara cu toții. Venea și Pantelimon cu Bicuța. Domițian le cînta romanțe din piculină, Polixenia îl însoțea cu vocea. Masinca trimitea să scoată apă proaspătă de la puț și-i trata cu sarailie făcută de mîna ei. Petreceau foarte bine, pînă tîrziu, la unsprezece. La plecare, îi conduceau cu toții pînă la colțul străzii.

— La revedere... Somn ușor!

— Asemenea. Vise plăcute.

Își strigau așa de departe, încît uneori abia se mai auzeau. Apoi, dacă se întîmpla timp răcoros și Domițian uita să-și fi luat pălăria sau pardesiul, Masinca începea să-l certe:

— Uf, Doamne! Băiatul ăsta o să mă omoare. Cît nu-mi ascultă el o vorbă!... De ce ai ieșit așa? La noapte iar vrei să bați toba? D-abia îți mai trecuse tusea.

Și dacă avea pe dînsa o haină sau tartan, i-l trecea cu sila pe spate, îi da un pumn ușor, de imputare, și-l gonea în casă:

— Haide, fugi!

Iar ea cu Polixenia veneau din urmă, vorbind încet, rîzînd în liniștea străzii, sub fluturarea petalei de lumină a singurului felinar cu gaz *aerian* ce înveselea răspîntia pustie. Totdeauna găseau ceva de zis despre Pantelimon și Bicuța, pe care acum o socoteau ca pe o străină:

— Ai văzut ce rău îi venea pălăria? Ce era zarzavatul ăla? Să fi îndrăznit să-i zici, îți căpătai Doamne-ajută. Zău, că de cînd a luat pe mutulică al ei, parcă

s-a mai prostit. Pe cine crede că orbește cînd se laudă că a cumpărat-o de la „Papagal" și a dat pe dînsa două sute ?... Și dumnealui îi ține isonul. Bine l-a mai dresat.

Polixenia — ca semn de aprobare — își ridica sprîncenile în slava frunții :

— E bun de astea... Îl taie capul...

Ajungeau la geamlîc. *Fidel,* care le urmase tot timpul, gudurîndu-se, intra înăuntru fără știrea lor. Masinca, supărată, cu sticla *pentru obraz* într-o mînă, îi deschidea ușa, gonindu-l :

— Ieși afară, ticăilosule ; ne-ai prăpădit casa cu labele.

Fidel ieșea furios și începea să latre ascuțit, alene, dar mult, pînă tîrziu, turburînd somnul vecinilor, care-l blestemau în gînd.

Odată, însă, nu mai uitau ce bine au petrecut : Domițian da examen de gradul întîi și-și făcuse un prieten — tot telegrafist — Ghigu Ovanez, armean din Huși. Se preparau împreună. Aproape toată ziua era la ei. Uneori îl opreau la masă. Mărunt, cu nasul și ochii mari, Ghigu era curajos și iute în mișcări. Domițian, cuprins de frigurile examenului, vedea în el mai mult un sprijin, o îmbărbătare.

— Taci, mă Domițiene. Nu-ți fie teamă. Îi dăm gata pe toți. Tu, la înscris, ai grijă să stai totdeauna lîngă mine.

Și lui Domițian parcă îi rîdea inima.

Îi apropiase muzica. Ghigu cînta la vioară. Timp de o lună, cît a stat în București, concertele se îndesiseră. Masinca făcuse de trei ori sarailie — noroc că aveau doi nuci în curte — iar Polixenia bea din cînd în cînd *șatou,* ca să-și îndrepte glasul.

Foarte cumsecade băiat Ghigu. Bine îmbrăcat, cravată roșie, pantaloni cadrilați ; știa cum să se poarte în lume. Le spunea fel de fel de noutăți din oraș. Le-a dat cartea lui de vizită, pe carton creț : *„Ghigu Ovanez, telegraphist, Huși"* ; le făcea complimente cuviincioase ; nu ca domnul mutulică de cumnățel : vine, s-așează pe scaun și tace. Păcat că a crescut ca un cocor, degeaba.

Un vis, cunoștința lui Ovanez... Cînd a trecut o lună ? Doamne, cum zboară timpul cînd e omul fericit ! Mai ieri, parcă, îl vedeau ici pe jețul acesta, cu coatele pe genunchi, vorbind, spunînd, rîzînd. Și acum, tocmai unde ? În fundul Moldovei, pe malurile Prutului, la Huși !

Le făgăduise însă că le va trimite fotografia : bust.

Polixenia rămăsese cu o părere de rău care o frămînta zilnic. Într-o seară vorbise mult cu Ghigu despre muzică. Ea susținea pe Ivanovici ; el, pe Cavadia. Apoi, Ovanez începu să laude talentul ei la canto. Atunci ea îi spuse că e singura în familie înclinată de la natură spre arta aceasta ; că au avut piano, dar după moartea părinților au trebuit să-l dea, căci le făcea rău. O, ce de cîntece știa pe dinafară ! Luase lecții cu una, madam Silberstein, și făcea progrese uimitoare. Mai ales îi era drag un cîntec, pe care vru să-l numească. Ovanez aștepta, nerăbdător, cu ochii mari, să-i audă titlul. În mintea ei se făcuse însă un gol, un întunerec chinuitor. Nu și-l aduse aminte, și pace. Fierbea. Ghigu îi veni în ajutor :

— Lăsați, domnișoară, nu face nimic.

Abia după plecarea lui, tîrziu, și-l reaminti : *Les cloches de Corneville*. Era tocmai hotărîtă să puie pe Domițian să-i scrie, cînd — într-o dimineață — un carton tipărit le aducea o veste neașteptată :

LEONIA MĂGÎRDICI
GHIGU OVANEZ
Logodiți
Bacău Huși

Din mîna factorului o primise Polixenia. O luă și fugi spre bucătărie, la Masinca :

— Închipuiește-ți, se însoară piticul.

— Care pitic ?

— Armeanul nostru, soro !

— Care armean, *frate ?*

— Ei Doamne, și dumneata ce lesne uiți ; Ghigu, papă-lapte de la Huși.

— A, ce spui ? Ha, ha ! Cine l-o fi luînd ?

Şi Masinca îşi şterse repede pe şorţ mîinile umede, luă plicul şi citi. Apoi merseră amîndouă în casă şi, rezemate de paturi, rîseră un ceas, cu poftă, de Leonia Măgîrdici, fără s-o cunoască. Aşa învingeau adesea cele mai mari nemulţumiri : rîzînd împreună, tăinuind ceasuri întregi, pînă cînd vreo grijă nouă de-a casei le despărţea pentru cîtva timp.

Ghigu se însură.

Peste cîteva luni îl uitară ; şi poate şi-ar fi uitat şi de orăşelul în care se dusese, dacă într-o zi, o gazetă, publicînd *„mişcare în corpul telegrafo-poştal"*, n-ar fi adus ştirea că Domiţian Ismail, o dată cu înaintarea, e mutat la Huşi.

— La Huşi ?

Amîndouă încremeniră, cu ochii în zare. Se fereau să se mai uite una la alta. Lacrimile alunecau în boabe mari de pe obraz pe piept, turtindu-se în stamba şorţului, ca pe o hîrtie sugătoare. Numai cînd li se împăienjeni vederea, Masinca scoase batista şi o întinse surorei sale.

Nu. Nu era adevărat. Voiau s-o audă mai întîi din gura lui Domiţian.

— Să vie Miţel ; astea sînt minciuni de gazete. Născociri.

Şi începu să blesteme pe gazetari, oameni fără suflet şi fără milă.

Miţel veni şi le întări ştirea. Era foarte adevărat : peste două zile trebuia să plece negreşit la post. Avea ordinul hotărît al directorului să nu întîrzieze sub nici un pretext, căci telegrafistul pe care-l înlocuia plecase în alt oraş.

Fetele îşi frîngeau mîinile. Cît e de rea neaverea ! Cum trebuie să le-nduri pe toate ! Altfel, l-ar fi îndemnat să-şi dea demisia. Îi pregătiră un cufăr, un geamantan şi-l duseră la gară. Domiţian se făcuse ca un miel ascultător cu desăvîrşire, şi aceasta le rupea şi mai mult inima. Ar fi vrut să-l vadă brutal, supărat, să le bată, să le facă cele mai mari nemulţumiri, numai să nu le mai doară aşa plecarea lui.

— Mițelule mamă, ai s-asculți tu pe sora ta mai mare ? Să te păzești de răceală ?

— Da.

— Să nu umbli noaptea ; să te culci devreme ?

— Da.

Și acest *da* era spus cu atîta pătrundere și nevinovăție...

Ar fi mers cu el, dar tocmai atunci stau mai rău ca oricînd cu banii.

În gară au plîns amîndouă cu sughițuri. Lumea îl luă pe Domițian drept un evreu care pleca în America, mai ales că, afară de geamantan, luase cu el și o boccea cadrilată.

— Bietul Iți c ! se auzeau glasuri răutăcioase în vagon.

Cînd trenul începu să se miște, mărind tot mai iute depărtarea de peron, Domițian se aplecă jumătate afară pe fereastra vagonului și vru să-și salute surorile. Căută batista, dar n-o găsi. Încurcat, începu să se scotocească prin buzunare. Nu era acolo. Se repezi la boccea ; însă, în grabă, atinse pălăria unei cucoane bătrîne și i-o strîmbă pe cap. Aceasta se întărîtă :

— Ce, nu vezi, jupîne ?

— Iertați-mă... Batista...

Cînd o găsi și începu s-o fîlfîie pe geam era prea tîrziu : trenul alerga în cîmp deschis. Domițian rămase cu ochii țintiți înapoi, spre Bucureștii pierduți în depărtare poate pentru totdeauna.

O singură mîngîiere avusese Masinca : la Huși, Domițian va găsi un amic — pe Ghigu. Deși îl cunoscuseră puțin, deși însurat de curînd, atîta lucru — să călăuzească într-un oraș pe un prieten sfios, neîncercat, străin cu totul de ale lumii și ale călătoriei — putea să-i fagă Ghigu. Și Masinca nu se codi să-i scrie patru pagini pline, bătrînește, rugîndu-l și pe el și pe Leonia — deși n-o cunoștea — să aibă milă de fratele lor năpăstuit.

Și Ghigu i-a fost, într-adevăr, de mult folos : i-a ieșit înainte la gară și l-a dus de-a dreptul în gazdă la mă-

tușa lui, țațaia Cuța, o bătrînă pătimașă, slabă, căreia îi duceau gospodăria fetele. Domițian o găsi într-un iatac întunecos, în fundul unui pat, mestecînd sacîz. Avea ochii mari și pleoapele înroșite, fără gene. La spatele ei, pe covorul din perete, țesută o scenă duioasă, o femeie stînd pe scaun, cu doi copii slabi pe genunchi, plîngea. În fața ei, un bătrîn cu barba neîngrijită, orb, îi cînta din chitară arii de pe vremuri.

Cînd Domițian se înclină, spre a-i lua mîna, coana Cuța îi apropie capul binișor spre dînsa și vru să-l sărute pe obraz. Însă buzele ei subțiri erau trase prea înăuntru : mai mult îl lovi cu vîrful nasului și cu bărbia. Un cățel îmbrăcat țîșni de după un sul, unde-și făcuse culcuș, și era să-l muște.

Bătrîna se uită lung la telegrafist.

— Să trăiești. Cum te cheamă ?

— Ismail.

Apoi Ghigu îl luă să-i arate odaia. Era luminoasă, mică, văruită în alb, curată, primenită de curînd. Prin fereastra deschisă venea o adiere parfumată de toamnă.

Era prin octomvrie. La poartă, un plop bătrîn îți chema, fără să vrei, ochii spre cer : străin, venit parcă într-adins acolo, ca să-ți spuie că ești pe alte tărîmuri. Domițian se uita țintă la frunzele lui tremurătoare, ca la un lucru nou.

Ghigu începu să-i laude căsuța.

— N-avea grijă. Ai să fii ca la tine.

Pe dincolo se auzeau uși trîntite, pași grăbiți, zor mare. Apoi, o clipă de liniște, și surorile intrară. Ghigu făcu recomandările :

— Verișoarele mele : duduiele Aspasia și Hariclia Ovanez... Domnu Ismail.

Domițian simți cum își vine acasă cu încetul. Fetele acestea îi reaminteau mult pe surorile lui. Mai ales cea mare, Passa — cum îi mai ziceau — avea atîtea apropieri de Masinca : aceeași vîrstă, aceeași îmbrăcăminte de gospodărie, același glas mîngîios de mamă, și chiar același profil... Era însă mai scurtă și mai oacheșe : se-

mâna și cu Ghigu. Haricliia era mai tînără decît Polixenia : însă mai tăcută și mai puțin îndrăzneață.

Îi plăceau colțurile retrase, umbra liniștită a pomilor din grădină, unde se ducea să citească după-prînzurile. Cînta din gură, ca și Polixenia.

Căsuța era în fundul curții și avea prispă, ca la țară. Pînă la poartă ducea o potecă pierdută în iarbă și flori de cicoare. Acum se mai ofilise locul. Ici și colo ieșeau la iveală pete — tot mai mari, mai îmbinate — de fire galbene : semnul toamnei apropiate.

Domițian își început slujba cu aceeași statornicie și regulă ca la București. Ba încă aici se simțea mai liniștit : oficiul era aproape ; nopți mari nu mai făcea. La șase venea de-a dreptul acasă. Passa îl îngrijea întocmai ca Masinca. Îl descususe cu încetul și-i aflase gusturile și cusururile, căutînd s-o întreacă pe cea de la București. Îi punea pe masă prăjituri ; îl păzea de răceală. De cîte ori, pe prispă, în amurg, cînd se lăsa răcoare, nu i-a împrumutat tartanul ei de cașmir, cadou adus din Ierusalim de un unchi hagiu !... Și Domițian se simțea din ce în ce mai bine, deși îndatoririle acestea nu-l prea mirau ; era deprins de acasă cu ele și le primea ca și cum i s-ar fi cuvenit.

De multe ori, seara, Passa venea la el cu samovarul. O auzea deschizînd ușa cu sfială :

— Domnule Domițian, ești obosit ?

— Nu.

Atunci dînsa aducea tava cu pahare, fierbea ceaiul și stau amîndoi de vorbă, ca doi bătrîni, pînă aproape de miezul nopții. Adică mai mult Passa vorbea. Domițian se mulțumea să zică doar da sau nu. Era uimit cum fata aceasta găsea să-i spuie atîtea și atîtea. Dintr-un nimic, dintr-o mișcare a coanei Cuței sau a Haricliei, ea scotea prilej de vorbă ceasuri întregi. Îi povestea de familia ei, de trecutul lor. Tata-mare era din Stambul. Acum aveau rude bogate la Focșani și chiar și în București, slujbași înalți, ajunși bine, toți romîni neaoși, mari patrioți : unchiul Agop, vărul Manuc, Altîn, și mai ales protectorul lor, bădia Garabet, fost de două ori deputat, prieten cu miniștrii. El îl numise pe Ghigu la telegraf.

Erau de familie bună, și aceasta le făcuse să rămîie nemăritate. Mai bine așa decît să ia pe oricine din clasa de jos :

— O, cîte partide nu ne-o venit, Doamne, n-am păr în cap...

Și începea să le înșire...

Domițian se uita uimit la gura ei, ascultînd cum se țin lanț vorbele una după alta : apoi, doborît, începea să moțăie.

— Ți-e somn, musiu Domițian.

— A, nu.

Și pleoapele lui mari, ca două obloane de magazin, d-abia se ridicau. Era semnalul plecării.

Hariclia, cu firea ei sfioasă, părea mai mîndră. Era mai scumpă la vedere. Venea la Domițian numai în serile rare, cînd acesta avea mosafiri pe Ghigu și Leonia.

Dar și atunci vorbeau puțin. Apoi se întîlneau uneori, din întîmplare, pe sală. Domițian, de felul lui puțin prietenos, se strecura pe lîngă dînsa, abia salutînd-o.

Dimineața, cînd pleca la poștă, îi auzea glasul din partea bucătăriei. Cînta frumos romanțe vechi. Zgomotul satîrului, tocînd carnea, fura uneori cu sălbăticie părți din această muzică gospodărească. Dar nici cîntecul nu-l mișca pe tînărul telegrafist. Nu s-a oprit niciodată să-l asculte ; n-a fost curios nici să întrebe. Hariclia, pitită după rețeaua perdelei, se uita după el cum pleacă, cu pași mărunți, cu mîinile legănate. Parcă-i pleca nu știu ce din suflet.

Într-o seară, Domițian și-aduse aminte de piculină. O găsi în fundul cufărului și începu să cînte. Passa veni la ușă ; apoi intră și nu-l slăbi, pînă tîrziu, din admirație și felicitări. Hariclia nu cuteză să se arate. A doua zi, însă, uită pe scrinul din odaia lui un caiet cu o poezie, care începea așa :

În van deșertăciunea cu glasul ei pustiu...

Și se sfîrșea cu :

Amare, triste lacrimi pe-al ei virgin obraz.

Lîngă caiet, un buchețel albăstrui de vanilie, care — după limbajul florilor — însemnează : „Te iubesc mai mult decît pe mine însumi".

Domițian nu deschise nici caietul, nu luă nici floarea : nu le văzuse. Passa le găsi, după plecarea lui la slujbă, neatinse, și se certă cu Hariclia...

La București, surorile mureau de grije. Domițian le făgăduise că le va scrie în fiecare zi. Da : în fiecare zi. Altfel, ele n-ar fi dormit în liniște. În prima săptămînă s-a ținut de vorbă. Masinca îi răspundea la fiecare. Clipele cele mai fericite erau sosirea factorului și aceea cînd, pe seară, treceau singure strada la cutia de peste drum, să puie acolo, cu mîna lor, răspunsul. A, cutia ! Cu ce ochi o vedeau acum... mai albastră, cu chenar mai gălbui ; observau că are numărul 1459 și că stă pe zidul unei case roșii, triste, bătută mult de soare. Cutia aceasta le făcea să simtă căldura apropierii de Mițel. Uneori, seara, stînd de vorbă în poartă, sub salcîm, nu se îndurau să plece, să-și ia ochii de la dînsa.

În odaia lui Domițian toate stau la locul lor, aproape așa cum le lăsase el. Praful putea să se așeze pretutindeni în liniște.

Dumnezeu e bun și o să-l aducă odată înapoi. Pînă atunci, fetele se pierdeau în grijile casei, în lucru și în lacrimi.

Din a șasea săptămînă băiatul începu să rărească scrisul. Și chiar pînă atunci le dase prea puține deslușiri : gazda bună, birt bun ; era mulțumit.

Masinca simți că nu e lucru curat. Își cunoștea fratele prea bine pentru ca să nu-i bănuiască mișcările chiar din depărtare.

Fără îndoială, era ceva la mijloc. Și-l sili încetul cu încetul, prin întrebări șirete, să le spuie toate amănuntele.

Acum știau de Passa, de Hariclia și de ceaiuri.

— A, armencele ! Am să le arăt eu să se uite la un copilaș. Una e Masinca !!

Și din ziua aceea începu să alerge cu tramvaiul în toate părțile. La telegraf avea o rudă îndepărtată, dom-

nul Atanasoglu, oficiant superior, cu care erau certați de demult. Se umili și se duse la el. Acesta o ajută mult. Bătu apoi scările ministerelor, merse la Cameră, plînse pretutindeni, și izbuti în cîteva zile să permute pe Domițian iar în București.

Pantelimon, domnul Pantelimon, nu fusese în stare să-i dea o mînă de ajutor. Așa poamă de cumnat, să te ferească Dumnezeu.

Apoi luă bani pe amanet și — fără ca Domițian să știe ceva — plecă furioasă la Huși, să vadă, să se încredințeze, să lupte, să-l smulgă cu sila din mîna scorpiilor pe băiat, de va fi nevoie. Un tîlhar, Ghigu... Auzi! În ce foc să bage el băiețelul!

Ajunse seara.

Îl găsi stînd, ca de obicei, cu Passa, cu ceaiurile începute. Domițian rămase împietrit sub sărutările ei nervoase, nesfîrșite.

Abia stăpînindu-și plînsul, îi îndepărtă puțin capul cu amîndouă mîinile, ca să se uite mult la el:

— Mițelu mamii, cum ai slăbit tu, băiatule!

Apoi se întoarse fără veste, crunt, spre Passa. Cu capul pe spate, aruncînd vorbele cu mîndrie prin colțul drept al buzelor, se opri în fața ei și o întrebă cu voce groasă:

— Cu cine am onoarea?

Passa avusese timp s-o cerceteze, să-i priceapă gîndurile și să se înfurie și ea la rîndul ei. Va să zică, dumneaei o privea de sus. La venire se făcuse că nici n-o vede. Drept cine o lua, mă rog, s-o lovească așa în amorul ei propriu de hușancă? Dorea cu orice preț cearta? Ei bine, fie... Ea e gata. Și, tușind, se ridică în picioare și-i răspunse pe același glas:

— Aspasia Ovanez... Iar dumneavoastră, mă rog matale?

— Masinca Ismail, soră cu domnu...

Și după o pauză, aproape răstindu-se una la alta, își întîlniră glasurile într-unul singur, ascuțit, dar tunător și plin de amenințare:

— Îmi pare bine!

Apoi începură să se măsoare în tăcere.

Ce va fi gîndit una de alta, Domițian putea citi cu groază în ochii lor prăpăstioși. Țineau capul prea sus, pieptul prea înainte, mîinile prea drept în jos, pentru ca să nu presimtă un clocot de război crîncen.

Umbra nemișcată a profilurilor lor ascuțite înnegrea zidul alb al peretelui, ca un desen în tuș.

Domițian se uită speriat la ea, zîmbind prostește. Buza de jos îi cădea, ca la plîns ; și ai fi crezut că plînge dacă în ochi o tremurare neastîmpărată de oearcăne lucioase n-ar fi dat la iveală un pic de veselie speriată.

În mintea lui se închega o amintire îndepărtată, din clasele primare. Vorbele, mult timp netălmăcite, dar pretențioase, ale dascălului de pe vremuri — explicînd alene la istorie — răsăreau în sfîrșit sub un nimb de lumină, se colorau cu vulturii din marca țării, îi șopteau în urechi așa de cu tîlc, încît — pentru întîia oară *acum* — telegrafistul părea că se oprise cu folos, să le priceapă :

„*Șoimul Moldovei și acvila Munteniei se dușmăneau cu cerbicie, față-n față...*"

(1906)

Lipsisem din Bucureşti doisprezece ani. Plecasem aproape îndată după bacalaureat în străinătate. Pierdusem legăturile cu toţi prietenii şi colegii. Şi acum îi căutam prin cafenele, birturi, cluburi. Era o adevărată bucurie să descopăr la cîte-o masă chipul vreunuia. Se vede că nu mă prea schimbasem. Mi-auzeam adeseori numele, pe neaşteptate : „Emil !"

Mă obişnuisem cu acest fel de revederi, şi ziua cînd nu mi se întîmplau îmi părea o zi pierdută şi o încheiam cu un fel de tristeţă în inimă. Aş fi vrut să nu se mai sfîrşească numărul vechilor prieteni, care acum mi se păreau cunoştinţe noi, preţioase, nişte adevărate descoperiri plăcute, bunuri îngropate de vremuri şi scoase la iveală din întîmplare.

Însă nimeni nu mi-a pricinuit o mai adîncă şi sinceră mulţumire ca prietenul meu de şcoală, Mircea. Ne-am întîlnit într-un birt, la prînz. Fusese tovarăşul meu de bancă, de drum, de jocuri. În cei dintîi ani după plecarea mea, ne scrisesem. Apoi, fie medicina mea, fie avocatura lui, nu ştiu ce ne-a înstrăinat aşa. Ne-am pierdut adresele, urma. N-am mai ştiut nimic unul de altul. Îl găsii schimbat : fire albe, ici şi colo. Îl lăsasem fără mustăţi. Acum, două accente circomflexe, puţin cărunte, îi adăposteau gura. Am rîs mult de schimbarea noastră. Eu slăbisem. El se îngrăşase.

— Trăieşti bine, i-am zis. Te-ai însurat ?

Începu să rîdă :

— Asta nu, slavă Domnului că m-a scăpat !

Şi-şi făcu un început de cruce, în grabă. Apoi urmară amintirile. Ne perindarăm prin minte viaţa de liceu,

C-da 7167 coala 13

colegii, profesorii. Fiecare ne apărea într-un colorit mai viu ca altădată. Unul pe altul ne ajutam, întregind lucrurile uitate, rîzînd sau întristîndu-ne ; şi aceasta ne mărea gustul de vorbă, încingea legăturile calde ale intimităţii noastre de odinioară.

După masă îmi zise :

— Dacă ai timp, vino să-mi vezi *palatul* ; stau de nouă ani la aceeaşi gazdă, în aceeaşi odaie, cu aceiaşi optzeci de lei pe lună chirie. Nu mi-am schimbat nimic din viaţa de student ; nici birtul. Într-un singur punct doar m-am emancipat : mama nu-mi mai trimite nimic pe lună, fiindcă nu mai am nevoie... Cîştig destul.

Şedea aproape : o casă de Bucureşti, galbenă, cu tencuială ciupită, cu trei ferestre la drum, cu un felinar de gaz *aerian* la trotuar.

Am intrat înăuntru. Simţeai din aer, din lucruri că intri în odaia unui flăcău, deprins cu aceeaşi proprietăreasă veche, cu aceeaşi servitoare bătrînă, care nu-l îngrijeşte. În golul celor patru pereţi, un pat cu aşternut făcut, o masă de nuc ovală ; pe ea, o lampă şi un pahar pătat de lapte, uitat acolo de dimineaţă. La dreapta uşii, o etajeră neagră, cu mai multe cărţi de drept, pline de praf.

— Unde dai consultaţiile ? l-am întrebat.

— În oraş. Am birou cu încă doi. Unul stă cu mine.

Şi-mi arătă odaia de alături. Apoi se apropie binişor de urechea mea şi-mi şopti zîmbind :

— Un nătărău.

Mă uitai întrebător :

— De ce ?

— E o fiinţă ciudată ; un om foarte bun pentru alţii ; însă destul de rău pentru el... Dar haidem mai bine în camera lui. Vreau să-ţi povestesc una din poznele care-l caracterizează. Şi cum la ora asta vine de obicei acasă, aş vrea mult să-l cunoşti.

Trecurăm. Era mai bine acolo, mai curat. Mă aşezai pe un divan. Prietenul meu se apropie cu scaunul şi începu :

— Îl cheamă Octav. L-am cunoscut în facultate. Mă deprinsesem din internat cu tovărăşia oamenilor.

Mi-ar fi fost urît singur la gazdă. Îmi trebuia un prieten cu o fire blajină, iertătoare.

Octav era tocmai omul. Poți să-l întorci cum vrei, să glumești cu el cît vrei, să-l scoli din somn la orice ceas din noapte, să-l duci la plimbare, la petrecere, la o nenorocire, la orice. Nu cîrtește. Așa a fost totdeauna, și așa e și azi. Trei ani am dus împreună o viață ideală. După trei ani, însă, a căzut la un păcat, la o slăbiciune de care nu-l mai poți dezbăra cu nimic. Dacă n-ar avea asta...

— Ce face? Bea? îl întrerupsei eu.

— Nu. Mai rău.

— Joacă la club... Fură?

— A, nu, nu, nu.

— Atunci?

— Se-nsoară, dragul meu. În cinci ani s-a cununat de trei ori și s-a divorțat de două ori. Mi-a plecat și mi-a venit din și în odaia asta de trei ori. Și cînd te gîndești că omul acesta, care nu iese din cuvîntul meu, care mă iubește ca pe un frate și care mă respectă chiar, în primul an — ca să-mi fie pe plac — mă îndemnă într-o seară să ne facem jurămîntul solemn unul altuia că nu ne vom însura niciodată, pentru că vede și el că însurătoarea e o nenorocire, un cataclism, o pacoste, tot ce e mai rău. L-am socotit de bună-credință, deși pe oamenii ăștia care-ți tot dau arvună de făgăduieli și jurăminte nu prea îi iau în serios. Nu știu cum, însă gestul lui mi-a plăcut: cîtă groază am de viața casnică, pe atît mi-e de urîtă singurătatea desăvîrșită. Mulțumirea mea e să se găsească lîngă mine un prieten bun, un frate de care să nu mă despart — de se va putea — niciodată. E singura fericire pe care am visat-o. Și amicul Octav m-a înșelat, făcîndu-mă să cred că și el e de aceeași părere. S-a ținut de vorbă vreo doi ani. Într-o bună dimineață îl văd că-mi arată un inel: se logodise. Cînd, cum și unde o cunoscuse, e și acum o taină pentru mine. Nu mi-a spus-o, nu l-am descusut. Îi e însă frică de mine, ca un copil. Atît am auzit de la proprietăreasă, că o cucoană bătrînă venea în lipsa mea pe aici și vorbea cu dînsul. Desigur, peținitoarea. După șase luni, s-a despăr-

țit : îl lăsa dînsa. Să-l fi văzut ce cap de circ avea în seara dintîi, cînd a venit să-mi declare că-și reia odaia. Și-a dat jos din birje cufărul și două geamantane, apoi s-a trîntit pe patul meu ca o bombă și a oftat. Am rîs din toată inima. Opt luni a durat procesul. Îl bătuse nevasta : atît a știut să-mi spuie gazda. El însă nu mi-a spus nimic ; sau mai bine zis mi-a dat voie ca de astă dată să-l spînzur dacă va mai face așa greșeală. După un an, iar s-a însurat, cu o fată căreia îi plăcea dansul și care s-a grăbit să răcească și să-l lase văduv. Pe aceasta a iubit-o, însă *fatalitatea, destinul, cînd îi e omului scris*, mărturisea el...

Îl credeam vindecat, cînd, acum doi ani, face cunoștință, într-o familie, cu o văduvă, la un joc de cărți. Îl prinde în capcană și-l face să-i ceară mîna. Să nu crezi că de rîndul acela a mai cutezat să-mi vorbească ; mi-a scris :

„*Mirceo dragă, ce vei fi zicînd tu de mine?*" Așa începea. Ce era să mai zic ? Ajunsese să-mi fie milă. M-am dus la nuntă. Acum, de vreo zece luni, iar e singur : l-a bătut și asta. Se zice că a bănuit-o de necinste, a urmărit-o, s-a încredințat de adevăr, și în loc să o bată el, s-a întîmplat dimpotrivă. În scurt, vezi tu cufărul și geamantanele de colo ? Pentru mine, aceste trei averi ale lui Octav au ajuns ca niște păsări călătoare, pe care prietenul meu le ia și le aduce la răstimpuri aproape regulate.

— Și nu i-ai găsit leacul ? întrebai eu pe Mircea.

— Nu încă. Adică nici n-am prea încercat. Mie mi se pare o slăbiciune de care nu se poate vindeca. Trebuie să aibă un colț stricat în creier.

Prietenul meu tăcu o clipă. Apoi urmă :

— Ce e frumos, e că am ajuns să-l ghicesc după chip și mișcări : și cînd umblă să se însoare, și cînd e să se despartă, capătă aceeași față umilită și lingușitoare de cățeluș pe care l-ai bătut. În amîndouă împrejurările, îl cuprinde un fel de teamă, își pierde cumpătul și-i trebuie negreșit sprijinul sufletesc al prietenilor, adică al prietenului, căci nu mă are decît pe mine. În starea aceasta m-ar însoți și în iad. Cum scapă de sub una

din aceste griji, prinde aripi, fuge pe străzi, pe sălile tribunalului, îl vezi cînd ici, cînd colo, cu gîndul în altă parte, plin de bunăvoință, vesel, iute ca un ied sălbatic.

Acum, de vreo cîteva săptămîni, iarăși simt aerul apăsînd : ar fi frumos să-l văd și la a patra. Doamne, dar cum face de le găsește ? E peste putință să nu le caute. Și să-l auzi cum se jură că i-a venit năpasta pe negîndite... Azi a lipsit de la prînz ; aseară, de asemenea. Aș putea să-mi pun capul că bănuielile mele nu mă înșeală...

Se înserase. Tocmai ne pregăteam de plecare, cînd tramvaiul se opri în dreptul porții.

— A, uite-l !

Și Mircea îl strigă pe nume :

— Octav !

Era înalt, slab, cam bălan, cu o barbă mică, gălbuie, tăiată ascuțit. Făcurăm cunoștință, și Mircea vru să-l ia cu noi în oraș. Dar el se împotrivi :

— Iertați-mă... Eu am ceva de scris.

Mircea se porni pe rîs :

— Ceva de scris ? zise el. Haidem și noi înăuntru.

Și mă trase de braț.

După ce închise ușa cu oarecare îngrijire, Mircea se opri drept în fața amicului său :

— Unde mi-ai fost ieri și azi la masă ?

— În oraș ; unde să fiu ? Am mîncat la alte birturi, cu niște clienți.

Mă uitam la el. D-abia îmi stăpîneam rîsul. Se îngălbenise.

Fără să mai zică o vorbă, Mircea începu să-i pipăie buzunarele. El se apără și vru să-l respingă. Mircea însă îl apucă zdravăn de mîini și, după două învîrtituri de vals prin odaie, îl trînti pe divan. Aci fu o luptă crîncenă. Se vedea bine că bietul Octav n-o să se poată împotrivi multă vreme. Îl dobora mai cu seamă rîsul. Rîdea cu lacrimi, ca un copil căruia vrei să-i smulgi cu sila o jucărie furată. Mă uitam cu milă la jacheta lui neagră, mototolită din pricina trîntelilor.

În sfîrșit, dintr-un buzunar Mircea izbuti să-i scoată un lucru mic, strălucitor : o verighetă.

— Te-am prins, hoțule !

Și se apropie de lampă. Apoi, roșu la față, gîfîind încă de oboseală, citi rar și tare numele săpat înăuntrul inelului :

— Atena Popescu !... A patra, domnule ! !

Și ridică în sus — cu triumf — patru degete.

(1906)

Abia despre ziuă aţipise. Toată noaptea — chinuită de gînduri — nu închisese ochii. Cînd auzi ceasornicul bătînd nouă, simţi un fior de ciudă în inimă. O mustra cugetul. Nu putea să-şi ierte aşa trîndăvie, ea, care totdeauna era la şase în picioare. Sări uşoară ca o tînără; se spălă în grabă; chemă fata din casă; îşi aşeză măsuţa, maşina, spirtul lîngă fereastră şi începu să fiarbă cafeaua acolo. De treizeci de ani nu schimbase locul acela. Era la catul al doilea, în colţ. Pe stradă, zgomot, tramvaie, trăsuri, oameni care treceau neîncetat pînă după miezul nopţii. Şi ea, printre ghivecele cu flori, îşi ţintea ochii pe tot acest furnicar de răspîntie, pe pietrele cubice ale pavajului; iar gîndul i se pierdea aiurea.

De două săptămîni rămăsese văduvă. Lucrul venise aşa de repede, aşa de pe neaşteptate, că nu îndrăzni să schimbe nimic din felul vieţii de mai înainte: acelaşi loc la masă, numai că în loc de două tacîmuri, acum era unul; aceleaşi gazete, aceleaşi cărţi îngălbenite, citite la acelaşi ceas, în acelaşi loc; numai că acum, unul din cele două jeţuri sta gol, deoparte.

În ziua doliului, chiriaşii de jos — toţi vechi — închiseseră prăvăliile. Cîteşitrei: tutungiul, lipscanul şi cîrciumarul plînseseră pe stăpînul casei ca pe o rudă. Dar mai rău o tînguiau pe ea: treizeci de ani de viaţă, femeie deşteaptă, simţitoare, ce avea să facă de acum singură cuc? Nici un copil. Neamuri, toate rele, egoiste, certate cu amîndoi. La ceasul din urmă n-a fost nici unul [de] faţă. Cîţiva prieteni, şi atît.

Pe ea o plîngeau acum toți. Vezi că cei care îi știau de mult văzuseră traiul lor neturburat și nu se împăcau cu gîndul că o să poată suferi ea lovitura. Mai ales tutungiul povestea întîmplarea cu lacrimile în ochi:

— Biata coana-mare!

Era cel mai vechi din chiriași, un armean bătrîn, mărunt, cu ochii vioi, cinstit și milos. Suia scările catului de sus numai de două ori pe an: cu o lună înainte de Sf. Gheorghe și de Sf. Dumitru, cînd trebuia să-și plătească rata chiriei. Atunci proprietarii îl pofteau pe un scaun, și coana-mare îi făcea cafea. Cafea așa bună, cu năut și cu caimac, nu găsea el, să fi dat mult cu multul în altă parte. Pleca din casă tremurînd de mulțumire și de recunoștință. După aceea trei zile își cicălea nevasta:

— Degeaba, tu nu știi să faci cafea ca boierii de sus...

Avea pentru ei o iubire plină de încredere și de sfială, ca o slugă credincioasă. Nevasta lui, femeie cu frica de Dumnezeu, îl asculta cu drag și îi iubea și dînsa, fără să cuteze totuși să dea ochi cu ei vreodată. Doi oameni buni, pașnici, nesupărători. Soarta văduvei îi pusese pe gînduri. Se sfătuiau în toate serile, înainte de culcare:

— Dumnezeu să-i dea curaj! se rugau ei la icoană.

Cu obrajii apăsați pe plame, văduva încremenise la fereastră. Gîndurile îi țineau ochii deschiși, speriați și mari. Parcă vedea o lume de care îi era teamă. Jos, tîrgul foia. Zgomotul pătrundea greu, înfundat prin cele două rînduri de geamuri. O zi noroasă de toamnă timpurie da vioiciune pașilor: oamenii păreau grăbiți, își strîngeau hainele pe trup; unii ridicaseră gulerul.

Fata din casă intră pe nesimțite:

— Coniță, o cucoană din Botoșani întreabă de dumneavoastră.

— Din Botoșani? Să poftească...

Și, înseninată, ieși în sala întunecoasă, înaintea prietenei.

O aștepta. Îi scrisese; dar nu știa ziua.

Prietene din pension, măritișul le înstrăinase de tot.

Cealaltă luase un ofițer și plecase în Moldova. În școală fuseseră nedespărțite. Își făgăduiseră însă un semn

de credință: să-și scrie. Și se ținură de vorbă. În schimb, nu se vedeau cu anii. Militarul înaintase : ajunsese colonel și se mutase în Botoșani, unde o lăsă văduvă cu o pensie bună. Își făcuse un cerc de cunoștințe. Se gîndea să rămîie acolo. În acest timp primi scrisoarea care o chema la București.

Veni.

La început, duioșie, cîteva lacrimi. Mîncară cu poftă.

Nimic despre lovitura din urmă. Spre sfîrșitul mesei căzuseră pe gînduri. Noua-venită rupse tăcerea, cu oarecare sfială :

— Ei, cum s-a întîmplat nenorocirea ? Te așteptai ?

— Da. Răcise îngrozitor. Ș-apoi, la vîrsta lui nu mai putea să lupte... Pe de o parte, mai bine.

— Cum mai bine ?

— Am scăpat și eu de un chin.

— De un chin ?

— Da, de un chin de treizeci de ani, îndurat zi cu zi, ceas cu ceas.

Văduva colonelului se uită uimită :

— Nu pricep. Nu mi-ai spus, nu mi-ai scris niciodată.

— N-am spus nimănui. La ce mi-ar fi folosit ? Pierdusem cărarea de la început. M-am lăsat să rătăcesc la întîmplare. Am răbdat și am tăcut. Greșeala fusese a mea. Mi-am zis : un om liniștit, cumsecade ; o să țiu la el cu timpul. Așa judecam la cincisprezece ani, și mi se părea că judec sănătos. Mă înșelasem. Treizeci de ani l-am urît ca pe un dușman, fără să i-o spui niciodată. Era de gheață : prea liniștit, prea plin de nepăsare. Nimic nu-l mișca. Căpătasem siguranța că omul acesta — dacă mi s-ar întîmpla vreo nenorocire, dacă m-aș îmbolnăvi sau aș închide ochii pe vecie — n-ar fi în stare să aibă un fior de îngrijorare, necum o lacrimă în ochi. Moartea mea l-ar fi atins ca și pierderea unui nasture.

— Erai sigură de aceasta ?

— Cum te văd. L-am pus la fel de fel de încercări, fără să bage de seamă. A fost ca o stîncă și am simțit lîngă el groaza și frigul pe care ți le face o cameră de spital. Mai ales după moartea mamei, la gîndul că rămîn singură pe lume, îmi pusesem toată nădejdea în inima

BIBLIOTECA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

lui. Unde a fost chip să mă apropii? Nu-i fac o vină. Așa-i era firea: avea în ochi, în mișcări, în toată ființa un fel de cruzime care mă îngrozea. Așa am dus-o pînă acum. De treizeci de ani sînt singură pe lume. Am albit în acest pustiu fără să cîntesc: o mașină care a mîncat și a trăit trei sferturi din viață fără nici un rost.

— Nu puteai să-l lași?

— Nu. Mi-era rușine. Trebuie să fii făcută pentru asta. Și cînd te gîndești cîți ne-au pizmuit traiul. Sînt jos niște chiriași, trei negustori. După ei, paradisul n-a fost în cer, ci la catul al doilea, aici, la stăpînii casei.

Tăcură o clipă.

Se înserа. Lumina amurgului cădea mohorît pe lucrurile din casă, lucruri bărbătești, învechite, roase.

Prietena din Botoșani se uita pe gînduri la fiecare, apoi zise:

— De iarnă mă mut cu tine. Eu am mobilă nouă. S-o vindem pe asta. Și adaose, zîmbind: Să nu te temi: îți plătesc chirie...

Apoi ea se apropie de urechea prietenei sale și-i șopti ceva. Aceasta începu să rîză:

— Ce, ești copil?

Și o respinse încet cu mîna.

Peste un ceas aveau pălăriile puse. Trăsura le aștepta jos. Tutungiul le salută din ușă la plecare.

În Calea Victoriei, opriră înaintea unei prăvălii mari. Intrară amîndouă.

Văduva colonelului înaintă spre vînzător și-i zise cu grijă, atîta cît să n-audă urechile iscoditoare din apropiere:

— Domnule, dă-mi o cutie cu vopsea neagră pentru păr.

Și pe cînd băiatul din magazin se depărta să caute, ea adăogă puțin mai tare:

— Din cea mai bună, te rog!

Cînd le dete pachețelul, își aruncară ochiri furișe. Apoi se suiră în birje, iute, rîzînd pe înfundate, cu înțelesuri... ca două fetițe care și-au cumpărat, fără știrea părinților, o păpușă scumpă...

(1906)

De două luni, de cînd s-au mutat acolo, nu pot să-şi găsească locul. Puseseră întîi odaia de culcare la stradă; mai puteau vedea un om, un cîine, o trăsură. Peste cîteva săptămîni nu le-a mai plăcut: au schimbat-o cu salonul, trecînd înspre curte. Dar şi aici li s-a urît. Neavînd însă decît două, au fost siliţi să rămîie aşa. Totuşi, pentru ca să aducă o schimbare, şi-au luat cîte un jeţ şi l-au pus în sală. Acolo îşi petrec ceasuri întregi amîndoi bătrînii, citind romane şi gazete.

Dînsa, mai cu seamă, simte mult înstrăinarea. Trebuia însă. Fata îmbătrînea, şi cine ar mai fi luat-o? Noroc că s-a găsit şi avocatul acesta, băiat bun, liniştit, fără vicii. Şi-apoi nepretenţios: ce le-a cerut?

Să-i dea casa, şi atît; casă spaţioasă, bătrînească, încăpătoare, casa ei de zestre, pe vremuri. Acolo s-a pomenit copil, acolo a făcut nunta, acolo a trăit cu părinţii pînă le-a închis ochii. Şi acum o trecea copilului ei, şi fiindcă lumea de azi e mai iute şi mai ciudată, n-a vrut să le fie celor tineri spre greutate. Au luat cu chirie, alături, casa coanii Smarandii, mult mai mică, dar mai nouă, fără grădiniţă, fără un fir de iarbă să-ţi înveselească ochiul, fără o floricică să-ţi descreţească fruntea. Pămînt bătătorit, ca-n palmă.

Cîte nu faci pentru copii? Nu sînt vrednici să-ţi treacă pe dinainte... Şi s-a pornit, de la un timp, în şir, pe ploi. Şi ei sînt siliţi să stea ascunşi în fundul jeţurilor, pitiţi în săliţa pe jumătate întunecoasă, ca doi şoareci. După trei zile, el nu mai poate răbda chinul; îşi pune guler curat, cravată fumurie şi pleacă spre club. Ea trece în camera de culcare. Deschide geamul: casa vecinului îi ridică-n faţă un calcan de moloz, drept,

zgrobunțos, înnegrit ca o prăjitură uriașe, arsă. Niciodată n-a lovit-o așa drept în creier zidul acesta, mormanul acesta dușmănos. Din toată casa, o singură ferăstruică, un ochi de geam mititel, răspunde *dincolo*, în grădina copiilor : geamul de la cămară. Se duce repede acolo : parcă e o cadră de verdeață. Printr-însul vede tot, tot, tot. În fund, casa. Scara de piatră largă, cu cinci trepte. D-abia acum observă că sînt cinci. Le-a coborît și le-a urcat de atîtea ori o viață întreagă, și n-a știut niciodată cîte sînt. Ușa de la intrare — cu geamuri colorate — cum se făcea pe vremuri : triunghiuri îmbinate, roșii cu verzi, cu albastre, cu portocalii. Doamne, cine-o fi spart unul ? Desigur, slujnica. Ce ticăloasă ! Dar burlanul dinspre stradă pentru ce s-o fi strîmbat ? Adică n-o fi fost strîmb de la început ? Drept vorbind, nici nu ține minte bine să-l fi văzut în ochi mai-nainte... nici pe el, nici alte burlane. Acum îi vine în gînd să le numere : cîte burlane sînt ? Șase. Ce minune ! Au fost la casă șase burlane de tinichea roșie, și ea să nu le știe ?... Ochii îi cată apoi spre copaci. La poartă, doi paltini mari păzesc intrarea. Ce falnici ! Toată lumea se minunează de ei. Cîți cerșetori, pe arșița lui iulie, n-au poposit acolo, la umbra lor, la răcoare, împărțind cojile și oasele căpătate cu cîinii vecinilor ! Cîte păsărele nu-și aveau cuibul în acești doi paltini bătrîni, de la care și-a luat rămas bun ca de la doi frați ? Lîngă tulpina lor scorojită stătuse de atîtea ori de vorbă cu logodnicul — odinioară — cînd, la plecare, îl conduceau cu toții pînă la poartă. Și cînd icoana aceasta din trecut îi străbate gîndul, ea închide ochii și o gonește clipind. Vezi că, nu departe de cei doi paltini, vine mai încoace chioșcul umbrit de zorele. Amintirea paltinilor s-a legat deodată strîns cu amintirea chioșcului. E ceva mai nouă, cea din urmă, cu cîțiva ani mai nouă... Și acum închide ochii de-a binelea și-i strînge, și-i e rușine, și-i vine să rîdă ca o fetiță de trei ani... Dacă ar avea o oglindă, ar vedea, desigur, cum s-a aprins la față.

Ochiul acela de geam e împăienjenit de o plasă de sîrmă prea deasă. O să dea ordin s-o ia de acolo. A auzit un zgomot. Fuge.

Nu era nimeni.

Trece în salon; deschide geamul, se reazemă pe braţe şi se uită în strada tăcută. E încă nor peste tot. Dar un nor mai luminos, mai rar, mai argintiu: o zi de iunie, cu aerul înmiresmat, ca o baie bună.

Respiră mai mulţumită. Şi-a gonit o parte din gînduri. Dar altele o fură pe nesimţite: acum nu le vine nimeni. Din cînd în cînd, cîte-o cucoană bătrînă, de prin vecini — dumineca, după biserică — se abate pe la ei, pentru cafea. Le place la mulţi cafeaua lor cu caimac, făcută pe-ndelete, la spirt. Ce să mai caute la ei lumea? Toate au un sfîrşit. Acum sînt doi bătrîni uitaţi. Şi ce frumoşi au fost odată! Mai cu seamă ea! Nimic nu le-a lipsit: avere, nume, *faeton*, mătăsuri. Rîvnea oraşul. Fără îndoială, copiii n-au apucat aşa vremuri. Ei, ce vrei? Azi s-au înmulţit avocaţii. Răsar ca ciupercile... Ginerele, bietul băiat! Altfel, e bun, încolo!...

Cîteodată o apucă ceasul mesei tot pe gînduri. Şi el întîrzie adesea la club. Asta n-o făcea niciodată cînd erau *dincolo*, în casa lor.

De cîte ori, seara, trompetele îndepărtate ale cazărmilor nu şi-au amestecat plînsul *stingerii* în frămîntarea gîndurilor ei. Ar sta acolo, la geam, zi şi noapte. Casa e prea mică; o îneacă.

Fiecare clipă îi fură din obraz petale din bujorul sănătăţii, îi albeşte părul pe care şi-l piaptănă din ce în ce cu tîmplele mai îngrijite, cu cărarea mai dreaptă la mijloc. Ba încă, de la o vreme, şi-a scos rochiile din tinereţe, pline de dantele, şi le poartă prin casă. Cunoscuţii văd schimbarea ei, o găsesc mai albă la faţă, mai frumoasă, mai întinerită, şi-şi zic, în treacăt:

„Cum se cunoaşte că e fericită, că a scăpat de grije!"

(1906)

Cancelaria mandatelor avea cele mai dese afaceri cu publicul. Șeful de birou și cei șase funcționari — mai toți tineri — trăiau ca frații. Mici învoieli de cîte un ceas, concedii de o zi, aconturi pînă la două sute de lei, toate îngăduirile ușoare treceau și fără știrea directorului. Nu e bine să vie la urechea celor mari toate nimicurile. Șeful, d-l Strutescu, n-avea cultură, dar era om deștept și ținea, mai presus de toate, la iubirea subalternilor. Peste puțin i se împlineau anii de pensie, pe care vrea să-i încheie cu bine. Totdeauna în jachetă neagră, purtînd la gît *regate* de culori nesigure, pierdute în parte sub desimea bărbii, îi sta bine la masa lui de lucru, singura cioplită în flori și cu față de postav verde. La spate, în perete, harta României, lucioasă ca un albuș de ou; mai sus, un pendul leneș — zgîrcit la minute — și mai sus, mașinăria unui clopoțel, al cărui fir venea din cabinetul directorului. Ce jalnic și prevestitor suna! Ca un vaiet de bolnav. Noroc că zbîrnîia rar. Șeful sărea totdeauna speriat. Cu fața îngrijorată, palidă, se încheia la nasturele de sus al hainei și pleca în mijlocul tăcerii, ca un osîndit.

Era om rău, posac, directorul.

Cei șase slujbași își aveau mesele de-a lungul pereților, lăsînd mijlocul sălii gol, pentru public. Unii veneau alături, aproape; se puteau înțelege între ei chiar pe șoptite. Alții, mai departe, mai izolați, erau siliți să vorbească tare. Și se vorbea mult acolo, mai cu seamă în lipsa șefului, care adesea era dus prin alte birouri, „cu hîrtii", veșnicul pretext pentru odihnă al funcționarilor biruiți de muncă.

Vorbeau mult și mai ales rîdeau. Pricina rîsului : un trecător de pe stradă, un particular venit cu afaceri sau chiar vreunul dintre ei.

Și erau atît de deosebiți :

Sergiu Dicopol, subșeful, *băiat* de treizeci de ani, cu fața albă ca de ceară, cu mustăți mici, negre, parcă lipite ; haine turnate. Croitorii omului acestuia erau niște martiri. Jacheteile lui, călcate zilnic, trăgeau a mare. Rece la vorbă, avea în glas un țipăt de tenor strident. Își întrebuința zîmbetul numai pentru ironie și era ironic numai cu cei mici. Se agăța uneori, pe stradă, de brațul directorului, cu care mînca la un birt.

Ceilalți nu puteau să-l sufere. Cînd îl vedeau intrînd, Pamfilescu începea să clipească din ochiul drept, căscînd gura și întinzînd pielea pe osul obrazului din toate puterile. Doroteanu bătea barabanciul, nervos, în ascuns, cu degetele pe pulpa stîngă. Nifonescu își zgîria ciocul pînă la sînge, Tonică Săvuleanu tușea mărunt și ascuțit, ca o femeie. Ochelarii îi cădeau de pe nas pe registru, cu un zgomot de sîrmă. Dicopol nu băga de seamă. Noroc că nu sta mult cu ei. Îl reclama totdeauna un deputat, un senator, cîteodată ministrul chiar...

Singur dom' Nestor Perseanu putea să-l tolereze. Blajin și politicos la culme, Perseanu era bine cu toți. Și lui Dicopol îi venea la socoteală acest om liniștit, care-i primea glumele în două chipuri : sau zîmbind, sau roșindu-se. Cînd se roșea, era semn de supărare. Sîngele îi întuneca fața ca un nor. În clipa aceea te-ai fi așteptat la o izbucnire. Dimpotrivă : atunci se închidea mai mult în el. Tăcea, lungind ușor gîtul, semn că înghițea în sec. Flacăra aceasta din obraz era cea mai bună armă de apărare. Ea i-a asigurat nu numai stima întregului birou, dar și pe acel *dom'*, fără care le-ar fi fost rușine cunoscuților să-l cheme. Nestor, fără dom' ? Cine ar fi îndrăznit să-i spună ? Șeful a încercat la început un *domnule*, simplu. Apoi : „Domnule Perseanu". Dar a văzut că supără la ureche ; nu se potrivea. Era o putere nevăzută care îndemna la această jumătate de stimă, ceva care pornea și din grăsimea și din redingota lui Nestor, dar mai ales din aerul binevoitor cu care te-

asculta ; prea binevoitor pentru ființa lui chipeșă. Îți venea, parcă, să-i ceri iertare că găsești pe așa munte de om un cap atît de nevinovat, o față cu trăsături plăpînde, fricoase, aproape femeiești. Chiar și glasul și glumele lui dom' Nestor erau făcute ca să nu supere. Ce e drept, își cîntărea vorbele cu multă trudă. Dacă nu nimerea tocmai ceea ce vrea să spună unui prieten, începea să tușească ; și tușea pînă prindea cuvîntul ; apoi, ca să-și ascundă vina că nu l-a găsit mai iute, se apleca și i-l șoptea la ureche, cu șiretenie. Atunci, orice i-ar fi spus, celalt trebuia să zîmbească neapărat. Altfel, lui dom' Nestor iar i se aprindea obrazul de rușine, și trei zile nu se mai apropia de el.

Era omul tainelor altora. Cînd aveau vreun păs, toți la el se jeluiau. Și el îi asculta cu sfințenie, păstrînd în inimă cele auzite. De aceea, mai niciodată nu se simțea bine la un loc cu doi. Chiar în timpul slujbei, cînd avea gust de vorbă, se apropia cu scaunul binișor de vreunul mai tăcut și tăinuiau acolo încet, împreună, pînă cînd intra șeful. Pricina de vorbă o găsea veșnic într-o taină, pe care, cu meșteșug, tușind ușor, o amintea la timp, în vorbe căutate.

Pe Pamfilescu îl știa îndrăgostit. Ce putea dom' Nestor să-l întrebe alt — cînd se apleca la urechea lui, sfios — decît : „Ți-a mai scris *persoana ?...*", spus rar și răspicat, așa de aproape, încît Pamfilescu simțea mustățile lui Perseanu gîdilîndu-i timpla o dată cu adierea cunoscută de tutun calitatea a doua.

Pe Tonică Săvuleanu îl știa crai mare. De aceea, șoapta se schimba, după om, în :

— Ai mai fost la *rendez-vous ?...*

Cu Nifonescu era mai intim. Putea, prin urmare, vorbindu-i, să-l mîngîie mereu pe ceafă :

— Cînd mai dejunăm *sosison* la *„Lion" ?*

„Lion" era firma birtului : „La leu".

Doroteanu era mai nervos. Odată l-a trădat în gura mare :

— Ia lasă-mă, dom' Nestor ; ce vii să mă strici ? Îmi vorbești de fete la ureche. Ce fel de om serios ești dumneata ?

Glumă-glumă, dar Nestor se roșise de tot. Se strecură pe nesimțite la masa lui.

— Astea sînt improvizații, d-le Doroteanu. Ați denaturat adevărul. Voiam să vă vorbesc de afaceri.

De atunci n-a mai îndrăznit să se apropie de Doroteanu. I s-a părut o crimă să afle toți ceea ce știa numai el și cel mult încă unul. Și poate nu s-ar fi supărat atîta. Dar să-l învinuiască de fete? El, care ascultase tainele tuturor și le știa pe dinafară, despre el însuși se ferise să spună ceva. Mai ales de dragoste nu vorbise niciodată nimic. Cine a încercat să-l întrebe a rămas fără nici un răspuns, ori s-a izbit de flacăra obrazului ca de o stîncă și a trebuit să schimbe vorba.

Nimeni nu-l cunoștea prea de aproape. Atît știau, că e neînsurat, că șade într-o stradă îndepărtată, la părinți. Primăvara venea cu un trandafir altoit la butonieră, și în mînă cu un buchet, din care da la toți. În mai, cînd începeau cireșile, cancelaria mandatelor avea norocul să mănînce primele *pietroase*, mari cît merișoarele, dulci, strălucind de frăgezime. Perseanu le aducea într-o gazetă, pachet făcut cu îngrijire, legat cu panglicuță de o mînă meșteră. Pentru fiecare era pregătit cîte un mănunchi de opt boabe. Șeful avea dreptul la două legături... Trufandale!

— *Mersi*, dom' Nestor!

Nifonescu le făcea mai întîi cercei pe urechi. Apoi le mînca.

— Să trăiești, dom' Nestorică!

Numai Dicopol adăoga, uneori:

— Brava, musiu Nestor. Delicioase! Dar cam puține.

Biroul, însă, începea să murmure, și Sergiu schimba vorba...

În cancelaria mandatelor veneau mulți străini, adeseori și femei, unele tinere. Cu deosebire Săvuleanu era cel mai norocos. Prin obișnuință și prin firea lui îndrăzneață, știa cum să le îndatoreze și ce să le vorbească.

Tot timpul cît sta vreo cucoană la biroul altuia, dom' Nestor se oprea din lucru, se roșea; părea neliniștit. Cînd rămîneau apoi singuri, începea să-și necăjească prietenul:

C-da 7167 coala 14

— Aveți mare șansă, domnule Săvuleanu!

La toți le făcea astfel. Unii îi răspundeau:

— Lasă, nene Persene; ți-o veni și dumitale rîndul. Te-om vedea noi.

Perseanu zîmbea; dar un fier ars îi trecea prin inimă. N-ar fi dorit aceasta, el, care se minuna de îndrăzneala și voioșia lui Săvuleanu cu femeile.

Cu toate acestea, nu scăpă.

Într-o zi tocmai își pusese pălăria și se gătea să plece, ca să-și ia o țigară, cînd un funcționar de alături intră cu o femeie tînără, grăsună, vioaie, bine îmbrăcată.

— A, iacă dom' Perseanu! D-na are un mandat la biroul d-tale...

În cancelarie se făcu tăcere. Perseanu vru să-și prindă pălăria în cuier. Dar aceasta nu se supuse. Căzu, sunînd a gol, și se rostogoli pe jos, departe. El o lăsă acolo, căci roșața îi întuneca și vederea, și obrajii. Întîia grije fu să dea doamnei un scaun, fără să zică nimic. Apoi, îi luă mandatul și deschise un registru vîrtos, ca să caute numărul. Cum sta în picioare, aplecat deasupra mesei — cu tocul tremurînd în mîna dreaptă, cu mandatul tremurînd în cea stîngă — pulpanele redingotei făceau un unghi drept cu spinarea. Un nasture, dezbrăcat de postav, își arăta fierul oxidat, alburiu pe ici, pe colo. Lipsa aceasta o răsplătea pieptănătura cefei, pe care părul sta în bețe drepte, netede, unse cu pomadă parfumată.

Mîna dreaptă, grasă și mare, turtită pe registru, se mișca, pe hîrtia liniată, greoi, ca o broască amorțită. Se vedea bine că tînărul funcționar e chinuit de gîndul că ceilalți — martori răutăcioși — ascultă, așteaptă. Și aceasta îl amețea, îi îngreuia răsuflarea.

Cucoana își răsuci capul cu vioiciune. Avea ochi negri, neastîmpărați, gata de vorbă. Și îi plimba de la un slujbaș la altul. Se uită la fiecare cîte puțin, sfîrșind cu Dicopol, pe care îl măsură mai mult; apoi la tablouri, la ferestre, la dulapuri și, în sfîrșit, la Perseanu, care nu mai isprăvea de soris.

Cînd îl văzu întorcînd capul, suflă din greu şi vru să-ntindă mîna, ca să-şi ia hîrtia. Dar el nu i-o dete. Nu era gata. Dorea să vorbească. Într-adevăr, începu încet, tremurător, totuşi destul de lămurit pentru ca toţi să audă :

— E pentru prima oară ?

Cucoana vorbea repede, mărunţind cuvintele în vîrful dinţilor.

— Ce să fie pentru prima oară ?

— Că ne onoraţi cu persoana...

Perseanu năduşise. Fiecare vorbă lovea parcă în gol. Era o tăcere şi o căldură apăsătoare. Stăpîna mandatului răspunse mirată :

— Da, domnule, pentru prima dată. Vă surprinde ?

— O, nu... Din contră !...

— Atunci, de ce mă-ntrebaţi ?

Luat de scurt, Perseanu se pierdu. Era întîia femeie cu care îl vedeau ceilalţi vorbind ceva. Ochii îi sclipeau săgetător în jeraticul obrazului. Tuşi puţin :

— Poftiţi ?...

— Pentru ce mă întrebaţi ? strigă cucoana enervată.

Fără să vrea, Perseanu întoarse privirile spre birou. Toţi : şeful, Dicopol, cu tocurile în mînă, opriţi din lucru, stau aţintiţi spre el. Electrizat, făcu o sforţare. Însă îşi pierdu cumpătul.

Trebuia totuşi, cu orice preţ, un răspuns. Altfel, ruşinea... demisia poate !

Şi dom' Nestor Perseanu îngînă, fără să se mai gîndească, cu un glas sugrumat de căldura care-l copleşise, cu ochii rugători :

— Cam rar ne vizitaţi ! !

(1906)

Casa de bani „Wertheim" a prins toată îngustimea locului pînă la soba din colț. Au legat amîndouă tovărășie pe veci în partea aceea, unde sînt singure stăpîne trufașe. Soba s-a îmbrăcat în vișiniu, cu chenare albe, și a primit în brațe o catedrală de cretă, cu uși de poleială roșie ca focul, cu geamuri de hîrtie de țigară, multe, ascuțite și dese.

Covor verzui, *sécession*, gros și scump. Pe el, la mijloc, sub lampa din tavan, un birou mare de nuc săpat adînc; abia răsuflă de înfloriturî și de cutii. Pielea măslinie, care-l îmbracă, e nouă și pătată numai în două locuri: la stînga, o adunare de cazul al doilea zgîriată cu nădejde de un creion prea nemilos; mai la dreapta, o Italie (greșit dusă) de drojdia unei cafele vărsate de curînd: semn de cîștig. De altfel, locul acela se vede bine — după un rotogol zdravăn — că e închiriat pe vecie ceștii cu... tabiet. Călimara de bronz lucește la mijloc, curată, neatinsă, ca o zestre. Lîngă ea, o sticlă de *odicolon* plină cu cerneală ține în vîrful gîtului un toc de trestie ruinat; un cutremur cît de mic ar putea să-l prăbușească la fund. Încolo, pe tot pustiul mesei, nimic. Doar la o margine, pe o grămadă înaltă de probe de piei, s-a suit țipînd papagalul, a întors capul, și-a țintuit un ochi scormonitor în jos, spre un registru deschis; ar vrea să citească literele lungi și dezbinate, chinuite acolo cu cerneală violetă: *„Contulu șevrourilor lui Sfarțu"*.

Mai zveltă pare măsuța de sidef cu picioare aurite, ce se nomolesc adînc în verdele covorului. Îi dă viață muzica: un „ariston" cu cartonul ciuruit, prins în clește, stă gata s-o pornească: *Deșteaptă-te române!...*

Prin geam, printre garoafe, prin rețeaua subțire a perdelelor, din lumina vie a curții bătute de soare dau năvală spre ochi sclipiri nesigure ; cu încetul se deslușesc butoaiele pline cu argăseală, care au năpădit ograda ca o armată. În fund, sub șopron, lucește — ca o gheată nouă de lac — cupeul ; alături, o cabrioletă gălbuie, cu două roate, făcute pe zbor. Printre spițe, pe o tablă cojită, rezemată de peretele mohorît al șopronului, se poate citi de departe scrisul vechi și mare al firmei :

LA HIMISTUL

Magazin de pielărie

Toată puterea luminii din curte se răsfrînge înăuntru, tocmai la spatele biroului, pe geamurile unui bufet cu două rafturi ; în cel de sus, pahare de vișinată, cești de cafea în forma lalelelor, o lămîie, un borcan cu muștar, o lumînare de la Paști ; în rîndul de jos, cărți : volume negre, legate ieftin cu hîrtie ca pînza. Titlurile sînt scrise de mînă pe foițe cu chenar, dreptunghiulare, albe, lipite la încheietură : *Alexandru Machedon, Calendarul pe o sută de ani, Vrăjitoarea, Sugătorii de sînge, Poezii* de Rădulescu-Bolgrad, *Rămurele* de Vidrion și *Micșunele* de Pox.

În dreptul ferestrei de la stradă, de jos, de unde cad ciucurii perdelelor și se îmbină cu covorul, un cearșaf nou se suie încet pe tăblia lustruită a unei mașini de cusut „Singer et Neidlinger" și astupă o parte din castaniul lemnului și negrul fierului ; apoi încremenește — ca sub jug — în oțelul acului înfipt la un colț cu dușmănie. Cîteva urme de pete gălbui, pierdute pe tivitură, arată pe unde s-au proptit degetele. Dedesubt, pe grătarul de jos al mașinii, ascuns de cortina cearșafului, un pantof turcesc, țesut în fir, roșu ici și colo. Fratele geamăn l-așteaptă cu botul țuguiat, la trei pași, în prag, lîngă o floare de salcîm veștejită.

Divanul portocaliu de lînă creață, plin de suluri îmbrăcate la fel, abia are loc în odaie. Soldat bătrîn de ani uitați, se încruntă la cele două scaune de „fantezie" ce-i rîd copilărește în față, de sub atlazul lor gingaș,

neted și întins. Doi prieteni credincioși îi țin partea: covorașul din perete și pernița... covoraș național, cu păunul lui necăjit și orb, țesut în romburi împestrițate; perniță dundulie de catifea, purtînd cu blîndețe, în cinci locuri, cinci grămăjui de cîte cinci gogoși întregi de mătase.

Nu departe, mai spre mijlocul divanului, stăpînește locul o cutie de bomboane, plină cu cioburi mici de sticlă și cu pietricele gogonețe. Lîngă ea, un petic de carton vînăt, pe care se mai ghicește, dus cu cretă, în linii subțiri, ca firele de păianjen, bucuria casei: țintarul.

Alături, pe brațul rotund și odihnitor al divanului, a împestrițat locul o pălărie de cucoană. Un iepure de casă — cocoloș de puf cu ochi ca de păstrăv — se uită cu jind, de jos, la verzișoarele mărunte și dese ale pălăriei. Ar sări la ea, dar... tremură ca în toiul iernii; blana lui moale piere ca umbra sub divan, se tăvălește în praful și păienjenișul de acolo; se oprește tocmai în fund, la întuneric, lîngă perete, își ridică urechile și le țintește ca pe două arătătoare — îngrijorat — spre ușa salonului de unde se aude vorbă.

(1907)

Din tot neamul Ţărineştilor, atît de cunoscut, bogat şi numeros pe vremuri, se aleseseră numai doi fraţi şi o soră. Şi au fost şapte la părinţi, de nu mai încăpea curtea din Ţărineşti de jocuri şi alergături. Dar vremea, care tot omoară şi înviază, îi rărise şi în număr şi-n avere. În văduvie, bătrîna Ţărineasca avu să îndure greu cu trei copii ce-i mai rămăsese. Casa şi un petic de pămînt scăpaseră nevîndute. Atît avu parte: să-şi vadă băieţii pe la casele lor. Pe fată, însă, n-o putuse urni. Cine era să-şi mai aducă aminte de ele în vizuina din Ţărineşti, pierdute şi uitate?

Pîn' la ceasul din urmă n-a încetat s-o îndemne: „Zinco mamă, să te măriţi. Nu căta s-alegi cine ştie ce prinţ; un om al lui Dumnezeu, acolo, să nu rămîi fără sprijin."

Zica n-ar fi vrut să-i asculte sfatul. Nu era nici prea tînără, nici prea frumoasă, nici cu vreun dor de măritiş în ea. Ar fi stat lîngă „nineca", aşa, toată viaţa, s-o îngrijească, să tăinuiască amîndouă lîngă ibricul de cafea, ca două prietene bune, să se zgriburească în tartanuri iarna, în fundul paturilor, în iatacul căptuşit cu chilimuri înflorite, şi să ofteze, uitîndu-se, pe gînduri, cînd în gura sobei curate, unde pîlpîia focul, cînd prin ochiul strîmt de fereastră la ciorile ce întristau amurgul şi mohorau întinsul cîmpului pustiu.

Dar cînd se văzu singură şi simţi bine golul din juru-i, toată bărbăţia ei de altădată pieri. Atunci înţelese cît e de greu pe lume pentru o femeie. Spre fraţi n-o trăgea de loc inima; spre alte rubedenii, şi mai puţin. Plînse, pînă încheie şi cu plînsul. Apoi se gîndi să-ndeplinească dorinţa bătrînei. Un grec, beţiv, Ştefanache —

arendaș la o moșie mai depărtată — o ceruse de mult și o cerea într-una. Închise ochii și-l luă. A fost nuntă împărătească, cu chef de o săptămînă, ca pe timpuri. Atunci fu silită să vîndă și ce mai rămăsese din Țărinești : pămîntul și casa...

Vezi, la asta nu s-ar fi învoit : să vîndă casa părintească. Și pe ce mînă s-o dea ? Cine să se răsfețe în odăile bietei ninece : un fost administrator al lor, de pe vremea bătrînului Țărinescu, o slugă îmbogățită, un ticălos de arendaș, hoț, speculant, un armean posac și nesuferit, Agop ! Dar au sărit toți cu gura, mai cu seamă Ștefanache. Nepricepută, nu știe ce-a făcut la tribunal, ce iscălise.

Avea o mîngîiere : făcuse o fetiță, Valeri.

Grecul era ciudat și pretențios. O gelozea, o ținea închisă și o punea la munci grele. Trîntelile ușilor și veninul înjurăturilor o ardeau pe inimă cîte un ceas după plecarea lui de acasă. Pînă să simtă că se mai liniștește, sosea vremea mesei ; atunci îi da iarăși zor printre tacîmuri, tremurînd. Iar cînd îi zărea pălăria de departe, îi înghețau mîinile.

Se smochinise de tot, se făcuse rea cu slugile, pierduse măsura la vorbă ; uneori tăcea fără nici un rost ; alteori se pornea pe cîte o poveste nesfîrșită, pînă ce grecul, scos din fire, îi zicea : „Destul, cocoană, mi-ai împuiat capul".

Atît îi striga și dînsa, într-unele clipe de curaj :

„M-ai lăsat pe drumuri, tîlharule ! Mi-ai vîndut casa părintească pe nimic : casa mamei. M-ați furat și tu și armeanul, hoților !"

Nu închidea ochii, uneori, toată noaptea. Din ce în ce, mintea i se lămurea mai bine. Ce iscălise ? Ce-au pus-o să iscălească ? Ea n-a vrut să vîndă casa. Și nici acum nu vrea. A, un avocat, un om priceput, ce bine ar lumina-o ! Se gîndi la frați. Amîndoi, mai mari ca ea, erau oameni înțelepți. Cumnatele, femei cumsecade, miloase. N-aveau cine știe ce avere, dar n-ar lăsa-o așa. În răceala de gheață a casei aceleia, săracă de iubire, bunătatea cumnatelor și dragostea fraților ieșeau la iveală într-o căldură mîngîioasă și binefăcătoare, ca a

soarelui. Cu cît urlau cîinii și sforăia mai tare Ștefanache, cu atît hotărîrea ei se împietrea. Lumina zilei tăia, parcă, planurile de cu noapte. Într-o dimineață, însă, cam spre toamnă, pe un timp închis, după ce grecul plecase, lăsînd-o cu ochii înecați în lacrimi, își strînse lucrurile, porunci să puie caii și fugi la București cu fata, care împlinise opt ani.

De nenea Barbu îi era mai teamă — ca mai bătrîn și mai ciudat — să n-o gonească îndărăt și să-i dea o gură strașnică. Apoi, era și om sărac, cu copii mulți. Poate nici n-ar fi avut loc. Țaca Maria, destul de politicoasă, n-ar fi zis nimic, femeia. Dar nu știu de ce-o trăgea inima tot dincolo, la al doilea frate, la nenea Dinu. Și se duse acolo :

— Cumnată dragă, am venit la d-ta ca la o soră...

Apoi, cu glasul înecat de suspine, îi povesti tot, ștergîndu-și într-una ochii cu o batistă mare de percal, luată de la un bîlci de lîngă moșie.

Iar cumnata, care fusese crescută în pension, căuta s-o mîngîie cu vorbe alese :

— Ce grobian ! Ei, dar ai fost o martiră. Apoi, întorcîndu-se către copii, băieții ei, care ascultaseră cu ochii în gura mătușii, le făcu semn să plece afară : Voi n-aveți ce căuta aici. Luați-vă verișoara și jucați-vă în curte, și-i împinse pe amîndoi ușor, de brat, spre Valeria, care se înghemuise, rușinoasă, în bagajele cu care veniseră.

Atunci Zinca păru că se deșteaptă din vis. Fără nici o tragere de inimă, îi apucă de umeri și-i apropie de dînsa :

— A, nepoții noștri, ce mari s-au făcut ei !

Cumnata îi îndemnă :

— Haide, nu fiți sălbatici ! Ați sărutat mîna lui tanti ?

Și tanti îi descusu și află că-i cheamă Costică și Mișu, de zece și de șapte ani, că-nvață la școală, că au luat premiu, că...

Pe nesimțite, gîndul ei se întoarse tot unde o ardea pe inimă. Nu mai auzea ce-i spun copiii. Nici nu luă seama cînd cumnata îi dete afară, cu Valeri cu tot.

Se aprinsese în povestea necazului, și spunea, spunea... Se deșteptară apoi, deodată, amîndouă. Sunase cineva : nenea Dinu.

La început, Dinu, aflînd, se încruntă și era gata s-o dojenească și să-i zică : „Rău ai făcut, cucoană : nu se fuge de la bărbat. Du-te înapoi." Dar ridicînd ochii spre ea, i se făcu milă, și-aduse aminte ce răsfățată era odată sora asta mai mică. Apoi se gîndi : „Un grec să-și bată joc așa de o Țărinească !" Simți că-l îneca ura.

— Bine ți-a făcut ; foarte bine !

— Cum bine, nene dragă ?

— Trebuia să te omoare.

Și, după un răstimp :

— Păi se poate să rabzi dumneata de la un nemernic atîta ticăloșie și să nu ne spui, să nu ne scrii nimic ?

Și o duse la un avocat mare și-i făcu în casa lui loc, ca să stea cu fata pînă la sfîrșitul procesului, ca să vadă cum s-o alege. N-avură însă mult de lucru : Ștefanache, om gras, răzbit și de necazul unor pierderi după urma secetei, cînd se întoarse acasă și află ce i se mai întîmplase, căzu lovit de apoplexie. După cîteva luni, Zinca era văduvă și trebuia să-i poarte numele. Asta o supăra mult. Nu vrea s-audă, nu răspundea nimănui dacă nu-i zicea Țărinească.

— Sau, mai bine, ziceți-mi coana Zinca.

Cu fata n-avu încotro : o dată cu averea, Valeria moștenea de la tată și numele, sub care acum trebuia să o înscrie în pension, unde o puse internă.

Coana Zinca își luă casă cu chirie. Tribunalul o numise epitroapă pe averea „clironoamei". De acum avea cu ce trăi. Nu vrea să-și supere nici frații, nici cumnatele. Ce bine e omul în casa lui ! O bucățică de pîine goală, dar să știi că e a ta și la tine, vorbă veche și-nțeleaptă, auzită acasă, la bătrîni.

Căzuse la cafele. Ar fi băut și zece pe zi. Își cumpărase mașină de spirt, ibric, cești, de toate. Altceva n-ar fi îndrăznit, dar cafeaua o cerea de la obraz. Și cumnatele îi învățaseră obiceiul.

Scările tribunalului deșteptară din nou în ea gîndurile care o chinuiseră atîta mai-nainte. Și-aminti de casa

părintească, de Agop, de înșelăciunea de care nu se domirea. Alergă la avocat, care merse cu ea la tribunal, văzu actele în regulă, dar nu-i spuse adevărul, ci o făcu să nădăjduiască. Coana Zinca înflori de bucurie. Avocatul o învăță să se ducă în sat la Țărinești și să ia de la cîțiva țărani cunoscuți înscris la mînă precum că pe dumneaei o recunosc, de cînd era mică, proprietară a celor una sută pogoane din Țărinești și mai ales a casei și a curții rămase neam de neam în stăpînirea familiei. Și făcu întocmai. Cunoștea bine pe popa, care o primi și o găzdui la dînsul. Cu ajutorul lui, momi cu făgăduieli cîțiva țărani, iar primarul legaliză iscăliturile lui Ion al Vădanei, Radu Ciungu, Dragomir Vintilaș și alții. În biserica satului, zidită de strămoșii ei, era o candelă de argint dăruită de nineca. Coana Zinca făgădui popii că — de va cîștiga procesul — are s-o dreagă și s-o aurească pe cheltuiala ei.

Astfel porni judecata.

La început, Agop veni la tribunal. Cînd îl văzu, coana Zinca se aprinse la față înfuriată, luă vorba din gura avocatului și, cu mișcări nesocotite, arătă pe armean judecătorilor ca pe un hoț. Zadarnic președintele sună clopoțelul ; însuși avocatul ei o certă, ca s-o liniștească. A trebuit să sară aprozii. Procesul fu amînat ; apoi pierdut.

Dar coana Zinca nu se lăsă. Bănuia pe avocat de șarlatanie ; îl învinui că e vîndut dușmanului. Îl schimbă și intentă alt proces. Amînările făcură să treacă an după an. Cheltuielile micșoraseră averea fetei. Frații voiră s-o potolească, dîndu-i sfaturi sănătoase, dar coana Zinca se supără, amenințîndu-i că nu le mai calcă prin casă :

— Așa ? Țineți cu armeanu, cu hoțu ? V-a fermecat pe toți... Toți împotriva mea, ai ?

Și ieșea trîntind ușa.

Valeria se făcu mare : împlini optsprezece ani. În casa lui Dinu venea lume multă. Femeia lui ținea la petreceri. Cînd își aduse nepoata pentru întîia oară, prietenii, unul după altul, îi șoptiră în taină : „Să-ți trăiască ; e o minune, un înger". Și fata, în nevinovăția ei, trecea

printre cucoane din mînă-n mînă, se lăsa să fie sărutată pe amîndoi obrajii, fără să bage de seamă ochii bărbaților, care o urmăreau cu patimă, din depărtare. Și o cerură mulți.

Cumnata spuse coanii Zinchii, dar aceasta se făcu foc: „Ia lăsați gluma. Vă puneți mintea cu un biet copil?" Și nu vru să audă de nimeni.

Cînd află însă de un avocat guraliv din Craiova, se înduplecă. Avea, în sfîrșit, cine să-i apere procesele.

Acesta îi făgădui și-i luă fata și zestrea. La o săptămînă, însă, după nuntă, plecară în Craiova și-ncercară s-o ia la ei cu sila, sfătuind-o să nu mai bată drumurile degeaba, să nu mai cheltuiască banii, căci procesul e pierdut.

Dar ea nici nu vru s-audă. Înțelese că a fost înșelată:

— Lasă, nu e nimic, scumpilor! Duceți-vă dumneavoastră și să vă dea Dumnezeu noroc... după inimă. Mie să-mi trimiteți un ajutor pe lună, ca să am cu ce trăi în București. N-o să-mi las procesele aici, pe mîna avocaților, ca să vă fac gustul.

Și ei îi deteră într-adins puțin, numai ca s-o facă să vie. Dar ea nu se duse.

Avea nădejdea și la frați. Nimeni însă nu-i asculta cu vreo milă păsurile. Avocații, văzînd-o fără bani, fugeau acum de ea. Asta însă nu-i tăia curajul. Învățase legile, știa să pledeze singură. Cînd începea: „Onor tribunal!" sau „Preaonorată curte!" — căci ajunsese și la apel — pieptul ei, lipsit de tot ce e femeiesc, se îndrepta cu mîndrie înainte, și ceasornicul de nichel oxidat, dar albit, ieșea la iveală ca o decorație. Coana Zinca vorbea cu răbdare, pomenea articole din legi, cărora le zicea pe scurt *art.*, făcea cu degetul ca avocații, scotea de la piept hîrtia Țărineștilor și o-ntindea cu mîndrie judecătorilor, zicînd:

— Poftiți și proba: sinetul.

Dar președintele îi făcea semn, cu blîndețe, să-l ție.

— Mulțumesc, îl știm.

Și-i respingea procesul, zîmbind cu milă, ridicînd umerii, ca și cum ar fi vrut să-i zică: „Iartă-ne, n-am avut ce face".

În camera avocaților o cunoșteau toți ; dar în lumea aceea de afaceri, de interes, de întrecere, nu găsea nimeni răgaz pentru ea. Se fereau de coana Zinca, știind ce timp scump le-ar fi cheltuit vorba și tînguielile ei.

Curînd după aceea, Agop muri în blestemele ei. Nevasta, româncă de fel, și două fete bătrîne erau singurele moștenitoare. Coana Zinca trecu procesul asupra lor : „Palma lui Dumnezeu : i-au îmbătrînit la ușă".

Dar și dumneaei cam greu își mai ducea anii. Se mutase departe, într-o odăiță la barieră, în drumul spre Țărinești. Venea de acolo sleită, abia sufflînd. Nu se plîngea însă nimănui și nici n-a vrut să spună vreodată unde șade. Nepoții, care se făcuseră mari acum, o întrebau în glumă :

— Ce adresă ai, tanti Zinco ? Am vrea să-ți întoarcem vizita.

— Vă foarte mulțumesc de bunătate. Nu pretind. E destul că viu eu la d-voastră.

De altfel, nimeni nu stăruise mai cu dinadinsul să afle. Valeria o chema într-una la Craiova. Într-o lună a-ncercat să-i taie pensia. Bătrîna i-a scris, a așteptat, apoi a tăcut, dar nu s-a dus. N-au putut s-o mîntă cu nimic : nici cu zvonuri de boală, nici cu prilejul nașterii copiilor. Coana Zinca avea doi nepoți, pe care nu-i văzuse niciodată.

— Lasă, că e vreme și pentru asta.

Mai cu drag se ducea la fratele cel mare.

— Ce ai albit așa, nene Barbule ? îl întreba coana Zinca poate pentru a suta oară.

Păcatul dumneaei : pentru fiecare rudă sau cunoscut avea cîte o-ntrebare, neschimbată. Dar și conu Barbu își ștergea ochelarii, îi așeza binișor pe nas, își măsura întîi bine sora, apoi îi răspundea rar, potolit, în tihnă :

— De, coană Zincuțo, nu e toată lumea ca d-ta, fără griji.

Iar țaca Maria îi desăvîrșea vorba :

— Fie, zău, cumnățică dragă, dar n-ai ce zice : ești fericită.

Coana Zinca rîdea prefăcut :

— Ha, ha, haa! Știți că aveți haz?! Fericită, eu? Ați vrea d-voastră să fiți fericiți ca mine?

— Ba, Doamne ferește, nu zicem asta. Dar vreau să-ți spui că ești de pizmuit în felul d-tale, adăoga Barbu. Fericită, fiindcă nu vrei să știi de nimeni; ai fată, și nu te duci la ea; bați drumurile degeaba, de ți s-a dus pomina cu procesele alea. Apoi, ești sănătoasă tun. D-ta nu știi ce e aia durere de cap.

— M-a ferit Dumnezeu.

— Ei, vezi?

Coana Zinca nu se mai supăra. Se-nvățase cu tot felul de înfruntări și povețe, cu umbletul ei pe la ușa altora.

Un singur lucru o mîngîia de toate: cafeaua, pe care o alinta „cafeluță".

Uneori se întîmpla să nu găsească pe cineva acasă. Străinii și rudele depărtate se ascundeau adesea, pentru că la toată lumea venirea coanii Zinchii însemna abonament pe ziua-ntreagă. Și dacă găsea ușile închise, cerea de la slugi un scaun, să se odihnească afară. Din vorbă-n vorbă ajungea să-și spună dorința:

— Nu e deschis, jupîneasă, la cămară, să-mi faci o cafeluță?

— Nu, coniță.

Atunci își lua umbrela dumneaei, mare și roșie, din locul unde o rezemase, îi desfăcea cu grije spițele și vîra mîna în fund, ca într-un puț. În dreptul acela pachețelele făceau umflături de jur împrejurul bastonului. Avea acolo tot dichisul: un ibricel cu coada lungă, cafea și zahăr. Cerea apă și o trimitea la fiert. Cînd i-o aducea gata, cu caimacul fumegînd, aprindea fericită o țigară mare, aproape dezlipită, făcută rău din tutun și mai rău. Și se pornea la vorbă cu sluga. Cînd ajungea la procese, scotea actul zdrențuit și afumat de vechime, descheind la talie doi nasturi, care se destrămaseră întinzînd ițele în toate părțile, cu deznădejde:

— Uite și sinetul.

Și nimeni n-o tînguia mai mult ca slugile, mai ales cele care nu pricepeau rostul atîtui amar de vorbă.

Procesul: asta o durea. Sinetul: atît o mîngîia. Cu totul departe de întîmplările zilei, n-o puteai prinde să

te asculte altceva. O singură lume trăia acum în mintea ei copilăroasă, o lume învechită, bogată în morți, săracă în vii, despre care nu isprăvea de spus niciodată și n-ar fi isprăvit de-ar mai fi fost s-o ducă veacuri.

*

Într-o primăvară intrară toți la grije. Timp de o lună, Zinca nu se arătase nici la Barbu, nici la Dinu. O crezură la Craiova. Dar Valeria răspunse îngrijorată că nu e acolo și ceru știri prin telegraf. Atunci aflară unde stă. Și Dinu se duse s-o caute în strada Pioșilor, străbătînd mahalalele triste, pe lîngă case și curți mici, dar cu cîini mari, cu bolți de viță sărăcăcioasă, cu cîte un gutui cocoșat în bătătură. Un rond cu două garofițe, o floarea-soarelui licăresc ca pietre scumpe, ici și colo, în negrul sărăciei. Faci la dreapta, la stînga; trăsura merge uns în praful catifelat, se apleacă uneori trosnind într-un făgaș vechi de noroi uscat; străzile nu mai au trotuare, dar au tăbliță noi, cu nume de oameni mari: strada Cazimir Ionescu, Benedict Popescu, Iancu Georgescu. Numai strada Pioșilor nu se mai vede.

„Bre, unde s-a înfundat și femeia asta!"

De-ar fi trăit bătrîna Țărinească, să vadă în ce colibă se înghesuise Zincuța ei, slăbiciunea sufletului ei. Lui Dinu i se strînse inima cînd zări portretul mamei lui încremenit în perete, între doi gîndaci, sub tavanul jos, plin de păianjeni, și dasupra patului de scînduri, pe care un macat roșu de creton rupt pitea, în dreptul unei cocoașe, părți dintr-o pernă dezbrăcată. Pe lemnul de brad al mesei, printre arsuri, stau rătăcite ace de cap, o sticluță de spiterie plină pe sfert cu spirt, o ceașcă mare cu pereți încondeiați pe dinăuntru de grosala cafelei ce se închegase pe ei de zile, în dungi drepte, sperioase și negre, ca niște sprîncene făcute.

Dinu trase cutia mesei. Sub borcănașe, o coală strînsă în patru. O desfăcu. Era o copie de testament scrisă de o mînă îndemînatică; poate de un avocat. Coana Zinca lăsa — după moartea dumneaei — pogoanele și casa de pe moșie părintelui Zamfir din Țărinești.

Proprietăreasa — o babă înaltă, cu mîna veşnic sub bărbie — îl deslusi. Atunci află el lucruri neştiute: coana Zinca se ducea adeseori — cînd găsea în drum vreo trăsură sau căruţă din Ţărineşti — la popa. Odată a venit de acolo cu o candelă stricată, cu gînd s-o dreagă. Dar a purtat-o degeaba trei zile de-a rîndul, legată într-o batistă şi ascunsă în fundul umbreluţei, la un loc cu porţia de cafea. „N-a avut bani, sărmana coana Ţărinească". S-a întors cu candela tot cum o adusese. Fata rărise mandatele. Fraţilor n-a cutezat niciodată să le vorbească de parale.

Dinu îşi mai aruncă ochii o dată în odaie: într-un perete, după un cearşaf de stambă, îi văzu rochia cafenie de iarnă şi trei haine din ce în ce mai lungi, pe care le purta de la Sfîntul Dumitru pînă spre Sfîntul Gheorghe, una peste alta. Cojoacele, cum le ziceau copiii.

Plecă amărît la Barbu.

Dar bătrînul, greoi, pierduse orice vlagă:

— Las-o în pace dacă e nebună. Eu, unul, nu merg. Du-te singur. Îţi dau pe fii-meu ăl mare dacă vrei: pe doftorul.

Doctorul era mîndria bătrînului.

Şi Dinu îşi luă nepotul şi femeia şi plecă a doua zi la Ţărineşti.

Biserica satului era pe un deluleţ. Casa preotului, vopsită de curînd, sta pe lîngă sfîntul locaş ca un pui lîngă cloşcă — verde şi sprincenată, plină de chenaruri — înveselind de sus ogoarele. De la fereastră se vedeau bine şi moşioara, şi casele după care năzuiau alergăturile de ani ale coanii Zinchii. Popa Zamfirache apucase familia Ţărineştilor în vremuri bune. N-a zis nimic cînd s-a pomenit întîi cu fata fostei proprietărese. Şi el şi preoteasa s-au grăbit s-o găzduiască creştineşte, cum s-au priceput şi ei mai bine, ca pe o cucoană ce era. Şi le-a venit de zeci de ori şi n-au zis niciodată nimic. Venea şi cu piază bună, bat-o sănătatea. Totdeauna le mergea bine bătrînilor cît le sta coana Zinca în casă. Acum, de curînd, cîştigase la disc ca niciodată, curtea le înviase de lighioane. Parcă nu se îndurau s-o mai lase.

— Mai stai, coană Zinco!

Așa-i zicea popa, în graiul lui; și coana Zinca atît aștepta. De acolo, de sus, putea să-și îmbrățișeze tot avutul într-o clipă. Lanul de grîu îi întinerea sufletul și-i da viață. Îi era drag furnicarul oamenilor de la treier; sub aburii străvezii ai arșiței și-n mișunatul atîtor cămăși albe, ochii ei obosiți abia deosebeau petele roșii ale brîurilor și auriul snopilor, rostogolindu-se deasupra mașinii, mici ca jucăriile. Mai ales, fiindcă era vară, se scula dis-de-dimineață, deschidea fereastra, se așeza cu cafeluța, la ceasul cînd nici greierii, nici albinele n-apucau să se dezmorțească, și-și înfigea căutăturile însetate spre curtea văduvei lui Agop. Toate dormeau acolo. Doar cîte o umbră de cîine sîcîit de foame se zărea cutreierînd fără rost ograda netedă, încoa și-ncolo. Și cînd se aprindea soarele și geamurile se deschideau, răsfrîngînd departe văpaia răsăritului în limbi de pară, fetele se vedeau ieșind în cerdac cu treburi. Atunci începeau blestemele coanii Zinchii:

— Slugi nemernice! V-așteptați voi vreodată?

Dinu întîlni în sat pe popa și află toate astea. Atunci îl rugă să nu spună nimic coanii Zinchii și traseră la curte.

După un ceas, femeia lui Agop veni la părintele Zamfirache în trăsură. Coana Zinca se ascunse. Dar cînd află de la popa că pe ea o caută, că are să-i spună ceva, rămase împietrită.

În clipa aceea se ivi și proprietara conacului și, fără să-i lase multă vreme, îi luă mîna, i-o sărută și începu iute, ca un școlar leneș, care vrea să împăneze lecția cu născociri:

— Te rog să mă ierți, coniță dragă. Ți-am pricinuit mult rău, dar n-am știut ce facem. Vino iar în casele dumitale, mare și puternică stăpînă, cum ai fost și altădată.

Coana Zinca se uită lung la ea.

— Mă amăgești? Îți bați joc de mine dumneata, *jupîneasă* Cleopatro?

Vorba asta nu-i veni la socoteală slugii de altădată a Țărineștilor. Se uită împrejur: era martor numai popa, care o știa din fir pînă în ață. Nu zise nimic.

C-da 7167 coala 15

Dar coana Zinca, pe măsură ce-şi venea în fire, se hotărî tot mai mult să n-o asculte.

— Îmi întindeţi cursă. Mi-aţi pus gînd rău, hai?

Şi începu să se uite cu frică spre fereastră.

Atunci vorbi popa Zamfir:

— Du-te, coană Zincuţo. Nu e nici o amăgire. E şi domnu Dinu acolo, şi cucoana dumnealui, şi un fecior de-al lui domnu Barbu. Şi, ca să n-ai teamă, merg şi eu.

Venise vremea de apoi? S-a întors pămîntul pe calea dreptăţii? Coana Zinca amuţise.

La conac află că i se dă înapoi casa; dar atîta o roagă femeia şi fetele lui Agop: să le îngăduiască să stea şi ele acolo numai cît vor trăi; iar după moartea lor, dumneaei, coana Zinca, să rămînă stăpînă şi s-aducă pe cine o pofti într-însa.

Dinu, cumnata, doctorul stăruiră din răsputeri să îngăduie asta şi să se lipsească de pogoane:

— Nu-i destul că eşti d-ta stăpînă aici? Uite, ţi se dă odaia ninechii. Şi apoi, după moartea lor... Pînă atunci, Valeri şi noi o să-ţi trimitem bani în fiecare lună.

— Bine, fie!

Şi moştenitoarele lui Agop, cu ochii în jos, pline de smerenie, veniră pe rînd să-i sărute mîna, ca unui mitropolit.

Apoi îi deschiseră uşa.

Cînd se văzu în cuibul unde tăinuise ani de zile cu nineaca, se învioră la faţă, roti ochii împrejur, găsi un scaun la fereastră. Şezu. Apoi se uită pe rînd, în jur, la fiecare. Cînd ajunse la Dinu, zîmbi fericită, numai cu colţul buzelor, nevinovat şi nurliu, cum nu zîmbise de cînd era mică. Cu mîna i-arătă în taină, la piept, cei doi nasturi rupţi, ca şi cum ar fi vrut să-i zică: „Vezi? Rîdeaţi de mine. Era bun sinetul."

Iar Dinu parcă atunci o cunoştea întîi, aşa îi cerceta chipul, pe gînduri. Acum o vedea el ce mult seamănă în neamul Ţărineştilor. Cu toate necazurile, păstrase şi meşteşugul gătelei, şi pieptănătura veche, cu tîmple şi creţuri, din tinereţe. Douăzeci de ani tîrîse, zdrenţuind, rochia aceea pe străzile Bucureştiului, pe scările tribunalelor. Între cutele veştede ale obrajilor, în ochii ei

albaştri-întunecaţi încolţise adînc un sîmbure de mîhnire şi neîncredere, pe care nu le mai putea ascunde acum nici rîsul.

Femeia lui Dinu se aplecă la urechea bărbatului ei:

— Armencele ar trebui să ne plătească ele nouă că le-am împodobit casele boiereşti tocmai cu ce le lipsea. Mă uit la ea şi nu mă satur.

Gazda făcu semn pentru dulceaţă, şi fata mai mare se ridică. Dar coana Zinca o chemă înapoi şi, cu glas cîntat, cu vorbe de răsfăţ, cum n-auzise nimeni la ea niciodată, se rugă binişor:

— Fetiţa mamii, mie, dacă eşti bună, dă poruncă matale să-mi facă o cafeluţă.

(1907)

— Parodie —

— Cum, viconte, mă laşi ?

— O, da, baroane, trebuie... datoria mă cheamă, răspunse vicontele cu gravitate. Astă-seară chiar, la bal, la contesa, va trebui să întîlnesc pe marchizul. Şi aplecîndu-se, vicontele şopti misterios la urechea amicului său, baronul de Mont-Marsan : Trebuie să-i mărturisesc totul şi să am de la el numaidecît scrisoarea regelui. Altfel, sîntem pierduţi.

Vicontele de Talavera era un bărbat frumos. Cam între două vîrste, ochii potriviţi, nas potrivit, barbişon şi costum negru potrivit. Purta totdeauna redingotă, o frumoasă redingotă potrivită, lungă, tăiată la cel dintîi croitor din Paris. Pe butoniera sa strălucea regulat cînd o camelie albă, cînd medalia Legiunii de Onoare.

Cavaler, bun duelist, curagios, sprinten, om de lume şi de bonton, vicontele de Talavera era idealul femeilor şi modelul viconţilor.

Dar să-l lăsăm un moment întreţinîndu-se cu baronul şi să ne transportăm în elegantele saloane ale marchizei.

Ba nu ! Mai bine să nu-l lăsăm, căci nu terminase ultimele cuvinte, cînd uşa se deschise, şi deodată în prag apăru marchizul.

În privirile sale se citea furia : ochii îi ieşiseră cu desăvîrşire din orbite, părul vîlvoi îi ridicase pălăria pe vîrful capului ; în mîna dreaptă ţinea un stilet spaniol, un revolver şi o scrisoare.

Citeai bine în figura lui că acest om iubeşte...

Fu un moment de tăcere. Nu se auzea decît tictacul regulat al vechiului pendul din perete, un frumos pendul de stejar, model Ludovic XV, avînd săpat blazonul familiei ; orologiul de la catedrală sună zece ore.

— Știu tot, d-le viconte ! tună deodată marchizul.

Două focuri de revolver se auziră, și două corpuri căzură în nesimțire la pământ. Vicontele și baronul erau acum două cadavre fără viață. Dar nu ! Mîna criminală a asasinului nu se ostenise de tot. El se apropie de înaltele personagii neînsuflețite, dar calde încă, și, după ce le pipăi, începu să le scotocească prin buzunare.

— Scrisoarea, trebuie să găsesc scrisoarea, murmurau straniu buzele ucigașului.

Dar zadarnică încercare.

— Nimic, zise el.

Sudori reci îi brăzdau fruntea. Atunci, dintr-o singură lovitură despărți capetele cadavrelor de trunchiuri și le așeză unul în locul celuilalt.

Deodată, însă, se opri să asculte. Prin sală se auzeau zgomote de pași. Erau oare pașii unei fantome, ai unei ființe vii, sau pașii conștiinței sale, cari se apropiau să-l mustre ?

Monstrul îngălbeni. Vocea sîngelui striga răzbunare.

„Mă-năbuș", își zise el în sine, cu glas tremurător, și se repezi în stradă.

. . . . . .

. . . . . .

Trecuse doi ani de la această întîmplare, cînd, într-o frumoasă dimineață de mai, în parcul de la Vierzon, doi necunoscuți se plimbau prin aleea cea mare, vorbindu-și într-un mod misterios, dar discret. Îmbrăcămintea îngrijită și ținuta elegantă ce aveau trădau întreaga lor poziție socială.

Dar o mică indiscreție : să ne apropiem de ei și să urmărim firul conversației :

— Și zici, viconte, că iar trebuie să pleci ?

— O, da, scumpe baroane. De astă dată datoria mă reclamă în mod imperios. Va trebui să-l am viu sau mort, sau de unde nu, vezi acest inel ?...

— Dumnezeule, viconte, d-ta mă înspăimînți... Inelul acesta misterios îmi dă fiori de groază. Îl cunosc, l-am văzut în degetul prințesei în ziua cea fatală și am pre-

simțit nenorocirea. Iar acum, din nou, îl revăd... Pentru ce ! Mister... Cerule... aibi îndurare !

Cititorii noștri au ghicit, desigur, din convorbirea de mai sus că cei doi solitari, atît de tainici pentru trecătorii din parcul de la Vierzon, erau niște vechi cunoștințe : baronul de Mont-Marsan și vicontele de Talavera, pe care mîna criminală a marchizului îi ucisese odinioară.

Prin ce minune se găseau ei teferi încă, vom vedea altă dată. Acum însă nu trebuie să pierdem din vedere, să-i urmărim în interesanta lor promenadă.

Parcul se golise de lume. Soarele era la amiazi ; pe alee nu mai rămăsese decît o guvernantă, care, pe o bancă, mîngîind părul auriu al unui blondin adormit pe genunchii ei, se amuza aruncînd fărămituri de pîine cîtorva vrăbii ce ciuguleau pe jos.

Sărmana copilă !...

Cei doi se uitară cu grije împrejur, ca și cum ar fi voit să se asigure că nu-i nimeni. Apoi vicontele șopti :

— Să mergem !

— Să mergem !... zise marchizul.

Și apucînd pe o alee mai îngustă, se pierdură pe potecile parcului, printre boschete.

Deodată se opriră. Niște pași înaintau prin desiș.

Zgomotul frunzelor înlăturate și al crăcilor rupte se apropia.

— Cineva ne urmărește, zise vicontele.

— Mii de bombe ! răcni baronul. Mi-am uitat revolverul acasă. Să vie însă. Îi voi arăta că un descendent al Mont-Marsanilor n-are frică.

Abia terminase aceste cuvinte, cînd din boschetul din față se ivi un om înalt, bine făcut, un adevărat Hercul.

El se opri în fața celor doi prieteni, înmărmuriți, și, cu un glas puternic, dar sigur, le zise rar și apăsat :

— Voi doi sau ei trei. Contesa dejoacă planurile voastre. Ia seama, baroane ; nu te încrede femeilor... Degetul providenței m-a trimis în calea voastră. Viața vă e în pericol. Dacă în două ore nu părăsiți Vierzonul, sînteți pierduți...

Și zicînd aceste cuvinte, necunoscutul făcu un semn cu mîna în aer și dispăru printre arbori.

Baronul și vicontele se uitară unul la altul. Pe fețele lor palide se citea groaza și mirarea. Acum știau tot. Necunoscutul care venise să le salveze pentru a cincea oară viața nu mai era pentru ei un semn de întrebare. Nu mai încăpea nici o îndoială că acest prieten misterios, dar binevoitor, pe care degetul providenței și vocea sîngelui îl trimise de atîtea ori în calea lor și căruia îi datorau acum atîta recunoștință, era acela al cărui nume buzele înghețate ale marchizei îl rostise de atîtea ori pe patul de moarte. Cititorii au ghicit, desigur: Era... el.

(1907)

Filip Ghindeanu ar fi rămas singur pe lume dacă un cîrd de unchi și mătuși nu i-ar fi dat zor să-l însoare.

De cinci ani rămăsese stăpîn pe casa părintească din strada Cîmpului. Casă mică, uliță cam dosnică, pustiu destul primprejur ; vedea el bine, dar cunoștințele astea vechi nu-l înspăimîntau.

Cu patru clase primare și două jumătate de liceu, slujbaș la bancă, scăpase de armată și avea trei mii de lei la Casa de Economie.

Dar unchii și mătușile nu-l mai lăsau în pace :

— Ei, băiete ! Mai tîrziu o să alergi tu după ele și n-o să le găsești. Nu vezi ? Ai trecut de treizeci de ani. Mîine-poimîine o să-ți albească părul. Cine o să se mai uite atunci la tine ? Nici Aghiuță.

Era un sfiicios și jumătate. De școală se lăsase numai din pricina asta. Avea însă un prieten vechi, Rache, contabil la o casă de grîne. Rache era viața, liniștea, cunajul și îndemnul lui Filip. În fața lui Rache, Filip se topea ca zăpada la soare, sta mulțumit, tăcut, zîmbitor, cu ochii în ochii prietenului, ca un copil cuminte. La poruncile lui se supunea orbește, fermecat. Ar fi jertfit tot pentru Rache.

Să-i fi zis cineva :

— Filip dragă, împrumută-mă pînă mîine cu cinci lei...

L-ar fi luat cu un fel de răguseală, ar fi tușit de două ori și s-ar fi încurcat la vorbă :

— I... i... iartă-mă, n-am nici de tutun.

— Păi, nu fumezi...

— Vorba vine ! !

Și pierea, grăbit, zîmbind lingușitor, îngînînd vorbe de iertare.

Rache însă se răstea scurt :

— Filipe, plătește tu.

Filip lăsa pleoapele greoi, ofta în el, căuta alene pe rînd prin toate buzunarele, se mai uita o dată pe furiș spre amicul său, ca să vază, nu cumva și-o fi luat seama. Apoi plătea.

Și-ar fi dat și sufletul.

Vezi că Rache îi aflase slăbiciunea : Filip se prăpădea după oamenii vorbitori și îndrăzneți cu femeile. Nu se putea el dumeri cum e cineva în stare, în fața unei pălării cu pene de struț, a unei rochii cu zorzoane, a unui păr mare și buclat, a unor ochi cercetători cum au femeile, să rămîie neschimbat, să nu-și piarză cumpătul, să nu se rosească și, mai cu seamă, să poată vorbi fără să se-ncurce.

Rache vorbea cu femeile fără să se-ncurce, și Filip îi sorbea cuvintele ; rămînea încremenit ascultîndu-l. Îi făcea haz la nebunie.

N-are să uite niciodată ce bine au petrecut amîndoi două zile la Brașov. Trei mii opt sute ar fi avut azi la Depuneri dacă nu cheltuia atunci opt sute cu Brașovul. El a plătit peste tot. Dar mai că nu-i pare rău : a petrecut.

De atunci nu mai tace :

— Rache, ții minte ? Întîmplarea cu prăjiturile și cu *cineva*.

Și povestește singur :

— Intrăm într-o cofetărie cîteșitrei. Rache alege zece corăbiele mari. *Dînsa* ia pachetul și eu dau o hîrtie de douăzeci de coroane, să oprească. Pînă să-mi dea restul, dumneallor se fac nevăzuți. Tocmai pe seară i-am văzut pe fus-promenad leșinați de rîs. Îmi mîncaseră corăbielele. Ce haz am făcut !

Dar cu englezul ?...

— Rache m-a pus la Brașov să-mi raz mustățile, zicînd că-mi șade mai bine așa, că prea îmi cresc zbîrlite și nare ; că străinilor le plac nase. Ce-am pățit !... Mă coborîsem dimineața, jos, în restaurantul hotelului, sin-

gur. Tocmai eram la a doua sorbitură de cafea, cînd văz o matahală de om, îmbrăcat în haine cadrilate, spîn ca și mine, că se apropie, se apleacă spre urechea mea și începe pe englezește! Mă uit la el, îl măsor. Se uită și el la mine, mă măsoară. Am priceput. Mă semuise cu vreunul de ai lui. Întorc capul spre uşe: Rache în prag, încremenit. Ţineam ceaşca lîngă gură. Englezul mă ciocănea într-una. Nu ştiu cum mi s-au părut ochii lui vărgaţi atunci, nu ştiu cum s-a uitat şi Rache mucalit la mine, că nici una, nici două: puf! pufnesc de rîs în cafea. L-am stropit şi pe englez, şi faţa de masă, şi tot. Mai mare ocară...

Toate acestea le numea Filip poznele lui Rache. Îi rîdea inima povestindu-le. Atunci se făcea şi el mai guraliv. O vorbă de laudă cît de mică, de oriunde, aruncată pentru Rache, îi înroşea ochii, îl îneca de plîns, îl făcea să scoată batista, să-şi chinuiască nasul.

Pentru viitor, au pus la cale un drum mai lung, la Viena. Asta cere însă bani mai mulţi. Cele trei mii nu le ciunteşte, că-i e milă, dar joacă amîndoi în tovărăşie un loz unguresc, pe care-l plăteşte deocamdată Filip. Îl plăteşte şi se roagă în fiecare zi la Dumnezeu să cîştige. Cînd trece pe lîngă biserica suburbiei, îşi face cruci mărunte şi pripite în jurul unui nasture de la vestă.

Şi acum unchii şi mătuşile l-au încolţit rău cu însurătoarea şi i-au aflat secretul. Au pus pe Rache să-l îndemne. Şi Rache i-a zis:

— Însoară-te, Filipică; e vremea.

La început se codi; dar cînd prietenul îl asigură că nu-l lasă, că în călătoria de nuntă la Braşov îl însoţeşte şi el, se hotărî. Frica lui era că n-o să poată vorbi nimic cu nevasta. Ş-apoi Braşovul, plin de atîtea amintiri — corăbielele, englezul — îi dau curaj...

*

În tren, Rache se aşează între Filip şi mireasă, făcînd glume, spunîndu-le snoave şi poveşti. Ghindeanu sta întors spre el, ascultîndu-l cu lăcomie. Ochii lui alunecau zglobiu de pe pieptul scrobit al cămăşii, cînd pe

obrajii mari și rumeni, cînd pe barbetele tunse mărunt, cînd pe cravata roasă a lui Rache. Se tăvălea de rîs.

Cînd mireasa vru să vorbească și cu el și-l întrebă pentru întîia oară ceva, Filip se întunecă deodată și nu înțelese :

— Poftim ?

Și cu acest „poftim" o duse tot drumul și rămase multă vreme după aceea.

La întoarcere, după cinci zile, slăbise ca un iepure în cușcă.

Noroc că Rache se mutase pe lîngă el și venea să-l îmbărbăteze.

Filip avea o curticică bătătorită, cam săracă de verdeață. În fund, într-un colț, un soc ghemuit în ulucile vecinului. La poartă, un stufiș bătrîn de urmuz. Din firea lui, Filip nu prețuia farmecul amintirilor din copilărie. Stufișul ăsta, însă, cu frunzele lui pline de praful uliților, încărcat vara cu mărgăritare albe și pietroase, îi deștepta, în clipele de odihnă, într-unele amurguri, niște ceasuri limpezi, bine depănate, trăite acolo parcă ieri. Era singura lui bucurie.

Uneori, cînd se întorcea de la slujbă, Filip găsea pămîntul nins de boabe.

Femeia lui îl aștepta citind pe un scăunel afară.

— A fost Rache pe aici ? V-ați jucat cu urmuz ? Ți-a mai spus vreo poznă ?

Și rîdea, fără să mai aștepte povestea, închipuindu-și-o.

Într-o seară Filip veni trist acasă :

— Rache se-nsoară.

A, d-aia nu mai dase pe la ei de patru zile. Ce dușman ; să nu le spuie nimic !

— Am văzut eu că nu e om sincer, zise ea încet, cu ochii în zare, jumulind o garoafă pestriță ce i se vestejise la piept.

Filip însă n-o auzi. Căzuse pe gînduri. Cine știe ce soi de femeie o mai fi, care să nu-l lase să dea pe la ei. Doamne, cum i-o fi încolțit în minte greșeala asta ? Vezi, la așa întîmplare nu se așteptase.

A doua zi îl căută ameţit în toate părţile. Peste putinţă să-l găsească. Era dus după tîrguieli. Atunci simţi el ce nemăsurat gol putea să-i lase în suflet lipsa lui Rache.

Abia seara tîrziu îl prinse acasă. Pînă la miezul nopţii îl cercetă, îl descusu cu fel de fel de întrebări, mînate de o singură ţintă: să se încredinţeze că Rache nu e hotărît cu tot dinadinsul să se însoare, că poate vrea iar să-i facă vreo poznă. Rache îl înţelese şi-i fu milă:

— Ştii că, după cununie, plecăm îndată la Braşov. Dacă vreţi, haideţi şi voi!

Filip alergă voios la nevastă şi o deşteptă, ca să-i spuie şi ei. Dar aceasta îi tăie cheful, scurt:

— Ar trebui să n-avem nici un pic de obraz ca să ne agăţăm de nişte oameni care s-au purtat aşa cu noi. Auzi, să se ascundă de tine! Ce, îi omorai?

Filip se necăji. Braşovul îi răsărise deodată în minte, copleşindu-i inima.

Urmă o ceartă, care ţinu pîn'la cîntatul cocoşilor. Se culcară încruntaţi, bombănind, trîntindu-se fiecare în patul lui cu putere, ca doi boloviani veniţi din vîrful muntelui.

Iar ea nu vru să meargă la nuntă. Filip o lăsă acasă, pe jumătate bolnavă, şi plecă singur. Într-un buzunar ascuns al vestei avusese grija să-şi puie din ajun o mie de lei scoşi de la Casa de Economie. Mereu îi pipăia.

Peste cîteva ceasuri, era cu prietenii în tren.

Rache, la mijloc, ca de obicei.

Filip, amărît de cele din urmă zile de ceartă, simţea că înviază. Obrajii i se îmbujorau, ochii, prinşi în vraja vorbelor lui Rache, i se luminau din ce în ce, sclipind ca jăratecul însufleţit de foale. Simţea că aceea pe care o lăsase acasă, trîntind uşile şi ameninţînd, o să-i fie de acum o piedică. Era hotărît — la întoarcere — să dea hîrtie de divorţ.

De la gară, la tribunal de-a dreptul!...

Pe seninul feţei lui jucau din cînd în cînd adieri de amărăciune.

Şi era o zi de septembrie, dulce şi aurie, ca şi strugurii ce se coc atunci.

În vagon, nici un străin. Puteau rîde, vorbi deschis, în liniște. Filip își potolise mînia. I se părea că plutește pe o undă nesfîrșită. Unchii și mătușile, grija furtunii din ajun se topiseră departe, în urmă...

În gară la Sinaia, Rache se duse la restaurant să cumpere cornuri.

Pînă atunci, Filip nu se uitase bine la nevasta prietenului său. Acum își dete pentru întîia oară seama că e mică, slabă, cu păr mult, parte castaniu, parte roșcat, cu ochii rotunzi și cenușii. Nu-i plăcu. Știa însă de la Rache că e foarte învățată ; urmase la secundar, vorbea franțuzește, lucru care iarăși nu-i venea la socoteală. S-ar fi dat jos după Rache. Dar n-avu încotro. Trebuia să-și îndatoreze prietenul, să-i ție de urît.

Pe sus se auzi odorogind. Amîndoi priviră în același timp, mirați, în tavanul vagonului. Se-nserase, și o mînă nevăzută aprindea lampa. Nu-și luară ochii de acolo pînă ce mîna nu isprăvi de tot, trecînd în altă parte.

Atunci se uitară unul la altul. Ea zîmbi sfiicios. El se încruntă și tuși. Inima-i bătea să-l înece.

— Este frumos Brașovul, domnule Filip ? ?

Întrebarea asta așa de ușoară, pusă cu blîndețe, îl făcu să-și vie în fire, ca un școlar cînd știe lecția. Și-i răspunse îndată, vesel, tare de tot, aproape strigînd :

— Pică, *domnișoară !*

Iar vorba și-o desăvîrși cu o roată a mîinii stîngi în aer, cu strîngerea buzei de jos în dinți, cu rotogolirea ochilor, cu tot ce l-ar fi putut ajuta s-arate cît de frumos e Brașovul.

Ei, dar asta îi făcuse poftă de vorbă !

Rache îl găsi povestind pozna cu prăjiturile, cu un belșug de amănunte care-l lăsă înmărmurit...

(1908)

Băiat cuminte Amedeu Burdea. Student în anul al treilea la Ştiinţe, socotit în cheltuiala banului, trăia — cu puţinul ce-i trimitea familia din Bîrlad — ca un prinţ. Sta în Calea Călăraşilor, la madam Garofeanu, împreună cu alţi doi, tot din Bîrlad, şi mînca la „Doi brazi verzi", la domnul Spirache, cu cartelă.

Şi odăiţa, şi birtul se învoiseră parcă să se asemene ca doi fraţi buni la chip şi la făptură : amîndouă mititele şi primitoare, cu cîte o sobă văruită în colţ, cu rufărie sclipitor de albă, cu ghivece cu garoafe şi cercelușı la geam. Madam Garofeanu spăla rufele singurică, cu mîna dumneaei, fără sodă, cum fac ticăloasele de spălătorese ; şi coana Victoria, soţia lui domnu Spirache, tot aşa. Amedeu se simţea bine în raiul ăsta simplu şi curat, mai ales că — după toate plăţile — îi rămîneau bani în buzunar, din care îşi putea face rost pentru cărţi.

Nu fuma ; nu-i plăcea nici berea. Ţinea zahăr într-o pungă de hîrtie, acasă, şi cînd i se făcea sete, nu-l ispitea cofetăria şi nu-i era lene la nevoie să ia drumul pînă în Călăraşi.

O singură slăbiciune îl ispitea : în ceasurile libere să rătăcească pe aleile Şoselei ; în nopţile de vară, ca să guste parfumul teilor ; în amurgurile de toamnă, ca să vadă frunzele căzînd ; iarna, ca să se încălzească de însufleţirea echipagiilor bogate ce ducea în zbor oameni înfundaţi în blăni. Primăvara rătăcea pînă departe, spre cîmpul mare, şi cînd, cu vîrful bastonului, da la o parte frunzele putrede din vreun crîng golaş încă şi

descoperea un colț de petală viorie, tresărea ca în fața unei comori.

Avea rude și cunoștințe multe de ale familiei, care-l pofteau adesea cu stăruință.

Nu se ducea însă la nimeni.

Lumea se obișnuise să vadă în el un mic sălbatic și-l lăsa-n pace. În haosul fără margini al capitalei scăpă lesne de acest păcat al poftirilor, fără leac în orășelele de provincie.

Dintr-o singură parte, însă, stăruințele se repetaseră prea des și dojenele îi lăsaseră în suflet un fel de greutate: din partea familiei Mănoagă din Calea Griviței.

Nevasta lui Mănoagă copilărise la Bîrlad cu mama lui Amedeu.

Fată de negustor scăpătat, se măritase cam fără noroc cu Mănoagă, care pe atunci era conductor de tren la Iași, iar acum, prin avansare, ajunsese șef tot de tren, clasa întîia.

Aveau trei fete, din care două măritate, precum și trei băieți, toți foarte răi. Unul era mecanic la Arsenal; își ținea casă cu chirie în Mihai-Vodă și nu mai vrea să știe de părinți. Al doilea, fugit din școala de comerț, intrase ca băiat într-o băcănie din Piața Amzei și se mai cuminți se. Pe cel mai mic Amedeu îl știa copil de trupă la o muzică militară. Nu mai auzise nimic însă de el de la o vreme. Își aducea aminte că-l cheamă Costică. Era cel mai rău și neastîmpărat din toți. Pierea de acasă cu lunile. Îl aducea poliția...

*

Amedeu se întîlnise în cîteva rînduri cu Mănoagă; dar mai des cu nevasta și cu fata.

Începuse chiar să le cunoască de departe, după pălărie.

Muma, cu toate că avea chip mare și sprîncenat, purta o pălăriuță pe vîrful capului, simplă, verde-închis. Din pălăria fetei, trasă pe ochi, răsăreau din depărtare doi maci înalți, cu tulpina subțire, legănîndu-se agale sub adierea vîntului.

Amedeu le luase frica. Se ferea de ele ca un hoț. Adesea însă îl prindeau pe neașteptate:

— Bre, bre, cum te-ai mîndrit! Lasă, domnule Amedeu, lasă! De noi nu mai vrei să ştii nimic. Frumos. Ce-ai zice să scrim mămichii, coanii Lucreţiei, la Bîrlad, şi lui domnu Burdea, să ne plîngem de purtarea dumitale?

Vorbeau totdeauna în cor. Fata era şi ea acum măricică: trecuse de optsprezece ani. Şi avea nişte ochi peste măsură de mari, cu alb mult şi cu pupile negre mici; iar dinţii din faţă laţi şi rari, plini de strungăreţe.

De la Mănoagă, urechile lui Amedeu auzeau aceleaşi vorbe. Parcă se învoiseră.

Ce aveau cu el? De ce nu-l lăsau oamenii ăştia să-şi vadă de carte?

Totuşi, gîndul începea să-l urmărească, să-l apese din ce în ce, ca o remuşcare. Vedea bine că trebuie, că e o datorie fără scăpare să se ducă cel puţin o dată pe la ei.

Tot amîna însă.

*

Începea să se împrimăvăreze. Cele din urmă petice de zăpadă se topiseră, şi străzile, curţile, grădinile parcă se îmbrăcaseră în negru. Pămîntul, dezvelit de covorul alb al lui ianuar, năzuia în linişte spre verdele tînăr al lui april.

Pe la ferestre se iviseră ghivece cu zambile.

În ziua aceea Amedeu simţi mai mult ca oricînd îndemnul să sfîrşească o dată cu datoria către prietenii din Calea Griviţei.

Şedeau dincolo de gară, într-o curte mare — fărîmiţată în alte curţi mai mici — despărţite între ele prin garduri pitice, avînd fiecare în fund cîte o căsuţă cît o jucărie, clădită după acelaşi plan monoton şi rece de cine ştie ce antreprenor grăbit şi fără inimă.

Mănoagă locuia în cea de a treia, pe stînga.

Era pe la patru după prînz.

Casa avea prispă ca la ţară. Nici o urmă de iederă, nici o nădejde de fir de iarbă nu răsărea de nicăieri, să dea viaţă înfăţişării sărace a locului. Între două ferestre, o uşă de brad nevopsit, dar întunecat de vechime. Atît.

Amedeu bătu. Nu-i răspunse nimeni.

Se auzea, în fund, gură. Parcă se certau. Îi trecu prin minte să plece. Dar gîndul că nu s-ar mai putea hotărî să vie altă dată îl opri.

Bătu mai tare. Înăuntru se făcu tăcere: auzi apoi trîntituri de uși. Îl primi fata, domnișoara Drina.

— A, domnu Amedeu. Poftim...

Părea turburată.

Amedeu intră într-un iatac la stînga. Două paturi de tablă, mari aproape cît odaia, abia mai lăsau loc pentru două scaune vechi de paie și pentru o albie pusă jos, la picioarele unuia din scaune. Printre fașele îngălbenite, Amedeu zări chipul unui copil de cîteva luni, încruntat și vișiniu la față, dormind dus.

— Frate-meu cel mic, Țibică... Al șaptelea, zise fata zîmbind. Asta ne mai trebuia. Și adăugă: Mă ierți că te poftesc aici. În salon e cam frig.

Dinspre sală se auzi iarăși gură. La început, vorbe neînțelese; apoi, foarte deslușit:

— Păcătosule, o să mănînci pușcărie. Descreieratule, tîlharule...

Urmă o trîntitură de ușă, tare să dărîme casa. Apoi, femeia lui Mănoagă intră ca o vijelie.

— Uf, Doamne, Doamne! Ce ticălos!... Domnule Amedeu, mi-a mîncat sufletul băiatul ăsta.

Și fără să-i mai dea bună ziua, fără să se mire că-l vede pe la ei, că a făcut, în sfîrșit, ruptoarea, începu să se tînguiască lui Amedeu de băiat, să-l facă judecător, să-l ia martor, să-l întrebe dacă n-are ea dreptate, pe cînd tînărul mosafir, încurcat, neștiind cum ar face să plece, îi răspundea dînd din cap în neștire:

— Neapărat! Așa e... Just!

— Da, dragă domnule Amedeu, așa e, cum bine vezi și dumneata. Și unde mai pui că tat-su e de o moliciune care mă scoate din țîțîni... Se vede că uruitul roților de la tren i-a tocat creierul din cap, i l-a făcut uite așa.

Și făcu o învîrtitură cu mîinile, parcă ar fi sucit o cocă de cozonac.

Apoi deodată sări în sus, privind spre curte.

C-da 7167 coala 16

— A, uite că vine și dînsul de la Burdujeni!

Într-adevăr, se văzu prin fereastră trecînd Mănoagă, cu chipul obosit, cu barba neîngrijită. Ținea într-o mînă o geantă mare, neagră, de mușama; iar la piept, un felinar mic, cu geamuri groase, prins printr-o toartă de un nasture de la manta.

Amedeu se ridică să plece; dar fata și mama se repeziră cu atîta furie afară, încît rămase încremenit în odaie, cu pruncul la picioare.

Neștiind ce să facă, se așează iar pe scaun.

În sală, cele două femei tăbărîseră pe noul-sosit. La început încet, apoi, după ce intrară în odaia din față, se auzi cum ridicară glasul.

— Numai tu strici... Numai tu să-i tragi păcatul, moșmoală care nu mai știi altceva decît serta-ferta cu drumul-de-fier toată ziua și toată noaptea... Și vii acasă doar să dormi și să mănînci. Că acum zic vorbă mare...

— Numai dumneata ești de vină, da, daaa!... se auzea glasul domnișoarei Drina ținînd isonul.

Muncit de foame, copilul se deșteptase; strînse mai întîi ochii izbiți de lumină, clipi apoi de cîteva ori, se uită țintă în tavan, începu să-și pună în joc mușchii feței: lungi buza de sus în formă de cioc și dete drumul unui șuierat ascuțit, prelung, ca o mașină de tren de marfă.

În sală, cearta se întețise atît de rău, încît dacă Țibică și-ar fi întreit puterile, tot n-ar fi fost nici o nădejde de vreun ajutor din partea aceea.

Amedeu înțelese bine toate acestea și se hotărî să joace pînă la urmă în hora în care intrase.

Cu o duioșie de dădacă, se aplecă spre albie și începu s-o legene și să cînte. În cadența legănatului și sub stăpînirea gîlcevei de afară, singura melodie ce mai rămăsese în mintea-i pustiită fu *Banu Mărăcine*.

Cu ochii închiși pe jumătate, așteptînd ca cearta de afară să ia sfîrșit și copilul să adoarmă, presără — lungind sau scurtînd — vorbele „nani, nani" pe aria cunoscutului dant național.

Un țipăt fioros îi întrerupse însă avîntul.

Într-o clipă Drina se ivi în prag.

— Domnule Amedeu, sări! I-a venit rău mamii... Te rog, nu ne lăsa.

Și făcu semn s-o urmeze.

Trecură în odaia pe care fata o numise salon, dar care era și mai săracă decît cea dintîi. Lîngă perete, un singur pat, pe care sta întinsă, cu ochii închiși, doamna Mănoagă. Șeful de tren, în picioare, lîngă pat, o stropea luînd cu trei degete apă dintr-o cană pe care sta scris cu poleială „*Suvenir de Azuga*".

La o parte, pe o masă de brad neacoperită, două farfurii: una cu linte fiartă, alta cu două mere, mîncarea lui Mănoagă, întîrziat de la prînz din pricina trenului.

Cînd văzu pe Amedeu, șeful de tren îi întinse mîna udă de apă și, cu ochii rugători și glas stins, abia îi șopti:

— Fii așa de bun și dă dumneata fuga după un doftor.

Amedeu își luă pălăria într-o clipă și ieși.

Aerul de afară și gîndul că a scăpat îl dezmeticiră. Îi veni în gînd să ia o birjă, să fugă, să se depărteze pentru totdeauna de locul acela care-i făcea rău. Dar i se păru că săvîrșește un păcat să lase pe bieții oameni în voia întîmplării. O luă pe jos, căutînd o firmă de doctor.

Pe drum întîlni un coleg, student la Medicină:

— Ionescule dragă, fă un bine. Uite colo, în casa aceea, du-te și dă ajutor unor nenorociți. E o femeie rău bolnavă.

Îl duse pînă la poartă, se uită după el pînă-l văzu intrînd.

Apoi sări în cel dintîi tramvai, cu sufletul împăcat.

*

Multă vreme n-a mai întîlnit pe nimeni din familia Mănoagă. Parcă intraseră în pămînt.

Într-o vacanță, în drum spre Bîrlad, șeful de tren îi ieși înainte.

— Vai, domnule Amedeu, ce vei fi zis dumneata de întîmplarea aceea? E drept că o necăjește deseori tică-

losul de băiat. Şi o face de se supără, de-l ceartă să crezi că-l omoară. Dar îi trece... Drept să-ţi spui, niciodată nu mi-a făcut ca atunci, să-i vie aşa nevricale. Cînd i-am zis: „Bine, femeie, nu ţi-a fost ruşine de băiatul ăla străin, venit pentru întîia oară la noi în casă?..." ştii ce mi-a răspuns? Că a prins curaj tocmai fiindcă te-a văzut pe dumneata şi a vrut să ne facă de ruşine pe toţi, ca să ne înveţe minte.

— Cum am zice, dacă nu veneam eu? întrebă Amedeu cu amărăciune.

— De, ştiu şi eu? răspunse Mănoagă cu un aer de imputare, şi se grăbi să plece, căci maşina fluierase: trenul se apropia de o staţie.

(1909)

Îi merseră bine treburile domnului Tănăsică, și din slab ce era, de-l osîndiseră și doctorii și babele, începuse omul să prindă față; pielea i se întinsese pe obraz, că i-o puteai tăia cu un fir de mătase; se rotunjise ca un măr domnesc, și cînd te uitai la mustața lui mică, la ochii lui copilărești, ai fi zis că e un băietan crescut în neștire, iar nu omul serios, trecut de cincizeci de ani, proprietar de casă, stăpîn de prăvălie și însurat de nu se mai ține minte.

E drept că nici nu prea cunoscuse necazurile. N-avusese copii, nu dase faliment, iar în privința banilor, deschisese totdeauna ochii în patru. Nu se născuse pe lume omul care să-l înșele. De altfel, și firea lui era bună. Coana Fănica, nevasta dumnealui, de ce nu pusese nici un dram de carne de cînd se măritase? An după an o lăsa tot mai uscată și mai costelivă, ca pe o nucă fără noroc.

Ei, dar tot ce e prea mult nu e sănătos. Grăsimea domnului Tănăsică se întrecuse cu gluma. Începea să-l supere. După un umblet, după o vorbire ceva mai îndelungată, gîfîia ca un gîscan. De cîteva ori s-a întors de la afaceri cu birja. Nu e vorba, ședea și departe, tocmai în strada Francmasonilor.

— Să-i ia ciorile de *fracmazoni*, se plîngea, sosind acasă, domnul Tănăsică, mai mult ca să închidă gura coanei Fănica, să nu-i zică de ce cheltuiește.

Vara, mai cu seamă, o ducea greu de tot. Căldura îl îneca în așa hal, că îi era frică să nu înțepenească într-o bună dimineață la tejghea. Ascultă de sfaturile prietenilor și se duse la un doctor mare. Cînd pătrunse în sa-

lonul bogat, unde trebuia să aştepte la rînd cu alţii, îl străbătu un fior de descurajare. Să ajungă pînă într-atîta, el, omul sănătos şi voinic ca tunul, să alerge după meremeturi! Cînd îl chemă înăuntru, era galben, şi pielea feţei îi lucea.

Doctorul îl dezbrăcă la cămaşă, îl ciocăni pe osul pieptului, îi lipi o pîlnie de lemn pe inimă, îi ascultă respiraţia, îl puse să zică „A!!" Cînd isprăvi, domnul Tănăsică parcă mai prinsese viaţă.

Era un doctor cam posac, scurt la vorbă.

Îi dete o reţetă; apoi adăogă:

— Dumneata trebuie să mergi negreşit vara viitoare la Marienbad, ca să urmezi o cură serioasă de slăbire; altfel, o păţeşti.

Domnul Tănăsică ieşi în stradă cu urechile ţiuind. Se apropie de zidul casei doctorului, puse reţeta la înălţimea ochilor, scoase un plaivaz lătăreţ de zugrav şi scrise sub iscălitura medicului — ca să nu uite — vorba „marinbad".

Apoi se îndreptă spre casă, dus pe gînduri.

Două zile a umblat buimăcit, căutînd pe cineva care să fi fost la Marienbad, ca să-l întrebe cum se călătoreşte pînă acolo, cum e localitatea, cît e de scump traiul, ce tren trebuie să ia, şi altele.

Şi află că Herman, negustarul de mărunţişuri din colţ, fusese cu o vară mai înainte la Marienbad. Ei, dar cu Herman nu vorbea; se ciocmăniseră într-o zi din nişte vorbe. Herman aflase de la cineva că domnu Tănăsică l-ar fi ocărînd pe toate potecile, făcîndu-l tîrtan. Atunci i-a trimis şi el răspuns, printr-un cunoscut, că e lipsit de *condiţion*, ceea ce pe domnul Tănăsică l-a costat aşa de mult, încît i-a făgăduit că o să-i moaie oasele. Dar nu şi-a pus mintea cu el.

Acum trebuia să uite tot, să se umilească la Herman, să umble după dînsul, ca să se împace. N-a stat mult pe gînduri. De cînd cu Marienbadul, Herman se ridicase grozav în ochii d-lui Tănăsică.

— Ei, parcă cine ştie ce a fost între noi. Un fleac de nimic...

Seara, după masă, pe cînd la biserica din apropiere se auzea toaca de denie, domnul Tănăsică deschidea cu sfială uşa prăvăliei lui Herman.

Avu norocul să-l găsească singur, ca să nu mai vadă şi alţii cum se înjosea. Cîteva clipe s-au privit lung. Mai cu seamă negustorul de mărunţişuri, neliniştit, se uita cercetător, vrînd să-i ghicească din ochi gîndul. Şi îl ghici repede, căci faţa pietroasă a d-lui Tănăsică zîmbea toată.

— Uită şi dumneata, domnule Herman.

Şi-i întinse mîna.

Iar cînd Herman află scopul venirii, abia putu să-şi stăpînească bucuria. Cinstea ce-i făcea domnul Tănăsică era destul de mare. Dar acesta nu trebuia s-o simtă. Îşi încruntă cît putu sprîncenele şi-şi încreţi fruntea deasupra nasului. Din vorba lui plină de spor, însă, din belşugul de lămuriri ce-i da, un om mai băgător de seamă ar fi văzut ce e în inima fostului duşman. Dar domnul Tănăsică n-avea acum vreme de cercetat şiretenia oamenilor. Dumnealui venise cu o sumă de întrebări, îşi luase hîrtie şi creion şi-şi nota de zor răspunsurile preţioase ce primea de la vechea lui cunoştinţă.

Într-adevăr, află multe lucruri: pînă unde să meargă cu un tren, pînă unde cu o clasă; la ce hotel să tragă în Viena, cît să dea la hamal, cît la birjari şi cît la chelneri. Mulţimea bacşişurilor îl înspăimîntă şi-l făcu să murmure cu indignare. Toate le putea ierta nemţilor, dar pomana asta cu de-a sila nu-i intra dumnealui în cap cu nici un preţ.

— Dar dacă n-oi avea poftă să le dau?

— Atunci te înjură.

— Ei şi? Ce-mi pasă mie de paguba lor? Rămîi eu cu gologanii la chimir?... Lasă, domnule Hermănel, că în asta am să te întrec pe dumneata pe acolo.

Partea grea de tot însă fu limba. Nici domnul Tănăsică, nici coana Fănica nu ştiau nemţeşte. Herman se legă să le arate cîteva vorbe trebuincioase. Pînă în iunie mai aveau două luni. Un ceas de lecţie pe seară le-ar fi folosit mult. După închiderea prăvăliei, ar fi

putut veni el la dînșii. Nu era lucru mare; mai cu seamă că domnu Tănăsică ținea magazin de băuturi și avea cu ce să-și petreacă de urît împreună.

În noaptea aceea se despărțiră tîrziu. Ca o mică încercare, domnul Herman se grăbi să-și înceapă lecția, urîndu-i noapte bună în limba germană, pe care o cunoștea de mititel, de acasă:

— *Gudi nacht !*[1]

— *Gudi-gudi,* răspunse domnul Tănăsică rîzînd. Mîine seară te aștept.

Coana Fănica, femeie blîndă și ascultătoare, cam tăcută din fire, primi să ia și dumneaei, alături de bărbatul său, lecțiile hotărîte.

Lucrul însă nu merse așa de ușor cum se credea. Bietul Herman își pusese în joc toată pedagogia. Amîndoi soții holbau ochii, lăsîndu-l să vorbească aproape cîte un sfert de ceas, tăcînd ca mutii. Iar cînd el, crezînd că i-a deslușit pe deplin, se uita cu mulțumire în ochii domnului Tănăsică și-i zicea:

— Acum spune și dumneata...

Acesta, încurcat, lua creionul, se uita crunt cînd la hîrtie, cînd la Herman, oftа, apoi, izbucnind deodată:

— Cumă ? la mai spune o dată !

„Cumă" era prelungirea disperată a lui cum, era vorba care ieșea fără știre din gura lui Tănăsică, nedumerit îndestul de vorbele fără înțeles ale profesorului.

Și Herman nu-și pierdea curajul. Mai spunea încă o dată și încă o dată. Ba mai des își ieșea coana Fănica din răbdări și-și mustra bărbatul:

— Dar fie, omule, că greu mai ești de cap. Unde îți sînt gîndurile ?

La care domnul Tănăsică răspunde cu filozofie:

— Ia pune-o, domnule Herman, să spuie și dumneaei o dată, că mi se pare c-a priceput pînă-n tîndă...

Coana Fănica făcea atunci niște ochi de om vinovat, întorcea capul și începea să rîdă ca o fetiță.

---

[1] Corect, în limba germană: *Gute Nacht* — noapte bună.

În multe rînduri, domnul Tănăsică a moțăit și a sforăit de-a binelea. Nu știu cum, dar glasul lui Herman, gros și tremurător ca de berbec, ascundea în el un balsam așa de bun pentru somn, încît la venirea negustorului de mărunțișuri, soții Tănăsică n-apucau să-l audă dîndu-le bună seara, din ușă, că și începeau să caște. Lecțiile de nemțește îi apăsau — nu știu cum — cu greutatea lor drept pe pleoape.

— Îndrăcită limbă! striga uneori domnul Tănăsică la disperare.

Cu timpul lecțiile se rărira. Se făcură de trei ori pe săptămînă. Apoi numai o dată. Coana Fănica se plîngea de dureri de cap, iar Herman parcă făcuse cură de pastramă: venea la ei cu o sete de-i speriase.

Totuși, vorbele de căpetenie fuseseră scrise într-o condicuță cumpărată anume pentru călătorie. Din cele mai rar obișnuite, una singură prinsese rădăcini temeinice în creierul muncit al domnului Tănăsică: vorba *besetzt*, care însemnează pe românește ocupat, și pe care domnul Tănăsică o rostea aidoma cum o auzise din gura profesorului: „bezeț"... Pe toate celelalte parcă i le ștergea cineva, pînă a doua zi, de pe creier cu buretele. Tănăsică se pomenea peste zi cu „bezeț" în gură, din senin. Cînd avea ceva de căutat prin casă și se împiedeca în drum de coana Fănica, o da în lături ușor cu mîna, zicîndu-i:

— Bezeț, Fănico.

Cînd isprăvea de adunat la registru și-i ieșea socoteala bine, lovea cu pumnul în tejghea, răsuflînd cu mulțumire: „Bezeț". Iar dacă se-ncurca în vreun loc, la vreo cifră, și nu-i da de căpătîi, își aduna gîndurile, cîntînd ca la pian pe genunchi cu mîna stîngă și repetînd în neștire: „Bezeț, bezeț, bezeț", pînă prindea greșeala. Bezeț îl urmărea la masă, pe stradă, pretutindeni. Simțea o deosebită mulțumire să-l pună, ca sarea în bucate, oriunde avea nevoie să împlinească un gol.

Dar tocmai bezeț i-a adus cea mai mare supărare în călătorie. Că altfel — ce să zică? — să-i dea Dumnezeu sănătate bietului Herman, că-l învățase tot de bine. Cum zisese el, așa s-a și împlinit. Condicuța cu vorbe nem-

ţeşti făcea minuni. Doar la ducere, în gară la Pesta, l-au cam supărat hamalii, care, tot înghesuindu-se, erau să dea pe Fănica jos. Dar atîta le-a fost: s-a întors, a holbat ochii şi a strigat la ei o dată pe româneşte, de i-a băgat în pămînt:

— Ia ascultă, onorabile, ce vă îmbulziţi aşa în nesimţire? Unde vă treziţi aici?

Uitase că e în ţară străină. Tocmai pe urmă şi-a adus aminte că — după tipicul carnetului — trebuia să le zică: „*E, mein Herr, was ist das?*", şi rîse el singur de păcăleala lui.

Încolo, toate merseseră strună. Nimerise casă ieftină, doctor bun. Cura de apă îi topea grăsimea. În ajunul plecării, cumpără de la un turc, pentru Herman, ca să-i ofere ca recunoştinţă, o ţigaretă frumoasă de lemn de vişin, pe care se citea în litere săpate adînc: „Marienbad".

Părăsi băile nemţeşti în toiul verii, după ce avusese grijă să se cîntărească din ajun.

Ajunseră la Viena cu bine. Aici însă scăpă trenul accelerat şi — ca să nu piardă vremea — fu silit să ia un altul de persoane, care făcea o noapte întreagă pînă la Pesta. Veniră la gară devreme. Şopti conductorului ceva la ureche, prietenos şi tainic, mai mult cu semne decît prin gură. Scoase o piesă de argint şi i-o strecură pe furiş, strîngîndu-i mîna şi zicîndu-i tare pe nemţeşte: „*Gut*". Şeful trenului, cu o cheie ciuntă, le deschise un compartiment de clasa a doua şi, după ce-i ajută la bagaj, îi încuie înăuntru. Traseră perdelele. Erau fericiţi. Domnul Tănăsică se lăsă la vestă, îşi desfăcu un buton de la pieptul cămăşii şi începu să-şi facă vînt cu un evantai de hîrtie, cumpărat cu patruzeci de heleri din gară, din pricina zădufului. Dase cam mult, dar era şi frumos, pestriţ, şi avea pe el zugrăvite două capete de nemţoaice frumoase, pieptănate lins.

Cînd trenul începu să se mişte, domnul Tănăsică îşi făcu trei cruci şi deschise fereastra, pe cînd coana Fănica întindea tartane şi geamantane pe locurile libere. Pe cer, un sfert de lună roşiatic părea că se ia la întrecere cu trenul. Cîmpul trimitea în vagon, în chipul unei

adieri ușoare, valuri-valuri de căldură. În timpul zilei fusese o arșiță nesuferită.

La ușa compartimentului încercase în trei rînduri cineva. Domnul Tănăsică și coana Fănica își făceau semne cu arătătorul la gură și așteptau înghemuiți pînă înceta primejdia. O umbră pe sală nu mai avea astîmpăr. Trecea de colo pînă colo și, din cînd în cînd, parcă sta s-asculte în dreptul lor. La oprirea într-o stație, tocmai în clipa cînd cea din urmă zguduitură a vagonului îi făcu să cadă fără voie pe canapele, o cheie se suci în ușă și un domn cu pălărie moale, cu un geamantănaș de mînă și cu un tartan cadrilat pătrunse înăuntru.

Ca un tigru, domnul Tănăsică sări din colțul de la fereastră, unde îl prinsese smuncitura trenului, și, jumătate politicos, jumătate poruncitor, arătînd cu mîna întinsă lucrurile risipite pe pielea neagră a canapelelor, zise cu un glas ascuțit:

— Bezeț!...

Străinul însă păru că nu-l aude. Își azvîrli lucrurile în plasa de sus, dete binișor la o parte un tartan al coanei Fănichii și se așeză din greu, scoțînd un „uf" prelung de oboseală și căldură, cu ochii țintă în zare.

Domnul Tănăsică și coana Fănica își țintiră ochii pe el. Era un om înalt, voinic, mai mult bălan, cu mustața groasă, bine îmbrăcat, de altfel; cine știe ce lighioană de străin mojic, care le-ar putea face scandal.

Cu toate astea, domnul Tănăsică mai făcu o încercare și zise domol, de astă dată către coana Fănica:

— Bezeț... de ce n-o fi înțelegînd el că e be-zeț?

Străinul întoarse capul și-l fulgeră cu ochii. Domnul Tănăsică se făcu că se uită pe fereastră.

Toți tăceau, pe gînduri.

Apoi negustorul se uită la ceas și făcu un semn din sprînceană nevestei.

— Ei, dar știi că e tîrziu-? Noi nu ne mai culcăm astă-seară? Dacă dumnealui nu se simte, nouă ce ne pasă? Ia scoate pernele din geamantan și culcă-te pe toată banca. Eu o să mă chinuiesc cum oi putea dincoace...

Și zicînd, se și întinse pe cele două locuri rămase libere în partea sa și-și întinse picioarele pînă în dreptul necunoscutului, mai-mai să-l atingă. Acesta se făcu că nu pricepe și închise ochii.

Domnul Tănăsică și coana Fănica veneau cu capetele față în față. Un fel de neastîmpăr nu-i lăsa să doarmă. Le era parcă frică să atingă geană de geană. Făcuseră ochii mari și îi plimbau pe florile de pe tapetul vagonului, pe regulamentul nemțesc pus în ramă de stejar, pe globul lămpii din tavan, unde uleiul juca la lumina gălbuie a flacării, lăsînd urme grase cînd într-o parte, cînd într-alta, după cum îl apleca iuțeala trenului.

Domnul Tănăsică văzu îndată pricina răului. Îl chinuia setea. Mîncase în gară tot lucruri sărate, care-l pridiseră o dată cu căldura. Cînd privirile li se întîlniră, zise așa de tare, că străinul tresări ușor:

— Fănico, știi ce am uitat noi? Să luăm o sticlă de apă. Și pînă mîine e o vecie. Jos la gări nu mă dau să mă tai. Ne-am topiiit! Ce ne facem?

La stația următoare, necunoscutul se ridică și ieși fără să-și ia bagajul. Vagonul fiind la urmă, se oprea cam în dreptul cîmpului, de unde se auzeau țîrăituri de greieri, prelungi și lenețe, întrecîndu-se cu pufăitul greoi al mașinii.

Deodată soții Tănăsică săriră în sus. De-afară pătrunsese pe fereastră un glas îndepărtat, care rostise o vorbă sfîntă.

— Ai auzit, Fănico?

— Dar tu ai auzit?

Tăcură să asculte. Glasul se apropie; acum deslușiră bine:

— Apă reece!

Strigase chiar sub fereastra lor. Amîndoi, dînd năvală, scoaseră capetele. O umbră se depărta repede. Auzeau din ce în ce mai în șoapte: „Apă rece"!

— Ăla cu apă, ăla cu apă! strigă domnul Tănăsică răgușit, cu glasul din ce în ce mai stins, mai uscat. Și făcu un semn zadarnic cu mîna.

Dar umbra pieri fără să-l audă. Trenul plecă, și domnul Tănăsică făcu atunci observația că dacă Fănica nu

s-ar fi înghesuit și ea la geam, ar fi avut și glasul și brațele mai dezlegate și n-ar fi scăpat din mînă apa rece, atît de scumpă în clipele acelea. Începu s-o certe, s-arunce pe ea toată vina :

— Dar dumneata de ce te mai vîrai, soro dragă ? Urît mi-a fost mie femeia cînd se amestecă în toate. Bine-i acum că mor de sete și am plecat de la Viena fără apă ?

Străinul intră ; se așeză la loc. Domnul Tănăsică urmă fără sfială să-și dojenească nevasta. Trenul alerga neobosit, iar setea creștea parcă din ce în ce, chinuindu-l tot mai tare.

La stația apropiată, nimic. La cealaltă, glasul binecuvîntat se auzi din nou. Niciodată vorba „apă rece" n-a sunat mai dornic și mai scump în urechile domnului Tănăsică, aprins de sete. Dar umbra fugea nebunește. Strigătele disperate ale însetatului călător de la coada trenului se pierdură în pustiul cîmpului, în noaptea oarbă. Cînd văzu că-l pierde și de rîndul acesta din mînă, simți că-l înecă paraponul și plînsul. De astă dată, Fănica nu mai era de vină. Iar între stații timpul părea o veșnicie și sărăturile aținate de căldură îi ardeau ficații.

Străinul ieșea pe afară la fiecare stație.

— Neamțu ăsta nu mai are astîmpăr, zicea domnul Tănăsică înfuriat. Îmi vine să-l iau de guler și să-l azvîrl, să nu se mai vază.

Pînă după miezul nopții, cele două vorbe de aur „apă rece" mai cîntară la încă două stații. Domnu Tănăsică abia deslușea o pălărie cu marginile lăsate în jos, un guler de haină ridicat, ascunzînd aproape jumătate capul. Ce putea face ? O soartă blestemată părea că-l urmărește. Simțea că încă o pățanie ca asta l-ar slăbi mai rău decît Marienbadul.

Răcoarea nopții îl mai liniști. Coana Fănica adormise. Se trînti la locul lui, își propti cu necaz tălpile în șoldul drept al necunoscutului — care nu zise nimic — și simți că atipește.

I-au deșteptat lumina aurie a soarelui și dogoarea care începuse să încingă perdelele lăsate. Domnul Tă-

năsică deschise ochii, își lipi și dezlipi buzele ca și cum ar fi gustat ceva și se uită la Fănica.

— Mi-e gura amară. Parcă am mîncat fiere.

Tovarășul de călătorie se ridică și ieși pe sală.

Domnul Tănăsică rămase cîtva timp de gînduri. Apoi își duse mîna la frunte, căscă de două ori tare și zise:

— I-ascultă, Fănico, mie-mi răsare în minte o bănuială. Cine avea să strige în stațiile astea nemțești apă rece pe românește? N-o fi vreo iscoadă? Mă gîndeam la străinul ăsta...

Și arătă cu degetul cel mare spre ușa pe unde ieșise necunoscutul.

Dar coana Fănica rîse:

— Ce copil ești... Bine că nu fuse cineva să te audă. Dumneata nu știi că aici, în Transilvania, sînt unguri care știu ceva românește?

— Ce tot spui, Transilvania la Viena? Ia lasă-mă, soro...

— Ei, știi că-mi plăcuși! Vrei acum să mă-nveți pe mine istoria românilor. Are haz!...

Și-l stăpîni cu o privire atît de triumfătoare, încît domnul Tănăsică își aduse numaidecît aminte cu cine vorbește și nu mai zise nimic... căci dumnealui era un simplu băiat cu șorț verde la stăpîn pe vremea cînd Fănica urma la profesional.

Trenul intră în gară la Pesta. Necunoscutul se întoarse, își luă liniștit bagajul și vru să plece. Dar un prieten care-l aștepta pătrunse în vagon, veni la el și începu să-i vorbească românește. Domnul Tănăsică auzi și crezu că-i vine dambla.

Simțea că nu-l mai țin curelele, că altfel nu s-ar fi uitat că e în țară străină. I-ar fi arătat el calpuzanului să-și mai bată joc, să facă oamenii să se prigorească de dorul după apă o noapte întreagă...

(1909)

Domnul Teofil era omul care stăruia cu inimă pentru alegători, de la Interne la Lucrări Publice, de la Instrucție la Domenii, fără preget și fără murmur. Ca să nu supere prea des pe miniștri pentru lucruri mici, se înfățișa de-a dreptul în biroul directorilor care puteau hotărî afacerile.

Se recomanda curajos, veșnic senin și zîmbitor la chip, aplecînd capul spre umărul mîinii pe care împrejurările îl grăbeau s-o întindă :

— Teofil, deputat !

Și ajungea să capete tot ce cerea. Cu firea-i blajină și vorba ademenitoare, izbutea să urnească din loc pe slujbașii cei mai îndărătnici, mai posaci, mai tipicari.

La douăsprezece ieșea din birouri însoțit de un roi. Mergea neregulat în mijlocul lor, spunîndu-le povești hazlii, întîmplări din viața lui și-a altora, taine politice pe care toți le ascultau îngrijorați, cu ochii mari. Toi grupul și gălăgia se înecau apoi în pelinul rece al vreunui băcan din colț. Plătea, bineînțeles, deputatul sau clientul deputatului, cînd avea voie să fie și el de față.

În nenumăratele-i treceri prin sălile autorităților, în clipele de grabă, d. Teofil răspundea cum putea mai bine la saluturile cunoscuților și necunoscuților ce-i ieșeau în cale. De unii și-aducea aminte ca prin vis : foști colegi de liceu, din universitate ; pe alții îi cunoscuse cine știe unde.

De la o vreme, însă, se ivise unul care rîdea la el de departe, mai stăruitor ca alții, și înainta cu amîndouă mîinile fîlfîind ca niște steaguri :

— Bine-ai venit sănătos ! De cînd pe aici ?

— De ieri.

— De ieri? Vezi cum eşti? Iar n-ai uitat. Mă ocoleşti, va să zică. Să ştii că dacă nu vii mîine să dejunezi cu mine, mă fac foc. Nu uita adresa: Cazărmei 375.

Şi cu cele din urmă cuvinte pleca, ridicînd glasul, în măsura depărtării.

Era gras şi bălan, cu mustaţa mare, cu sprincenele stufoase, cu ochii verzi şi plini de rotogoale, bine îmbrăcat.

Întîia şi a doua oară, Teofil, furat de vîltoarea afacerilor, uită îndată de necunoscut, îi făgădui pe jumătate şi nu-şi bătu capul să se întrebe cine e. La răstimpuri, însă, cele două mîini binevoitoare se iveau cînd pe stradă, cînd pe scările ministerelor, şi acelaşi glas dojenitor prindea tot mai adînc rădăcini în urechile deputatului, aiurit de alte gînduri.

— Iar m-ai uitat. Mă ocoleşti, va să zică.

Şi Teofil începu să se gîndească mai cu dinadinsul la prietenul care-l poftea cu atîta stăruinţă. Nu putu să-şi aducă aminte nici de nume, nici de chip. Dar nu se miră. Fără îndoială, omul trebuie să-i fi făcut vreun mare serviciu cîndva, în vreo cancelarie, şi ademenit prin cine ştie ce vorbă prietenească, aruncată de politeţă, caută acum legături mai strînse. Ei, dar cîţi nu săriseră, nu alergaseră într-un suflet pentru domnul Teofil? Cîţi slabi, cîţi graşi, cîţi roibi, cîţi oacheşi, cu barbă sau spîni, bine ori rău îmbrăcaţi? De unde avea să-i ţină minte pe toţi? Şi nu-i păru nici rău, nici ciudat că-şi uitase pînă într-atît de unul din o mie. La poftiri, însă, răspundea din ce în ce mai rece.

— Să vedem, domnule... Nu mă leg pe cuvînt. Dacă voi putea, sînt al dumitale. Dacă nu, să nu te superi. Pe alt dată. Îţi mulţumesc.

Cu cît se vedea mai ocolit, însă, cu atît necunoscutul punea mai multă stăruinţă:

— Să ştii că am să mă fac foc pe dumneata. Cazărmei 375. Cred că acum n-ai să uiţi...

Cînd îi căzu partidul, domnul Teofil intră în ministere mai rar. Drumul la Bucureşti costa acum parale. Nu mai venea decît cînd i-l plăteau clienţii.

Într-un după-prînz de iunie, după ce încheiase cu bine afacerile unui alegător, o luă încet pe bulevard, cînd de departe zări cele două mîini întinse cu deznădejde. De rîndul acesta se opri. Cine știe ce nevoie va avea vreodată de acest om atît de îndatoritor. Începuse să-i fie rușine. Făgădui că vine a doua zi la dejun.

— Ei, așa te vreau! Nu uita adresa: Cazărmei 375.

*

La ceasul hotărît, domnul Teofil se duse cu birja.

Numărul 375 făcea parte dintr-un șir de patru numere fără soț, scrise pe tăbliță noi deasupra ușilor unor săli gemene, așezate la rînd, de-a dreptul în stradă, ținînd toate de un singur trup de case mărunte, roșiatice, împărțite în apartamente. Ușa de sub numărul 375 era deschisă. În fundul săliței, pe un scăunel de cizmărie, un băiat în jiletcă, chip de muzeu, cu părul nepieptănat și cu picioarele goale, cîrpea o haină cadrilată, ruptă la mîneci. Cînd văzu pe Teofil, scăpă haina pe un genunche și, cu acul în mînă, se uită la el cu niște ochi care n-arătau nici spaimă, nici mirare.

— Acasă e domnul?

— Cine? Domnu' Socrate?

— Domnul Socrate, răspunse Teofil la noroc.

— Poftiți înăuntru. Mă duc să-l chem.

Teofil dete drumul birjii și intră prin ușa din dreapta — care se deschise țipînd — într-o odaie cu două ferestre la stradă. Ușa mai plînse o dată, și domnul Teofil se așeză pe un scaun, lîngă o măsuță pătrată, în dreptul geamului, ștergîndu-și fruntea și părul cu batista. O ramă de melci bogată și greoaie, sprijinită cu nesiguranță pe un picioruș de carton, se clătină de două ori, amenințînd să cadă, cînd noul-venit atinse masa. Fostul deputat se uită de aproape, recunoscu înăuntru fotografia prietenului din ajun, îmbrăcat în redingotă, și se încredință că nu greșise casa.

Domnu' Socrate... Acum îi știa și numele.

Perdelele de trestie, zugrăvite cu ciorchini de struguri, țineau odăița într-o umbră plăcută, mai ales la ceasul acela, cînd dogoarea soarelui părea că topise toată

C-da 7167 coala 17

strada. Printre șipcile rărite ici și colo se putea zări afară. Sub peticul de umbră al unui gard de peste drum dormea, cu fața sub pălărie, un oltean ostenit, cu mîna pe cobiliță, păzind în vis două coșuri întunecate de vechime. Într-unul sclipeau cîteva vișine pipernicite; în fundul celuilalt dormeau pantofii albi de praf ai negustorului, mărturisind parcă drumul lung, bătut pe caldarîmuri din zori pînă în prînz...

Mai erau lucruri cu melci în casa aceea: oglinda, o tăviță, două chibritelnițe și foarte multe rame de poze bogate în sergenți scoși în picioare, cu o mînă pe tesac și cu alta aninată de încheietura tunicii în dreptul pieptului. De altfel, lucruri cam puține. Se vedea că domnul Socrate nu era încă însurat și ținea odaia cu chirie. Patul pus în colțul din fund, cam la întuneric, mai număra de fiecare parte numai cîte două vergele subțiri de fier vopsit pe vremuri cu verde, peste care se dase de curînd cu roșu. O plapomă de vară bine întinsă ascundea cu cinste așternutul, împrumutînd aere de veselie peretelui gol și scîndurilor albe, împestrițate de noduri.

După un răstimp de dezmeticire, Teofil se gîndi să plece. Îl scormonea însă dorința să afle mai de aproape cine e domnul Socrate, cum l-o mai fi chemînd, de ce l-o fi poftit de atîtea ori și atît de stăruitor la masă.

Și domnul Socrate se arătă cu oarecare sfială, lungind cam mult plînsetul ușii, care aproape înăbușise glasu-i moale.

— A, în sfîrșit, ți-ai adus aminte și de mine. Adică, vreau să spui... mi-ai făcut plăcere. Ia poftim! Trebuie să-ți fie foame, și tontul de Ion n-a pus masa... Ioane!

Ion nu răspunse.

— Ah! nerodule, iar ai pierit!

Domnul Socrate se încurcă printre scaune, se lovi de pat, nu-și găsea pălăria.

— Trebuie să mă duc să-l caut. Uite, numai d-astea îmi face. Te rog să mă ierți un minut. Vin îndată...

Și plecă, lăsîndu-l iar singur, cu melcii și perdelele de trestie. De undeva, din apropiere, se auzeau gorniști, învățînd alene onorul generalului.

Teofil, ameţit de foame şi de căldură, se uită la ceas. Tocmai cînd îl deschise, fluierul Arsenalului zvîrli în văzduh semnalul de ora unu. Fostul deputat îşi luă pălăria şi bastonul. În uşa din stradă se izbi însă de Socrate. După el, Ion, ţinînd în braţe mai multe sticle şi două pachete gălbui : galbenul trist şi mohorît al hîrtiei noastre de băcănie.

— Ce ? Vrei să pleci ? Haida-de ! Dar cine te lasă ? Mă fac foc !

Şi cînd zicea „mă fac foc", domnul Socrate devenea înspăimîntător. Rotogoalele ochilor trimiteau licăriri verzi şi albastre care nu îngăduiau murmur. Curajul pierdut o clipă îi venise la loc cu prisos.

— Înapoi ! Nu se poate.

Ion îi veni în ajutor.

— Poftiţi îndărăt, boierule, că ne facem foc. Şi-l împinse cu sticlele şi cu pachetele înăuntru.

Băiatul era voinic şi spătos. Acum îl văzu domnul Teofil în toată întregimea şi înţelese că nu e de glumit. Fără pic de mustaţă, cu părul netuns şi încîlcit, lucios la faţă, mărimea staturii îi sta rău. Avea pe buze o bunăvoinţă rînjitoare, prinsă de porunceală din ochii stăpînului, care-l sucea ca pe o coică, după voie.

— Mişcă, Ioane ! Acum să te văz. Să ne întinzi o masă împărătească...

Trei şervete cenuşii ieşiră la iveală ca prin minune. Unul fu rînduit să ţie locul feţei de masă.

Socrate, prididit de osteneală, se trînti pe un scaun în faţa mosafirului, îşi plesni pulpele picioarelor cu palmele şi, cu glasul cam răguşit, dar plin de mulţumire, zise servitorului :

— Ei, Ioane, ia să te văd ce ne dai.

Pe o farfurioară pusă cu dibăcie la mijlocul mesei, drept în locul unde cu o clipă mai înainte şezuse fotografia cu melci, Ion deşertă dintr-un fişic plin de pete un morman de măsline zbîrcite de vremuri, aproape fără carne, cu coaja lipită de sîmbure.

— Cîte o ţuiculiţă ! Brava, Ionică !

Şi gazda întinse lui Teofil o ceaşcă fără coadă, vîrfuită cu rachiu.

— În sănătatea dumitale. S-o bei pîn' la fund, că mă fac foc. Nu-mi trebuie economie.

Tot vorbind, se apropiară de masă. Socrate şezu pe pat, iar în faţă, pe un scaun, oaspetele. Lustrul de pe chipul de copil al lui Ion se pătase cu şiroaie de sudoare. Din doi paşi care zguduiau farfuriile de pe masă, făcea şi dusul şi întorsul pînă-n sală. Şi totuşi n-avea spor. Deschidea uşa prea încet, mai mult cu pieptul decît cu mîna. Mîinile lui mari, de jandarm, erau veşnic prinse cu cîte un mărunţiş : cînd un cuţit, cînd vreun pahar, cînd alt lucru uitat. Numai mîncarea nu mai sosea, neprețuita mîncare. Teofil isprăvise — aşteptînd — o felie de pîine, şi acum ciugulea din a doua.

Domnul Socrate, pierdut cîteva clipe în cine ştie ce visuri — căci bătea tot mai tare cu degetele în masă — tresări deodată.

— Hai, Ioane, gata ? Ce ne mai dai ?

De astă dată Ion intră cu o farfurie mare, lunguiaţă, acoperită cu o tavă. O aşeză pe masă cu amîndouă mîinile, izbind cu cotul pe musafir drept în tîmplă. Apoi, încetinel ca un scamator, ridică tava cu vîrful degetelor. În fundul farfuriei se zărea o scrumbie de butoi, slabă, cu ochiul visător, ceva mai strălucitoare ca măslinele, singură pe tot întinsul faianţei, între bulgăraşii de sare, ca o caravană pe nisipul unui pustiu.

— Brava, Ionică. Eşti nemuritor !

Al treilea şi cel din urmă fel fu caşcaval grecesc, mult mai mare decît peştele, dar tot aşa de sărat şi ţeapăn ca şi scrumbia, adus cu aceeaşi îngrijire, pus pe masă cu aceeaşi cinste, pitit sub aceeaşi tavă.

Domnul Socrate mînca şi bea cu poftă, mulţumit de mişcările lui Ion, despre a cărui hărnicie se dusese vestea.

— Unul e Ion. Vrednic, iute ca spirtul, băiatul ăsta al meu ! Mă crezi că numai el îmi ţine casa ? Nu se zăpăceşte de-ar fi o sută de mosafiri la masă. Şi să nu-ţi închipui că e mare. N-a împlinit nici optsprezece ani, ticălosul. Ferice de fata pe care o lua-o.

Iar Ion își acoperea fața cu mîneca la care cususe petice cu un ceas mai înainte. Apoi fugea în sală, alungat de atîtea laude.

Teofil ajunsese la a patra felie de pîine goală, fără ca stăpînul casei să bage de seamă că abia gustă din mîncări.

Către sfîrșitul cașcavalului, fostul deputat vru să profite de o clipă de liniște, să-și ia inima-n dinți, să-l întrebe cam așa: „Mă rog, domnule Socrate, dacă nu te superi, ai putea să-mi spui unde ne-am cunoscut noi pentru întîia oară?"

Dar domnul Socrate nu-i dete răgaz. Mîncînd, tot întreba:

— Cunoști multe persoane sus-puse în București, pe cît am văzut.

— Slavă Domnului, destule. Ca orice om cu afaceri. Știi dumneata.

— Și tot crema. Te-am zărit la braț cu Giuleanu, directorul de la Finanțe.

— Da.

Domnul Socrate lăsă ochii în jos, cu o modestie prefăcută:

— Și alaltăieri l-am avut la mine la masă... Dar cu Binescu de la Justiție ești intim?

— Așa și așa.

— N-am păr în cap de cîte ori mănîncă aici... Barem pe Mințopol, inspectorul de la Credit, numai Ion știe de cîte ori l-a servit. Să nu cumva să-i spui că te-am poftit la masă. E în stare să se supere că l-am uitat.

— Ar avea dreptate.

— Cu mine, nu-ncap nazuri multe, domnule, îmi place să-mi spuie omul pe șleau: „Socrate, azi viu să prînzesc la tine". Și eu de colo: „Brava, nene! Vino, că d-aia am casă și masă. Pentru prieteni..." Numai cînd nu se ține cineva de vorbă, foc mă fac.

Teofil se gîndi că acum ar fi timpul, în sfîrșit, să-l întrebe.

— Mă rog, domnule So...

Dar Socrate nu isprăvise. Urmă, zîmbind cu înțelesuri:

— Mătăluță ești singurul care te cam codeai la început. Am văzut eu. Ți-o fi fost teamă, biet, că mă dai de cheltuială. „Fie, că haz mai are, bată-l norocul", mă gîndeam în mine... Și rîdeam singur... Știam eu bine că o să vie și o zi de pocăință...

*

Cînd Teofil se văzu în birje, lihnit, clătinat pe caldarîmul stricat al străzilor pustii, crezu că visează. Deschise gura mare și sorbi cu sete aerul cald, dar înviorător, al libertății. Aiurit de nemîncare, de vin gol și de vorbă multă, se uită la ceas. Abia pricepu că erau cinci trecute. Glasul lui Socrate îi toca încă în urechi ca un concert de ciocane; rotogoalele ochilor lui verzi i se înfipseseră în minte și-l stînjeneau să-și aleagă în liniște un birt bun, către care năzuia acum cu trupul și cu sufletul.

(1909)

Anicuța isprăvise de numărat rufele în iatac. Pe tot largul patului nu mai găseai loc neprins. Cămășile scrobite se înălțau ca munții ; cearșafurile, strînse bine sub fierul spălătoresei, cu margini drepte, cu pături dese ca foile unui registru, sclipeau de albeață.

Mai avea de socotit o față de pui de pernă și nu se apleca s-o ia din coș. O lăsă acolo.

Își aruncă ochii pe ferestruica deschisă, în grădină, în frunzișul poleit de soarele de după-amiază. Se auzea plînsul rugător al unui pui rătăcit în buruieni ; iar la școala de băieți de alături suna de ieșire. Un soc crescut lîngă zidul casei își ridicase o ramură și bănuia pe lîngă geam, să dea năvală înăuntru. Primăvara începuse de timpuriu. Nu trecuse jumătatea lui aprilie, și soarele dogorea ca vara.

Gîndul Anicuței se depărtase spre alte vremuri. Luna lui aprilie îi furișa totdeauna în inimă o teamă nelămurită. Fiindcă în luna aceasta o aduseseră, cu treizeci de ani înainte, după moartea mamei, să stea în casa aceea, la sora ei mai mare, la țaca Zinca, măritată atunci de curînd. Țaca Zinca avea să fie singurul ei sprijin. I-a fost milă văzînd-o mică și singură, că nu împlinise nici șase ani. I-a dat iatacul pe seamă, și în timpul nopții venea adeseori să vadă dacă a adormit. Iar patul de nuc cu macat păros și roșu, covorul cu flori țărănești din perete și măsuța și oglinjoara cu ramă de vișin i-au rămas tovarășe nedespărțite, au văzut-o plîngînd, mîniindu-se sau bucurîndu-se, crescînd sub ochii lor treizeci de ani. Și grădina i-a trimis adesea, prin ferestruica plină de cercevele, zîmbiri de îmbărbătare.

Nenea Ştefan, cumnatul, i-a ţinut loc de tată. Pe vremea aceea sta binişor. Banii de zestre ai ţachei Zinca — două mii de galbeni — făceau încă minuni. Casă deschisă, lume peste lume. Nu se mai isprăveau dulceţurile, vişinatele şi cafelele. Chipul înflăcărat al domniţei cu gîtul lung şi umerii goi, zugrăvită pe fundul tăvii, s-a şters acum de atîta întrebuinţare. Abia i se mai vede ochiul stîng, colţul drept al gurii şi cîteva boabe de mărgăritar din colan.

Domnul Ştefan Patroceanu era pe vremea aceea ofiţer. În copilărie fusese crescut cu dascăl grec. La biserică îl duceau părinţii — îmbrăcat în catifea — cu caleaşcă cu patru falaitari şi cu surugiu care cînd chiuia o dată, se auzea în şapte străzi. Pe vremea cînd tocmai îi mija mustaţa, fiindcă era chipeş, un unchi, prieten cu domnitorul de pe atunci, l-a îndemnat să intre iuncăr în oştire. Sprijinit de neamuri, a înaintat repede. La gradul de căpitan s-a oprit însă deodată. Greutăţile casei, copiii nu-l mai lăsară să deschidă cartea. Băieţi tineri îl întreceau acum, lăsîndu-l ruşinat în urmă. Ca să uite, se adînci tot mai mult în dragostea de grădină. Mai cuminte ca toţi fraţii, rămăsese stăpîn pe casa părintească din Antim.

De la poartă mergeai pe o cărăruie lungă şi îngustă, printre agrişi, coacăzi şi iarbă grasă ; te întîmpina în cale un nuc bătrîn, te strecurai cotind printre şase stufuri cu liliac alb ; pe urmă ajungeai la geamlîcul vopsit în verde al casei, în dosul căreia se ascundea grădina — frumoasă ca o grădină din cartea de citire — cu caişi altoiţi, cu smochini cu frunza groasă, cu bolţi lungi şi sucite ca ulicioarele, cu duvaruri înnegrite de vremuri, despărţind-o de grădina şcolii primare şi de alte grădini, raiuri după raiuri, care de care mai tihnite şi mai umbroase. D. Ştefan presărase marginea potecilor cu trandafiri de tot soiul. Cînd venea de la cazarmă, se îmbrăca într-o tunică scurtă şi fără trese, îşi punea o pălărie turtită cu marginile late şi umbroase, lua foarfeca mare şi se pierdea în noianul de verdeaţă, sub liniştea arşiţei, în zbîrnîitul albinelor, ca într-un vis.

Aşa albi şi îmbătrîni pe nesimţite. Cu doi ani înaintea războiului din 1877, era cel mai potolit pensionar al

armatei. Își lăsase două favorite lungi, care, sub adierea vîntului, în mers, zburau peste umeri, împodobindu-l ca două căpătîie de fundă.

Anicuța ajunsese mîna dreaptă a gospodăriei. Instinctul o povățuise de mică să tacă, să asculte și să învețe, că așa e în casă străină. Țaca Zinca da zilnic peste cîte o nouă dibăcie de a fetei, și o slăvea în gura mare, simțind că îndemînările ei îi scad dumneaei din griji, îi lasă mîinile dezlegate și-i dăruiesc ceasuri mari de odihnă și de petrecere.

Copiii, afară de băiatul cel mare, Decebal, au trecut toți prin mîinile și mîngîierile împăciuitoare ale Anicuței. Didi, arțăgoasă și neascultătoare, se făcuse fată de măritat. Puiu, răsfățat și soi rău, se apropia anevoie de sfîrșitul liceului. Mița, cea mai mică, zguduise ani de zile pereții cu urletele. Mai tîrziu, plînsul se schimbă în cîntec. Cînta rău, greșit, dar îi plăcea cartea. De altfel, toți cîntau : Decebal, cu vioara ; Puiu, cu flautul ; Didi, la clavir. Cumpăraseră o pianină ruinată — pe care abia se mai citea numele unei fabrici din Düsseldorf — cu clapele tocite, paralizate și galbene ca dinții unui cal bătrîn. Decebal era locotenent și aducea ofițeri să joace cu fetele în salon, pe care-l numeau casa-mare. Anicuța îngrijea de tratații. Într-o clipă, soldatul cu tava ieșea ca din pămînt... Pe nesimțite, ea era și la dant și la datorie. Nimeni, în toată casa, nu-i ghicise meșteșugul. Sub vraja îndemînării ei, toți, fără deosebire, o chemau cu un singur nume mîngîios : Anicuțo. În vorba *Anicuța* puneau și dragoste, și teamă, și foarte multă lingușire. Fiindcă știau că fără ea nu putea să se miște nimic în casa aceea.

În patul din iatac ea dormise, pe rînd, cu fiecare copil. De la ea învățaseră să vorbească frumos, să citească limpede. În cutia de jos a scrinului păstra un abecedar ciuntit, ros pe margini, cu chipuri colorate, cu foile de la început lipsă.

Și cu toate acestea, nimeni nu se gîndise și pentru ea la ziua de mîine. Banii se cheltuiseră cu creșterea copiilor. Trăiau din pensie, din împrumuturi. Rămăsese numai casa. De la o vreme, fostul căpitan pătimea de un

fel de înecăciune. Un doctor tînăr, prieten cu Decebal, îl văzuse fără plată şi spusese la o parte ţachei Zinca că se teme să nu aibă *stenos*. Şi ţaca Zinca a venit cu faţa ca ceara şi cu mîinile ca gheaţa în iatac şi s-a jeluit Anicuţei, speriată. Dar şi ţaca Zinca tuşea de vreo doi ani, mereu, iernile.

Cu încetul, casa, începu să se mai potolească. Decebal fu înaintat căpitan şi mutat la Vîlcea. Puiu intră în şcoala militară. Rămîneau fetele. Didi se ducea cu săptămînile să ţie de urît ţaţii Sofiţa, o mătuşă care-i făgăduise că o înzestrează. Miţa isprăvise şcoala. Împlinea în vara aceea şaptesprezece ani...

*

Puişorul de pernă aştepta cuminte la picioarele patului, în fundul coşului. Umbre de nori grăbiţi ştergeau în cîte o clipă veselia din grădină, întunecau zugrăveala învechită a iatacului, ca nişte presimţiri nelămurite. Din odaia vecină se auzea sforăitul ţachii Zinchii, care avea tabietul să doarmă totdeauna după-masă. Anicuţa se oprise acum la un gînd vechi...

De ce n-o cere domnul Dionisie? Ce om inacciu!...

Domnul Dionisie era obişnuitul casei de zece ani. Sta aproape şi se împrietenise cu Patroceanu de la nişte altoaie. Îl momea deseori ispita să bea după masă, la ei, cafeaua minunată, cu gust de năut, cum numai domnişoara Anicuţa îi ştia meşteşugul. Avea un scaun sub nuc, scaunul dumnealui, pe care se înfiinţa de cum se încălzea timpul. Venea să joace table cu domnul Ştefan şi cîteodată *conţina* în patru cu ţaca Zinca şi cu Anicuţa.

Didi fugea de domnul Dionisie. Îi făcea rău cînd îl vedea cum aruncă ţigările pe covor, scrumul peste tot; dar mai ales cînd începea să se plimbe prin casă, cu mîinile în buzunarele pantalonilor, cu capul pe sus, cu gîndul aiurea, cîntînd o arie de pe alt tărîm, care în zece ani nu se schimbase nici o iotă.

Eu sînt mai mic supus la toţi
Pa-pa-pa-pam, pa-pa-pa-pam...

Căruntise, dar se ţinea încă bine. Mergea drept ca un căprar la front. Mustăţile groase, tunse la vîrf, alcătuiau

o singură bucată sub nas. Se purta îngrijit, cu haine scoase ca din cutie, cu gulere cu lustru. Schimba cravatele. Avea parale. Trăia din chiriile unor perechi de case... Trei degete de la mîna dreaptă se făcuseră una cu chihlîbarul ţigaretei. Aşa le-ngălbenise fumul de tutun.

Jucau uneori pe cîte o prăjitură de casă. Anicuţa, învoită cu ţaca Zinca, se lăsau să piardă. A doua zi, baba de la domnul căpitan bătea în porţile veşnic încuiate ale domnului Dionisie, aducînd paguba din ajun. Dar ce necaz îi era fetei că domnul Dionisie n-are sfînt în calendar.

Nu se dete însă biruită. Aflase prin şiretenii că e născut la 20 mai. În luna florilor... Atît i-a trebuit. Ştia că domnului Dionisie îi plac scobitorile de pană de gîscă. În taină, cumpăra din economii un fel de mărgele de sticlă, mici cît bobul de mei şi vopsite ca nişte cofeturi. Serile, în iatac, le înşira în ascuns pe aţă, le cosea pe o bucată de postav, şi cu dibăcie făcea o teacă pestriţă cu căpăcel. Apoi se ducea la coteţ, prindea o gîscă şi, în ţipetele deznădăjduite ale pasării speriate, smulgea pana cea mai mare. Scobitoare era gata, cusută pe jumătate în teaca de mărgele. Anicuţa o încuia în *neseser* şi aştepta în linişte aniversarea. Ani de-a rîndul, la 20 mai, domnul Dionisie găsi cînd în buzunarul hainei, cînd pitit sub farfurioara ceştii cu cafea, cîte un lucruşor gătit în mărgele : cutii de chibrituri, creioane... îmbrăcate în cel mai ciudat mozaic de verde, galben şi tot felul de culori.

Anicuţa, roşie de fericire, se uita şiret cînd spre nenea Ştefan, cînd la ţaca Zinca. Amîndoi clătinau din cap cu mustrare :

— Hoaţo !... Şi nouă nu ne-ai spus nimic.

— Aşa sînt oamenii vrednici : fac şi tac, zicea domnul Dionisie în semn de mulţumire.

Apoi lua scobitoarea, o învîrtea în mînă cu bucurie şi o punea în buzunarul de sus al vestei.

La Anul nou, Anicuţa îi trimitea ştrudel cu bilete. Domnul Dionisie le-a dat şi dumnealui odată un ghiveci cu o camelie. Avusese grija să scrie că e pentru cîteşitrele fetele.

Venea aproape în toate zilele și nu-i poftise la el niciodată. Dar Patrocenii au mers într-o zi cu toții, sub un amurg de toamnă, să-i vadă casa.

L-au prins pe domnul Dionisie în chioșc, citind *Ciocoii vechi și noi*, cu litere chirilice. N-a avut încotro. I-a poftit în salon... În mijlocul odăii, lustrul mesei de nuc pierise sub o pînză groasă de praf. Apusul învăpăiat trimitea raze gălbui ce se jucau pe luciul prăfuit al unei oglinzi scumpe. Praf pe ferestre, pe mobilă, pretutindeni. Perdelele gemeau. Anicuța își făcea socoteală ce mai pahar ar face din casa aceea, cum ar alunga din ea pustietatea...

*

Pierdută în gînduri, se plecă, luă fața de pernă din fundul coșului și se pregătea să așeze rufele în dulapul din perete, cînd auzi ușa de la sală deschizîndu-se încet. Înțelese după pași. Domnul Dionisie intra binișor în *casa-mare*. Venea la table.

Rufele fură cărate cu iuțeală ; mormane mari duse în brațe, azvîrlite în rafturi cu grămada. Apoi Anicuța luă oglinjoara în mîna stîngă, pe cînd cu dreapta își potrivi cîțiva cîrlionți căzuți pe frunte. Își duse cu cochetărie mîna la ceafă și-și turti ușor cocul cu palma. Scoase dintr-o cutie de sticlă un creion roșu ; îl trecu o dată pe buze. Își pudră cu mișcări mărunte fața înăsprită de muncă ; aprinse lumînarea ; arse o gogoașă de ristic, își drese puțin sprîncenele, cam rare, și se îndreptă spre salon.

Nenea Ștefan nu venise încă din oraș. Cu toate acestea, în casa-mare domnul Dionisie nu era singur. Ușa veche se-nchidea rău și vorbele treceau aproape întregi. Glasul gros al domnului Dionisie se auzea răspicat :

— Regina mea... Te joci cu fericirea unui biet om... Haide, te rog, răspunde odată...

Anicuța sufla ca după o alergătură. Se uită prin locul cheii : domnul Dionisie în *genunchi*. Mița, în picioare, se smucea cu strîmbături de copil, trăgîndu-și mîna pe care el o strîngea în mîinile lui, sărutînd-o.

— Lasă-mă... Chem pe mama.

Şi domnul Dionisie, îngrozit, îi dete drumul. Anicuţa abia avu timp să fugă în iatac şi să se ascundă după uşă, ca să asculte.

Auzi cum fata plecase, ameninţîndu-l tare că-l spune, şi trecuse în odaia lui Decebal. Aceasta o mai linişti. Apoi paşii domnului Dionisie, plecînd zorit.

Atunci trecu repede în odaia surorii sale. Aceasta se deşteptase după un somn cam lung şi, ridicată pe jumătate în pat, deschise numai un ochi. Celălalt părea că doarme încă.

Şi Anicuţa avu răbdarea să nu-i spună îndată. Aşteptă s-o vadă dezmeticită bine. Apoi începu :

— Ţacă Zinco, Dionisie e un tîlhar. Ştii ce ne-a făcut ?

Ţaca Zinca făcuse ochii mari şi îngălbenise. Anicuţa se grăbi s-o liniştească.

— Stăi, frate, că nu s-a-ntîmplat nimic.

Apoi îi spuse tot. Fata era nevinovată şi se apărase destul.

— Altfel n-aş fi sărit eu ? Cu toate astea, nu ştiu cum, simţeam că nu mai mă ţin picioarele. Mi-a venit să fug, să-mi iau lumea-n cap, să nu văz una ca asta.

Merseră amîndouă în odaia lui Decebal. Fata sta cu coatele pe fereastră, cu capul sprijinit în mîini, cu fruntea lipită de geam, privind afară.

Pe ţaca Zinca o cam răguşise somnul, iar cusăturile feţei de pernă, pe care dormise, îi săpaseră sub tîmpla stîngă liniuţe roşii, drepte, ca pe un caiet de dictando.

— Miţo, ia poftim... Să spui tot ce ţi-a zis ticălosul. Dar tot. Să n-ascunzi nimic, că o păţeşti. Eu ştiu. Am ascultat.

Anicuţa, prinsă de o furie neaşteptată, ridică amîndouă mîinile şi începu să strige, ca niciodată, neobişnuit de tare :

— Dacă nu spui tot, vai de tine, auzi ?

Fata îi aruncă din ochi o încruntătură ca iadul şi întoarse capul...

Toţi ştiau acum că domnul Dionisie rugase pe Miţa să-l ia de bărbat.

În seara aceea, Anicuța pieri pe nesimțite în iatac, se închină mult și se culcă devreme. Pentru întia oară gîndurile — prietene credincioase de atîția ani — o primeau cu dușmănie: domnul Dionisie n-avea să mai calce pe acolo. Nenea Ștefan și cu țaca Zinca plănuiră pentru a doua zi, la ceasul cafelei, o primire îngrozitoare, chiar în sală: fiindcă tot era sărbătoare națională fostul ofițer, îmbrăcat în uniformă, cu tunica de pe vremuri, cu tresele de căpitan răsucite în formă de opturi, avea să-i iasă înainte, în ușa casei-mari, și, cu glas de comandant, să-i zică niște vorbe usturătoare. Țaca Zinca i le pretindea întocmai, și bătrînul le scrisese, ca să nu uite ceva. Un lucru o cam îngrijea: să nu-l înece stenosul... Pe la sfîrșitul moralei, dumneaei avea să iasă din odaia din fund, cu mîna dreaptă întinsă, cu arătătorul ațintit tocmai către poartă, și cu glas zdravăn să-i strige scurt: „Ieși..."

Anicuța va trebui să stea martoră de la început la toate acestea, prefăcîndu-se că nu știe nimic, întrebînd ce s-a întîmplat, mirîndu-se cît mai des și clătinînd capul: Vai, ce rușine pe casa lor! Nemaipomenit! Auzi dumneata!

Și pe urmă, domnul Dionisie n-o să mai vie pe la ei niciodată. Cine s-ar fi gîndit? A, tot șarpele de fată! Mița, cobea casei! Dacă nu era ea să-i iasă înfipt mereu înainte, să-i tot deschidă ușile!...

Porniri de ură, dojane închipuite, apoi milă, apoi iar dușmănie, vorbe bune și rele, certuri cînd cu Mița, cînd cu domnul Dionisie i se încrucișau în gînd, una după alta, ca niște vîrtejuri, și n-o lăsau să doarmă.

Deschise fereastra.

Afară adia vîntul printre frunze ca un șipot neîntrerupt de apă. Măreția nopții înstelate o îngheță, și mirosul ierburilor mări singurătatea. Iatacul i se păru o chilie. Închise geamul, se așeză la măsuță și se uită în oglindă.

Cum? Nu e frumoasă? Da... frumoasă e cealaltă, fiindcă are ochii depărtați și mici, firește! Fiindcă lui domnu Dionisie îi sînt dragi chipurile fumurii, se înțelege...

Cu un deget atinse colțul sprîncenei, cu altul umărul obrazului aprins; le găsea că se îmbină atît de atractios și încheie amîndouă un pervaz așa de potrivit pentru ochii ei căprui...

Nebun după cobea casei. Auzi ce gust! Fără îndoială, e orb Dionisie. Orb, sau și-a pierdut mințile. Moșneagul!...

A doua zi umbla ametită, cu ochii roșii. Căpitanul și țaca Zinca se făcură că nu bagă de seamă.

La ceasul cafelei se împărțiră prin odăi. Mița fusese trimisă de dimineață la țaca Sofița. Domnul Ștefan își pregătise zaharnița, un pahar și sticla cu apă de flori.

Toate ușile ședeau deschise pe jumătate. Se auzea din sală pendulul ticăind grăbit, supărat.

În sfîrșit, sosea. Îi auziră pașii pe potecă. Ușa de la geamlîc... Apoi cea de la sală... Cînd aceasta se închise, căpitanul deschise pe cea de la salon. Mosafirul se opri o clipă. Părea mai scurt și mai gros. Lumina bătea rău înăuntru. Domnul Ștefan punea ochelarii numai cînd citea și scria.

Fără să mai aștepte, începu:

— Ascultă, domnule, cum ai îndrăznit dumneata să... să...

O tuse grozavă îl prididi însă din senin.

Vorbele abia se mai înțelegeau din fundul gîtlejului sugrumat de înecăciune.

Anicuța ieși la iveală și-l scoase din încurcătură:

— Nene Ștefane, ce faci?... E domnul Iane.

Domnul Iane era vărarul din colț și venea uneori în ajutorul familiei Patroceanu, împrumutînd-o la nevoi cu sume mici, pînă la luarea pensiei. Cumpăra franci găuriți și băncuțe șterse și le strecura în fișicurile pe care le da apoi cu dobîndă. Își păstra doi lei procent pe lună pentru fiecare douăzeci. Purta papuci cu flori cusute la gherghef și nu punea guler la cămașe din pricina gîtului prea scurt. Avea ușa deschisă în casa Patrocenilor în orice timp.

Țaca Zinca auzise tot și-și mușcă degetele de rușine, în odaie. Căpitanul încremenise, gătit ca o păpușe, în

prag. Era dator lui Iane trei sute de lei, și termenul se apropia.

Domnul Iane înaintă și-i întinse mîna. Anicuța îi strigă din fund, tare, cu glas silit :

— Domnule Iane, să nu te superi. Vrem să păcălim pe cineva. Nu știam că ești dumneata.

Și pieri în odaia surorii sale, cu o nespusă poftă de rîs.

Dar domnul Iane se luă după dînsa cu pași întinerițî :

— Mă rog, de ce fugi ? Pentru dumneata venisem. Poftim aici.

Și după ce îi strînse în salon pe cîteșitrei, în jurul mesei, începu răspicat, domol :

— Am un ginere pentru domnișoara Anicuța. Bărbat bun, cu stare. Nu trebuie să mai stați nici o clipă la îndoială.

— Un ginere ?

— Da. Proprietar în Oltenița. Și adaose, cu taină în glas : Văr cu domnu Dionisie... Apoi se uită cu grijă împrejur : Nu ne aude nimeni ?... Și zise, aproape șoptind : Să vă spui drept : chiar domnu Dionisie m-a trimis. V-ar fi vorbit dumnealui, dar i-a fost cam rușine... Creștinul nu cere zestre. Vrea numai pe domnișoara. A auzit că e fată bună și se-ncrede.

Anicuța vedea și auzea lucrurile ca într-o amețeală. Fiori calzi și reci îi fulgerau pieptul rînd pe rînd. Simțea un tremur în inimă, o încleștare-n fălci, o teamă nedomirită.

Nenea Ștefan și țaca Zinca se tot întrebau din ochi.

Căpitanul începu cel dintîi :

— Ce zici, Anicuțo ?

Și se uită la ea cu drag, cu milă. Pierdut în învălmășala atîtor griji și în patima grădinii, nu se gîndise niciodată mai cu dinadinsul la soarta fetei acesteia, care dusese tot greul casei lui amar de ani.

Anicuța lăsase ochii în jos.

— Cum vreți dumneavoastră, nene. Eu nu sînt stăpînă.

Vorbele acestea înduioșară mult pe țaca Zinca. O ceață de lacrimi îi împăienjeni ochii.

— Primim, domnule Iane, zise ea. De ce n-am primi, dacă spui că e bun și garantează domnu Dionisie?

Vărarul îi asigură cu mîna:

— Domnul Dionisie a spus că dumnealui vrea să fie nașul. Ce mai vreți?

În sufletul turburat al Anicuței cobora pe încetul o duioșie împăciuitoare, un duh iertător pentru toți dușmanii. Dacă în clipa aceea *tîlharul* din ajun ar fi intrat pe ușă, mîna ei binevoitoare s-ar fi întins cu recunoștință spre el.

În mintea ei îl vedea cum se chinuise, cum alergase într-un suflet, ca să-și ispășească păcatul.

Fostul căpitan își mîngîia favoritele cu o mînă, urmărindu-le — cu bărbia în piept, cu ochii-n jos — pînă în vîrfurile lor îndepărtate, pe care le tot sucea între degete.

Se adîncise-n gînduri: un om cu bani în familie, oricum, avea să le fie sprijin.

Deodată tresări ca din vis:

— Zinco dragă, cît ziceai tu că împlinește Mița noastră estimp, soro? Și repede, cu gîtul întins, fără să mai aștepte răspunsul: I-ascultă, *nene* Iane, cam de cîți ani să fie Dionisie ăla, frate?

(1910)

Sîmbăta, tribunalul nu prea are de lucru. Cînd se făcu patru, ajutorul de grefă Anastasiu își închise condica și porni cu inima strînsă pe Calea Rahovei, spre casă, unde-l așteptau două odăiițe mai mult goale și o nevastă searbădă, tăcută, care la fiecare vorbă răspundea sfios și rar :

— Cum vrei dumneata.

Iar mișcările le făcea numai după poruncile lui, date în silă, căci el însuși avea nevoie de cineva care să-l îndemne.

Sila se schimbase cu încetul în necaz, și Anastasiu, om așezat de fel, ajunsese — cu femeia lui — să vorbească răstit. Iar ea mai rău se zăpăcea, iuțea pașii fără spor, scăpa lucrurile din mînă, se împiedeca de praguri, parcă ar fi făcut-o într-adins. Din pricina asta, el începu s-o părăsească, mai întîi cîte o zi întreagă, apoi mai multe, pe rînd.

Cînd sosea acasă, o zărea pîndindu-l la fereastră — printre garoafele din ghivece — cu niște ochi de cîine bătut. Abia dacă îl întreba printre dinți :

— Mîine iar pleci ?

— Firește. .

— Tot cu zilele ?

— Cu zilele... Dacă trebuie !

— Cum vrei dumneata...

Numai după ce rămînea singură, izbucnea în blesteme, pe care le repeta apoi proprietăresei, aidoma.

Așa o ducea ajutorul de grefă de patru luni, de cînd se însurase cu fata aceasta din Rîmnicul-Sărat.

Iar acum, după ce de dimineață o amenințase că va lăsa-o, se întorcea devreme, cu gînd să-și schimbe hainele de cancelarie și să născocească o nouă plecare pentru alte două zile.

Cînd ajunse acasă, găsi ușile date de perete; iar înăuntru, pustiu.

Dulapul, golit de haine. Puținele mărunțișuri de prin casă, pierite. De pe mescioara cu un picior, din mijlocul odăii, zburase albumul de cărți poștale și scrumiera cu pisică.

Anastasiu ieși în mijlocul curții fluierînd a pagubă. Dar nu-l auzi nimeni. Atunci se hotărî să bată la ușa proprietăresei.

Coana Minodora îl primi cu mînecile sumese, dînd din umeri:

— De, maică, m-am mirat și eu destul. N-am văzut cînd s-a dus, bat-o vina. Azi-dimineață, cum ai plecat dumneata, mi s-a pierdut Jantilică și am ieșit în ulicioară să-l strig, că nu știu ce focu are de s-a făcut așa ușarnic de la o vreme. L-am găsit tocmai la tramvai. Se ducea să-l stîlcească, prostu. Cînd m-am întors cu cățelușul în brațe, m-am pus să-l dojenesc în gura mare, în mijlocul curții, doar m-o auzi dumneaei, să vie afară și să mai stăm de vorbă, căci — ce e drepturile — avea și ea multe pe inimă, sărmana. Cînd colo, nimeni. Mă duc la ferestre, fac mîna streașină și mă uit înăuntru. Țipenie. Intru în casă, caut, o chem: coană Lucrețico în sus, coană Lucrețico în jos. Ia-o de unde nu e. Iepuroaica de fată se vede că s-a înțeles să meargă și ea după dumneaei, că cine a mai văzut picior de Paraschivă de azi dimineață?... Ei, dar nu știi încă una: nu e o jumătate de ceas de cînd a venit un băiat prelung la față, cu birja și cu un geamantan. L-am întrebat pe cine caută. Mi-a spus că e fratele dînșii... I-am zis...

Anastasiu o întrerupse:

— În casă a intrat?

— Cum să nu! Și-a stat o bucată de vreme. Apoi a ieșit cu geamantanul și a luat-o pe jos... Pe urmă... Dar rămase cu vorba neisprăvită.

Ajutorul de grefă plecă aproape fugind. Luă o birje și porni drept la gară. Cel puțin să nu-l scape și pe acesta. Să vadă ce i-a furat, să-l dea pe mîna poliției... Căci nu se poate. Ce rost are venirea lui? Trebuie să fi fost învoiți.

*

Încă din ziua nunții Lucreției, băiatul își pusese în gînd să petreacă o dată la sora lui cîteva zile. Făcuse economiile cele mai năprasnice, se căciulise cum e mai rău la o mătușe cu dare de mînă, ca să-și întregească banii de drum. Examenul celei din urmă clase de gimnaziu îl trecuse cu bine. Soarele de vară îi zîmbea a drum lung. Gazetele aduceau vestea că vor fi trei zile serbări la Cișmigiu. Provincialii vor plăti drumul pe jumătate.

„Ce noroc, socotea el în gînd. Stau la soră-mea trei zile, merg cu ei pretutindeni. Cînd ni s-o face sete, bem cîte o bere la «Opler»..."

Pentru el, un pahar de bere era un hatîr de zi mare.

*

Comisarul și Anastasiu îl găsiră înghemuit, pe gînduri, într-un colț de bancă, într-un vagon de clasa a treia. Băiatul recunoscu în ușă pe cumnatul său. Se ridică, înfiorat de presimțiri, și vru să-i întindă mîna, zîmbind.

Dar acesta îl arătă cu grabă comisarului, strigînd, spre spaima călătorilor de pe băncile vecine:

— Uite hoțul!

Și-l deteră jos, cu geamantanul în mînă, și-l duseră întreg peronul, ținîndu-l de mîneci, ca pe un tîlhar.

— Are cufăr la bagaje, domnule comisar. Mi-a furat toată casa, se plîngea Anastasiu, galben la față, răgușit de mînie.

Băiatului i se încleștase fălcile și-i înghețase vorba, ca într-un vis rău. Un tremur nervos îi pornea tocmai din tălpi și-l scutura, parcă, din toată spinarea.

Buzunarele erau goale. Recipisă n-au găsit. Doar batista și zece lei. Bănuielile cădeau pe bagajul de mînă.

Era un geamantan mic, de carton cadrilat, încins cu două frînturi de tinichea vopsită negru, cu vopseaua mai mult ștearsă. În loc de cheie, se închidea cu ajutorul unei frînghiuțe petrecută de două ori împrejur pe la mijloc și strînsă bine.

Înăuntru, din căptușala de hîrtie înflorată ca un tapet, abia se mai țineau fășiile rupte, printre care da fuga un gîndac cărămiziu, speriat de lumină.

Comisarul scoase la iveală o cămașă de zi, verde, cu pieptul alb. O apucă de guler și, scuturînd-o puțin, o lăsă să se desfășoare în toată lungimea. Mînecile abia se mai țineau de umeri, ca doi spînzurați.

Băiatul o smulse înfuriat :

— E a mea, domnule.

Pielea întinsă pe umerii obrajilor i se aprinse ușor în cîteva puncte. Se uită la cumnatul său. I se păru că s-a mai îmblînzit.

— D-ta știi, nene. De cînd a plecat Lucreția, n-are cine să-mi dreagă lucrurile...

În fundul geamantanului gol mai rămăsese un petic de hîrtie și o jumătate de corn :

— Adevărat... Cornul l-am luat de pe masa dv., zise băiatul. L-am găsit acolo pe o farfurioară... Îl plătesc.

Ochii reclamantului erau pe hîrtia îndoită cu îngrijire în patru :

— Acolo e recipisa...

Comisarul o desfăcu și, apropiind-o de fereastră, în lumina piezișe a apusului, citi rar :

„20 iunie. Cumnatul meu mi-e drag. Mîine mă duc la el în București. Ce bine e să mergi vara cu trenul de persoane! Pînă și în stațiile mici te oprești mult, și albinele din livezi au timp să intre pe ferestre, să dea tîrcoale călătorilor, care-și desfac pe bănci pachetul cu mîncare...

Un cîmp de rapiță, văzut dincolo, prin ușile deschise ale unui vagon de marfă, se arată ca o carte poștală ilustrată, cu o căpiță aurie de fîn în fund spre stînga, cu un zăvoi vioriu, pierdut în ceața zării, la dreapta...“

Pe băiat abia acum îl pridídise lacrimile, care alunecau grăbite, una după alta, de-a lungul obrazului, și de pe obraz pe pieptul hainei.

Comisarul se uită lung în ochii întunecați ai lui Anastasiu:

— Doriți să închei proces-verbal pentru bucata de corn?

(1912)

„Particularii de clasa întîi, în sala de desen!"

O sală albă, simplă, cu pereții plini de foi de bloc, pe care mîini de începători lăsaseră, cu ajutorul cărbunelui, urmele stîngăciei lor, sub formă de jumătăți de nasuri, ochi singuratici, profiluri banale sau schițe de arhitectură școlărească, cu case imperfecte, fără nici o viață. Sub o poliță lungă de stejar lustruit, stau atîrnate cîteva reliefuri de ipsos: figuri de fauni, chipuri suave de copii, ciorchini de struguri și alte felurite modele; iar pe poliță, înșirate la rînd, minuni de ale olăriei naționale, gătite cu împestrițări de motive românești: urcioare, ploști, vase pentru flori și strachini.

Mulțimea candidaților dase năvală pe ușa care le stase închisă mai bine de un ceas. În cîteva minute, băncile se acoperiră pînă la fund cu băieți și fete de toate vîrstele: învățătoare fără diplomă lîngă mici liceeni în uniformă, sergenți, plutonieri lîngă fete de doisprezece ani, un amestec de capete mici, mari sau țuguiate, cu părul pieptănat sau în neregulă, cu trăsături fine sau grosolane, cu fruntea nefiresc de lată sau supărător de îngustă, întocmai ca într-o sală de cinematograf.

Toamna trimitea prin geamurile larg deschise, pînă în fundul clasei, o adiere de belșug, de porumb strîns în hambare, de fructe coapte. Un sfîrșit de septemvrie îmbrăcat în aur, copilăros și fraged ca o zi de mai după ploaie.

Un băiat de la cancelarie, călcînd țanțoș, trecea din bancă în bancă, punînd pe coala de hîrtie a fiecăruia ștampila liceului.

De la o biserică din apropiere se auzea trăgînd clopotele, pentru că a doua zi era duminică. Cîntecul lor mînăstiresc aducea în clasă fiori de zi mare. S-ar fi părut că e săptămîna Paştilor dacă un tei bătrîn de la fereastra din fund nu şi-ar fi tot tremurat, pe pînza albastră a cerului, cîteva ramuri cu frunze rare, îngălbenite, pline de neastîmpăr.

În locul profesorului de ştiinţe, care era bolnav, directorul veni în clasă cu un necunoscut. Povăţui pe toţi cei de faţă să asculte de „domnu doctor"; strînse prietenos mîna acestuia şi plecă.

În ochii tuturor sclipeau lumini de bucurie. Profesorul titular era un om rău, care nu iubea copiii. La concursul pentru catedră nu-l întrebase nimeni dacă-i sînt dragi.

Domnul doctor dete subiectele, rugă pe candidaţi să se poarte cinstit, se plimbă puţin prin clasă, uitîndu-se la nimicurile din perete, apoi se aşeză la masa din faţă şi începu să cerceteze pe rînd chipul fiecăruia.

O albină, mînată de instinctul iernii apropiate, căuta adăpost, cercetînd călimările, speriind fetele... Dacă nu le-ar întuneca teama de necunoscut şi de note rele, ceasurile acestea de lucru la probele scrise, de muncă în comun a minţilor tinere, ar înota în desăvîrşită linişte şi poezie.

Privirile distrate ale doctorului urmăriseră mult timp jocul vîntului în frunzele galbene ale teiului de la fereastră. Dar, cu încetul, ele fură prinse înspre mijlocul băncii a cincea de o faptă care la început îl necăji, iar în urmă îl făcu să zîmbească: un om în toată firea copia fără sfială de la vecina lui, o fată pipernicită, cu ochii mici şi obosiţi, cu părul castaniu şi neîngrijit, cu degetele de la mînă mai subţiri şi mai galbene decît tocul de os cu care scria.

„Ce lipsă de obraz, se gîndi doctorul, să furi munca unui copilaş, să te bucuri ca un trîntor la avutul agonisit cu cine ştie cîtă trudă de o fetiţă de unsprezece ani."

Figura omului în toată firea avea însă ceva care pusese stăpînire pe doctor şi-l făcea să amîne mereu

mustrarea : niște mustăți groase, pe care teama de a nu fi prins i le mototolise cu totul sub nas. Scriind, el își țuguiase buzele mult, fără să-și dea seama, și le mișca într-una mestecînd ca un copil care suge.

Numai cînd și alții din clasă începură să bage de seamă, doctorul se ridică de la locul lui, se opri în fața băncii întîia și întinse mîna înspre locul acela, vorbind de departe :

— Domnule, cum te cheamă pe dumneata ?

— Matei Stelian.

— Ești slujbaș undeva ?

— Da. Telegrafist la Calea Ferată...

Vecinul fetei cu ochii mici avea fruntea îmbrobonată de sudoare ; iar colțul gurii lui încremenise, la adăpostul mustăților, o zîmbire batjocoritoare, pe care numai cine nu știe ce e disperarea poate săvîrși nedreptatea s-o osîndească.

Dar doctorul era un om încercat și cuminte. Pricepu încurcătura și se întoarse iute către fată :

— Bine, fetițo, tu nu ești în stare să-ți păzești înscrisul ? Dacă dumnealui nu se sfiește să copieze de la tine, învață-l tu cel puțin minte. Fă-l să simtă că te fură, fă-l să priceapă că e destul de rușinos ca un om mare să se bucure așa de munca unui copil. Sînt sigur că nici nu-l cunoști.

— Ba da...

Și lacrimi ca picăturile unei ploi după secetă începură să cadă cu repeziciune din ochii mici și stinși ai fetei de-a dreptul pe bancă.

— Sînteți rude ?

— Da. E tăticu...

O zguduire electrică, venită parcă din scînduri, pătrunse deodată clasa întreagă.

Doctorul își adună toate puterile ca să se stăpînească. Se sili să alunece spre glumă :

— Bine, dar cînd ai plecat de acasă, nu ți-a spus mama să nu lași pe tăticu să copieze ?...

Un rîs prietenos izbucni — ca o firească ușurare — din toate părțile.

Dar tăticu ţuguiase din nou buzele. Întinse gîtul, închise ochii pe jumătate şi zise, ca dintr-un vis :

— N-are mamă... Sîntem singuri...

Doctorul nu mai zise nimic. Fugi îndată spre fereastra din fund, ca şi cum l-ar fi chemat cineva acolo. Şi stătu de vorbă cu frunzele îngălbenite de tei, pînă cînd cel din urmă băiat părăsi clasa.

Cînd fu singur, începu să caute printre colile de hîrtie. Puse deasupra probele iscălite cu numele Matei Stelian şi Matei Irina şi se duse — aproape alergînd — în cancelaria directorului.

După o săptămînă — cînd se dete rezultatul — tatăl şi fiica îşi citiră, tremurînd, numele pe lista promovaţilor.

(1924)

O stradă scurtă. Cîteva case înghemuite una într-alta, verzi, galbeni, mici, fără nici un stil, făcute parcă numai de aspiranți la Școala de arhitectură, căzuți la concurs. Și nici un pom. Nici un fir de iarbă pe nicăieri. Ca în Sahara.

Una singură, mai albă, mai răsărită, are un petic de curte și un crîmpei de coteț. Patru găini pestrițe și un cocoș pintenat ciugulesc de zor niște firimituri aruncate de curînd.

Soarele de amiază dogorește ca vara. Fereastra care dă înspre curte e deschisă. Se aud prin ea rîsete, vorbă, zăngănit de pahare și tacîmuri: „Hristos a înviat!... La mulți ani! Să trăiți, copii!... Vivat!..."

Ziua întîi de Paști... Înăuntru, domnul Iancu Viezureanu, pensionar, cu coana Cleopatra a dumnealui și amîndoi copiii: Cicerone, elev în școala militară, sosit de vacanță, cu un pampon la chipiu mai mare decît el, și Odeta, premiantă întîi în clasa a doua profesională. Domnul Sofronie e poftit la ei. Și a venit omul — fiindcă tot e neînsurat — tocmai din Tîrgoviște, ca să nu-i refuze. Mare cum e, și lat în spate, îi stă bine în capul mesei, ca unui pașă.

Domnul Iancu Viezureanu a fost șef de birou la Culte; are pensia cam mică. Dacă n-ar fi proprietar și n-ar da cu chirie o casă roșie cu trei odăi, în colțul străzii, ar muri de foame.

Adevărata lor nădejde însă e tot la Sofronie, prietenul domnului Iancu din copilărie. Om milos și săritor, Sofronie aleargă din fundul Tîrgoviștei la orice nevoie — fie și la miezul nopții — ca să-i scape. Și i-a scăpat

din multe... L-a împrumutat pînă acum pe Viezureanu cu mai bine de zece mii de lei, așa, numai pe chitanță, fără nici o garanție, fără dobîndă, prietenește.

De aceea și coana Cleopatra și-a călcat pe suflet și, în sîmbăta Paștelui, a pus să-l taie pe Ghiță.

Ghiță luase de un an în stăpînire curtea Viezurenilor. Curcan în lege, bogat în piept și roșiatic la pene, ajunsese ca un cîine credincios la casa domnului Iancu. Ce vrei? Un an de trai la un loc îl împrietenise cu toți ai casei, de le cunoștea și obiceiurile și slăbiciunile, ca un filosof.

Nimeni nu l-ar fi jertfit nici pentru un milion. Dar domnul Sofronie venea la ei rar — cîteodată pe neașteptate — cu toată strîmtoarea din casă. Pentru el tot se găsea un locșor. Sălița de la mijloc se schimba deodată, ca prin magie, în odaie de culcare. Cît dura o partidă de table cu Iancu, patul era gata, în fund, la perete. Coana Cleopatra scotea din ladă plapoma ei de mătase, o plapomă de atlaz azuriu, ciupită ici și colo, tocmai cam pe unde timpul își înfipsese colții. O măsuță lîngă pat, un sfeșnic de nichel cu lumînare nouă, o chisea cu dulceață de vișine... Un singur lucru era cam greu: că odaia soților Viezureanu avea numai o ușă, care da tocmai în sala unde culcau pe Sofronie. Și dacă se întîmpla ca tîrgovișteanul, doborît de oboseală, să doarmă dimineața mai mult, coana Cleopatra era silită, ca să ajungă la bucătărie, să iasă în curte pe fereastră. Și avea de furcă, din pricină că, fiind trupeșe trebuia să se strecoare cu un umăr înainte și să-și cam apese carnea cu palmele ca să nu rămîie înțepenită în pervaz.

Ei, dar astă osteneală i se cădea domnului Sofronie, fiindcă și el își deschisese de atîtea ori punga pentru ei și pentru copiii lor.

În noaptea din joia Paștelui, după ce veniră de la cele douăsprezece evanghelii, steteră amîndoi soții de vorbă trei ceasuri pînă se hotărîră să taie pe Ghiță. Parcă ar fi plănuit să omoare un om. Așa le tremura glasul, se înecau, înghițeau în sec și oftau cînd unul, cînd celălalt.

Copiii nu știau nimic. Nu le-au spus nimic.

Sîmbătă dimineața au ieșit în oraș cîteșipatru, la tîrguială. Fostul șef de birou de la Culte avusese grijă să cheme un servitor priceput de la minister.

Și cînd veniră acasă, curcanul era tăiat, pîrlit, opărit și curățat de pene.

Copiii începură să murmure.

— Cum, ați tăiat pe Ghiță?

Domnu Iancu se răsti la ei ca un tunet năprasnic, de-i încremeni. Iar coana Cleopatra își puse un șorț cu dungi și, trecînd în bucătărie, apucă de amîndouă picioarele trupul brobonat, dar alb, al lui Ghiță, și prin ceața lacrimilor ce-i înecaseră ochii începu să-l spintece și să-i scoată pipota, ficatul și aripile...

Cînd sosi domnul Sofronie, toți își ascunseră mîhnirea, de rușine. Apoi bucuria Învierii îi făcu să-și uite de Ghiță. Coana Cleopatra, care era meșteră la bucătărie, îi gătise picioarele cu coconare și stafide — mîncarea favorită a domnului Sofronie; iar pieptul, la cuptor, pe cartofi.

Cît ținu ciocnitul cu ouă roșii, veselia fu la culme. Dar cînd sosi farfuria cu mîncare și se auzi și cîntatul de amiază al cocoșului, întreaga familie Viezureanu amuți deodată. Domnul Sofronie nu băgă de seamă. Ochise o bucată bună, și gîndul îi era la ea. Coana Cleopatra, care îi știa gusturile, i-o dete.

Și domnul Sofronie, fără să bănuiască durerea Viezurenilor, începu să laude:

— Minunat curcan! Ce carne gustoasă... Nu cumva o fi Ghiță al dumneavoastră din curte?

Toți tăcură. Numai Odeta răspunse cu un sughiț biruitor, căci se luptase prea mult cu plînsul, ținînd șervetul la gură.

Domnul Iancu se încruntă la ea; iar coana Cleopatra, care gustase cîteva pahare din damigeana cu vin de Tîrgoviște, adus de domnul Sofronie de la via lui, prinse curaj și începu să laude darurile cu care Dumnezeu înzestrase pe Ghiță.

— Drept să-ți spui, domnule Sofronie, mai rar așa pasăre deșteaptă... Ca un om, domnule! Păi să fi văzut

dumneata cum își cunoștea numele. Cînd îl strigai: Ghiiiță! venea drept în fundul casei, piuia ca un pui și-ți lua din mînă tot ce-i dai.

Cicerone, elevul din școala militară, îi întregi amintirile:

— Dar cu șifonierul, mamă?

— A, cu șifonierul era o halima... De cîte ori îl scoteam la scuturat în curte, Ghiță se și înființa înaintea oglinzii. Și atunci să te ții repezeli și bătălie. Iar cînd vedea că nu e chip să dea piept cu dușmanul, trecea pe la spatele dulapului, ca să-l prindă pe acolo. Atunci să fi văzut rîs. Și eu, și copiii. Leșinam. Nu mai puteam.

— Dar cu factoru, mamă?

— Cu factoru, altă dandana. Se da la el ca un cîine, îl apuca de pulpana hainei și nu-l slăbea pînă la poartă... Mai rar, să-ți spun drept, așa deșteptăciune de dobitoc. Să strice el ceva, ca alți curcani, sau să iasă din curte, ori să umble hoinar pe drum, sau să-l găsesc pe masă în bucătărie? Uite, aș vorbi cu păcat să-i aduc vreo vină. Parcă îl văd, cînd venea Iancu de la cancelarie, cum lungea gîtul, cum deschidea mari ochișorii lui ca mărgelele, căsca ciocuțul și cloncănea din răsputeri, de-i tremura din rădăcină moțul roșu de pe cap, ca să auzim toți că a venit „domnu" la masă...

A, dar iată și pieptul scos proaspăt de la cuptor. Mama Păuna, doica Odetei, ajunsă acum fată în casă, deschise ușa cu un șold și veni să puie repede tava arzătoare, care o frigea rău la mîini.

Ghiță ținuse să fie îndatoritor cu stăpînii lui pînă la urmă: pieptul, rumen și plin, parcă era un bulgăre măreț de aur.

Odeta se uită la coana Cleopatra și-i văzu ochii înotînd într-un ocean de lacrimi. Fiind cea mai slabă de înger din toată casa, ea făcu loc paraponului întreg și izbucni în suspine cu înecături, ascunzîndu-și fața în șervet. Coana Cleopatra își întoarse privirile spre domnul Iancu și-l zări prin ceața lacrimilor. Avea altă figură: ochii strînși, nasul plin de încrețituri, gura strîmbă, mestecînd mărunt plînsul pe care-l pusese în

luptă grea cu demnitatea lui de cap de familie. Cicerone își lăsase fruntea pe masă, ca să nu vadă, să n-audă.

Atunci și domnul Sofronie scoase batista și începu să se șteargă la ochi cu grabă. Dar cînd se uită la Păuna, care încremenise în ușă, dînd din cap, cu mîinile încrucișate la piept, începu să rîdă.

— Ce zici, Păuno? Ne-am apucat să plîngem toți, ca niște copilași, în ziua de Paște.

Dar Păuna avea grijă numai de puiul ei, de Odeta, pe care o crescuse și pentru care se lipise de casa Viezurenilor pentru toată viața.

Veni lîngă fată, o sărută mîngîios și-i șterse cu șervetul obrajii umezi și înflăcărați.

— Cum se poate, fata mamei, să te iei după dumnealor și să-ți strici frumusețe de ochișori, numai așa, de florile mărului? Păi zău dacă mai știu ce fel de minte au și domnu, și conița, și mai cu seamă dumneata, domnule Sofronie, să vă jeliți cu toții la așa zi mare și să-mi speriați fata, pentru o... insectă.

(1924)

După ploaie, strada se înveselise. Castanul de lîngă poartă se oglindea într-un ochi de apă adunat la marginea trotuarului. Florile lui, drepte ca sfeşnicele, împrăştiau miros proaspăt de pădure, trimiţînd soarelui spre asfinţit un salut înlăcrămat de recunoştinţă.

Cei doi gemeni, în uniformă de liceu, tunşi la piele, cu ochi căprui şi semănînd unul cu altul ca două piersici pe o cracă, şedeau pe banca umedă încă, liniştiţi ca şi strada goală şi tăcută, în adîncimea căreia îşi pierdeau privirile, gîndurile şi năzuinţele lor de băieţi de cincisprezece ani.

Singura nădejde a mamei... În ochii lor cuminţi îşi odihnea ea sufletul obosit, cîntărind viitorul, şi tot în ei citea cu mîndrie anii de luptă vitejească ce dusese cu necazurile, ca să-i apere.

Cînd s-a hotărît ea — nepoată de boier cu caftan — să-şi puie cununia pe cap alături de un controlor financiar, a făcut-o mînată de sărăcia şi de puietul de copii de acasă. Atîtea ierni fără lemne, atîta tuse bătrînească şi oftaturi din rărunchi îi oţeliseră inima şi-i dau ghes spre fapte îndrăzneţe, deznădăjduite. De multe ori o bătuse gîndul să-şi ia cîmpii, la întîmplare.

Atunci se ivi în calea ei Rudoiu, adus de o mătuşă scăpătată şi guralivă. Închise ochii şi-i dete mîna. Plînse pe furiş cîteva săptămîni după numele de familie — unica fală ce-i mai rămăsese. Şi-l tipări mult timp pe cartea de vizită :

DOCHIA RUDOIU
născută Rădăcineanu

Apoi veniră cei doi gemeni, care o făcură să uite tot și toate. Se hotărî să-și jertfească pînă la cea din urmă picătură puterile minții și ale trupului ei pentru creșterea băieților. Ca o a doua mamă a Grachilor, îi aducea de mînă și spunea semeț prietenelor :

— Iată podoabele mele.

Iar cînd copiii începură să prindă a judeca, le făcu istoricul familiei ei, scoase cîteva hrisoave luate pe furiș de acasă și pe care le ținea ascunse în fundul șifonierului, sub cearșafuri, și le spuse de ce viță sînt, ducîndu-i cu gîndul peste paginile istoriei românilor, mult înapoi, pînă la Neagoe Basarab.

Astfel îi îndepărtase pe nesimțite de tată. Însuși Rudoiu, ademenit de noblețea sîngelui ei, le spunea adesea, la cîte o dojană :

— Asta nu e faptă de boier. Un Rădăcineanu ar roși pînă în albul ochilor de așa purtare... Nici să nu mai spui la cineva că ești mlădiță de neam vechi.

La rîndul lor, ziarele aduceau lumini noi despre unele rude. La auzul unui nume de diplomat, de ministru numit de curînd, mama tresărea din cîte un colț :

— A, bravo ! Vlăduceanu, ministru ? Vărul meu al doilea, băiatul țatii Marghioalii Vlăduceanu, neam și ea de Gruieni, fiindcă Gruienii, ca și Rădăcinenii și Tortoieștii, sînt toți nepoți de-ai lui nenea Sache Runcu, de la care ne-au rămas documentele familiei... Ei, bată-l pe Vlăduceanu ! S-ajungă el, așa tînăr, ministru ?

— Și încă la Finanțe, întregea vorba Rudoiu. Norocul meu, că o să mă înainteze prin stăruința ta...

Dochia îl măsură de sus, cu ochii :

— Am să-i vorbesc tatii. Eu, una, nu mă înjosesc. Cînd eram copii, nici nu mă uitam la el. Vorbea în vîrful limbii, ca grecii, cu ț ; și eu nu puteam să-l sufer... Uf, și tu ! Ce bine era să te ridici prin meritele tale, să nu mai avem nevoie să ne rugăm de toți pelticii...

*

Cerul se învăpăiase de tot spre apus. Dacă l-ai fi văzut într-un tablou înotînd în ape colorate așa de

C-da 7167 coala 19

puternic în roşu, ai fi zis că pictorul n-a ştiut ce face.

Băieţii săriră deodată de pe bancă. De la o răspîntie ieşise la iveală, pe neaşteptate, moş Panait, vînzătorul de gazete. Alergară înaintea lui, îi smulseră ziarul, şi amîndoi se aşezară iarăşi cuminţi pe bancă, cu ochii ţintă pe coloana unde se publicau spectacolele. Erau nerăbdători să vadă ce mai e nou la teatru, în grădinile de vară, care se deschiseseră de curînd.

Aproape în aceeaşi clipă zăriră, scris cu litere groase, un nume şi se uitară lung şi zîmbind unul la altul.

Strînseră gazeta şi fuga în casă :

— Mamă, mamă... Mîine seară la „Raşca". Debutul tînărului artist Barbu Rădăcineanu... Ştii, care a fost la noi acum vreo cinci ani şi se roşea cînd îl pofteai pe scaun ; iar cînd îl întrebai cîte ceva, se ridica în picioare... Care spuneai tu că e băiatul unei verişoare, că a rămas orfan de mic şi că e cam sălbatic... Acum e artist... Zău, mamă, hai şi noi ! Te rugăm, mămucă dragă, mamă scumpă şi frumoasă, spune-i tatii să ne lase, şi dacă n-are el timp, mergem cu tine, că e nepotul tău, e Barbu, sfiosu de acum cinci ani...

Şi o mîngîiau pe obraz, şi se ţineau de braţele ei cînd unul, cînd altul.

Mama Grachilor simţi cum i se suie sîngele în cap. Abia găsi prin casă ochelarii. Citi mult-mult, prea mult timp pentru un singur nume de om : apoi se uită la băieţi cu neîncredere, strîngînd din buze :

— Nu-mi vine să crez că e el. Trebuie să fie un altul.

— Ba el e, mamă. Numele ăsta, Barbu Rădăcineanu, nu e ca orice Ion, ca să mai poată fi semuit cu alţii. E unul şi singur... Zău, mămiţicule, trebuie să mergem. Făgăduieşte-ne.

Şi o scoaseră din minţi prin stăruinţe nesfîrşite.

Iată-i în stalul al doilea, sosiţi devreme, mama stînd falnic între cei doi gemeni, gătită cu rochie neagră de

atlaz brodată cu jeuri multe, avînd un şir de mărgele, iarăşi negre, la gît, iar în mînă un binoclu vechi, de fildeş îngălbenit de vremuri şi de mîinile strămoşilor.

Barbu Rădăcineanu se arătă pe scenă cam pe la mijlocul actului întîi. Copiii îl recunoscură îndată după nasul ascuţit al Rădăcinenilor.

— El e, mamă. El este!

Mama le făcu semn cu degetul la gură şi cu un ochi de mustrare să tacă.

Băiatul avea, în adevăr, talent. Gemenii nu mai cunoşteau în comicul plin de haz de pe scenă pe fricosul de odinioară, căruia de-abia îi auzeai glasul şi-ţi era teamă să-l priveşti prea mult în ochi, ca să nu-l faci să leşine.

Acum juca — nu glumă — vorbea lămurit, plin de haz, făcea strîmbături cu înţelesuri. Grădina, ticsită de lume, rîdea cu poftă, din toată inima. Gemenii, prinşi la rîndul lor de vîrtejul hohotelor, se porniră şi ei pe rîsete nestăpînite.

Din cînd în cînd aruncau priviri furişe spre mama lor. Numai ea nu rîdea, ci îşi mesteca ciuda în vîrful buzelor. Furia ei de Rădăcineancă, umilită şi ruşinată de o uscătură căzută aşa, pe negîndite, din pădurea fără prihană a Rădăcinenilor, o făcea să nu mai audă, să nu mai vadă.

În sfîrşit, cortina se lăsă. În grădină, zgomot, vorbă, veselie.

Artistul izbutise.

Cei doi gemeni se întoarseră spre mama lor, de la care aşteptau cu nerăbdare cuvîntul hotărîtor, sentinţa.

— Ce zici, mamă? nu e aşa că are talent?

Dochia Rudoiu, născută Rădăcineanu, îşi scoase batista şi-şi şterse cozile ochilor de două lacrimi care-i stricaseră pudra, lăsînd dungi cenuşii pe obrajii ei obosiţi.

Apoi, clătinînd din cap, ca în faţa unei nenorociri, răspunse jalnic, cu ochii pironiţi în zarea ceţoasă a trecutului:

— Sărmana verişoara Catinca. Unde e, să-l vază?

(1925)

După ce mi-am luat licența în drept, un unchi cu trecere puse umărul și, într-o bună dimineață, veni și îmi întinse decretul de numire ca procuror într-un orășel mic de provincie.

M-am dus să fac cunoștință cu orașul, mai întîi ca simplu călător. Simțul prevederii nu mi-a lipsit nici cînd eram tînăr.

Am sosit acolo într-un după-prînz senin, dar trist, de toamnă. În gară, două birji prăfuite. M-am suit într-una. Cealaltă s-a întors în oraș goală și ne-a luat-o înainte, ca să ne facă praf, ca răzbunare. Am poruncit: „La hotel!" și m-a oprit în fața unei case cu două caturi și un gang, deasupra căruia scria cu litere noi: Hotel „Mărăști". Din gang, la dreapta, o scară mînăstirească, cu treptele de piatră, tocite de vremuri, suia repede într-o sală cu geamlîc, în care dau cîteva camere, pe ale căror uși stau numere scrise rău cu mîna.

O chelneriță bătrînă, dar foarte vopsită cu roșu pe umerii obrajilor, mi-a deschis triumfător ușa de la numărul patru, mi-a zîmbit cu o gură în formă de gondolă și mi-a zis:

— Poftiți odaia...

Apoi s-a retras, dansînd ușor după un fel de vals pe care și-l cînta singură, în surdină, în fundul gîtului... O ruptură a covorașului din dreptul patului îmi puse piedică și căzui cu mîinile peste plapoma azvîrlită în neregulă înspre perete de călătorul care dormise acolo înainta mea. Atunci am văzut că rufăria nu era schimbată, scîndurile nemăturate, păianjenii nesupărați sus, în tavan, și prin colțuri.

Privelişte a de la fereastră a potolit puţin necazul care începuse să încolţească în mine. Hotelul era în inima tîrgului, în faţa pieţei, o piaţă largă, pavată cu pietre lătăreţe, presărate rar ici şi colo, ca bomboanele de la o mătuşă zgîrcită cînd vrea să-şi înşele nepoţii cu lucru ieftin. Peste drum, prăvălii dese şi mărunte. Cele mai mari şi mai albe litere din toate scriau vorba „Cofetărie". Prin uşa deschisă am zărit pe cofetar. Purta fes bulgăresc şi turna muşteriilor, care-l aşteptau în picioare, cu paharele întinse, bragă.

Pe deasupra caselor, ale căror olane înnegrite dovedeau un trecut îndepărtat, se zăreau dealurile cu vii arămii şi cu păduri ruginite, singura comoară preţioasă a orăşelului, care zadarnic se făIea cu hotelul „Mărăşti".

Mi-am luat pălăria şi m-am coborît să văd oraşul. De la portar, care mă aştepta în vestă, muşcînd dintr-un ciorchine de razachie mai galben ca chihlibarul, am aflat că hotelul „Mărăşti" se numise înainte de război „Plevna", şi că era mai bine îngrijit atunci, ca Plevnă, decît acum, ca Mărăşti. Iar de la bărbier am auzit fel de fel de lucruri : că fostul primar a fugit acum doi ani cu nevasta prefectului, că preşedintele tribunalului e surd, că lumina electrică se stinge seara la unsprezece. Arde ea uneori şi toată noaptea, cînd primarul întîrzie la cărţi, la club, şi-şi trimite bastonul cu mîner de argint mecanicului de la uzină, pentru ca acesta să aibă un talisman că într-adevăr ordinul porneşte de la dumnealui.

Încîntător bărbier : ras la mustăţi, dar în schimb cu fălcile bine garnisite cu cotlete, avea o faţă mare cît o tavă şi un trup lat şi pătrat ca fereastra prăvăliei. Foarte politicos, la fiecare vorbă te ruga să-l ierţi :

— Pardon că vă întrerup !

Deşi nu te întrerupea de la nimic.

În stradă am înţeles că oraşul are o garnizoană militară bogată. Nişte ofiţeri mergeau cu capul pe sus şi cu sabia aproape perpendiculară pe pulpa piciorului, pentru ca nu cumva trecătorii să-i atingă.

În mijlocul pieței se înălța, cam pînă la doi metri, un adevărat monument de sticlă. Mă apropiai: palat din basme, plin de Feți-frumoși și Ilene Cosînzene: opera fotografului. Avea patru fațade cu geamuri mari și înăuntru trei rafturi gemînd de poze cu cavaleri civili și militari, cu domnișoare de toate vîrstele, cu popi în odăjdii, magistrați în robă și lăutari cu vioara în mînă. Tot muzeul orașului se găsea acolo. Mă minunam în fața fiecărei figuri noi. Oameni așa lins pieptănați și așa gătiți nu văzusem parcă niciodată în tînăra mea viață.

Am intrat în grădina publică, o grădină mică și gătită ca de sărbătoare. Din mijlocul ei răsărea — ca o tortă — o movilită plină de flori felurite, dese ca peria. Un ungurean stropea cu furtunul și flori, și oameni. Am stat pe o bancă, obosit de invitația fotografului, și mi-am petrecut timpul silindu-mă să recunosc într-unii trecători figuri din fotografiile văzute.

Deodată, pe poarta grădinii se ivi un om cu o scîndură uriașă, sprijinită pe o prăjină. Pe scîndură, un afiș. Pe afiș, scris mare, de mînă, cu vopsea roșie:

„Domnilor, astăzi este înghețată de vanilie la Bufet"

Seara am vrut să mă culc devreme. Hotelul însă m-a primit cu dușmănie. Păianjenii cătau amenințător din tavan spre mine. În camera de alături se auzeau voci de oameni care jucau pocher, vorbind tare, cîntînd răgușit, glumind brutal. În pat, primii atacul sîngeros al unor trupe mai numeroase decît la adevăratul Mărăști.

Toată noaptea am ars lumînarea și am numărat trandafirii cenușii ai zugrăvelii, pe jumătate ștearsă, de pe peretele din fața mea.

A doua zi de dimineață eram în gară, singur pe tot peronul, plimbîndu-mă îngîndurat.

Trenul era întîrzit cu un ceas.

Un țigan mustăcios, făcător de ghete, bătea stăruitor în scăunel ori de cîte ori treceam pe lîngă dînsul. M-am oprit fascinat de ochii lui pătrunzători și am suit piciorul pe piedestal.

După fotograf, lustragiul era, fără îndoială, al doilea mare meșter al orașului.

Se uită la mine drept în ochi, își netezi bine mustățile cu peria de ghete, apoi ridică amîndouă mîinile în sus — foarte sus — și făcînd în văzduh de cîteva ori niște mișcări elegante de încercare, ca și cum ar fi lustruit ghetele unei făpturi din cer, coborî periile la nivelul picioarelor mele și își începu slujba.

Fiindcă eram singurul musteriu în ziua aceea și fiindcă trenul întîrzia fără milă — văzîndu-mă la mîna lui — mi-am făcut ghetele de două ori.

La București m-am dus de-a dreptul la unchiul meu acasă. I-am mulțumit și i-am dat ordinul de numire înapoi, pentru ca ministrul să poată trimite la timp pe altul în orășelul mic de provincie, cu bărbierul lui pătrat, cu monumentul lui plin de haz și de fotografii, cu lustragiul din gară făcînd ghetele cu mișcări largi în aer.

(1927)

Vagonul-restaurant, aproape gol. Într-un colț, la o masă, un general chipeș, cu figura deschisă de român neaoș, cu ochii ca cerul din picturile lui Grigorescu, sta pe gînduri, cu bărbia, rasă proaspăt, pe o mînă, privind afară frumusețea unei zile răcoroase de august, înviorată și de soarele spălat de o ploaie trecătoare și de zburdălnicia fără preget a acceleratului în goană.

Are și drumul-de-fier cîteodată colțuri de odihnă pentru vis și poezie.

Sus, pe cer, o jumătate de lună, pălită de lumina zilei, albicioasă ca un nour, părea că așteaptă cu răbdare de filosof amurgul, sigură pe strălucirea ei de mai tîrziu. Departe, dealurile se pierdeau în ceață viorie ca în tablouri. Aproape simțeai vîntul cum aleargă ușuratec peste cîmp, gîdilînd cicoarea ca s-o facă să rîdă și rîsul ei să-ți meargă drept la inimă.

Lîngă o stație necunoscută, ochii generalului putură să vadă, de pe terasamentul înalt al liniei ferate, jos în vale, ca într-o panoramă, o șosea dreaptă și singuratică, pierzîndu-se în depărtări între două potecuțe, fiice mai mici, ce se țineau după mamă gătite cu rochițe de poala-rîndunicii și de mușețel. Iar în mijlocul ei, ca o momîie vie, un pui de țăran, cu căciulă mare țurcănească, întinzînd mîinile în aerul liber, a sănătate și a fericire.

Generalul venea de la Mărășești. Fusese să ducă flori în mausoleul unde avea un frate mai mic, rămas acolo în grămada anonimă și impunătoare de eroi, meniți pe vecie să sfințească trecutul și să apere de greșeli viitorul.

În vagon, încă doi clienți la două mese deosebite, unul gras, fără mustăți, chip de englez, cu obrajii roșii ca burdufurile de brînză de Olanda, turna într-una dintr-o sticlă de „Cointreau", pe care o golise pe jumătate. Celălalt, slab, lung și mustăcios ca un zugrav fără lucru, mînca pe nerăsuflate feluri peste feluri, ca să facă lumea să se mire și să se întrebe de ce nu s-o fi îngrășînd.

Generalul își plimba liniștit ochii de la unul la altul, făcîndu-și socoteala buzunarului și întrebîndu-se dacă nu e mai cuminte să nu ia nimic și să aștepte să mănînce acasă.

O economie cît de mică, făcută zilnic cu o chibzuită stăpînire de sine, aducea foloase nemărginite în gospodăria lui prea încărcată : patru fete, din care două mari și două mici, și un băiat cheltuitor și dezmățat, locotenent. Datorii care se întindeau ca pecinginea. Mai ales de una îi era groază. Se împrumutase, după sfaturile nevestei, de la moașa casei, o unguroaică zgîrcită, care umbla cu amaneturi în batistă și se poftea singură la masă. Singură și cu drepturi. Și cum era lată și uriașă ca un american de la circ, ocupa totdeauna loc de doi și întingea fără sfială miezuri mari de pîine în farfuria de la mijloc.

Fetele aveau ordin să nu-i zică nimic și să îndure glumele ei sălcii.

Pentru cea mai mică avea o vorbă neschimbată :

— Ce faci, soacră-meo ?

De care făcea ea singură un haz nebun.

Cele mari erau pentru ea niște invariabile mirese, cărora trebuia să le sosească odată și odată ginerele mult dorit. Avea un pîntec atît de umflat, că mîinile i se odihneau pe el ca pe un scaun.

Locotenentul nu sta la masă cînd o vedea. Nu s-ar fi putut stăpîni să n-o înfrunte.

Cel dintîi ban de prisos ce i-ar fi căzut în mînă, generalul se gîndea că va fi bun să-l scape de datoria către această pacoste, care sta pe casa lui ca o pată pe o haină nouă.

Acasă, alături de nevastă și de fete, îl aștepta și coa-

na moașa. Parcă avusese presimțire să se gîndească atît de mult la ea.

— Bine ai venit sănătos, dorobanțu maichii!

Și-l bătu pe obrajii obosiți de drum, cu o dragoste de mamă, care-i făcu rău.

A doua zi se deșteptă înaintea celorlalți și deschise fereastra care da spre grădină. O cracă de măr foșni prietenește sub mișcarea geamului. Haosul capitalei venea din depărtare ca un salut de viață nouă, care parcă atunci se-nfiripa.

Ordonanța veni să-l anunțe că „domnul Vasile" așteaptă de mult în curte și vrea să-i spună numai cîteva cuvinte, urgent.

Domnu Vasile era un pielar cunoscut de mult timp în familie. Făcuse pe vremuri armata sub comanda generalului, pe cînd acesta era de-abia sublocotenent. Avea un nas turtit, vorbea gîfîind, și fiindcă venea totdeauna cu bomboane și stafide în buzunar, copiii se uitau la el ca la un prun încărcat de roade într-un an bun și-l primeau cu drag.

Generalul îl pofti în birou și-i arătă un scaun, prietenește.

— Domnule Vasile, bine te-am găsit sănătos. Ce-ai făcut, frate, alaltăieri cu ministerul? Ți-a admis oferta?

Pe fruntea domnului Vasile alunecau broboane de nădușeală. În zadar batista se silea să le oprească torentul. Gîfîiala se înteța cu fiecare vorbă nouă.

— Domnule general, Dumnezeu să vă dea sănătate. Ce-ați făcut dumneavoastră pentru mine și familia mea nu puteau să-mi facă nici îngerii din cer. Și se uită lung în tavan. De aceea, poate nu e pentru obrazul meu să îndrăznesc, dar... vă rog frumos, domnule general, să nu vă supărați. Că o fac cu inima curată și din cea mai mare dragoste pentru dvs. Apoi, scoțînd din buzunarele largi ale sacoului lui de dril, prin care trecuse sudoarea, două pachete cu hîrtii albastre, le puse pe măsuță și urmă: Am aici două sute de mii de lei... ce am cîștigat peste milion. Sînt ale dvs. ...

Dar generalul se ridică furios și se sprijini în mîini de o latură a biroului:

— Domnule Vasile, dumneata mă insulți. Te rog să iei numaidecît banii și să nu mai calci în casa mea dacă n-ai știut s-o respecți așa cum trebuie.

Tot sîngele i se urcase în obraji. Ochii i se împăienjeniră ca după o noapte de chef. Se strecură apoi de-a lungul marginii mesei, alunecînd ca un strigoi, se apropie de pielar, îi puse o mînă pe umăr și-i zise :

— Ia-ți banii și șterge-o repede. Repede, ai înțeles ? Și arătă spre pachetele de pe masă cu o mînă hotărîtă, pornită dintr-o sinceră și nestrămutată poruncă.

Un zgomot de afară îl făcu să se îndrepte spre fereastra deschisă. Fetițele se deșteptaseră și se jucau cu cercul. Ciripitul lor argintiu pătrundea prin jaluzelele strînse ca un îndemn la liniște.

Domnul Vasile se jura în acest timp pe copilașii lui că n-a avut nici un gînd rău, că n-are să spună la nimeni, dînd asigurări din toate puterile că a făcut-o numai din dragoste curată și recunoștință pentru cel mai mare binefăcător al lui.

Generalul îl auzi ca prin vis. Muzica veselă de afară îi luase gîndurile și i le dusese, fără voie, departe, spre o zi mare din tinerețea lui, cînd îi trăiau părinții și nu știa de grija altora.

Ziua cînd ieșise ofițer.

Bătrînul, fost la rîndul lui tot militar, l-a sărutat plîngînd și i-a încălzit obrazul cu un potop de lacrimi părintești.

Atît i-a zis :

— Ascultă, băiete, un singur sfat : să fii cinstit. Și mai cu seamă să nu te ispitească niciodată banul. Auzi tu ? Banul...

Și îndemnul părintesc a rămas sfînt și neatins pînă în ziua aceea. Și va fi și de acum încolo, firește, cu toate polițele care amenințau să-i vîndă lucrurile din casă, cu toată moașa care întingea la masă cu dumicaturi mari în sos, cu toată vremea grea care-l făcea să se uite cu jind cum oamenii pot să mănînce și să bea nestînjeniți în vagon-restaurant ; cu toată apropierea pensiei, care amenința să-l transforme în curînd într-un biet creștin nebăgat în seamă. Aici, un gînd îi fulgeră prin minte : fetele... Patru ființe slabe, fără sprijin, fără

o lăscaie. Şi nici cel puţin una frumoasă. Nici cel puţin una cu vreun talent. Ofiţerii se fereau cu o tactică vrednică de admirat, ocolindu-l...

Cînd întoarse capul, pielarul plecase.

Prin crăpăturile dintre jaluzele, generalul zări fetele jucîndu-se cu cercul. Paşii lor mărunţi nu erau însă liberi : se împiedecau mereu de rupturile din talpă. Un pantof al Lenuţei căscase botul mare cît o gură de crocodil, şi ciorapul găurit se vedea, abia ascunzînd degetele.

Tatăl şi-aduse aminte că-i făgăduise o păpuşă scumpă. În ziua aceea era cel din urmă termen cînd trebuia neapărat să se ţină de cuvînt.

Un bilanţ scurt se închegă deodată, pornind să-i lumineze mintea ca un far dătător de speranţe. Şi-şi şopti cu glas de contabil :

— Dintr-un singur condei, achiţi trei poliţe, scapi de moaşe, faci trusou fetelor mai mari şi iei pantofi şi păpuşi pentru cele mici... Şi-apoi... asta nu se cheamă mită. E un dar, un omagiu, o recunoştinţă... Ba poate şi o pedeapsă a vremurilor pe care le trăim...

Pe masă, pachetele cu hîrtii albastre aşteptau o hotărîre şi un gest.

Le luă şi le închise, *deocamdată*, în sertar... Ca nu cumva să intre cine ştie cine, să le vadă şi să-şi închipuie cine ştie ce...

(1930)

Domnul Pandele Filioreanu își făcuse casă nouă în Batiște. Cartier boieresc, grădină în fund, colț de stradă, trei etaje, toate bine luminate de soarele dinspre miazăzi. Stil cubist, ultimul cuvînt: ferestre bondoace și dese, urmînd pînă și linia curbă a zidurilor umflate ca niște butoaie. Albul de ipsos, strălucitor în bătaia soarelui de după prînz, da întregii clădiri o înfățișare de vapor american, ieșit nou-nouț din șantier și lansat pe apă abia de cîteva zile. Firește, nu lipseau nici susținătorii de antene ale instalației de radio, așezați simetric în cele patru colțuri ale acoperișului, santinele credincioase, pîndind zi și noapte undele de pe oceanul tainic al nevăzutului, aducătoare de știri, de zvonuri și de cîntece de tot felul.

Soțul și soția — coana Olimpia — se mutau acum de la Turnu în București. Copii n-aveau; bani strînseseră din belșug. Ce era să mai caute în orășelul mic și trist, cu grădina lui publică veșnic pustie în zilele de lucru, cu trotuarul înalt și îngust al străzii principale, cotropit și acela de tot soiul de mărfuri așezate la vedere pentru o mai repede vînzare? Butoaie cu măsline mici și cu sardele ruseștí sărate, lîngă stămburi pline de flori meșteșugite, făcînd front unic cu niște bufeturi și șifoniere cu oglindă, la rînd cu bidoane de tinichea, cratițe de tuci, deasupra cărora un mănunchi de bice fără coadă sta drept în bătaia feței trecătorilor, ca să-i îndemne la cumpărat.

Nevrînd să sape o prăpastie între Pandele, samsarul de grîne ajuns acum milionar, maestru al contingentărilor, războiul astupase golurile cu aur din belșug.

BIBLIOTECA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Om deștept și harnic, pricepuse rostul norocului prin tine și numai pentru tine. Războiul i-a adus pe farfurie momentul prielnic. Ajutat de comandant, care-l cunoștea din timp de pace, plutonierul Pandele a dus cu el mai departe, după demobilizare — în viața civilă — avîntul de activitate practică, nebănuit la un om atît de slab, cu obrajii brăzdați adînc, cu picioarele atît de subțiri, încît pantalonii moderni, cu excesul lor de lărgime, fîlfîiau pe ele ca două steaguri pe catargul unui crucișător în mers, în bătaia vîntului.

Colonelul Pîrîiaș îi fusese — ce e drept — ca un părinte. Erou de pe front, învinuit că a înecat mai multe batalioane într-o baltă neprevăzută, fu adus în părțile Bacăului, comandant al aprovizionării. Acolo a dat peste Filioreanu, care învîrtea unitatea. Legăturile de serviciu întăriră pe cele de prietenie. Nici Pandele nu se dumirește cum a putut deveni pe nesimțite cel mai intim confident al superiorului său, care-i înșiră toate nedreptățile ce îndurase.

Încheierea păcii înlesni colonelului, trecut acum la pensie cu gradul de general, mijlocul de a se ajuta de Filioreanu la noi cîștiguri. Se înscrise în partidul național al „românilor autohtoni", intră în Senat. Cuvîntul „aprovizionare" fu înlocuit cu „contingentare". Pandele era băiat deștept. Generalul se văzu deodată mare agricultor, cu moșie mănoasă și conac boieresc în Moldova; iar Filioreanu asfixiase cu depozite sefurile unei bănci bine garantate, și acum încerca prima aplicare pe teren a unei părți din averea agonisită cu atîta trudă, zidindu-și casă mare în Batiște.

*

Tapițerul avusese mult de lucru cu pretențiile coanei Olimpia, nu atît fiindcă ea îi cerea lucruri grele de executat, cît pentru schimbările prea repezi de păreri, în paguba mobilelor, care călătoreau din odaie în odaie, mirate parcă și ele că nu-și mai găsesc odată rostul în

casa asta nouă. Covîrşită de bucuria de a se vedea stăpînă pe atîtea lucruri scumpe, coana Olimpia dase drum liber simţului de autoritate pe spinarea bătrînului tapiţer, care-i executa ordinele cu resemnare şi chiar cu o discretă compătimire, ce flutura din cînd în cînd în albastrul vărgat al ochilor lui de meşter vechi şi încercat.

De la cele dintîi ordine, o cîntărise şi o pricepuse.

Dar şi coana Olimpia făcuse o greşeală : decît să-şi bată capul cu toţi şoacăţii Bucureştilor, mai bine asculta la Turnu de sfaturile coanei Aglaei Surduc, nevasta inginerului-şef al judeţului.

Că-i zisese femeia :

— Luaţi-mă cu d-voastră, madam Filioreanu, să vă aşez eu divanurile, să potrivesc scoarţele pe unde trebuie, să pui la locul lui fiecare tablou, după mărime şi lumină. Că nu e lucru uşor. Să nu ţi se pară glumă.

Şi a avut dreptate. Dar... unde era să mai încapă şi ea în limuzină ? Să fi pus-o între ei, ar fi stat incomod Pandele. Că aşa a fost omul ăsta cu femeile, de cînd l-a luat : se pierde lîngă ele, se face mititel cît un pisoi, se roşeşte şi se gudură, parcă-ţi vine să-i strigi alte alea, ca la cîini. Să fi trecut apoi pe Filioreanu lîngă şofer, s-ar fi canonit rău omul. I-ar fi amorţit genunchii, lung şi deşirat cum e. „Şi, la urma urmelor, să mă înveţe pe mine menajul o madam Surduc, fata lui Niţă Pescaru din Piaţa Mică ? Fiindcă a stat doi ani la Viena, cine ştie în ce şcoală, şi-şi dă aere că e nevastă de inginer şi că numai ea ştie să întindă cîrpeturile pe mese şi ţoalele prin casă ? Pentru atîta lucru s-o las să se-ndese — Doamne, iartă-mă — în mine şi în Pandele, atîtea ceasuri, şi să nu ne mai găsim loc, nici eu, nici bietul om, în maşina noastră ?"

Coana Olimpia uitase cu desăvîrşire că la nunta lui Surduc şi a Aglaei nici nu fuseseră poftiţi, şi cînd au auzit fanfara cîntînd marşul de primire, au alergat şi ea şi Pandele în mulţimea curioşilor din stradă, să vadă mireasa şi pe ginere. Că pe atunci nimeni nu se uita

la Filioreanu, un biet elev de administrație, pus la ordinele tuturor.

*

Pe la cinci, spre seară, tapițerul termină, își luă plata și plecă, lăsînd un băiețel să ajute domnului Pandele, care ținuse cu orice preț să așeze cu mîna lui tablourile pe pereți.

Coana Olimpia, stoarsă de oboseală, luă un scaun și se duse în balcon, atrasă de zgomotul din ce în ce mai întețit al clacsoanelor, care însuflețeau strada.

Dar n-o răbda inima să întîrzie prea mult, să-și lase soțul să muncească singur la un lucru nou. Neașteptat de nou. Foarte rar domnul Pandele bătuse portrete prin casă, mai ales că nici nu prea avuseseră pînă atunci. Nu i se păruse ban mai aruncat în vînt ca banul stricat pe tablouri.

Acum, însă, călcase în gura lăcomiei. S-a sfătuit cu profesorul de caligrafie de la Școala de comerț din Turnu, au stat de vorbă la un aperitiv, și acesta i-a scris pe o hîrtiuță, ca să nu uite, cuvîntul „cromolitografie".

Apoi i-a zis așa :

— Te duci în București, la „Cartea românească", și dacă nu ți-o conveni prețul, te interesezi la „Alcalay" și la „Socec". Dacă nici aceștia nu-ți vor fi pe plac, ia-o spre Bărăție și urmează înainte pe Calea Văcărești, că sînt pe acolo un cîrd de negustori de oglinzi și rame, care-ți vînd o frumusețe de tablouri pe nimica tot.

Atît i-a trebuit lui Filioreanu, obișnuit cu tîrgurile, să prindă firul, că de rest nu s-a mai temut. Trei zile și-a rupt picioarele, interesîndu-se de la unul la altul, chibzuind fără să se pripească, alegînd, fără să întrebe pe nimeni, numai ce i-a plăcut lui.

— Fiindcă *eu* am să trăiesc cu ele. Eu o să le am înaintea ochilor, mereu, zi și noapte. Nu dumneata...

Așa răspundea el vînzătorilor mai îndrăzneți, care-l îmbiau prea stăruitor să cumpere anumite bucăți.

Tot culegînd, de la unii și de la alții, cunoștințe noi în pictură, a aflat că Grigorescu e cel mai mare pictor al țării și s-a hotărît să cumpere, în copie, patru peisa-

je, despre care i-a vorbit și coanei Olimpia, reproducînd cu atîta entuziasm tot ce auzise, încît aceasta de-abia aștepta să vie ziua despachetării, ca să le vadă.

Una peste alta, pusese la bătaie pentru picturi, cincisprezece mii de lei. Cam mult chiar, căci nici nu i-a cheltuit pe toți.

Coana Olimpia îl găsi în mijlocul sufrageriei, fără guler și cravată, într-o jachetă pe talie, cenușie și veche, plină de pete: haina lui de lucru, haina în care își făcuse ani de-a rîndul — la Turnu — mica tîmplărie în casă, micile reparații în curte și grădină.

Și se așeză alături de el, ca să admire tablourile înșiruite pe scaune, pe divan, pe bufet, pe mese, așteptînd să li se destine în pereți locul de unde vor patrona, de acum încolo, camerele atît de frumos mobilate ale stăpînilor.

În primul moment de extaz, coana Olimpia le văzu pe toate ca printr-o pînză amețitoare, fără să poată desluși altceva decît îngrămădeala culorilor, încercuită în rame grele, sculptate numai în ghirlande aurite de foi și frunze. Apoi, privirile îi fură atrase de portretele familiei, două la număr, singurul edec decorativ adus de acasă. Erau fotografiile în mărime naturală ale părinților: coana Efimia, mama domnului Pandele, și sărmanul Ghiță Dogaru, tatăl coanei Olimpia, om cu frica lui Dumnezeu, fost dascăl în dreapta la biserica Sfinții Împărați din Turnu. Atît le mai rămăsese moștenire vie de la bieții strămoși. Domnul Ghiță mai cu seamă era scos minunat: cu părul în sus, ca ariciul, cu guler larg și cravată albă de ginere la gît, iar de butoniera hainei atîrnînd în plin „Trecerea Dunării", decorație căpătată în războiul din 1877.

Coana Olimpia, înduioșată, zise numai atît:

— Mititeii!... Să fi trăit să ne vază în Batiște! Ce bucurie pe ei, Doamne! Nici n-ar fi visat...

Dar domnul Pandele îi făcu semn din sprîncene că o aude tapițerașul. Ea nu înțelese și urmă:

— Știi ce? Să-i punem pe amîndoi în dormitor, deasupra paturilor. Să stau cu ei de vorbă cînd pleci mereu și mă tot lași singură...

Domnul Pandele se încruntă din nou:

C-da 7167 coala 20

— Să lăsăm vorba, zise el, că se înnoptează şi ţinem băiatul. Hai să luăm scara şi să începem.

Şi-şi roti privirile pe sus, de jur împrejurul odăii. Nişte vergele lungi de alamă împodobeau pereţii, aşteptînd picturile. Pentru sala de mîncare erau destinate trei bucăţi : un tablou cu mai multe zarzavaturi, din mijlocul cărora răsărea din belşug o conopidă mare, bine luminată ; altul, înfăţişînd un coş plin de struguri, cu boabele atît de umflate, că de i-ai fi avut aşa în natură, ar fi fost premiaţi la cea mai pretenţioasă expoziţie de fructe. Cel de al treilea conţinea un crap cu nişte solzi viguroşi, conturaţi prin tonuri puternice şi cu un ochi privind în sus aşa de omeneşte şi atît de dureros, că ţi-ar fi fost milă să-l pui la tavă.

Domnul Pandele îl luă sub braţ şi vru să ceară scara, ca să-l pună la loc bun. Dar un ţipăt al nevestei îl încremeni pe loc. Ridicînd peştele de pe scaun, lăsase să iasă la iveală un nud, care pînă atunci stătuse pitit parcă anume ca să-i facă sînge rău coanei Olimpia tocmai la sfîrşit.

— O femeie goală ! strigă ea. Asta ne trebuia... Ai înnebunit la bătrîneţe, Pandelache ! Ei, dar rafinat ai mai fost, nene !... Nu te ştiam...

Şi apucînd tabloul cu două degete, ca pe un lucru spurcat, îl dete băiatului şi-i zise :

— Du-l repede la etajul de jos şi pune-l după scară, că ştiu eu ce fac cu el.

Degeaba se sili domnul Pandele să facă apologia nudurilor, să le ia apărarea, să o asigure că toate casele bune sînt datoare să aibă cel puţin unul ; coana Olimpia fu neîndurată. Nu vru s-audă nimic.

Simţise însă că a înaintat prea mult, că prin furtuna ce se dezlănţuise a împrăştiat cîţiva nouri tocmai pe seninul zilei fericite a instalării lor în casă nouă.

De altfel — fire liniştită şi bună — nu păstra mult necazul. Acum se supăra, şi după un ceas o cuprindeau remuşcările. Şi-şi stima bărbatul, fiindcă înduraseră multe împreună în viaţă.

Nu-şi dete nici ea seama cum şi-a putut ieşi din fire, dar nudul acela, tolănit cu nerușinare pe atlazurile moi

ale unui divan luxos, prea o insultase. Trebuia să-l înfrunte.

Pandele se arătă mîhnit. Ea se potoli îndată. Începu să rîdă şi zise băiatului care executase ordinul, bătîndu-l pe umeri :

— Am glumit. E o cadră frumoasă. Îmi place mult ; dar vreau să fac cu dînsa surpriză cuiva şi trebuie s-o ţiu ascunsă...

Neştiind cum să dreagă lucrurile, se duse cu mîinile întinse spre un tablou mare, original, în ulei : un portret de femeie între două vîrste, chipeşă, roşie la faţă, cu pieptul bogat, cu mîinile uşor împreunate, îmbrăcată după moda veche, cu un văl pe cap şi cu părul despletit pe umeri. Dar ceea ce atrăgea mai mult atenţia din întregul chip era o pereche de sprîncene îmbinate, groase ca două lipitori. Se vedea bine că pictorul nu făcuse acolo nici o economie cu tuburile de vopsea.

— Asta, da. Zic şi eu... N-are nici un cusur. O frumuseţe. Parcă e domniţa Ruxandra din *Istoria românilor* de Ioan M. Florenţiu, de cînd eram eu mică şi învăţam la numărul patru, la doamna Manolescu.

Chipul domnului Pandele se lumină de bucurie.

Coana Olimpia, văzînd că loveşte în plin şi-i poate da compensaţia nemulţumirii ce-i pricinuise, adaose cu emoţie :

— Te-am ghicit, hoţule : sprîncenata asta e cadoul meu de casă nouă... Spune-mi şi mie cine a făcut-o ; de unde ai luat-o ?

Domnul Pandele făcu un gest marţial, foarte potrivit cu jacheta pe talie, căreia nesiguranţa luminii de amurg îi ascundea cusururile. Întinzînd arătătorul, o îndemnă să citească în josul tabloului, la stînga şi la dreapta.

Şi coana Olimpia silabisi cu glas tare :

— *Gio-con-da*... Pascal.

Domnişoara Pascal era o minune a Turnului. Nu exista familie mai bună în oraş nebinecuvîntată de cel puţin un tablou al acestei artiste. Se iscălea cu modestie „Pascal". N-avea nevoie de mai mult. Lumea o cunoştea. Avea expoziţie permanentă în sala primăriei din localitate. Nici un artist din ţară n-ar fi cutezat să vină în

Turnu, s-o concureze pe domnișoara Pascal. S-ar fi expus oprobiului întregului oraș, care l-ar fi făcut repede să priceapă că n-a găsit locul unde se pot vinde castraveți la grădinar.

Cînd a aflat că Filiorenii își fac palat în București, domnișoara Pascal s-a pus pe lucru. A găsit pe *Gioconda* la librărie, într-o cartă poștală în culori. A muncit la ea două săptămîni, ca s-o mărească și s-o încondeieze. S-a pornit apoi s-o contemple. Era fără cusur, afară de un singur gol, care o rîcîie pe inimă: lipsa sprîncenelor.

„Nu se poate, și-a zis ea din fundul celei mai sincere convingeri artistice. Nu se poate ca un pictor mare ca Lionardo da Vinci să fi lăsat fără sprîncene niște ochi atît de pătrunzători ca ai Monei Lisii; căci, sau artistul n-a avut vreme să-și termine portretul, sau copia din cartea poștală e scoasă greșit de la tipar."

Și domnișoara Pascal a împlinit lacuna. Dar văzînd că prin adaosul său ochii rămîn cam mici, i-a mărit și pe ei, în proporția noului element introdus în figură. Și astfel, a dat naștere unei vrednice urmașe a Giocondei din Milano, stabilită cine știe prin ce minune pe malul stîng al Dunării, la Turnu...

Tablourile erau acum toate puse în pereți. Coana Olimpia dase dezlegare ca nudul să fie adus în sufragerie și așezat lîngă pește.

Băiatul de la tapițer plecase, cinstit cu prisosință.

*

Pendula uriașă din hall bătea pe un ton impunător de catedrală ceasul șapte, cînd feciorul prezentă soților Filioreanu — pe o tavă de argint — o scrisoare recomandată.

Cu o sfială de slugă nouă, Marin lămuri pe stăpîni că factorul o adusese mai devreme, dar el, urmînd ordinele primite, așteptase pe conașu și conița să sfîrșească mai întîi cu tablourile.

Ambii soți apucară scrisoarea, în același timp, cu cîte o mînă. Cînd fură singuri, porniră pe divan un război vesel, presărat cu rîsete copilărești, vrînd, cînd unul, cînd altul, să deschidă el cel dintîi plicul. Dar pli-

cul le dete iute satisfacție; adresa expeditoarei era acolo, la îndemînă : Lori Boxler...

Martin Boxler era profesor particular de piano și limba germană în Bacău. Filiorenii fuseseră găzduiți de ei în timpul refugiului în Moldova. Oameni primitori și veseli din fire, îi făcuseră să nu simtă apăsarea vremurilor grele și povara necazurilor.

Herr profesor Martin — vechi cetățean român — deși avea un picior de lemn, cutreiera toată ziua orașul după lecții.

La orice oră din zi și noapte i-ai fi dat un pahar cu bere, el ți-l primea cu aceeași voioșie nesecată. Madam Lori, nevasta lui, săsoaică de o vrednicie care-i atrăsese ura multor băcăoance, spăla, călca, gătea singură. Văzînd-o numai, ți se făcea foame. Filioreanu spunea după război turnenilor că ștrudele cu mere și șnițele vieneze ca în casa aia n-a mîncat de cînd e el.

Avea un singur copil, o fată cu ochi de cicoare și cu păr de aur, Lizi, pe atunci de cinci ani, acum aproape douăzeci.

Familiile rămăseseră în corespondență. Între altele, Filiorenii aflaseră că Lizi a concurat la premiul de frumusețe și că a ieșit a doua pe Bacău. De atunci lumea nu-i mai zice decît Greta Garbo. De bucurie, *Herr* Martin a băut în ziua aceea șase halbe.

Scrisoarea anunța sosirea mamei și a fetei peste două zile. Madam Lori se ruga de Filioreni să le găzduiască la ei și să le recomande unui doctor bun, pentru că Lizi începuse să se îngrașe și vrea cu orice preț să-și păstreze silueta.

Un refuz ar fi fost peste putință. Dimpotrivă, coanei Olimpia îi păru chiar bine că-și poate arăta recunoștința, acum, cînd aveau slugi și apartamente, să fi adăpostit întreg Bacăul.

— Să le răspundem telegrafic, zise ea.

Domnul Pandele trecu îndată la biroul său de mahon și-l inaugură cu următorul răspuns urgent : *„Să veniți sănătoși. Anunțați trenul. Așteptăm gară."*

*

Cu telegrama în mînă — încă nedusă la poștă — Marin, feciorul, dete buzna în casă, uitînd să mai bată la ușă, așa cum i se poruncise.

— Coniță, domnu general Pîrîiaș, cu cucoana, cu băiatul și cu mai multe geamantane, așteaptă jos cu mașina. Întreabă dacă-i primiți.

— Cum nu! Să poftească, răspunse domnul Pandele. Și se întoarse către Olimpia: Ce ne facem, nevastă? Avem plăpămi destule, așternuturi, pleduri?

— Este, este, n-ai grije. Dacă n-o fi, n-o să ne prăpădim. Om dormi noi dezveliți, și pace, răspunse grăbită coana Olimpia. Și, roșie ca un mac, luă un tartan cadrilat pe spate, alergă înaintea mosafirilor, care tocmai urcau scara, duse mîna la gură, cu rușine — ca să nu se audă bine tot ce spune — și rosti următorul discurs de primire: Lume nouă, lume nouă... Bine-ați venit sănătoși, coniță și domnule general! A, uite și domnul Scipione, ce mare s-a făcut!... Toți v-ați îngrășat. Ce bine-mi pare! Pandele e sus. V-așteaptă. Poftiți, poftiți!...

Bătrînii nu băgară de seamă; dar Scipione, care, cu scrupulozitatea vîrstei lui, analiza împrejurările, își făcea în gînd socoteala cum o fi putînd madam Filioreanu să constate schimbarea la față a cîtortrei, pe întunerec, cînd ea, de emoție, uitase să aprindă becul!

În urma convoiului, două servitoare aduceau cutiile cu pălării și geamantanele, încet. Se vedea bine că familia venise hotărîtă să stea mai multe zile.

Generalul simțise obligația ce are, încă de la început, să risipească — fie și în parte — oarecare îngrijorări, ce, poate, s-ar fi deșteptat în sufletul gazdelor.

— Coană Olimpia, să nu credeți că rămînem cu toții. Scipione are camera lui în oraș. El e acum bucureștean. De aproape șase luni ocupă un post mare. E șef de cabinet al lui Moșorogan.

— Cine e ăsta Moșorogan? întrebă Filioreanu.

— Cum, nu-l cunoști? Se vede bine că te-a absorbit de tot instalarea în frumusețea asta de castel. Doctorul Aureliu Moșorogan din Cluj e directorul Casei Autonome, numit de curînd de noul guvern. A fost adus

anume ca unic specialist — gras plătit — ca să reorganizeze instituția, abia înființată.

Și pe cînd Filioreanu, cu bunul lui simț de om de afaceri, se întreba nedumerit ce reorganizare poți face într-o autoritate abia înființată, generalul urmă:

— De altfel, o să-i faceți cunoștința în curînd. Poate chiar aici, la dumneavoastră, dacă, firește, ne vom înțelege... Fiindcă avem o noutate bună să vă dăm. O bucurie.

Filiorenii strîmbaseră capul, ascultînd cu atenția căței de rasă cînd aud zgomote ciudate.

— Ei, dar nu trebuie să v-o spunem acum. Georgică a mîncat labe de gîscă, zise madam Pîrîiaș rituos și cu vocea groasă de veche directoare de clasele primare, ce fusese. O să aflați totul la masă. Deocamdată să vedem și noi castelul ăsta din basme, și după aceea, dacă e aici vreun colțișor de odihnă, să ni-l arătați, ca să ne facem toaleta înaintea mesei.

Cînd auzi de masă, coana Olimpia simți că se înecă. N-avea nimic pregătit. Regimul mîncării nu fusese încă ridicat la înălțimea noului domiciliu. N-avuseră vreme să se ocupe de el. Soții Filioreanu rămaseseră încă la obiceiul patriarhal din Turnu, unde se mulțumeau să ia, seara, la iuțeală, o bucată de salam sau de cașcaval, să bea un pahar de vin și să se culce.

Filioreanu avu dibăcia să descurce și de astă dată lucrurile; îi pofti pe toți, pe socoteala lui, la restaurant.

— Acolo e și muzică și lume multă.

— Și bem și aldămașul, adaose generalul rîzînd.

— Și ne spuneți și bucuria cu care ne-ați făcut curioși, se grăbi să răspundă Filioreanu.

*

La masă aflară pentru ce Pîrîiaș și coana Crisanta se înduraseră să părăsească liniștea conacului lor din Moldova și să vie așa pe neașteptate în capitală.

Se împlinea un vis de mult dorit: de doi ani, Scipione iubea pe o fată din Iași. Mama, însă, o văduvă slabă și nervoasă avea un principiu peste care n-ar fi trecut nici în ruptul capului.

— Oricare ar fi averea unui tînăr, zicea ea, banul e trecător. Cariera e totul. Ea e baza. În ziua cînd Scipione va avea o slujbă, mîna fetei mele va fi a lui. I-o promit solemn. Fata îl poate aştepta. E tot ce pot să-i acord deocamdată.

Şi s-a ţinut de cuvînt: a aşteptat. Băiatul a muncit. A luat licenţa. A început să scrie la gazete. Şi-a făcut cărţi de vizită cu *„Scipione Pîrîiaş, ziarist"*. Iar succesul cel mare l-a obţinut în ziua cînd, după ce publicase în revista *Lumina farurilor* cîteva poezii moderniste, s-a văzut primit cu majoritate de voturi în cercul „Poseidon", cerc foarte exclusivist de conferenţiari în smoching şi poeţi aleşi numai dintre cei care ştiu să îmbogăţească limba cu vorbe noi şi fraze nebuloase, alunecînd spre Calea lactee...

...Coana Olimpia rămăsese, ascultînd cuvintele generalului, cu o felie de pară într-o mînă şi cu cuţitul în cealaltă.

Din cînd în cînd — în timp ce Pîrîiaş îşi lăuda băiatul, care se făcea că ascultă orchestra — ochii placizi ai celor doi soţi, pe jumătate adormiţi de munca de peste zi, se îndreptau spre Scipione cu scînteieri de admiraţie şi de respect.

Îl ştiuseră aşa de mic, şi-l vedeau acum atît de mare, peste măsură de mare, aşa cum numai generalul îl putea pune în lumină.

Dar nu aflaseră încă tot. Domnul Pandele, iscoditor prin fire şi meserie, bănuind că generalul se codeşte să spuie numele viitoarei soacre, puse la noroc întrebarea:

— Şi cum aţi zis că o cheamă pe mama viitoarei?

— Doamna Răzmiriţă, răspunse coana Crisanta.

— Doamna Răzmiriţă?... Sofia?

— Da. Sofia Răzmiriţă.

— Născută Chiper?

— Da, născută Chiper... Dar de unde o cunoşti? întrebă soţia generalului, intrigată.

— Apoi, să vă spui, zise domnul Pandele. Îi am cartea de vizită în buzunar. Chiar zilele astea am dat peste ea.

Și căutînd-o în carnet, o găsi. Era, în adevăr, scris întocmai, cu litere de litografie :

SOFIA RĂZMIRIȚĂ
născută Chiper

— Mi-aduc aminte, urmă Filioreanu, cum a intrat la Bacău pe timpul războiului în biroul meu, ca o furtună, și mi-a întins cartonul ăsta, cu o mișcare de am crezut la început că e supărată. Pe urmă am băgat de seamă că așa e dumneaei, energică... Venise să mă roage să-i fac rost de o trăsură s-o ducă pînă la moșie. Am servit-o îndată... E o doamnă mică, slabă, puțin roșcovană, și are un cățel alb, Puffi.

— Da, răspunse generalul. Cînd îl mîngîie, îi zice : „Puffili, vin la mămica..."

— Și cu părul...

— Cam vîlvoi, și cu fața cam pungită, completă coana Crisanta.

— Și vorbește cam tare, își aminti Filioreanu.

— Zbiară. Parcă toată lumea ar fi surdă, urmă mama lui Scipione, cu o ciudată mulțumire în ochi și în glas că i se dă ocazia să-și încondeieze viitoarea cuscră. Apoi se grăbi să adaoge, zîmbind : Fii însă liniștit, că Scipione n-o ia pe ea, ci pe fie-sa...

Domnul Pandele profită să întrebe mai departe :

— Dar pe domnișoara cum o cheamă ?

— Getta, răspunse Scipione, care pînă atunci nu spusese mai nimic.

Toți făcură haz de amestecul lui neașteptat tocmai la capitolul acesta al convorbirii.

Coana Olimpia ridică paharul :

— Dacă e așa, să ne trăiți !

Toți ochii de la mesele vecine încremeniră pe rochia ei de mătase crem, cu flori mari albastre, rochie foarte scumpă, lucrată la cea mai bună croitoreasă din București, care de la primul cuvînt a înțeles-o și i-a ghicit gustul.

Generalul, văzînd că amîndoi soții căpătaseră dispoziție, găsi momentul nimerit să-și destăinuiască întreaga dorință :

Cu toții hotărîseră să facă logodna departe de Iași, ca să scape de numeroasele obligații ce li s-ar fi impus în orașul unde atîta lume îi cunoștea. Și aleseseră casa nouă a familiei Filioreanu. Că în impasuri grele, omul la prietenii vechi și adevărați recurge, iar nu la dușmani. De aceea, rugă pe cei doi soți să nu se supere și să consimtă ca logodna să se facă în casa lor. Și să mai îngăduie ca doamna Răzmiriță și cu fata, care sosesc peste trei zile, să fie găzduite tot la ei. Iar logodna să fie chiar în duminica următoare.

— Ce zi avem azi, domnule general? întrebă el.

— Marți.

— Marți... Va să zică poimîine, joi, vine madam Boxler cu fata.

— Cine e madam Boxler cu fata?

— Niște persoane foarte cumsecade. La care am stat noi în Bacău. Are nevoie pentru fată ca *s-o consulte* doctorii la noi...

— Nu e nimic; pot veni și ele la logodnă. Apoi generalul se răzgîndi: Ce zici, Crisanto? Nu s-o supăra madam Răzmiriță? Nu ne-o face vreo scenă?

— Atît ar mai trebui! răspunse doamna Pîrîiaș. În casă străină... Ar fi bună de legat.

Scipione protestă:

— Lasă, mamă, că nu e nici așa cum o descrii d-ta. Prea exagerezi.

— Masa va fi pe seama noastră, zise Pandele.

— Și șampania o dau eu, răspunse generalul.

— Mai ales că vine și directorul meu și vreo doi prieteni de la „Poseidon", adăogă Scipione.

— Cei cu smoching? întrebă Pandele.

— Confrații lui de poezie, zise Pîrîiaș cu orgoliu. Și dete semnalul de plecare.

*

Acasă, în dormitorul inaugurat de-abia de trei zile, fiecare în patul lui, cu somnul pierit, cu ochii deschiși, proprietarii casei din Batiște se frămîntau, munciți de grije. De afară, o plută bătrînă, crescută în stradă, își proiecta jocul frunzelor, mișcate de vîntul toamnei, pe albul transperantelor de la ferestre, agitîndu-se ca pe

un ecran. Mersul lin al mașinilor, din ce în ce mai rare, alunecînd ușor pe pavajul de asfalt al străzii, în ceas înaintat din noapte, le trimitea îndemnuri prietenești spre somn, aducîndu-le mereu aminte că e tîrziu.

Tăceau însă amîndoi, înveliți cu pledurile pînă la gît, crezînd fiecare despre celălalt că a adormit.

Coana Olimpia ședea cu fața în sus, cu privirile pironite pe ochii mari ai Giocondei, pe care Filioreanu o așezase drept în mijlocul peretelui din fața paturilor, între coana Efimia și domnul Ghiță Dogaru. Luminată mai viu decît celelalte două portrete, prin reflexul direct al ferestrelor, opera domnișoarei Pascal căpăta acum un suflu nou și ciudat de viață, împiedecînd pe coana Olimpia să reflecteze în liniște la programul complicat al zilelor cu mosafiri și al duminicii cu logodnă.

— Ce ? N-ai adormit, Olimpio ? întrebă domnul Pandele, auzind-o cum oftează.

— Cum s-adorm dacă mă muncește gîndul ce-o să fac mai întîi mîine ?

— O să avem bairam...

— Ce bairam ? Tărăboi. Și să vezi ce-o să fie poimîine, cînd or veni Boxleroaiele. Că și alea sînt niște gălăgioase...

— Eu parcă prevăd de pe acum un scandal cu madam... născută Chiper, că n-am vrut să audă domnul general, dar e o nebună fără pereche. Din nimic îi sare țandăra... Bre !... De unde ne mai căzu pe cap și năpasta asta ?... Lăcustele astea păgîne ?

— Mai liniștiți eram la Turnu, zise coana Olimpia. Și se întoarse cu fața spre Pandele, ca să fie auzită mai bine. Apoi adaose : Dar ce-o fi crezut ei că e aici ? Hotel garni, sau han, ori sala, „Marna" ?... Dacă i-o mai trece cuiva prin gînd să vie zilele astea, o să trebuie să-l culcăm cu noi.

Coana Olimpia era foarte îngrijorată de ce va face cu mîncarea. Dar domnul Pandele o liniști repede, asigurînd-o că de a doua zi chiar va aduce un bucătar bun și doi feciori cu ziua.

Filioreanu începu să aţipească. Un sentiment dulce de mîndrie, la gîndul că fostul lui comandant nu s-a dat în

lături să facă logodna băiatului în casa lor, îi încălzea inima și-l mîngîia de banii ce era silit să cheltuiască.

Deodată tresări, azvîrlind într-o parte un colț de plapomă.

— Ce e, frate dragă ? strigă coana Olimpia, speriată.

— Cadoul de logodnă... Ce cadou le facem ? La cadou nu ne-am gîndit. Generalul e foarte pretențios la de-astea. Numai eu știu cu cîte m-a pîrlit în timpul contingentării... Ce să-i dăm, ce să-i dăm ?

— Dă-i una din alea noile, zise coana Olimpia. Mi-ai spus că ai cumpărat niște cadre de Grigoriu.

— Grigorescu, dragă, nu Grigoriu. Mă-nțelegi ? Grigo-res-cu, zise Filioreanu apăsat.

Apoi sări din plapomă, se duse la scaunul cu haine. scoase carnetul unde însemnase numele pictorilor și se autocontrolă.

— Da. Grigorescu. Să nu mai greșești, Olimpio, că ne facem de rîs. Coana Crisanta e profesoară, Scipione poet, și generalul atît așteaptă, ca să te ia în primire.

— Bine-bine. Lasă, că țiu minte acum, răspunse alene coana Olimpia, doborîtă cu desăvîrșire de somn. N-am să uit : Gli-go-res-cu, cel mai proverbial pictor din România.

Și adormi liniștită, lăsînd pe domnul Pandele să vegheze singur mai departe, muncit de grijile casei și de ambiție.

*

Logodna a avut loc — așa cum Scipione a anunțat-o în urmă la gazete — în cea mai strictă intimitate.

Nimeni n-a putut afla amănuntele.

Singură domnișoara Pascal a culeș cîte ceva răzleț, dintr-o scrisoare primită la Turnu de la coana Olimpia. Anume, că madam Răzmiriță a făcut scandal din cauza cățelului, fiindcă a surprins pe Filioreanu — care nu poate suferi animalele — zicînd lui Puff : „Marși javră", pentru că făcuse murdărie în casă. Că din cauza asta — și poate mai mult din cauză că i s-a părut că Boxleroaiele puseseră ochii pe Scipione — s-a îndîrjit și n-a mai vrut să facă logodna în casa Filiorenilor, niște parveniți care și-au mobilat casa cu un lux infect.

Că a luat pe general și pe coana Crisanta cu ea la un hotel, de-au continuat acolo logodna lui Scipione cu Getta; și că fata și-a urmat părinții în hohote de plîns, de rușine.

Domnu doctor Moșorogan a preferat să rămînă mai departe pe loc. Înflăcărat subit după Lizi Boxler, i-a cerut mîna. Și a rămas să chefuiască mai departe cu „nemțoaicele" de la Bacău. Și că nu se știe dacă Scipione nu va fi scos în curînd din slujbă, căci madam Răzmiriță a indispus mult de tot pe domnu director al Casei Autonome cu arțagul dumneaei.

Scrisoarea se încheia cu următoarele cuvinte:

„Nu s-a văzut pe lume femeie mai rea. Cînd se încrunta la om, n-o mai cunoșteai: făcea niște ochi și niște sprîncene îmbinate și groase... cît ale Giocondei tale..."

Atît s-a putut auzi în Turnu din Batiște, de la casa nouă în stil cubist, cu ziduri umflate ca butoaiele, cu înfățișarea de vapor american ieșit nou-nouț din șantier la soare.

(1934)

Întîmplarea ar fi glumeață dacă și domnul Gună Mosor, fost inspector general al Camerelor centrale, ar fi om de glumă.

Dar ți-ai găsit !...

Cînd zice domnul Gună „*așa e*", așa trebuie să fie. Îi citești hotărîrea în ochi, în glasul dumnealui gros, în vorba-i iscusită și mai ales în forma buzelor și a mustăților, care fac uneori împreună un accent așa de circomflex, că te împietrește.

— Așa e, domnule Mosor, te grăbești să-i răspunzi, necutezînd să-i stai în proptă.

Căci am uitat să vă spun că îndată ce a rostit pe „*așa e*", te cercetează cu privirea și așteaptă să te rostești fără șovăire, fără multă vorbă. Și-l simți din ochi cît de poruncitor ține să-l aprobi cu orice preț.

Dar într-o dimineață senină de vară, în parcul de la Sinaia, s-a întîmplat să dea și domnul Gună de unul care nu l-a aprobat.

Îmbrăcat frumos, ras proaspăt ca un englez, domnul Gună se plimba prin aleea principală, măreț, cu ghiozdanul la subțioară, cu havana în gură.

În ghiozdan nu prea avea cine știe ce acte, fiindcă de vreo lună nu mai era inspector la Camerele centrale, dar își luase servieta în loc de geamantan, ca să-și țină acolo ceva lucruri de noapte pentru o călătorie scurtă.

În dreptul cofetăriei își încetini pasul.

Zărise pe cineva... Se opri o clipă în loc. Apoi, făcîndu-și drum prin mulțimea de consumatori, se îndreptă cu hotărîre către una din mese, unde un domn, cu o gazetă deschisă în mîini, sta la o măsuță, în dreptul

unui pahar cu țuică băut pe jumătate și brumat de răceală.

Cînd ajunse în dreptul lui, făcu *stop* cu zgomot, ca un soldat din marș, și întinse voios amîndouă mîinile către prietenul care citea liniștit, strigînd :

— Ce faci, Iancule ?... Un veac de cînd nu te-am văzut... Așa e ?

Dar „Iancu", în loc să răspundă solemnei întrebări a domnului Gună, încremenise ca o stană de piatră și se uită la el lung și întrebător.

Ceea ce nu-i veni de loc la socoteală domnului Gună, care nu înghițea mofturile.

— Dar ce ai pățit, nene, de stai așa ? Ești mut, ori nu ai chef să-mi răspunzi ?

— Nu sînt mut, domnul meu ; dar nu mă cheamă Iancu. Dv. mă asemuiți cu altcineva, poate...

— Iertați-mă, vă rog, dar semănați ca două picături cu inginerul Iancu Dogaru din Ploiești, fost coleg al meu de școală. Cred că nu v-ați supărat... Așa e ?

Zise și așteptă obișnuita aprobare.

Dar domnul de la masă clipi din ochi cu milă, tăcu și urmă să citească mai departe, cu atenție, ziarul.

„Mare mojic !" își zise domnul Gună, dînd din cap.

Și plecă necăjit spre gară.

O ambiție de om lovit în amorul propriu îl îndemna acum să meargă la Ploiești, să găsească cu orice preț pe adevăratul Iancu, să-i povestească întîmplarea și să-și ușureze sufletul atît de rănit de necuviința unui ins, cel dintîi care cutezase să-l înfrunte cu așa îndrăzneală.

Dar trenul a întîrziat, parcă într-adins ca să-i înăsprească veninul. Iar la Ploiești, la poartă la Iancu, birjarul i-a făcut scandal, nemulțumit cu plata, cu toate protestele domnului Gună, care nu-l scotea din „*așa e*".

Și nici pe Iancu nu l-a găsit acasă. Era dus la băi.

Cînd e vorba să-ți stea împotrivă, chiar și lemnele și pietrele îți pot face în necaz.

*

La ceasul mesei de seară, domnul Gună mai făcu o încercare în grădina unui mare restaurant din centru.

Luna lui august era pe sfîrșite, și norocul i-ar fi putut scoate în cale pe Iancu.

La mese, lume multă, zgomot. Pe o estradă cîntau lăutarii.

Ochii domnului Gună căutau în toate părțile, puțin încețați de lumina prea vie a lămpilor.

Deodată simți că-i vine inima la loc.

Printre buze, fără voie, i se strecură un înviorător „*așa e*" și se repezi fericit spre una din mese...

Găsise, în sfîrșit, pe Iancu. Întinse cu entuziasm aceleași mîini ca la Sinaia și, cu glas tremurător de om scăpat din primejdie, izbucni :

— Bine că te găsii, Iancule dragă, să-ți povestesc și ție... Nu știi ce am pățit azi la Sinaia, cu *unul* pe care l-am semuit cu tine... Să vezi...

Dar „Iancu" îl întrerupse cu o mișcare de nespusă compătimire :

— Iartă-mă, domnule, te rog. N-am ce-ți face. Dar sînt tot cel din Sinaia...

De astă dată domnul Gună își pierdu cumpătul. Fugi printre mese ca o nălucă, dînd din mîini, ca și cum s-ar fi apărat de un dușman nevăzut...

*

Și într-o bună zi, nu mult după aceea, domnul Gună întîlni în tren, pe coridorul unui vagon, pe adevăratul Iancu.

De data asta, orice îndoială fu înlăturată. Plin de bucurie, fostul inspector își apucă prietenul de un braț, îl strînse cu putere și-i zise :

— Mă Iancule, mă, de cînd te caut să-ți spun una nostimă, ce-am pățit cu *unu* care seamănă cu tine, bătu-l-ar sfîntu, leit poleit...

Și-i povesti toată pățania ; iar Iancu cel adevărat îl ascultă cu ochii mari, zîmbind mereu.

Însă, tocmai pentru că era Iancu cel adevărat, nu se potrivea la fire cu domnul posac și tăcut de la Sinaia. Ba încă era cu totul altfel decît acela, căci lui Iancu cel adevărat îi plăceau glumele, lucru mare.

Și ce-i veni în gînd ? Să încerce o glumă.

Şi o încercă : se încruntă, îşi drese glasul, se sprijini provocător de clanţa uşii unui compartiment şi zise numai atît vechiului său prieten :

— Mă iertaţi, domnule, dar sînt... tot ăla !

Într-o clipă, domnul Gună fu la celălalt capăt al coridorului.

Iancu se luă după el. Îngrozit, domnul Gună fugi în vagonul următor. Iancu cel adevărat îl urmări şi acolo. Îl ajunse, îl prinse de o mînecă şi se sili să-l asigure că a glumit : că de data asta nu se înşelase ; că era în carne şi oase Iancu din copilărie, tovarăşul de zmeuri şi de arşice de pe Calea Plevnei, Iencuşor al lui.

Domnul Gună însă nu mai auzea, nu mai vedea.

Se smulse din ghearele duşmanului şi fugi din nou din coridor în coridor, izbind înapoi cu picioarele, ca şi cum s-ar fi apărat de o haită de cîini.

În cel din urmă vagon dete buzna într-un compartiment gol.

Se încuie acolo. Trase perdeaua şi se trînti pe o canapea, sleit de puteri, abia suflînd, ca după cine ştie ce primejdie din care scăpase ca prin urechile acului...

(1934)

C-da 7167 coala 21

Pe bulevard — unica fală a orașului — un front nesfîrșit de castani.

Ploaia a stat.

Din frunzele dese ale unui pom picură încă apa scuturată de adieri răcoritoare.

Dar fata nu simte cum i se udă tistimelul, roșu ca o boabă de mărgean, așezat cu tineresc meșteșug pe capu-i împănat de visuri și de griji.

Stă cu ibovnicul de vorbă.

Amîndoi la un loc nu adună nici treizeci și opt de ani.

Mîinile lui sînt *de serviciu*; dreapta îi e prinsă de o mătură cu dichis pentru curățitul străzilor, iar stînga, de un făraș grosolan de-al grajdurilor municipiului.

Nu se aude ce-și șoptesc; dar în ochii ei se vede extazul că se poate bucura de prietenia unui om cu slujbă. Cine l-o fi numit acolo? Puternici umeri a trebuit să-l sprijine, Doamne!...

Cerul e mereu posomorît și amenințător; iar castanul le tot presară — cînd poate — pe la ceafă, de-a lungul spinării, grăunțe reci de apă nepoftită.

Deodată, prin desișul trunchiurilor, el zărește răsărind pantalonul cadrilat, ieșit la soare și autoritar, al inspectorului de la primărie.

Se încruntă și o părăsește.

Ea rămîne încremenită pe bordura trotuarului, în rochia ei din secuime, învolburată de vîntul jucăuș și plină de cute, ca în vremuri de belșug.

Se uită după el și-l mănîncă din ochi cum mătură cu dibăcie băligarul din mijlocul străzii și-l face grămăjui,

lăsînd în urmă caldarîmul șters ca oglinda în ajun de Paști.

În bulevardul gol, sub întunericul frunzelor, cu picioarele mici și desculțe, de păpușe ieftină, cu fața albă, luminată de albastrul ochilor întrebători, se depărtează apoi, călcînd falnic ca un șef de gară pe un peron pustiu.

Acasă, coniția n-a simțit că întîrziase.

Domnu fusese ales sfetnic comunal și a trimis vorbă, printr-un ușier, ca să se bucure și familia.

Iar ea, profitînd de veselia obștească, se apropie tiptil de stăpînă și o roagă smerit și prietenos să avanseze pe Haralambie la rangul de cotigar.

Că el s-a jurat că fără cotigă, și pînă nu s-o vedea odată la volan... nu se însoară nici în ruptul capului.

(1939)

Trenul sosise în staţie încărcat. Pe scările de la clasa a III-a oamenii atîrnau ca ciorchinii de razachie în anii de belşug ; iar pe acoperişurile vagoanelor crescuse o căciulă uriaşă, informă şi pestriţă, de cămăşi albe, ţări galbeni şi brîuri roşii, ca la bîlci.

Dacă ai fi suferit de nervi, n-ar fi fost cuminte să te uiţi prea mult ce se petrece pe galerii şi în compartimente. Ţi s-ar fi oprit răsuflarea privind numai.

Şi cu toate acestea, domnul Ambrozie Georgescu, cel mai elegant pensionar din tot oraşul, se încumetă — deşi destul de înaintat în vîrstă — să înfrunte urgia şi să se suie într-un vagon de clasa întîi, bizuit pe puterile de toreador ale vărului său Alexandru, care-l luase pe sus de acasă, din pat, pînă-n ziuă, ca să-i fie sprijin într-o afacere urgentă, în capitală. Birourile Ministerului de Justiţie erau foarte binevoitoare cu domnul Ambrozie, fost multă vreme consilier la Curtea de Apel.

Dar culoarul era şi el aproape plin. Noroc că figura venerabilă, prietenoasă şi liniştită a domnului Ambrozie impunea respect. Zidul de oameni îi făcu numaidecît loc, ca în poveste. La mijlocul vagonului, fostul magistrat se opri şi rămase sprijinit de o uşă. Cu ghiozdanul la subţioară, aşteptă să plece trenul, uitîndu-se cu amărăciune la furnicarul de oameni necăjiţi şi la neastîmpărul de pe peron.

Vărul Alexandru se oprise la capătul vagonului, de vorbă cu fata unui prieten, ca s-o întrebe :

— Dar bine, domnişoară Angelo, de ce nu te-ai prezentat, omule, la concursul de frumuseţe al oraşului nostru, cînd aveai atîtea motive să fii aleasa noastră,

înaintea tuturor celorlalte, și să ajungi pe merit miss județ, miss România, miss lumea întreagă?

Neobosit om și vărul Alexandru cu fetele. Numai că de data asta avu și un alt profit: că stînd de vorbă cu domnișoara Angela, izbuti să se îndepărteze de spectacolul dureros al certelor la care se dedau înghesuiții pentru cîte un biet colț de loc în picioare.

Trenul porni, la început greoi, vrînd să arate că știe și el cîtă povară și-a luat în spinare, apoi din ce în ce mai cu avînt, înaintînd în largul șesului monoton, cu îndrăzneli de copil zănatic.

Domnul Ambrozie, obosit, se lăsase tot mai greu pe piciorul stîng. Cîmpul îi oferea scene pastorale, care-l făceau să-și aducă aminte cînd de pastelurile lui Alecsandri, cînd de tablourile lui Grigorescu; dar mai ales să pizmuiască soarta oilor care alergau speriate de nebunia locomotivei. Pentru că ele tot aveau la îndemînă largul șesurilor pentru mișcările lor fricoase, pe cînd el, prins în cușcă, sub apăsări laterale, năzuia să ajungă odată la capătul drumului!... Fără voie, gîndul îl duse înăuntrul servietei sale de la subțioară. Era tovarășul lui de călătorie cel mai credincios. Lumea își închipuia că stăpînul duce acolo cine știe ce dosare prețioase sau ce hîrtii de stat importante. Domnul Ambrozie, însă, om practic și ordonat, o îndopa cu tot ce i-ar fi trebuit întîmplător pentru o noapte la hotel. Fiindcă omul știe cînd pleacă, iar după ce pleacă, rămîne în voia soartei...

Tocmai se întreba îngrijorat dacă nu cumva uitase, în graba strînsului, să ia tubul cu pastă de dinți *„Docteur Pierre"* — slăbiciunea lui dentară — cînd, dinspre capătul din stînga al galeriei vagonului, auzi tunînd un glas înfuriat și cineva apostrofînd pe șeful trenului:

— Să-ți fie rușine, domnule! Am să te-nvăț eu minte pe dumneata să mai fii altă dată necuviincios cu femeile.

O bănuială, nelămurită la început, că ar fi vocea lui Alexandru făcu pe domnul Ambrozie să se aplece, ca să priceapă mai bine ce s-a întîmplat cu el. Într-adevăr, nu se înșelase. Ba încă lucrurile i se deslușiră în minte

numaidecît. Tînărul toreador luase apărarea domnişoarei Angela, cu care, se vede, şeful de tren se purtase nepoliticos. Apărătorul, punînd prea mult zel, iar reprezentantul Căilor Ferate, prea multă cerbicie, scandalul se aprinsese repede.

Figura uimită a domnului Ambrozie se ivi tocmai la timp, ca o barcă de salvare pentru vărul său, peste măsură de înfuriat. Cum îl zări, acesta întinse spre el, din depărtare, un deget autoritar, strigîndu-i :

— Ia, te rog, notă, domnule inspector, de purtarea dumnealui, ca să-l aranjăm cînd vom ajunge în Bucureşti.

Saltul neaşteptat de la pasta de dinţi la grozăvia de a se vedea pe negîndite inspector de cale ferată aduse în pupilele ochilor fostului consilier de curte — om cu frica lui Dumnezeu veşnic vie în sîn — nişte rostogoliri pe care mulţimea călătorilor, martori la scandal, le luă drept aere inspectoriale.

Dar cel mai adînc zguduit de întorsătura lucrurilor fu sărmanul şef de tren. Mic, slab şi iutac în mişcări, cu o figură atît de gravă încît, în loc de teamă, îţi stîrnea rîsul, el îşi aruncă încremenit ochii spre domnul Ambrozie, care îşi reluase ţinuta de la început, contemplînd distrat copacii unui crîng, puşi pe fugă de iuţeala acceleratului.

Din doi paşi, subalternul se găsi smirnă în faţa superiorului, ca să-i raporteze, scurt şi umilit, ca pe o lecţie bine învăţată, tot ce se petrecuse :

— Domnule inspector, domnişoara are bilet de clasa a doua, şi domnu susţine că fiind aglomeraţie, s-o las la clasa întîi. Ce să-i fac ?

Domnul Ambrozie simţea cum fiecare vorbă a conductorului îi surpă toată liniştea din suflet şi toarnă în locul ei grămezi de îngrijorări şi de gînduri negre în strînsă legătură cu poliţia gării din Bucureşti.

Nu răspunse îndată, ceea ce dădu şefului speriat răgaz de chibzuinţă şi-l încurajă ca, la întrebarea : „Ce să fac ?", să adaoge îndată încă una :

— Doriţi s-o las ?

— Las-o, răspunse la noroc fostul magistrat.

Și, clipind nervos, își întoarse iarăși ochii spre copacii care acum se răreau, lăsînd soarelui mai mult loc să-i lumineze bine fața, spre care călătorii căutau cu admirație.

Un salut scurt, milităresc, și omul Căilor Ferate plecă să-și facă datoria mai departe.

Dar sufletul turburat al bătrînului pensionar nu mai avea liniște... O furie fără margini împotriva vărului său îl cuprinse, mai ales că-l auzea rîzînd zgomotos, vorbind cu miss Europa într-una, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Cu toată firea sa potolită, vorbe de ocară îi străbăteau capul. Nu era însă vreme de astfel de lucruri. Îi trebuia o inspirație grabnică, neîntîrziată, pentru împrejurarea cînd vreun controlor sau însuși șeful de tren ar veni să-i ceară să se legitimeze.

Ce-o să le răspundă? Că e inspector... judecătoresc. Unica scăpare. Ei, dar dacă e așa, cum rămîne cu acel „las-o!", cînd el n-avea nici o calitate să dea asemenea ordine? A, ticălosule de vere Alexandre, care ai luat pe sus, de acasă, din pat, pînă-n ziuă, pe cel mai tihnit om din tot tîrgul, ca să-l pui în cea mai mare încurcătură în care s-a văzut vreodată de cînd e!...

Pe cînd își făcea întrebările acestea deznădăjduite, zărește pe șef strecurîndu-se pe lîngă el cu o sfială de cățel bătut — ca nu cumva să-l atingă — și urmîndu-și controlul de partea opusă a culoarului. Cu coada ochiului îl urmări, stăpînit de o singură dorință: să-l vadă pierind odată din vagonul acela blestemat, de se va putea și pentru totdeauna.

Îi era totuși scris domnului Ambrozie ca în ziua aceea să îndure calvarul pînă la sfîrșit. Tocmai în momentul cînd respira ușurat, pînă în fundul plămînilor, căci văzuse pe șeful de tren ocolind cel din urmă compartiment al vagonului, deodată micul călău ieși iarăși la iveală, înaintă cu o adevărată viteză de rapid și se opri scurt și cazon la o jumătate de metru depărtare, ca să-i raporteze, de astă dată tare și cu satisfacție:

— Domnule inspector, am mai găsit încă două doamne în aceleași condițiuni ca domnișoara... Ce să le fac?

De rîndul acesta, răspunsul urmă repede și categoric:

— Lasă-le și pe astea !

Necazul, trecînd dincolo de margini, intrase în faza disperării, cînd omul cel mai cumpănit, nemaiavînd ce face, își zice în gînd „fie ce-o fi" și merge înainte.

Amărît, bătrînul își ștergea de pe frunte broboanele de sudoare, cînd cineva din compartiment îi bătu în geam și-i făcu semn să vie înăuntru. Domnul Ambrozie zări doi avocați, prieteni vechi, care îl recunoscuseră și-l pofteau lîngă ei pe canapea, la înghesuială.

Era și timpul. Picioarele abia-l mai țineau.

Cei dinăuntru însă n-auziseră nimic din tot ce se întîmplase afară. Iar domnului Ambrozie nici nu-i trecu prin minte să deschidă și cu ei vorba de așa grozăvenie. Ar fi fost o copilărie. Atît mai trebuia, să afle și oamenii care-l respectau că se dă la înșelăciuni de soiul ăsta, în tovărășie cu neamuri ușurele, escrocînd statul și abuzînd de naivitatea unui biet slujbaș.

Abia putea să mai asculte ce-i spuneau amicii. Gîndul îi aluneca mereu spre necazul din urmă, îndemnîndu-l la ocări și blesteme cum nu rostise în viața lui pînă atunci.

După Chitila, șeful — îngrozitorul șef de tren — se ivi iarăși, trăgînd ușa compartimentului cu un huruit care-i călcă domnului Ambrozie drept pe creier.

Venise să adune biletele pentru București.

Pe banca din față, lîngă fereastră, ședea cu smerenie unica femeie din compartimentul acela : o cucoană îmbrăcată simplu, mînată pe drumuri de cine știe ce amărăciuni în anii zăpăcelilor de după război.

Omul Căilor Ferate, luîndu-i biletul, îl cercetă lung, îl întoarse pe dos, apoi iar pe față, se gîndi puțin, se uită la cucoană. Și începu :

— Dvs., doamnă, aveți bilet pentru Pitești. La Chitila trebuia să vă dați jos și să așteptați acceleratul 415, care vine din București. Aveți să-mi plătiți distanța Chitila-București, plus patru sute de lei amendă.

Femeia îl ascultă cu băgare de seamă pînă la capăt. Apoi, într-o românească stricată, cu accent foarte pronunțat unguresc, căută să-i arate că :

— Bărbat al meu așa spus la Brașov că eu merge mai

întîi București, și numai după asta cu tugul la Pitești.

Dar șeful, care turburase atîta conștiința domnului Ambrozie, fu neînduplecat.

— Aveți să plătiți patru sute patruzeci de lei. Eu atîta știu. Vă rog să achitați numaidecît.

Vecinul cucoanei interveni, rugîndu-l să lase biata femeie în pace ; dar fără nici un folos.

Deodată, însă, nu știu cum, întorcînd capul, șeful de tren dete cu ochii de domnul Ambrozie, pe care nu-l observase pînă atunci. De rîndul acesta, fața micului despot al acceleratului se lumină de bucurie. Se apropie de urechea fostului consilier de curte, zîmbi prietenește și, clătinînd mîna dreaptă cu toate degetele în sus, închise un ochi și întrebă cu glas de băiat ascultător, cînd are de cerut tatălui ceva sfaturi :

— Ce să-i fac, domnule inspector ?

— Las-o, răspunse domnul Ambrozie deznădăjduit. Las-o și pe asta !...

Cei doi prieteni se uitară la el nedumeriți. Dar n-avură vreme să afle prin ce minune fostul consilier de curte ajunsese inspector de drum-de-fier, căci trenul intră în gară, și domnul Ambrozie le strînse mîna, plecînd grăbit.

Iar în însuflețirea de cîteva clipe a peronului, de pe care atîta lume, rude și amici se strigau de departe sau se îmbrățișau duios, singuri doi vinovați își simțeau conștiința turburată, ferindu-se unul de altul, cu o nepotolită îngrijorare : șeful de tren păstra încă în inimă teama de năpasta vreunei pedepse pornită din cine știe ce capriciu ; fostul membru al Curții de Apel zorea pașii, simțind cum o mînă nevăzută stă gata să-l înhațe de pulpană ca pe un hoț, tîrîndu-l spre biroul comisarului gării, ca să-l facă de rîs, tocmai acum, la bătrînețe. Și toate astea, numai din pricina vărului Alexandru.

(1930)

DIN PERIODICE

— Î?...
— Ce?
— Ai zis ceva?
— Nu.

Radu Persicescu stă picior peste picior, rezemat alene de pernele *dormeusei.* Lîngă fereastră, cu totul adîncită într-o citire atrăgătoare, Didi, nevasta lui Radu, urmărește cu ochi lacomi rîndurile rare ale romanului ce ține în mînă... În fața casei se întinde un maidan pustiu, plin de gunoi, la mijloc cu un puț; în fund se zăresc copii jucînd arșice. Strigătele lor depărtate d-abia pătrund în odaia liniștită. Soarele apune, roșu ca o lampă uriașe.

Radu Persicescu stă picior peste picior, rezemat alene de pernele *dormeusei,* și visează.

„Trei ani de căsnicie! Trei ani de-nomolire din rău în mai rău. Ei, Radule, unde-ți sînt visele de aur din tinerețe? Parisul, învățătura, politica, de-pu-tă-ția?! Vorbe, deșertăciuni!... Din atîtea idealuri, să nu mă aleg nici măcar cu bacalaureatul; să ajung să tremur ca un mizerabil înaintea mai-marilor, ca să nu fiu silit a-mi pierde cea din urmă nădejde: leafa mea cea de 150 de lei!...

O, dacă nu făceam prostia să mă-nsor! Viitorul, care-mi surîdea, iacă-l. Cu alte cuvinte, ultima datorie de om mi-am făcut-o. Acum pot aștepta moartea în liniște...

Doamne, și cu cine mi-am legat viața! Ce afurisite minute de nesocotință și acelea, în care, orb, n-am mai vrut să știu de nimeni, de nimica... Uite-o la fereastră. E nevastă-mea. Nu visez. Da; ce decepție. Sînt însurat! Ce dracu a putut să mă atragă în ființa asta? N-am fost

în stare ca să văd că de sus pînă jos e o greşeală a firii? Din nenorocire, şi Nicu, şi Elvira îi seamănă leiţi: d-aia nu pot eu să-i sufăr... Copii ne mai trebuiau? Ce-i lipsea chelului!... Şi barem de n-ar fi aşa de rea şi pretenţioasă. Auzi, lux, să-i fac lux, cînd d-abia am cu ce să plătesc chiria! Ş-apoi, cui să-i fac lux? D-nei Persicescu, gîsca gîştelor, care nu e în stare să-ţi spuie două vorbe la locul lor. Mult face la casa omului femeia deşteaptă. Un singur dor am avut şi eu pe lume, dar nu mi s-a împlinit; vream să iau o fată inteligentă, cu carte, şi modestă. Mie mi-a mers tot pe dos: a mea e proastă, incultă şi fanfaroană. Cochetăria ei îmi scurtează viaţa. Auzi pretenţii: s-o duc la Şosea, să-i fac rochii la madam Paul, la madam Pol!... Noroc că nu prea ascult la ce zice. Dar ce? Nu-s de-ajuns şi obrăzniciile croitorilor celorlalţi, cărora d-abia pot să le plătesc în rate? Dacă ar fi fost o fată cumsecade, ar fi învăţat să-şi lucreze singură rochiţele, pălărioarele. Nu să-mi citească toată ziua, la fereastră, romanţe de la *Universul*. Auzi cu ce literatură proastă îşi pierde vremea! Într-o lume mai bună m-ar face de ruşine. D-aia nici n-o duc pe la cunoştinţele mele. S-o întrebe cineva ce idee are despre Dante, despre Victor Hugo, despre Shakespeare, şi să te pomeneşti că răspunde, Doamne fereşte, că nu-i cunoaşte, că nu e în vîrstă cu d-lor: mi-ar plesni obrazul. Dar ea nici pe ai noştri nu-i ştie: o întrebam alaltăieri de Lazăr. Habar n-avea că există o statuie a lui Lazăr pe bulevard. Ieri am dus-o şi i-am arătat-o, şi i-am spus pe scurt cine a fost Lazăr. Ţi-ai găsit! N-am găsit în faţa ei nici măcar urmă de interes la vorbele mele. Şi-mi făcea nişte întrebări de a căror neghiobie roşeam pînă în albul ochilor. N-are nici măcar gustul de aranjament prin casă. Dacă n-ar fi casa nouă, tot cu lucruri bune, cine ştie ce ar fi la mine... Dar pianul ăla de ce i l-am luat? Un bou ar fi învăţat să cînte în perfecţie în doi ani: Didi nici gamele n-a izbutit să le facă cum se cade. Cheltuială de pomană cu profesorul.

Ia priveşte-o cu cît nesaţiu soarbe prostiile din romanul acela... Îmi vine să-i rup toate fasciculele din mînă!...

....Trei ani! Cum trece timpul!... Acum trei ani, în septembrie, am căzut la bacalaureat. Poate că și asta a contribuit la neiertata mea prostie. Cîte planuri spulberate în vînt! Ce viață pierdută, Dumnezeule! Nu era mai bine să fi fost acum liber?... Ia să fac niței socoteala cam unde aș fi ajuns dacă mergeam înainte: în trei ani, în cazul cel mai bun, eram în ultimul an la Drept, ori al treilea la Medicină. Poate îmi luam licența.. Georgescu cum și-a luat-o? Dar să admitem cazul cel mai puțin favorabil: tot eram în anul I la facultate. Poate găseam vrun protector, vrun om de inimă, căruia să-i intru pe sub piele, să mă trimeată în străinătate; poate ajungeam cine știe unde, departe... Sînt alții mai proști, și au ajuns, dar eu?...

Acum, însă, mi s-a înfundat. A dracului învățătură de minte pentru greșeala săvîrșită! Sînt înglobat pînă la gît și, pe zi ce trece, tot mai rău, mai rău...

Un singur lucru ar fi în stare să mă scape din încurcătură acum: ori vro moștenire colosală, ori vro întîmplare neașteptată, pe care nu aș putea-o defini cam cum să fie, dar ale căreia roade le văd de minune: fericirea nesfîrșită, și un trai neturburat și dulce.

Altmintrelea, adio viață, adio ideal clădit în stele!"

— Î?...

— Ce?

— Ai zis ceva?

— Nu. Dar ce ai astă-seară, Radule, de tot ți se pare că zic ceva.

— Î?

— Tot aia!!!

(1890)

— Pătratul făcut pe ipotenuză e egal cu suma...

— Cine era *domnișoara* cu ochii albaștri, care trecea ieri în trăsură, alături cu o cocoană bătrînă, tocmai cînd plecai d-ta de la noi?... Ai salutat-o. Ce grațios ți-a răspuns și ce dulce ți-a zîmbit... Cine era?...

— Egal cu suma pătratelor făcute pe celelalte două laturi, urmă dînsul. Și adăogă: Demonstrație...

— Cu alte cuvinte, te faci că nu m-auzi; va să zică, întrebarea mea n-are răspuns, și crezi că eu sînt nebună să mai ascult ce-mi spui, domnule profesor, zise ea și se depărtă de el cu scaunul.

De astă dată dînsul nu se mai putu stăpîni. Începu să rîdă, și rîdea, rîdea mereu văzînd-o așa de supărată, cum își întorcea privirea de la dînsul și se uita, roșie de mînie, pe fereastră.

— Am vrut să te necăjesc un minut, zise el. Cine strică? Mi-am răzbunat, pentru că și d-ta mă supărași pe mine; mi s-a părut destul de ciudat aerul bănuitor și ironic cu care mă întrebai de domnișoara cu ochi albaștri.

Acum venise rîndul ei să tacă. Se făcea că nu-l ascultă, deși se vedea bine puterea ce avea asupra-i vorbele lui.

— Vrei să-ți spun cine era?

— Cum poftești. Nu sînt curioasă...

— Era o vară a mea; dacă te-ai fi gîndit puțin mai serios, ai fi putut să vezi că nimeni altul decît o rudă n-ar fi riscat să răspundă cu atîta intimitate.

— Ţi-e vară de aproape sau de departe ?

— De aproape ; vară bună, foarte bună, zise el, rîzînd de modul cercetător cu care era întrebat. Mai bine bagă de seamă că n-ai adus nici o carte pe masă ; mi se pare că vine cineva, şi zău, nu mi-ar plăcea de loc să ne vadă mama d-tale făcînd lecţie fără cărţi.

— Iacă, te ascult ; le aduc şi le pun pe masă. Ia creionul şi fă-te că-mi explici, să fim siguri pentru orice caz. În realitate, vom vorbi de altceva. Amînăm şi de astă dată pe mîine pătratul ipotenuzei ; azi nu ştiu de ce mă doare capul...

— Foarte rău faci că te turburi de toate nimicurile ; vino mai aproape, căci poate ascultă cineva la uşă... Zău, nu te ştiam aşa bănuitoare.

— Da, dar vezi că vara d-tale te-a făcut să neglijezi unele datorii, neînsemnate pentru d-ta, dar importante pentru alţii. Întotdeauna cînd pleci, ştii bine că viu pe la fereastră ca să primesc un al doilea salut din partea d-tale. Copilărie, dar ţiu la ea. Ieri, pentru întîiaşi dată nici nu ţi-ai aruncat ochii înspre fereastra unde eram. Şi — poţi să-ţi închipuieşti — nu mi-a venit nicidecum la socoteală... Ce vrei ? Ca orice rău la început, cînd nu eşti deprins ; dar să sperăm că o să mă obişnuiesc : cine ştie, d-aci înainte, cîte verişoare nu vei mai avea de salutat plecînd... Rîzi ? Bine-mi faci, o merit !... La urma urmelor, aşa e : ce drept am eu să-ţi cer socoteală de modul cum îţi place să te porţi ? Te priveşte...

— Văd că iar începi să iei lucrurile în serios. Încă o dată te asigur că e un moft. Dacă vrei, cere-mi ca altă dată, cînd mă voi mai întîlni cu vara mea, să n-o mai salut, şi nu voi mai saluta-o. Cere-mi să mă supăr pe ea ; şi mă voi supăra. Azi, la plecare, am să te salut de două ori, ca să te împac.

— Nu pretind exageraţii, dar nici neglijenţă. În orice caz, i-am dat destulă importanţă faptului şi verişoarei d-tale ; să-i lăsăm... Mie mi s-a urît în casă ; în grădină e mai frumos. Zorelele semănate de mine să vezi ce mult s-au suit pe sfori, în jurul chioşcului, şi ce umbră

C-da 7167 coala 22

și ce răcoare fac ; mîine o să-i cer voie mamii să facem lecție acolo ; e o bancă și o masă ; și, pe urmă, în chioșc nu ne poate supăra nimeni în timpul lecției. Mamii îi e mai greu să ia drumul pînă în grădină decît pînă aici...

Și tot vorbindu-i cu un glas dătător de dulci iluzii, se apropia mai mult de dînsul, pe cînd cu mîna-i mică îi așeza binișor cravata, îl încheia și-l descheia la nasturul de la haină, îi întorcea într-una inelul în deget. Iar el, privind-o cu blîndețe, se juca mereu cu o șuviță din părul ei negru, care o făcea atît de încîntătoare cînd îi cădea încetinel, pe frunte, peste ochi.

Amîndoi tăcură. Liniștea venită după un moment de furtună părea mai plăcută. Erau așa de aproape, că pe masă, între ei, abia mai rămăsese loc pentru geometria deschisă, pentru caietul de istorie și cartea de morală, pentru sticla cu cerneală și foaia de hîrtie, care stau neregulate, trîntite una peste alta, uitate cu desăvîrșire și de profesor, și de elevă.

— Știi la ce mă gîndesc ? zise ea. Ți-aduci aminte de ziua aceea cînd m-ai găsit numai pe mine acasă ? Eram așa de fericită că sînt liberă și stăpînă o clipă, încît într-un minut de slăbiciune — ți-aduci aminte ? — ți-am dat voie pentru întîia oară... să mă săruți. Am făcut rău, știu ; dar nu sînt eu de vină. Prea era frumoasă ziua aceea de septembrie, prea fusesem multă vreme strînsă-n lanțuri și prea sînt de o fire ciudată — nu știu cum — ca să nu fac o nebunie într-un așa moment. Și apoi, atunci erai altfel pentru mine, ca să-ți poți crea din cînd în cînd un drept la o favoare de felul acela ; dar acum... acum, cînd avem atîtea verișoare blonde, cu ochi mari și frumoși ca cerul, care ne zîmbesc așa de dulce, pe care le salutăm cu atîta grație, acum să poftești a pretinde ceva. Nu vei căpăta nici cel puțin reintegrarea în drepturile pierdute... Zău, i-ai făcut vreo poezie ?... Ce ?... Ce vrei ?... Lasă-mi mîna, nu vreau să mi-o săruți. Și pentru ce mi-ai săruta-o ?

— Ca să mă ierți.

— Să te iert ? Îți recunoști vreo greșeală ? Nu ? A-

tunci, de ce să te iert? De ce nu-mi lași mîna? Nu, nu ți-o dau!

Se făcea că se împotrivește, și cu toate acestea, mîna ei mică, albă, se lăsa de bunăvoie a fi dusă la buzele lui și sărutată cu dragoste.

— Azi, în ora de matematică, neavînd ce face, am compus o poezie și am dedicat-o ghici cui?... Verișoarei d-tale, cea cu ochii albaștri; aveam de gînd să ți-o trimit prin poștă, dar fiindcă zici că ești nevinovat, ți-o citesc acum. Vrei s-o asculți?... A, auzi... e cineva... vine mama; fă, te rog, mai iute figura de la podul măgarului; fă-o cum știi... Așa e bine... Pune-i și cîteva litere: A, B, C, D... mare și a, b, c, d... mic.

Și pe cînd ușa se deschise și muma apăru, lecția părea că-și urmează un curs liniștit, început de demult. Atît profesorul, cît și eleva, într-o pozițiune respectuoasă, urmăreau cu atenție rîndurile cărții, pe cînd cu o voce tare, plină de convingere, zicea dînsul:

— Pătratul făcut pe ipotenuză — înțelegi, domnișoară? — pătratul făcut pe ipotenuză este egal...

— Iertați-mă că vă întrerup. Am venit să te rog să nu te superi, domnule, că nu ți-am plătit pe luna trecută. Să nu crezi că am uitat. Am însă casă grea, și d-ta știi bine, cred, ce va să zică a ținea atîția copii cu o pensie așa de mică. Zilele acestea, sper, totuși, negreșit... Ei, dar fata mea, ce zici, cum merge?... Se ocupă? Știe? E tare?...

— Tare la toate, zise el. La *morală* e puțin cam slabă, adaose zîmbind.

— Auzi, Marioară, să te silești la morală, să nu mă dai de rușine tocmai anul acesta. Îți mulțumesc, domnule, mie așa îmi place. Bine faci că-mi spui sincer la ce e fata mea slabă, fii sigur că o să se îndrepteze... Am să iau măsuri...

(1893)

Consiliu în familie. Tatăl, mama și amîndoi copiii, în jurul mesei, se sfătuiesc, dinaintea paharelor cu ceai. Ceva solemn pare că domnește în aer, ceva nou, o schimbare, de la care va depinde un viitor, o viață. Domnișoara a fost cerută în căsătorie. Fratele ei s-a întîlnit cu un camarad vechi de școală, odată sărac, acum ajuns bine — doctor — cu un renume cîștigat și perspectiva de a face odată avere, care, de altfel, e singurul lucru ce-i lipsește acum.

Într-o seară a văzut-o la teatru, și a doua zi căută să-și întîlnească prietenul:

— Gogule, n-am știut că ai o soră...

Urmă o vizită; apoi o convorbire tainică între cei doi prieteni, după care, vesel, Gogu se grăbi să ducă părinților vestea.

Și acum, strînși în jurul mesei se sfătuiesc, tatăl, mama și amîndoi copiii.

Părinții sînt bogați, și zestrea ce dau fiicei lor ar putea să facă pe oricine fericit. E drept: doctorul Horia era sărac, dar... doctor, și un doctor în familie le făcea cinste, era ceva nou.

Tatăl, om iubitor de deșertăciuni, zîmbea, abia putînd să mai ție la colțul buzelor, de emoție, țigareta de chihlibar, în care uitase că țigara era stinsă de mult.

— Ce zici, Mari? întrebă el. Ce zici? îl luăm? auzi... e doftor... doamna doftoreasă... Bre, ce onoare!...

Roșie de emoțiune, aceea pentru care se pregătea atîta fericire își lăsă privirea să rătăcească pe paginile unei cărți, pe foile pe cari le întorcea mereu, distrată...

Gogu era însurat. Copil din întîia căsătorie a tatălui, față de noua mamă și de Maria era deopotrivă de vitreg prin simțiminte ca și prin naștere... Toată averea fiind numai a acestora, el căuta prin tot felul de servicii să găsească mijlocul de a fi răsplătit. Și acum Horia era prilejul minunat: Gogu bătea pe ascuns din palme...

Maria, rămasă stăpînă, se juca în voie cu inima iubitoare a părinților. Mai ales muma o adora: profesor de piano, de canto, baluri, plimbări zilnice la Șosea, teatru n-au lipsit nici o clipă. Era un farmec pentru ea, ca singură să plătească muscalului, lui Ivan; ajunsese un fel de patimă să-l vadă cum își descoperă capul de șapca lui de catifea și cum, cu bucurie, primește *cursa* din mîna ei grăsulie și albă.

— Papa, azi Ivan mi-a mulțumit de două ori: și la scară; și la fereastră, cînd a trecut. Era încîntat. I-am dat cinci franci... bacșiș...

Încît, de la privirile binevoitoare sau nu ale lui Ivan, urma, pentru tot restul zilei, starea de dispoziție sau de mîhnire a Mariei. Un Ivan care să conducă o inimă, așa de ciudat, și cu toate acestea se întîmplă atît de adesea...

Horia aflase de toate acestea. Băiat muncitor, născut, crescut și instruit în sărăcie, învățase așa de bine s-o rabde, să se întîlnească cu creditorii și să le înfrunte privirile dușmane, iar bogăția îi era așa de necunoscută, încît n-o dorea cu patimă, însă era dornic s-o știe, s-o vadă, s-o înțeleagă și el. Știa bine că titlul de doctor îi da mulți sorți de izbîndă. De aceea, nu vru să închidă ochii deodată, pentru ca să primească, în mod nesocotit, cea dintîi mînă, poleită cu aurul a cîtorva sute de mii... Avu răbdare să aștepte, să caute, să cerceteze... Deșertăciunea, această patimă a familiei în care vrea acum să intre, în loc să-l înspăimînte, îl încîntă.

„Astfel de copilării nu pot pătrunde niciodată adînc o inimă, își zise el. Îmi voi lua sarcina să le fac să piară din sufletul femeii mele, așa de bine, încît și ea

să rîdă cînd i le voi aminti. Nimic nu poți înșela mai lesne ca naivitatea unui vanitos."

Cu aceste gînduri, așteptă răspunsul camaradului său, răspuns de care de mai-nainte era sigur.

— Mîine fă-le și tu o vizită, îi zise Gogu, căci te așteaptă.

A doua zi, primire solemnă. Tatăl și muma, în așteptare, pe aceeași canapea, răsfoiesc un număr din *Illustration*. Maria descifrează încet, cu o mînă, o gavotă, la piano. Horia, intrînd, e văzut de toți în aceeași clipă, dovadă că ochii aceia, cari păreau îndreptați asupra altor lucruri, de demult aveau neclintită privirea înspre ușa de intrare...

Cele dintîi cuvinte trădară nerăbdarea lui Horia de a ajunge mai repede la țintă. Seriozitatea lui în chipul de a se purta și vorbi impunea o tainică umilință bătrînului, care, guraliv de fel, acum tăcuse și, ca în extaz, se uita la acest om cu vorba aleasă și cumpănită și-i aproba cu capul, cu ochii cele din urmă cuvinte.

Fu o clipă de tăcere. Pe bătrîn îl înecă tusea, dar se stăpîni. Maria se așezase din nou la clavir.

— Am să vă cer o îngăduire, zise doctorul.

— Da... da, răspunseră părinții aproape în cor.

— Aș dori să vorbesc un minut cu domnișoara, între patru ochi.

— Da.

Maria părea că n-a auzit nimic. Niciodată un cîntec așa de ușor nu fusese descifrat cu atîta greutate. Cu fața împurpurată, tăcu, ascultă și se supuse, cuminte ca un copil, cînd Horia își repetă rugămintea.

Cînd fură singuri, Horia, hotărît, sincer, fără ocol, îi dezvălui o parte din viitorul ce-i pregătea.

— N-aș vrea să fie nimic impus, îi zise el. Mă cunoașteți puțin. Am și eu slăbiciunile mele, vederile mele deosebite în privința căsniciei; și vi le mărturisesc dinainte, pentru că ar fi necinstit dacă le-aș tăcea, neleal dacă le-aș ascunde astăzi, pentru ca să ți le destăinuiesc și să le afli și să fii silită să le suferi prea tîrziu. Nu-mi prea plac balurile, urăsc plimbă-

rile zilnice la Șosea și serile ce se pierd în zadar pentru a da prilej oamenilor să rîdă și să petreacă pe socoteala pungii noastre. Știu că aveți joile ; ar fi bine să le desființăm. Slujba mea cere multă muncă... Vom vedea însă cîteodată teatrul ; vara ne vom plimba prin țară, prin străinătate...

Mișcată de solemnitatea momentului, Maria mai nu înțelesese ce i-a zis. Era pentru întîia oară cînd venea cineva la dînsa s-o consulte, și mai cu seamă într-o afacere gravă. Bănui ea că acele condiții nu sînt serioase, căci de ar fi fost, nu i le-ar fi spus așa de ușor. Primi.

— Doamnă și domnule, îmi dați voie să vă cer a-mi acorda mîna fiicei dv., zise Horia reintrînd.

În privire nu-și putu ascunde oboseala ce-i pricinuise lupta de a se plăti de o hotărîre luată de mainainte, de un plan îndelung chibzuit. E așa de greu să-ți stăpînești pornirile cînd ți-ai poruncit o linie de purtare împotriva firii și sufletului tău...

Niciodată nu tremurase în așa chip glasul bătrînului, nici chiar cu două seri mai-nainte, la club, unde pierduse o sută de lei la *préférance* și povestea pățania prietenilor...

Se grăbi a se ridica, mișcat. Întinse lui Horia mîna, mîna dreaptă, în care solipea un inel greu de aur, cu diamante ce aruncau focuri vii, neastîmpărate.

— Cu plăcere, doftore, zise el, cercînd în zadar să imiteze pe viitorul ginere în acea rezervă și liniște de vorbă.

— Cu plăcere, domnule, repetă muma, care, deprinsă cu formalitățile, cu o grație firească, întinse de asemenea mîna, pe care doctorul depuse un respectuos sărut.

Greul era învins. Celelalte urmară îndată. În același chip ciudat de purtare, Horia arătă o listă a datoriilor, începînd de la cele cu trecut istoric, pînă la cele mai tinere, în vîrstă de abia o săptămînă...

— Nu vreau să aveți nimic de imputat, le zise el.

Sub aceeași impresie de teamă, tatăl tăcu... Luă lista își puse ochelarii și citi cu luare-aminte.

— Le vom plăti, zise el, înapoind hîrtia.

— Ne-a luat cam repede cu datoriile, zise apoi, după ce Horia plecă. Se cunoaşte că nu prea are uzul lumii. Ce va să zică şi creşterea... Dar ce să-i faci? E doctor, şi încă distins...

La nuntă Horia fu singur. Nici un frate, nici un părinte, nimeni.

— N-ai părinţi? îl întrebă socrul.

— Nu.

În aceeaşi zi, însă, la marginea Bucureştiului, într-o căscioară de lîngă spitalul „Colentina", o femeie, cu mîinile încă jilave de săpunul din albie, ciocnea un pahar de vin cu o vecină.

— Azi e nunta lui Horică, zise ea. Acum se îmbogăţeşte. De i-ar da Dumnezeu gînd bun şi pentru mine. Mult a fost şi el amărît, mititelul! Dar vezi d-ta, sărmanul naşe-său l-a ţinut cu toată inima în braţe. Boier l-a botezat, boier i-a fost scris s-ajungă!...

Horia se ţinuse de vorbă aşa de bine, că a doua zi, cînd Ivan trase la scară cupeul cu cei doi armăsari sforăitori, rămase încremenit cînd i se spuse că din acea clipă n-are ce să mai caute, şi mai ales: „Să nu te vază d-nu doftor, că vai de tine."

Roşu de mînie, Ivan rosti ceva pe ruseşte şi fluieră o dată bidiviilor, cu o ironie, a căreia amărăciune o simţi pînă şi bucătăreasa, al căreia suflet fu pătruns de o nespusă întristare.

Învoiala era ca tinerii să nu părăsească pe părinţi. Locuiau, deci, împreună.

— Dumneata nu ştii să lucrezi nimic?...

Aceasta fu întrebarea cu care întîmpină într-o dimineaţă Horia pe tînăra sa nevastă. Ne cunoaştem de curînd, e drept, dar tot a fost timp destul să-mi dai o probă de hărnicie. Te văd numai cu cărţi de citit. Nici muzica nu-ţi prea place... Cînţi aşa de rar...

— N-a vrut să te supere, zise muma, care era de faţă la aceste imputări. Ştia că citeşti. Te-ar fi întrerupt.

— Oricît de bun advocat ai fi, zise el, iute, n-ai dreptul să-i iei apărarea. O mumă nu poate vorbi fără să părtinească pe copilul ei.

Răspunsul, în sine, nu ascundea atîta răutate. Totuşi, nedeprinse cu acest soi de vorbire, cel dintîi pe care-l auzeau în casă spus cu aşa asprime, muma şi fiica tăcură ; dar tăcerea lor înlocuia graiul cel mai aprins, cel mai pătimaş, căci ochii le scînteiau la amîndouă de lacrămile stăpînite.

Cu încetul, uşile acestei case, aşa de veselă şi primitoare altădată, se închiseră. D-abia cîte un prieten, cîte un doctor, îl mai vizita din cînd în cînd.

Seratele de joi încetară. În locul vorbelor galante, în locul răpitorului *high-life,* ce le ameţea fantazia, veniră serile liniştite, petrecute în partidă de patru, cu lucru, cu ceai, şi uneori cu un *şah* între socru şi ginere, cînd acesta era *dispus.* Horia avea zilele lui de veselie. Casa devenea atunci senină ca un cer de mai, şi frumoasă ca o zi de sărbătoare. Petrec bine sufletele după ce au plîns...

Bătrînul, *boierul,* cum îi zicea lumea, vedea cu mîhnire această schimbare, acest ceva ciudat în casă, care semăna, parcă, a un început de doliu. Trei beţivi, nelipsiţi de la mesele lui îmbelşugate, şi cari, după al zecelea pahar, produceau veselia casei cu cîntecele lor cocoşeşti, cu certele lor dezordonate, fură aproape goniţi. Nişte aşa-zise rude, veri şi vere *al doilea* de ale boierului şi d-al cucoanei, nu numai că încetară de a-şi mai arăta drepturile şi pretenţiile de rudenii, dar ocoleau strada acum, cînd era vorba să mai treacă pe la *posacul,* pe la „mojicul ajuns".

Erau sărbători zilele cînd doctorul, venind cu trăsura, striga de la scară :

— Mari, eşti gata ? Mergem la Şosea.

Şi găteala Mariei era acum simplă, nepretenţioasă.

Iar dacă suferea mai mult cineva de toate acestea în casă, era muma. Rolul ei de a-şi însoţi fata la plimbare încetase. Singură nu-i plăcea să se ducă. Horia interzisese cu totul femeii sale să meargă fără dînsul undeva.

Cînd ei plecau, muma se aşeza la fereastră, şi cătînd mult, mult, la strada liniştită, o coprindea un dor după

trecut, o înecau lacrimile, și plîngea pe ascuns, nervos, înăbușit, să n-o audă nimeni, să nu afle Horia că a plîns, să nu fie silită să-i răspundă, ca unui judecător, pentru ce a fost supărată, ce o supără... E așa de ciudată pentru femei vîrsta cînd au trecut de patruzeci de ani!... O, vă e nespus de greu să vă despărțiți de poema fermecătoare a tinereții și să vă hotărîți a vă așeza deodată pe banca osînditelor! A, timpul ăsta, cît stați în picioare, la îndoială, e teribil; ați dori mai bine moartea... Și numai oboseala — cînd e prea nesuferită, cînd e prea peste puterile vîrstei voastre — vă silește, stați jos, suspinînd... Dar ce dezvăluire de dor înăbușit era cînd rămîneau amîndouă, singure, muma și fiica! Ce descrieri de scene teribile ascultau Gogu și femeia lui cînd veneau la dînșii. Și veneau rar. Se-nșelase Gogu în așteptări. Ușa închisă pentru atîția, socotiți ca nevrednici, pentru el nu se închisese cu desăvîrșire, dar nici nu se deschidea ca mai-nainte: zăvorul era tras numai pe jumătate. Horia îi ghicise gîndurile și știu așa de bine să-l arate femeii și soacrei sale cît era de mic la suflet, încît îl sili pe guralivul și lingușitorul Gogu să se mulțumească cu vechea și nerodnica lui îndeletnicire de avocat fără diplomă și fără pricini... Și era deprins așa de bine, bietul avocat, cu acel venit sigur de la muma vitregă, încît nici nu visase că odată va fi lipsit de el. Și cînd se gîndea că toate acestea îi vin tocmai de la Horia... „A, ce mișelie!..."

— Ce trebuie să fie într-o închisoare, într-o mînăstire, în exil, în Siberia, în Hotentoția, orunde, afară de aici! strigau cele două femei.

Toate acestea, la început. Cu încetul, Horia, care pricepea, deși se făcea că nu vede, le făcu să înțeleagă, pentru o clipă, cît e de rea lumea și cît nu trebuie să se-ncreadă nimeni în ea. Apoi, obișnuința le făcu noua viață mai de suferit. Traiul impus de Horia era sănătos și simplu. Banii, ce se cheltuiau în zadar odată, acum erau puși deoparte.

Maria născu un băiat...

În acest timp, renumele lui Horia cîştiga din ce în ce mai mult... Gazetele, chiar şi *L'Indépendance*, singurul edec al vanităţilor ucise ce fusese îngăduit, lăuda meritele tînărului doctor, izbînzile lui. Totuşi, ştiinţa nu i-a slujit atît cît să-şi poată scăpa socrul de o răceală ce-l cuprinse pe neaşteptate, cu furie. Sărmanul bătrîn muri cu încrederea că se va face bine, deoarece nu poate fi altfel cînd ai un doctor în familie. Numai doftorii străini te omoară. Bătrînul era singurul om pentru care Horia simţea veneraţie ca pentru un tată. Naivitatea cu care îşi pusese toată încrederea în erudiţia ginerelui său era de natură a mişca o inimă şi mai călită.

— Horia, zicea adesea Maria, nu ştii cît te iubeşte *papa*. Să-l auzi cu ce plăcere mă strigă: „Coană doftorească, ia poftim!" şi cu ce entuziasm spune la oameni că eşti *savant*...

Horia îl iubea, dar nu i-ar fi spus-o nici în ruptul capului. „Ar fi un pas pentru a mă da prins, îşi zicea el. Cu *ăştia*, însă, nu e de glumă..."

La înmormîntare îi trebui sforţări mari pentru ca să împiedice o mulţime de cheltuieli zadarnice. Totuşi, îi fu peste putinţă să oprească slujba cu arhiereu.

— Asta am pomenit-o de la părinţi, îi zicea soacra, plîngînd. Nu se poate să n-o facem...

În disperarea ce cuprinse pe mumă şi pe fiică, Horia trebui să se înarmeze cu o energie neobişnuită... Rudele, izgoniţii de odinioară, „cuminţii cari se ospătaseră atîta timp la masa nebunului", veniră în păr. Era cel din urmă omagiu de recunoştinţă ce-i mai puteau aduce amintirii acestui om.

„Ce a ajuns casa boierului Costache!" şopteau cei străini. „Ce a ajuns casa vărului... ce a ajuns casa cumnatului!" şopteau rudele. „De cînd le-a venit ăsta, tot rău, tot mai rău le-a mers", ziceau cei mai cutezători...

Iar văduva nemîngîiată avu cîteva crize nervoase... Încercă să leşine; însă:

— Urcă-te, şi lăsaţi, vă rog, la o parte nimicurile... îi zise Horia, la ureche, ajutîndu-i să intre în trăsură.

Numai durerea ce cuprinsese pe Maria îl mișcă. Copila aceasta păstrase mult din firea sinceră și încrezătoare a tatălui. Plînsul ei înecat în suspine era așa de firesc, încît, fără voie, se oglindea în el pornirea nefrîntă a unei dureri nebune. Într-un moment, Horia era aproape să cedeze durerii, să izbucnească în plîns. Profită de prilejul de a scrie biletele de invitație ; se duse în odaia lui...

Singur.

O idee tristă îi trecu prin minte...

„Ce parte am avut ! Pe adevăratul meu tată nu l-am plîns, căci nu l-am cunoscut. Acum, cînd am prilejul să plîng un tată, trebuie să-mi poruncesc să tac. Și simt cum mi se umple sufletul de plîns !..." Și plînse...

Din colțul odăii, de lîngă sobă, cîinele lui iubit, Hector, îl privea lung cum își șterge fața de lacrimi. Era singurul martor tăcut, discret, la acest plîns binefăcător...

Culmea pe care ai atins-o după ce ai luptat singur, ajutat numai, dar numai de propriile tale puteri, această culme ascunde, pentru cei mai mulți, o atmosferă omorîtoare, atmosferă care e rezultatul unei cheltuiri prea mari de forțe. Tocmai acum Horia luă seama că sănătatea îi e zdruncinată, că o odihnă de ani întregi abia i-ar fi de ajuns ca să nu moară prea curînd : Dar o odihnă în acest înțeles presupunea moartea sufletească, și el primea moartea fizică. Urmă curentului ; nu voi să rămîie cu nimic înapoi în mersul evolutiv al științei cu care se îndeletnicea. Citea mereu și, pe măsură ce citea, simțea cu necaz că nu mai e omul de altădată, că din toată energia nu-i mai rămăsese decît puterea de a se arăta același în fața soacrei și a femeii lui.

Spălătoreasa de la Colintina primea pe fiecare lună un ajutor de la fiul său. El venea singur, în cîte o seară neguroasă, să-și vadă muma. Atunci părea că mai petrece o clipă de fericire. Și de aci, însă, părea că se teme să nu fie trădat, să nu rămîie în ochi cu vreo căutătură de blîndețe, care să deschidă apoi dru-

mul libertății celor două femei ținute în frîul voinței lui.

— Maică dragă, ai slăbit. Mai lasă încolo buchiile și vezi-ți de sănătate. Acum ești bogat și nu-ți pasă. Nu mă-ntrista, măiculiță, că nu mai dorm nopți de grija ta, și bine știi că o mamă ai...

Într-o lună dînsa nu mai primi ajutor. O grijă nebună îi seca sufletul. S-ar fi dus să întrebe ce-i face copilul, dar el o oprise să vie vreodată *acolo*, și cu multă sfințenie dînsa nu ieșise din vorba lui...

...Se vedea bine: Horia suferea. Într-o seară, după masă, luă, ca de obicei, o carte și, culcat pe *dormeuză*, cu capul rezemat de o mînă, citea. Maria încerca la clavir o sonată, încet, abia apăsînd pe clape. Amintiri dulci, amestecate cu clipe de întristare, o urmăreau sub farmecul amorului cîntecului. Văduva răsfoia un album și se oprise, pe gînduri, în fața fotografiei răposatului... Cartea pe care citea Horia căzu deodată, cu zgomot...

— Nițică apă, zise el, mai repede... Mi-e rău...

Pentru întîia oară vorbea pe acest ton. Maria se zăpăcise; nu găsea apă... Muma, speriată, se repezi la *dormeuză*... Horia era în agonie. Îi fu peste putință să înghită apa...

Ce ușor se moare!...

Iarăși plînsete, dureri. Ziarele anunțară, la informații, „pierderea ireparabilă". Nici de astă dată Maria nu leșină. Soacra își îndeplini această sfîntă datorie. Prin ochii închiși, însă, în mintea ei părea că zărește o rază de veselie, ascunsă încă sub perdeaua viitorului...

Negreșit, asemenea timpuri în viață pentru unele ființe, sînt ca acel soi de moarte aparentă, ca acel soi de stare letargică din care de ai norocul să te întorni la viață, rămîi tot cel de mai-nainte.

— Maria trebuie să fie nemîngîiată. Orce s-ar zice, a trăit puțin cu dînsul, patru ani; era încă tînăr și trebuincios omenirii.

Astfel vorbeau pînă și dușmanii cei mai neîmpăcați ai lui Horia.

Maria însă era mai neîmblînzită ca dușmanii. Pentru dînsa și pentru muma ei, Horia fusese *moartea aparentă*... Și moartea aparentă murise acum.

Încet, încet, vechile amintiri se iveau mai vii, mai clare, deșteptate de amorțeala monotoniei acelei vieți patriarhale, ucigașă a luxului și a cheltuielii. Părea că o primăvară tîrzie se grăbește să înlocuiască o iarnă grea, posomorîtă... Pe nesimțite, dorul de Ivan se redeșteptă. Anul de doliu abia fu răbdat pînă la jumătate. La începutul lui mai, în anul ce urmă, triumfător, Ivan își plimba vechile cliente. Pe pieptul celei mai tinere, în contrast cu negrul taliei, se odihnea un buchet superb de camelii albe.

Ce nerăbdare pînă să sosească iarna... Serile *fixe* fură reluate; de astă dată, vinerile. Multașteptatul *ligh-life* începu să se vînture iarăși prin saloanele redeschise, cari, ca inovație, purtau drept deviză numele de stăpînă al Mariei. Acum era măritată și avea drepturi. Ivan era plătit din fondurile ei personale. „Capșa" scria pe adresă doamnei Maria... Prînzurile cu mosafiri reîncepură. Odinioară, Horia tăiase din obiceiurile mesei prăjiturile și redusese numărul bucatelor. Toate aceste fură acum *restaurate* cu o grabă vrednică de deșertăciunea sub care se adăpostea, din copilărie, sufletul răsfățat al Mariei. Iar Horia cel mititel, oglindă credincoasă a chipului tatălui său, creștea în mijlocul acestui desfrîu, care zadarnic se ascundea sub masca unui trai pretins aristocratic.

Rezultatul fu că grațiile și gingășia d-nei Maria... cuceriră inima unui *„habit-noir"* din baluri, autorul mai multor carnete *„du high-life"* de la o gazetă. Cererea acestuia fu însoțită de niște formalități cari le uimiră și le făcură să-și aducă aminte cu dezgust de cererea de acum cîțiva ani a lui Horia. „Omul acesta are maniere; știe să se prezinte; e *altceva*." Și *manieratul* fu primit cu brațele deschise. Fracul și mănușile albe triumfau. Era culmea izbîndei. Căci e o izbîndă și e și o culme să poți pune mîna pe o avere cînd ai numai un frac și o pereche de mănuși albe.

Tot bagajul cu care veni în noua locuință tînărul

nobil fu un cufăr transportat pe capră de Ivan de la un *„grand hôtel"* acasă la Maria... Căci şi nobilul era un muşteriu al lui Ivan. Lipsa altui bagaj o scuză printr-o pledoarie de avocat, într-o cuvîntare presărată cu o gargară de *rr*-euri rostite în gît şi care se reducea cam la acestea : „Întrucît priveşte celalt bagaj. l-am cedat în întregime unui prieten sărac... Am vrut să fac un bine cu prilejul acesta..." Lipsa acestui bagaj, da ! era uşor de îndreptăţit... Dar cum rămînea cu lipsa celuilalt, a bagajului intelectual?... din care cel dintîi, Horia, avusese cu prisos...

Cele trei inimi se înţeleg acum de minune. În fiecare dimineaţă, ginerele vine să sărute cu respect mîna soacrei şi s-o întrebe de sănătate...

Cursele lui Ivan se îndoiră. Şoseaua era acum văzută de două ori pe zi.

Anii trecură repede, pe nesimţite. Adică începuse a se simţi, cîte puţin, urîtul unui trai cam neschimbat. O veche amintire veni la timp să întrerupă monotonia unei vieţi unilaterale. Nobilului i se urîse cu seratele şi plimbările platonice. Începuse să-l obosească danţul şi *Calepinurile*... Într-o seară, pe cînd se întorcea de la „Capşa", trecu din întîmplare pe la club. O amintire, nimic mai mult decît o veche amintire... Peste doi ani, cel din urmă petec de moşie ce le mai rămăsese în lalomiţa fu vîndut. Trebuia salvată cinstea faţă de un angajament. Era vorba de o pierdere la cărţi.

Cu acesta, soacra şi soţia fură mai cutezătoare, căci un fel de curaj anticipat, pe care li-l insuflase vechea frică de Horia, le făcea să-şi impuie, de la început, o afectaţie de îndrăzneală cu celalt.

Începură dojenile aspre, însoţite de „domnule" şi „mă rog".

Micul Horia împlinise cincisprezece ani.

Într-o seară, sub impresia unei agitaţii sufleteşti nespuse, Maria se zvîrcolea, singură, în pat. Nu putea să doarmă. În ziua aceea le sosise hotărîrea tribunalului prin care, constatîndu-se că nu mai au nici un *imobil* de vînzare, li se puneau la licitaţie lucrurile din casă. A doua zi trebuia să urmeze sechestrul.

Gînditoare, cu privirea aţintită asupra *veuilleuzei*, ce răspîndea prin ochiurile de cristal o lumină slabă, roşiatică, pentru întîia oară Maria îşi aduse aminte de Horia şi, cu sufletul cuprins de remuşcare, se gîndi că nici mormîntul nu i-l mai văzuse. Fără voie, compară viaţa de atunci cu aceasta şi, mai ales, cugetă la viaţa care o aştepta, ameninţătoare, în prag. „Cel puţin, celalt nu pleca noaptea niciodată. Avea slăbiciunile lui, dar mă iubea, vedeam eu că mă iubea. Acesta m-a luat pentru bani. Ce noroc că copilul îi seamănă atît de bine!..." Şi, cuprinsă de dor, se duse în odaia băiatului, ca să-l sărute în amintirea tatălui...

Intră cu grijă, ca să nu-l deştepte. Se apropie de pat, dete perdelele la o parte... Nimeni... Se uită la ceasornic... Erau aproape două. Chemă feciorul, deznădăjduită, strigînd :

— Unde e Horia ?

— A plecat cu domnu...

— Dumnezeule ! o trăsură...

Şi, tremurînd de frig, pătrunsă de răcoarea nopţii şi de frică, se duse la club. Dinţii îi clănţăneau de emoţie. Urcă binişor scările ; rugă pe un servitor să lase uşa puţin deschisă şi cînd se uită înăuntru, rămase încremenită, stîlp de piatră, în faţa celui mai grozav tablou... La o masă verde, pătrată, şase bărbaţi cu cărţile în mînă. Cele mai palide figuri, însă, le aveau doi : unul, bărbatul ei, împărţea cărţile la dreapta şi stînga. Celalt, imberb, cu ochii sticlind de nesomn şi slăbiciune, palid, cu privirea obosită a unui om în agonie, se uita cu patimă la cărţi, la banii de pe masă. Se vedea bine cum viţiul, încolţit în această inimă de copil, o făcea să palpite de nerăbdare în faţa chiar a norocului altora. Era Horia, nefericitul copil crescut în mijlocul otrăvitor al desfrîului ce se ascundea sub masca unui trai pretins aristocratic.

„Păcat, îşi zise Maria, care înlemnise lîngă uşă, cu mintea rătăcită, abia putînd să-şi ţie în frîu cugetarea, ce părea că o părăseşte. Păcat... copilul ăsta moşteneşte de la tatăl său numai chipul..."

Şi cînd îşi aminti deodată, fără veste, că şi ea e pricina, că n-avusese grijă nici o clipă de creşterea acestui copil, se întoarse şi, aproape nebună, se repezi pe scară. Cînd fu în birje, izbucni în plîns. Lacrămile păreau că vor să-i ardă obrazul îngheţat de răcoarea nopţii.

Iar cînd, peste cîteva zile, cu o coroană săracă, se duse la mormîntul lui Horia, găsi acolo, îngenuncheată, rugîndu-se o bătrînă. Maria se apropie cu sfială. Dintr-un nor mic, picături mărunte se desprinseră şi începură să cadă... Ploua cu soare.

Bătrîna se ridică şi stete nemişcată în faţa Mariei. De sub încreţiturile înmulţite de ani ale frunţii ei, străluceau ochii. Erau ochii lui Horia, însă nespus de trişti, ochii lui Horia, nespus de dojenitori.

Maria făcu un pas înapoi, speriată.

Ghicise după ochi...

Era spălătoreasa de la Colentina...

(1894)

„Nu te ţii de vorbă, domnişoară Eugenio ; făgăduiseşi că-mi dai talia gata ieri, şi văz că nici pînă azi, la ceasul ăsta, nu te-ai gîndit să mi-o trimiţi... Mîine plec negreşit la Sinaia ; e imposibil să mai amîn. Dacă n-o poţi termina las-o cum se află ; o voi da acolo la *altcineva* ca să mi-o facă. Nu e, să zici, vreo filozofie : o talie ca toate... Cu ocazia asta primeşte mii de mulţumiri pentru grija ce porţi mătuşii d-tale".

Rîndurile acestea de imputare erau scrise foarte mic, cu cerneală roşie, pe o carte de vizită ; imprimat frumos un nume de femeie : „Elena Dorian, născută Ştefănescu".

Aceea căreia îi erau adresate le citea iute, nervos surorii sale, care o asculta cu spaimă.

— *Domnişoara Margareta* ce părere-şi dă despre atîta obrăznicie ? zise ea după ce sfîrşi, cu un ton pe care zadarnic cerca să-l facă ironic.

— Domnişoara Margareta, răspunse liniştit cealaltă, e de părere că domnişoara Eugenia merită mustrarea, pentru că e dreaptă... Nu v-aţi ţinut de vorbă.

— Lasă gluma, zise Eugenia, într-un avînt de indignare. Nu m-aşteptam să meargă cu îndrăzneala pînă aici. Îţi place ? Cu alte cuvinte : mîine ar pleca baroneasa la Sinaia şi nu poate, deoarece croitoreasa dumneaei, sclava, sluga d-ei plecată, a cutezat să nu-i dea rochia gata la timp. Asta rudă e ? Sau cel din urmă, cel mai fără inimă dintre străini ? Te ajută pentru că-i e milă de tine, că-i eşti neam, că eşti sărac şi ea bogată şi pentru că-i e ruşine să-ţi dea aşa, de pomană ? Sau îţi plăteşte ca să-i munceşti ca un hamal ?... Ei nu ! atîta curaj nu şi-a luat niciodată, şi cu cît citesc scri-

soarea, cu atît simț că iar mă supăr, că iar mă-neacă amărăciunile, de cari sînt sătulă pînă-n gît... Doamne, Doamne!

— Taci, soro... taci și lasă pe fiecare cu nebuniile lui; mai bine uită-te în oglindă și vezi cum te-ai făcut din pricina răutății: te-ai îngălbenit ca o iasmă, sînge mohorît ce ești!... Las-o în pace; o știi că e nebună, că are momente de sminteală; și apoi, nu uita că în fond tot ne iubește, tot ne ajută, și dacă e să vorbim drept, tot mulțumită ei e că avem azi ceva mai bun pe noi... Nu mînia pe Dumnezeu pe nedrept...

Dar Eugenia nici nu-i asculta sfaturile; încremenise cu scrisoarea-n mînă și o citea și o recitea mereu, adîncită-n gînduri.

— Mă duc să spui feciorului că n-am gust de lucru... Să și-o dea la alta... Ei, și ce-o să fie?...

Și voia să se ducă; dar Margareta o opri.

— Ești nebună, zise ea.

Și deschizînd fereastra, strigă dinăuntru tare, într-adins, ca să înăbușe orice vorbă a surorii sale:

— Bine, Mihalache!... Spune coniței că mîine de dimineață o are gata... Și adăogă, pe cînd Eugenia se trîntise, de necaz, pe pat: Nu uita să-i spui sărutări de mîini și că o dorim.

— Acum s-o coși dumneata, fiindcă ți-ai luat sarcina aceasta, zise Eugenia, izbucnind de mînie. Eu chiar bunăvoință să am, mi-e peste putință acum. Sînt într-un grad de enervare așa, încît mai bine aș vrea să mor... Doamne, de ce nu trăsnești pe așa mizerabilă?...

Și, înecată de durere, își înfundă capul în perne, voind să-și oprească pornirea de ură ce o turbura.

În stradă, aerul dogorea de arșiță. Odăița în care ședeau cele două surori era înăbușitoare în minutul acela; prea mică: un pat, o masă, două scaune, și nici alea nu aveau loc de ajuns. Singurul bun era că fereastra da în stradă; dar și strada: o ulicioară înfundată, strîmtă; praful cîtorva săptămîni de secetă se grămădise mult, de nesuferit; roatele căruțelor făcuseră o dîră adîncă în el, și cînd treceai strada, ți se părea că te-nfunzi în catifea.

Locuiau în casa aceea de zece ani. Zece veri de chin și zece ierni de suferință nespuse în același neschimbat loc de nefericire. Negreșit, o intimitate contiuă în timp de zece ani te face să împrumuți pînă și ființelor neînsufletite ceva din sufletul tău. Casa aceasta, aproape țărănească, grădinița din față, curtea, cu gardul ei viu, ulicioara chiar căpătaseră, parcă, drepturi în neamul acestor necăjiți... Vezi că, zi cu zi, în trecerea înceată și lenește a timpului, casa, grădinița, curtea și ulicioara prea fuseseră martori nelipsiți ai atîtor amărăciuni îndurate, prea încremeneau pe loc cînd privirile întristate ale Eugeniei sau Margaretei voiau să se piardă uneori într-o zare depărtată de lumea durerilor ; atunci, casa, grădinița, curtea sau ulicioara li se puneau stavilă și le readuceau la realitatea îngustă, neschimbată, omorîtoare a căminului. O, atît erau de strîns legate nenorocirile de aceste locuri, încît pînă și visurile urîte numai în ele se întîmplau...

„Se făcea că eram în grădiniță și îngrijam de rozete", începea Margareta...

„Eu se făcea că eram singură în poartă, și ulicioara era pustie", povestea Eugenia...

Odată au visat că le-a căzut un zid de la casă... Într-o dimineață, Eugenia spunea îngrijată cum se făcea că pe singura brazdă ce aveau în grădiniță crescuse flori așa de multe și așa de dese, încît brazda părea o perie pestriță. Ea s-a apropiat să culeagă ; dar cum s-a atins de o lalea încîntătoare, brazda s-a uscat toată, pe loc, și în locul atîtei frumuseți, noroi și rădăcini uscate... La o săptămînă se bolnăvi de tifos.

Veselia curții o făcea însă, primăvara, un tufiș de liliac crescut înalt, aproape cît casa, lîngă o fereastră din curte. Era fereastra de la odaia mamei lor. Acolo își petrecea dînsa, plîngînd, mai ales iarna, ceasuri întregi de amintiri despre un timp îndepărtat de fericire...

Cum le adusese nenorocirea aci ! Costache Dorian, bărbatul ei, stătuse odată așa de bine... proprietar lîngă Slatina ; cine vedea pe Margareta și Eugenia, mici, și nu le prezicea un viitor de aur ?

Dar orizontul se întunecă... Omul acela avea o patimă de neiertat: juca... Cîţiva ani răi şi cîteva pierderi îl făcură să-şi vîndă cel din urmă petic de pămînt şi să părăsească, de ruşine, Slatina... Zestrea fetelor pierise ca prin farmec, spulberată...

„Nici praful nu s-a ales", ziceau cu milă cei cari îi vedeau cum pleacă.

Viitorul de aur se înnourase, şi nimeni nu mai era sigur de ce va voi de acum soarta. A, voia soartei? Iată pînza de scăpare, iată ironia speranţei la cei desmoşteniţi... Bucureştii, haos nepătruns: vecinul nu vrea să ştie, aci, nici cine ai fost, nici de unde vii. Abia dacă se-ntreabă cine eşti.

„Acolo să ne ascundem de ochii slătinenilor."

Şi familia plecă într-o seară, pe furiş, într-un vagon de clasa a treia; fiecare ducea, aproape tîrîş, două sau trei boccele mari, încărcate.

Margareta era atunci de optsprezece ani; Eugenia, de cincisprezece; iar muma lor mai avea la sîn, în faşă, un băiat de cîteva luni, pe Radu. Copilul acesta se născuse într-o noapte nefastă... Tatăl era la club; tocmai *pontase* o sumă mare, cînd veni să-l cheme acasă.

— A născut? Bine! Viu acum.

Şi o rază de speranţă îl îmbărbătă.

„În norocul noului-născut", îşi zise el...

Suma de bani ce era în joc se îndoise; era destul de mare: nimeni nu îndrăznea s-o vază. Bancherul era aproape să-şi retragă banii. Dar norocul noului-venit în lume era o cheie tainică, ce făgăduia să dezlege o problemă viitoare... Averea lui Costache Dorian era pe ducă... De la o vreme avea certuri în casă şi nemulţumiri din cauza lipsei. Poate venirea acestui băiat va schimba starea de lucruri.

Şi, sub îndemnul unei superstiţii oarbe, Dorian ţinu suma toată.

Sala întreagă se adunase împrejurul lor. Cei cari jucau de o parte *pichet, écarté, préférance* lăsaseră cărţile şi aşteptau acum, palpitînd de nerăbdare, rezultatul. Se făcuse o tăcere neobicinuită. Gardistul şi viscolul fluie-

rau afară jalnic, prelung, cobitor... Dorian era palid. Era hotărît să plece imediat după această *mină*.

— S-o *gust* întîi, zise Dorian, zîmbind în silă.

Grămada de aur și de hîrtii de pe postavul verde îl fascinase ca luna pe lunatec. N-ar fi fost în stare în clipa aceea să aibă o idee sănătoasă... Nu mai era un om, ci o mașină care juca acum...

— Dau, zise bancherul.

— Carte...

Bancherul întinse ușor o carte... Cei de la spatele lui Dorian îngălbeniră.

Bancherul trase cartea și pentru sine și aşteptă.

Fu o clipă cînd toți părură electrizați... Dorian dete automatic cărțile pe față.

— Bac, zise el. Cît ai?

În clipa aceea, cu gîndul ridicat la cer, el repetă iute, în gînd aproape, fără a-și da seama, cîteva cuvinte deznădăjduite de rugăciune:

„Ajută-mi, doamne, e pentru copil; ajută-mi Doamne, e pentru copil".

— Unul... zise bancherul, cu un ton de modestie triumfătoare, am bătut cu unu; închipuiți-vă noroc!

Și, în liniște, începu să numere hîrtiile și aurul cîștigat. Clubul își reluă traiul întrerupt. Fură cîteva reflecții mici asupra norocului, după care totul reintră în liniștea obișnuită.

Dorian plecă, nesimțit de nimeni. Viscolul îi punea piedici, și el înainta cu greutate, luptînd cu vremea și cu deznădejdea.

Vina pagubei însă era împărțită. Acum nu mai strica el, ci copilul.

„Vezi, frate? Iată cum se nasc unii copii fără noroc. Cine știe ce mai m-așteaptă acum." Și o mare frică îl cuprinse în fața viitorului ascuns, problematic...

Dintre cele două fete ale lui Dorian, cea mai mică, Eugenia, ar fi fost fără îndoială cea mai frumoasă dacă o sensibilitate peste firea ei n-ar fi împiedicat-o de a fi mai grasă: era prea slabă. Pielea sta întinsă, tobă, pe oasele obrazului, și nasul domina toată figura din pricina slăbiciunii. Încolo, ochii negri, înclinați spre reve-

rie, gură mică, fermecătoare în clipa cînd rîdea; ai fi vrut s-o vezi numai rîzînd, căci atunci nu mai aveai prilejul să te extaziezi de-naintea celor mai albi și mai drăgălași dinți. Din cauza firii ei bolnăvicioase, părăsi fără vreme pensionul.

„N-am gust să-mi omor copiii, zicea mama. Tot ce e prea mult nu e sănătos. Ce e aia carte? N-are zestre? Norocul să-i fie bun".

În schimb, Eugenia avea un talent rar la cusut. Luă în casă cîteva lecții de croitorie, de care se interesă cu o ardoare, cu o patimă aproape de artist.

Nici Margaretei nu-i fu dragă școala. Fire domoală, creier sărac, îi lipsea curiozitatea și nerăbdarea de a străbate necunoscutul. În lenea ce-i cuprindea întreaga ființă, se mărginea la simpla constatare a prezentului, pe care-l privea cu o nepăsare aparentă. Avea un bun: plîngea ușor, și tot așa de ușor uita. Tatăl prefera această inimă împietrită și o iubea mai mult, se mîndrea că are o fată așa de cuminte, așa de ascultătoare, și în clipele de admirație o numea filozoafă. Mama, care nu putea suferi să vadă atîta inerție la o fată tînără, o făcea nesimțitoare... Margareta era grasă, se supăra anevoie și se împăca plîngînd. N-avea nimic din trăsăturile distinse ale Eugeniei. Era o figură pe care o uitai lesne, la întîia vedere. Mai întîlnișești undeva ființa asta: în vis? pe stradă? Nu erai sigur unde, dar, fără îndoială, o mai văzuseși... Un singur lucru caracteristic: era îmbătrînită fără vreme în trăsăturile feței; ceva care te făcea să stai la îndoială ce vîrstă să dai acestei fete... Margareta n-avea aplicare la nimic. Își ducea viața ca o sarcină, cu care te-ai obișnuit, pe care trebuie s-o duci. Mama, nervoasă, supărată pe această fire *fără nervi*, avea momente de expansiune: o certa adesea, și nu rare fuseseră zilele cînd mîna ei educătoare se înfășurase în părul bogat al copilei... Era o tărbăceală desăvîrșită. Casa întreagă se mătura cu corpul Margaretei. Biata fetiță își topea durerea într-un plîns cuminte, înăbușit în pernă.

Nenorocirea le surprinse astfel, nepregătite pentru o muncă serioasă, productivă; atunci cunoscură prețul

învățăturii și văzură cu groază ce chinuitoare e viața pentru omul simțitor cînd e silit să lupte cu nevoile, dezarmat.

Pentru întîia oară Margareta păru că se deșteaptă dintr-un somn îndelungat, și-și simți înfiorată halul. Plîngea în momentele de restriște. Dimpotrivă, sora sa părea că-și dă silința să se oțelească în fața prigonirilor vieții ; și în clipele de nefericire rîdea, cînta, scuturînd prin casă. Slăbise, însă, și mai mult... În cele dintîi luni de cînd venise, avusese cîteva crize nervoase îngrijitoare.

Dorian avea un frate bogat în București : Ion Dorian. Pe acesta îl ajutase mult în tinerețe. Era mai mic ca dînsul, încă în școală, cînd rămase orfan. Fratele său, Costache, îl luă atunci sub îngrijirea lui și-l ajută să facă avere.

Cea mai mare parte din avere o căpătase, însă, prin însurătoare. De aceea, cînd Costache Dorian, izbit de nenorocire, veni cu familia în București, Ion dete femeii sale deplină putere să săvîrșească actele de ingratitudine de care el, în mod laș, nu se simțea în stare. Și ea, pentru că nici un sentiment deosebit n-o lega de familia cumnatului său, își jucă rolul cu meșteșug. Îi primi deocamdată la dînșii ; în acest timp, Ion, cu influența lui, găsi pentru Costache o slujbă, cît să nu moară de foame. Apoi începură să se arate mai reci și îl făcură să înțeleagă, pe departe, că sînt strîmtorați așa, cu toții, la un loc. Femeia lui Costache Dorian și mai ales Eugenia fură cele dintîi cari deteră semnalul nemulțumirii. Nu putea suferi umilirea. Și Costache fu silit să caute casă.

În acest timp, Eugenia făcuse pentru mătușa ei o mulțime de lucruri frumoase în arta croitoriei. Economie simțitoare, căci Elena Dorian era femeie luxoasă și cheltuia mult cu îmbrăcămintea. Prin acest exces de muncă, sărmana fată, în lipsa ei de experiență, avea o satisfacție deosebită : i se părea că prin asta se plătește cu prisos de binefacerea unchiului și se simțea oarecum liberă de vreo umilință sau înjosire ce i s-ar fi impus vreodată.

— Dragă mamă, să ne laşi nouă odaia de la stradă, se rugă Eugenia. Nu vezi ce case izolate, ce pustietate în mahalaua asta ? Să nu putem nici vedea măcar un om trecînd, ar fi prea mult.

Neobişnuită cu orice fel de trai, Eugenia se simţea cuprinsă de presimţiri triste, vagi, neînţelese.

„Nu cred să mai am mult de trăit, cugeta ea. În temniţa asta îmi văd moartea cu ochii..."

Şi ofta într-un chip sfîşietor, încît pe cei din casă îi coprindea o jale nespusă.

— Mie îmi dă un fier ars prin inimă cînd aud cum oftează fata asta şi cînd o văz cum a slăbit, zicea muma.

Însăşi Margareta, cu veşnica ei linişte aparentă, îşi privea întristată sora, şi cînd, în închipuirea ei înceată, rămînea uneori tabloul a cine ştie ce durere viitoare, o înecau lacrimile şi se ducea să-şi ascundă plînsul în vreun colţ... Fără îndoială, atîtea scene de suferinţi intime roseseră şi această fire călită. Dar asupra ei avusese o influenţă binefăcătoare, căci, în dragostea ei de soră, în mila ce-i inspira durerea Eugeniei şi în ardoarea de a o mîngîia, primea nenorocirile cu oarecare rezervă : plîngea în ascuns, şi apoi revenea întremată, încercînd să dea surorii sale cîteva lecţii de filozofie practică.

Din copilărie trăiseră nedespărţite. Cu nimeni nu s-au putut înţelege mai bine, nici chiar în timpurile fericite, ca ele amîndouă între ele. Aveau felul lor de a-şi pătrunde gîndurile, de a se mîngîia, de a se certa la timp. Părea că se stabilise o convenţie tacită în felul lor de trai. Se iveau adesea deosebite discuţii, niciodată însă, oricare ar fi fost subiectul neînţelegerii, ele nu depăşeau nişte anumite margini, prescrise într-un program ideal. Şi atît de bine înţeleseseră ele cît preţuieşte acest echilibru într-o lume pe care ai atîtea cuvinte să o urăşti, încît, încă de mici, nici pensionul, nici linguşitorii ce le înconjurase, nimeni, nimeni nu izbutise să prindă în tărîmul ciudat al chipului lor d-a se înţelege, d-a se iubi fără mărturisiri repetate şi chiar fără umbră de iubire aparentă. De aceea, şi cînd erau în Slatina, ca şi acum, aleseseră traiul retras. Lumea multă, prietenia

falşă le obosea. Uneori stau ceasuri întregi fără să vorbească, amîndouă pierdute în gînduri şi totuşi nemirate de această tăcere îndelungată, ba poate chiar, în suflet, cu convingerea că au vorbit.

Într-o seară, în Slatina, se întorsese de la un bal. Zgomotul petrecerii le tulburase liniştea şi nu le era somn. Dormeau la un loc.

Îşi povestiră impresiile balului pînă la un timp, apoi tăcură deodată, parcă învoite. Se sileau s-adoarmă ; fiecare sta nemişcată, aşteptînd în linişte somnul. Zadarnic însă ; nu puteau adormi. Atunci, una din ele reluă şirul povestirii : cine-i spusese că sora ei e deşteaptă încă ? Vorbi cu atîta siguranţă că va fi auzită... Şi, în adevăr, răspunsul urmă imediat, clar, liniştit, pe tonul unui om pe lîngă care nici umbra somnului nu trecuse.

— Şi cu cine zici că ai jucat primul cadril ?

— Cu substitutul...

„Cu cine zici !..." Şi era un ceas sau două de cînd cealaltă *zisese*...

Poate şi acest fel de viaţă reţinuse pe fruntaşii provinciei de a le da ocoluri mai temeinice. În convorbirile lor cu bărbaţii păstrară o rezervă care punea punct imaginaţiilor celor mai fecunde, ceea ce da naştere unor pauze adeseori supărătoare. Se vedea bine că inimile acestea curate nu învăţaseră la şcoala unde se alimentează subiecte de vorbe cu înţelesuri practice, cu concluziuni cari pe ele le-ar fi făcut să roşească.

Cu toate astea, acum, cînd singurătatea se impuse neprovocată, avură un sentiment de restriştе, le încinse un dor după timpul cînd fugeau de lume, pentru că lumea le sta la îndemînă, şi o părere de rău nespusă în faţa golului din jurul lor.

Casa albă, cu zidurile ei văruite, parcă era de ţară. Primăvara era mai bine aci. Atunci înfloreau liliacul şi caisul din curte. Era singura verdeaţă din toată ulicioara aceea dreaptă, strîmtă, murdară şi pustie. Cercevelele ferestrelor desenau dimineaţa jos, pe scînduri, la lumina soarelui, umbra lor în cruce. Praful se aşeza în lumina neclintită şi-i da viaţă. Eugenia, pierdută uneori în gînduri, sta aşa timp uitat, cu mătura-n mînă, şi ur-

mărea cîte un fir uşor de praf pierzîndu-se în mulţimea argintie a celorlalte. Pentru întîia oară o încerca dorul după *altceva* care să schimbe starea de lucruri, ce-i părea că durează de o veşnicie. După prînz se ducea cu lucrul la umbră, sub cais. Margareta se aşeza pe bancă lîngă dînsa, aducea copilul, pe Radu, într-o albie ce servea de leagăn şi-l legăna uşor cu piciorul.

Muma dormea în casă. Tatăl era dus la slujbă, o slujbă grea pentru el, neobişnuit cu acest soi de muncă.

„Nişte bătrîneţi amărîte... parcă am omorît oameni la drum", îşi zicea singur, adesea.

Suferinţele îi făcuseră pe amîndoi părinţii răi, nervoşi, pretenţioşi, aproape tirani cu fetele, cari nu-şi dau seama de pricina atîtor maltratări. Ele înşile, în culmea deznădejdii, se dedau cu acest trai nefericit, îşi vărsau şi ele veninul lor, care se schimba într-un simţimînt treptat de ură împotriva acestor asupritori, acestor călăi.

Acolo, sub cais, sau în odăiţa strîmtă, lîngă leagănul copilului, martor nelipsit, îşi plîngeau cele două surori viaţa lor amărîtă.

— Uneori îmi vine să mă duc aşa, în lume. Nu mai e de suferit... Spune tu ce i-am făcut eu aseară, dacă avea vreo dreptate să se supere şi dacă nu e nebun de legat ? Şi chiar aşa fie : fiindcă i-am răspuns o vorbă, să se repeadă ca un tigru la mine, să mă sfîşie, să mă lase nenorocită, slută ? Căci nu se uită cînd dă şi unde dă... Parcă cine ştie ce avere i-am mîncat, ce bunuri i-am furat ? După ce că... Dar nu mai zic vorbă mare, că mă tem de Cel-de-Sus.

Margareta îşi sfîrşea tînguirile întotdeauna astfel, cu o invocare la cer.

Eugenia avea alt mijloc de a se plînge : întîi ofta... Apoi îşi ciocănea capul cu pumnul.

— E bun de spart, căci numai după capul meu sec m-am luat cînd respinsei mîna arendaşului acela... Atîrnam greu, fiindcă eram bogată !... Nici aşa bătrîn de speriat nu era, nici îngrozitor de urît. Acum mai bine e că aş lua şi pe cel din urmă cojocar, numai să scap odată de haosul ăsta, de balamucul ăsta, care mă otrăveşte şi-mi ia viaţa ?

Din cînd în cînd, paşi pe stradă le întrerupeau vorba. Instinctiv, ochii li se duceau la geam... Era aşa de rar un om pe acolo... şi acela, sau vreun vecin cu o sticlă goală în mînă, trecînd la băcănie, sau vreun zarzavagiu întîrziat, cu marfa nevîndută, strigînd alene, somnoros, în liniştea străzii pustii, încinse de căldură: „Cartofi, cartofi!"

Începutul iernii se anunţa însă totdeauna ca o primejdie, ca o mare nenorocire în familie. Casele aveau numai un rînd de geamuri, şi acelea prinse rău în ţîţîne. Întîia ploaie rece de toamnă aducea fiori de moarte în trupurile anemice ale fetelor. Cu foarfecile în mînă, Eugenia tăia hîrtia vînătă pentru astupat ferestrele... Margareta pregătea coca de lipit. Muma, mai cicălitoare ca totdeauna, le sta pe cap, le învăţa ce să facă, le da zor... Eugenia, cea dintîi, nu-şi punea frîu gurii:

— Mamă, mai fugi de aici şi lasă-ne! Ştim şi noi atîta lucru.

O palmă zdravănă îi îneca vorbele; Margareta lua apărarea surorii sale; aceasta, însă, cu sacrificiul părului său frumos şi negru, pe care, dintr-un fel de obicinuinţă ciudată, ea singură îl oferea, aplecînd capul cu umilinţă, pe cînd afară ploaia cădea cu o poftă neîntreruptă, de două zile, transformînd mijlocul ulicioarei într-un torent turbure ca şi vremea, plin de spume şi de murdării.

În curte, picioarele raţelor lăsase urme stelate în noroi. În cîte un ochi mai adîncit, apa se strînsese şi reflecta cerul înnorat. O culoare cenuşie, uniformă, acoperea lucrurile şi fiinţele. Umezeala devenise pătrunzătoare. Caisul îşi întindea în aer scheletul ramurilor înnegrit; picături mari, argintii, cădeau, izbindu-se din cracă în cracă. Nu se ştia ce va aduce noaptea. Vremea aşa e, schimbătoare. Putea să vie o zăpadă, un ger... şi ei n-aveau nici băţ de lemn... Unde sînt stînjenii ce se odihneau odinioară în curtea spaţioasă de la Slatina!

Flanelele, scoase din fundul cufărului, erau încă un semn trist al iernii; cînd Eugenia le întindea pe pat, în casă se răspîndea un miros de rufe spălate.

„Fetelor, să-mi faceţi un ceai, sînt răcit."

Cînd tatăl era răcit, casa toată se umplea de doliu. Nu le mai ardea de vorbă, nu li se mai alegea de mîncare... Margareta era doctorul casei. Cum îi făcuse pe toți să creadă că ea nu ia parte la durerea celorlalți?

— Margareto maică, fă tu ceaiul și să pregătești apa caldă pentru aburi, zicea muma. Eu aș face poate cu plăcere, dar cînd văd în ochi un om bolnav, nu mai sînt bună de nimic. Mi se moaie mîinile, parc-aș fi paralizată. Să mă crezi că mi s-a încleștat gura de frică.

Iar Margareta, mîndră de laudele mamei, era neobosită, îngrijea de bătrîn, veghea noaptea pînă tîrziu la patul lui, ațipind pe un scaun, alături. Uneori țipătul copilului, al lui Radu, o făcea să tresară înspăimîntată... Se repezea la albie și începea s-o miște, adormindu-l la loc.

În timpul acesta, Eugenia se tortura de nesomn, singură în pat, și privind alături la locul gol al surorii sale, o înneca plînsul de atîta bunătate de suflet, iar pe ea se dojenea singură că e așa de nervoasă, că n-are curaj să vadă om bolnav. Uneori, coprinsă de neastîmpăr să știe ce se petrece, se cobora din pat, ieșea în săliță, se ducea la ușa lui Dorian și asculta mult, mult... Era agitată, bătăile inimii o împiedicau să audă bine; cînd se încredința că e liniște, se întorcea în patul ei, se ghemuia sub plapomă, cu picioarele reci, cu genunchii la gură, tremurînd de frig și mai ales de emoțiune. Cînd Margareta venea într-un tîrziu să se culce și o întreba dacă doarme, un sentiment neînvins de lașitate, ceva ca o pironire a voinței îi încleșta gura, o îndemna să tacă. Și totuși, în clipa aceea era mai fără somn, mai deșteaptă și mai agitată ca oricînd.

Elena Dorian venea rar pe la dînșii; uneori lua pe Eugenia la ea, ca să-i ajute la cusutul vreunei rochii. În realitate, ajutatul acesta era că Eugenia, în săptămîna cît sta la mătușa sa, făcea un serviciu desăvîrșit de croitorie. Răsplata era cîte un dar neînsemnat: singurii bani de cheltuială pe care-i avea Eugenia pentru gusturile ei încă copilărești; acești bani îi împărțea întotdeauna cu Margareta.

Cît sta la mătușa sa, masa bună, traiul fericit de aici

o mîhneau, căci se gîndea la lipsa ce o duc cei de acasă, mai ales la Margareta : „Ce ingrată e lumea, cugeta ea. Nu e frate şi frate ? Şi cu toate astea, unul se răsfăţa în belşug, pe cînd celalt tremura de frig într-un bordei, cu o casă de copii pe cap." Odată a înecat-o plînsul la masă, un plîns nestăpînit, cu hohote, nervos... Mătuşa ei, îngrijată, se sperie :

— Eugenio, ce ai ?

— Nimic ; aşa... din nervi... M-am silit mult azi la lucru şi poate mi-am făcut rău.

În realitate, se revărsa un prisos de durere. Oamenii ăştia, aşa de bogaţi, n-aveau inimă. Nu voiau să ştie cum trăieşte ruda lor de aproape, cum trăieşte în sărăcie fratele, sîngele lor. Asta n-o putea pricepe inima ei. Pe lîngă aceasta, Elena Dorian nu se interesa nicidecum de Margareta... De ce ? Fiindcă dînsa nu ştia să-i coasă rochii ? Dar atunci, pe ea o iubeşte numai pe interes.

De cîte ori se întorcea acasă, Margareta o întreba :

— Ce mai fac ?... De mine s-au interesat ?

Şi ea era silită să mintă, ca să n-o întristeze...

Acelea au fost cele dintîi lacrimi pe care i le-a stîrnit cruzimea mătuşii sale.

A doua oară cînd plînse din cauza aceleiaşi femei fu cînd citi biletul. Era după zece ani de suferinţă ; în zece ani avusese prilejul să pătrundă adînc în sufletul acestor oameni, să le citească slovă cu slovă poema egoismului. De mult încă, orice urmă de dragoste pierise... Şi Eugenia ura acum pe Elena Dorian cu toată setea dezmoştenitului în faţa drepturilor răpite, o ura din inimă, şi ideea că nu poate să-şi răzbune o tortura, o slăbea îndoit, şi copila pierea din zi în zi, pradă a propriei sale înrăiri.

Radu se făcuse mare. Semăna mult cu Eugenia la chip, la fire... Avea aproape aceleaşi porniri iuţi, bolnăvicioase, nerăbdătoare. Totuşi, Eugenia nu-l iubea de loc. Nu-l mîngîiase niciodată ; vezi că — întocmai ca şi tatăl său — nu putea să ierte acestui copil crima că a venit pe lume într-o zi cînd familia întreagă se prăbuşea în prăpastie... Eugenia avea la gît o iconiţă. Cultul ce păstra acestui obiect sfînt era nespus. În timpurile de

primejdie o scotea de la sîn și o săruta cu evlavie, cu mintea la cer, la Maica Domnului, care era săpată în sfîntul lemn. Era o credință nestrămutată în ea că, mulțumită acestui semn din ceruri, acestui mic odor, Dumnezeu le ocrotește și nu le dă o ultimă lovitură. Aceeași convingere, însă în sensul dimpotrivă, avea pentru fratele ei mai mic. Și copilul o iubea pe ea mai mult ca pe Margareta, care îl îngrijea... Uneori, în dorul de copil prigonit de a fi mîngîiat, se atîrna de gîtul Eugeniei și o provoca la joc, la iubire. În răutatea ei, însă, ea îl respingea enervată.

— Prea multă dragoste. Ce te-a găsit?

Totuși, copilul citise așa de bine în sufletul acestor două fete... Adesea, cînd ele, în elanul unei convorbiri intime, uitau că el le ascultă, Radu sta deoparte și, fascinat de tînguirile lor, simțea cu ele, plîngea lîngă ele cînd plîngeau, și ele nu știau că acum a mai venit în casa aceea o ființă care să le creadă și pe care s-o doară durerea lor. Nu știa; în egoismul convingerilor lor vechi, nestrămutate, nu ar fi sperat aceasta vreodată de la un copil, de la Radu.

De cîțiva ani, pe amîndouă le muncește gîndul că au îmbătrînit așa și că nimeni nu mai visează de ele. În acest timp, cîte mijloace nu încercaseră? Și mama lor, în dragostea ei nevinovată de a vedea fericirea fetelor, alergase de atîtea ori pe la cărturărese, dăduse atîtea acatiste, în zadar...

Margareta, mai ales, începuse a prinde sub ochi cîteva încrețituri ușoare, semn neîndoios de bătrînețe apropiată, nenorocire mare pentru o fată hrănită încă de iluzii... Într-o zi și le văzu singură în oglindă și-i spuse Eugeniei:

— Nu e nimic, răspunse aceasta. E din cauza lacrămilor... Plîngi prea mult.

Caisul se făcuse frumos; Dorian îl altoise, și în anul acela dase niște flori așa de mari și pline de frăgezime... Eugenia îi legase de tulpină o panglicuță roșie, ca să-l ferească de deochi.

La umbra lui, așa gătit și înflorit, ședeau ele într-un după-prînz de aprilie. Radu plecă la școală, și Eugenia,

înduioşată de frumuseţea zilei, întrebă încet pe Margareta :

— Ce zici tu, soro... Copilul ăsta să fie într-adevăr o piază-rea ?... Azi-dimineaţă mi se făcuse milă de el, săracul. Mi-a zis nişte vorbe de bătrîn : „Eugenio, de ce nu mă iubeşti ?... Căci mie, cît stau la şcoală, mi se face dor de tine şi te iubesc mult, mult !"

...În clipa aceea, o trăsură intră în ulicioară.

Fetele săriră în sus. O trăsură pe acolo, ceva rar... Totuşi, ea se opri la poartă, şi pentru *a treia oară*, în timpul de zece ani, Ion Dorian venea la dînşii. Cu el mai era un domn gras, oacheş, fără un ochi, cu fruntea brobonată de năduşeală, deşi nu era aşa de cald.

— Domnul Leonida Malidis... Nepoatele mele... Acasă e Costache ? Bun... Haidem înăuntru, domnule Leonida.

Fetele rămaseră o clipă în curte. Se uitară una la alta, şi amîndouă pufniră de rîs...

— Pentru tine.

— Ba pentru tine...

O bucurie ascunsă le producea, pentru întîia oară, atîta învălmăşeală în toată fiinţa, încît le năpădi un rîs copilăresc, nemotivat, aproape anost... Rîdeau, vezi, într-un minut atîţia ani de lacrimi ! !

În ajun tocmai dăduseră un acatist.

— L-ai auzit cum a zis : „Mi pare bine de cunostinţa..." ? E grec *catafto*.

— Margareto, zise mama, intrînd cu un aer de gravitate aşa de caraghios, încît fetele începură iar să rîdă. Margareto, îmbracă-te şi vino dincolo ; e ceva pe zor... Vezi că Dumnezeu tot vrea cu noi...

Şi se întoarse, lăsîndu-le uimite, uitîndu-se iarăşi una la alta, întrebător... Eugenia, cu un aer marţial, întinse mîna surorii sale :

— Felicitările mele !

Margareta, roşie, cu obrajii dogorind de sînge, respinse cu ciudă mîna întinsă. Totuşi, se supuse voinţei mumei sale ; începu să se îmbrace cu grija, cu atenţia cu care s-ar fi gătit pentru vreun bal. Eugenia se plimba prin casă închinîndu-se :

— Doamne, zău că mă crucesc! Vezi d-ta de unde sare iepurele!...

Leonida Malidis, mare băcan în Tulcea. Băcănie bine asortată, cine nu cunoștea firma lui *„La d-aia n-are ursul coadă"*, fraza scrisă dedesuptul unui tablou, unde un fel de urs, cu gura căscată — negreșit de durere — sta cu coada prinsă într-un lac înghețat. Firma amintea o fabulă întreagă, și cu ea, și figura simpatică a d-lui Leonida. Bani mulți nu strînsese, dar bătrînețea îl surprinsese flăcău. Avea însă atîta cît să-și poată îngădui luxul unei căsnicii. Dorea, însă, o fată de familie, mai coaptă de vîrstă, serioasă și muncitoare. Și Dorian, care avea cu Leonida niște afaceri de bani, se simți încîntat că, în sfîrșit, poate plăti întrucîtva fratelui său binefacerile uitate, mai ales cînd nu-l costa nimic.

Lucrurile fură luate cu atîta grabă, învoirea fetei fu aproape răpită. Margareta, ademenită, se lăsa a fi condusă de împrejurări, fără voință, ca în vis. Singură Eugenia simțea o durere vagă, care uneori părea că pornește din piept, pe cînd cu o mînă ageră da zor să sfîrșească trusoul Margaretei.

Grecul avea afaceri urgente la Tulcea. Dorința lui de a se face nunta în cea mai apropiată duminecă și de a pleca chiar a doua zi fu primită cu aplauze. Ion Dorian își freca mîinile de bucurie: era naș. Elena părea încîntată că va avea prilejul să-și arate încă o rochie nouă.

. . . . . .

Margareta, mireasă! Vis nevisat încă; împlinit... Un eveniment care întrerupea o monotonie uniformă de zece ani cum să nu-i obosească pe toți?... Iar cerul era mai albastru ca totdeauna, aerul mai limpede, și caisul, gătit de sărbătoare, gemea de flori. Ca niciodată, liliacul nu înflorise în primăvara aceea...

Nunta...

A doua zi de dimineață trebuiau să plece. Firma „La d-aia n-are ursul coadă" își reclama stăpînul. Malidis era un om cu tabiet... Îi plăcea ca nevasta să locuiască numai cu el, deosebit: nimeni din familia ei... Le dase de departe să înțeleagă lucrul acesta, pe cînd cu o mînă

C-da 7167 coala 24

suna necontenit în buzunar niște aur cîștigat de curînd dintr-un proces.

Figura lui respingătoare, un singur ochi, acea îngîmfare caracteristică grecilor inculți izbiră în inimă pe Eugenia. Nu spuse nimic surorii sale, de teamă să n-o întristeze și poate ca să nu fie bănuită de gelozie... Figura grecului pieri însă în fața unui sentiment teribil de durere ce-i rodea sufletul și de care acum își da perfect seama : de acum rămîne singură pe lume... Jumătate ființa ei o părăsește... Nu și-aducea aminte bine în ce carte citise cum doi iepuri de casă, crescuți mult timp la un loc, fură odată despărțiți... A doua zi, cel părăsit fu găsit mort în culcușul lui, cu mîncarea alături, neatinsă... Murise de dor. Nu era și aici poema celor doi iepuri ?

Niște ființe naive, niște animale, și n-au putut duce durerea unei separațiuni. Și ea, om, cu simțire, cu prea multă simțire poate, să fie în stare să mai trăiască ?

Pentru întîia oară simți că o înecă un plîns necunoscut... O dată cu lacrămile ce-i izvorau din ochi, un gol neînțeles se făcea în ființa ei toată. Murea ceva în sufletul ei ,murea cu încetul, chinuit. Avu o zgîrietură ușoară pe gît, și un mic val de sînge înroși batista. Înfiorată, se uită în oglindă. Radu era la spatele ei, înlemnit, palid, tremurînd...

— Să nu spui la nimeni, puiule...

A doua zi se deșteptă devreme. Pentru cea din urmă oară, surorile dormiseră împreună în noaptea aceea.

Maladis, în cămașa de noapte, cu scufia pe cap, sta lîngă mescioara la care Margareta făcea cafeaua. Era vesel și rîdea cu zgomot la fiecare vorbă.

Soarele începea să răsară : primele raze orizontale, slabe, colorau odaia într-un galben-închis, trist...

Radu intră sfios ; se învîrtea cu nerăbdare împrejurul Margaretei și se vedea bine că are să-i spuie ceva. Leonida tocmai contempla, distrat, pe fereastră, caisul plin de flori.

Copilul, profitînd, se apropie de sora sa și-i șopti în taină :

— Să nu spui la nimeni... Ieri Eugenia a scuipat sînge ; două batiste pline...

În clipa aceea, Margareta vărsă toată cafeaua... Ochii îi străluceau de lacrimi în lumina palidă a răsăritului... Malidis se întoarse :

— Ţe s-a intimplat ?

— Nimic ; m-am fript...

— Nu faţe nimica, nu faţe nimica ! Asta este bani, fraţico... Pîn' la Tulţea toma bine treţe.. Te-ai fript ? Pune ţenuse... Ha, ha, ha ! !...

(1895)

A, iată-l din nou la sînul mamei ; și dînsa nu se satură văzîndu-l mic, rumen la față, frumos în uniforma lui de bursier. Dar el e distrat, parc-ar vrea să revază totul deodată ; nu ține seamă de bucuria mă-sii și se duce în grădină.

Paștile întîrziaseră în anul acela, și Floriile cădeau în aprilie. Pomii înmuguriți ici și colo, pămîntul încă umed, scormonit la rădăcină, da aerului un miros proaspăt de primăvară dulce. Alături mai era o grădină, a unui bătrîn care murise. Atît grădina, cît și casa de la drum erau de mult pustii. O femeie, rudă de-a bătrînului, venea din cînd în cînd de îngrijea de arbori. Dar acum se mutase cineva acolo : el auzise un cîine lătrînd. Se apropie, se sui pe gard și căță înspre casă. Nu se vedea nimic, dar în liniștea nămiezii auzi un cîntec de clavir ; o mînă încerca, sfios, cu greșeli, gamele...

Do re mi... Do re mi fa... Do re mi fa sol...

În săptămîna mare avea de scris mult ; școala îl amenința din depărtare. Cîteva zile nu dete prin grădină. Vineri însă isprăvi totul ; de-acum lumea era a lui ; sîmbătă, dis-de-dimineață, se împărtăși... Cînd se întoarse acasă, soarele răsărea... Se duse în grădină... Alături se auzea zgomot, un rîs de fată, un lătrat de cîine.

— Azor ! Aport ! Na ! Adu aici !

— Ham, ham !

— Ha, ha, ha !

Se uită printre uluci : o copilă ; să fi fost de zece ani... Și ce frumoasă era ! Tunsă *breton* ; așa se purta pe atunci... Azor era dulău mare, înalt aproape cît dînsa ; în fuga lui nebună, ar fi putut-o da jos de atîtea ori. Dar cîinele era cuminte și simțea cu cine se joacă.

Mirat, rămase multă vreme la uluci. Jocul vecinei îl atrăgea, îl transportase, și el rămăsese acolo extaziat... Apoi intră în casă, cu neliniște în suflet.

— Mamă, cine s-a mutat alături?

— Un inginer, cu nevasta și cu o fetiță a lor, de vreo doisprezece ani.

O, era de doisprezece; și lui i să păruse mai mică... Ce bine!

— Vin pe la noi?

— Da; chiar zilele astea trebuie să mergem la dînșii, căci le sîntem datori. Dar, mă rog, ce atîtea întrebări, hoț mic? Vii din grădină!

Și muma, care înțelesese totul, îl apucă ușor de urechi...

O mîngîiere, o imputare, sau vreo veche aducere-aminte?... Puteai să iei oricum morala mumei.

Pe furiș, el se strecură în cămară, la coșul cu ouă roșii, și alese unul mai mare.

Știa să încondeieze frumos.

Apoi se duse în grădină; era tăcere. Se sui în corcoduș și începu să zgîrie coaja oului. Întîiele litere îi tremurară sub mînă: „Te...“ Apoi restul păru că merge mai ușor: „...iubesc...“ De la biserică venea sunetul toacei... Ciocanele erau mînuite de un dascăl meșter, iute parcă ar fi dus un lemn de-a lungul unui grilaj des... Se și cuvenea așa toacă în ajunul unei sărbători mari...

„Te iubesc“...

O fi păcat să scrii așa vorbe pe o coajă de ou roșu?

Ce-i păsa însă? Se spovedise în ajun; popa îi iertase păcatele...

„Te iubesc...“

A doua zi i-l va trimite pe furiș, prin servitoare...

Era întîiul bilet de dragoste; pentru întîia oară îi bătea inima la flacăra unui dor nou... Și aceasta în ajunul Paștilor, în mijlocul raiului copilăriei lui, între atîția martori vechi ai fericirii lui de odinioară: pomii...

Începuse să scoboare din corcoduș. Dar deodată piciorul îi alunecă de pe o ramură, și într-o mișcare ce făcu, aproape fără voie, oul se sparse în mîna stîngă, pe care o ținea în sus. Gălbenușul începu a curge de-a lun-

gul mînecii pe umăr, pe piept, și-l decoră cu o dungă urîcioasă, galbenă, nepotrivită cu albul uniformei...

De alături auzi rîsete zgomotoase, ascuțite... Apoi deosebi un glas îndrăzneț și în urmă niște pași cari se depărtară în fugă. Cineva i-a zis ceva și a fugit de frică. Vorbele acelea îi săgetară inima, și își aminti în urmă, cu groază, de acel ajun de Paști...

Fusese dînsa... Ea îl văzuse în clipa aceea de rușine și îi strigase răutăcioasă, fără milă :

— A fost cu zeamă ! !...

(1895)

Cînd profesorul de românește aduse compozițiile clasei a patra și tuși de două ori, pentru a începe să spuie rezultatul, toate șoaptele încetară; băieții rămaseră smirna în bănci. Atunci, graiul lui răsună ca în gol:

— Cine e Cîmpeanu ?...

În banca a treia se făcu o mișcare ușoară, și un băiat sfiicios se ridică; slab, cu fața atinsă de o adiere de roșață, avea în ochi o simpatică întristare, arătînd că acest copil înțelege și simte mai mult decît îi cere vîrsta.

— Cîmpeanu George... D-ta ești ? întrebă profesorul.

— Da.

Anul școlar era la început; elevul nou, venit de la altă școală, încît nici colegii, nici dascălul nu-l știau.

— Țineam să-ți spun, domnule Cîmpeanu, că ai cea mai bună teză. Acum să ne-o citești, ca s-o prețuim și cu toții.

La început, vocea copilului șovăia în tăcerea oarecum impunătoare a clasei. Cu încetul, însă, se stăpîni, și dînd frazelor un ton mai firesc, mai sigur, lăsă să strălucească flori de stil pline de farmec, descrieri pitorești, analize sufletești ce uimeau. Din cînd în cînd, fața gînditoare a profesorului se-nsenina de-naintea unor idei nemerite; clasa întreagă, fascinată ca de un basm frumos, da semne de aprobare, care-l îmbărbătau și-l făceau să-și urmeze cetirea cu o pornire ce mai-mai îl inspira, căci ghicea cuvintele de mai-nainte.

Profesorul era aspru în prețuirea valorii compozițiilor la cari ținea cu deosebire.

Pentru întîia oară o teză îl încîntase atîta, pentru

întîia oară lăuda de pe catedră, cu atîta interes, pe un elev și da nota zece la o compoziție.

— Sînt trei ani de cînd dau, pe rînd, același subiect clasei acesteia ; și pînă la domnul Cîmpeanu n-a fost nimeni în stare să realizeze atîtea frumuseți...

Și luă, la întîmplare, spre a fi cetită, o altă teză, care în alte împrejurări, ar fi trecut, dar care acum provocă rîsul clasei.

În recreație, toți se strînseră în jurul băncii a treia. O ploaie de întrebări :

— D-ta singur ai făcut-o ?... N-ai consultat nici un text străin ?...

Unii îi luau caietul și-l priveau ca pe un obiect ciudat. Pînă și modul cum era scris, și chiar iscălitura de pe scoarță, totul fu supus unui studiu amănunțit, căci toți voiau acum să imiteze ce puteau de la acest coleg talentat.

Cîmpeanu, năpădit de întrebări, da lămuriri în marginile puterii. O clipă, însă, avu un rîs silit : o voce stăpînise în treacăt zgomotul clasei...

— De ce îi dați nas ? A plagiat-o !...

Se auziră și proteste și rîsete ; totul intră, apoi, în liniștea orei următoare...

Cînd se născu George Cîmpeanu, părinții săi, oameni săraci, avură în suflet, fără voie, un fior de nemulțumire. Era al șaptelea la număr ; ceilalți șase, toți mari, sănătoși ; dintr-înșii, patru erau fete, și tatăl avea numai o sută de lei pe lună, și o casă la mahala ; această casă fu silit mai tîrziu s-o vîndă. Nimeni n-a plîns mai mult după ea ca George. Acolo, vezi, începuse el să cunoască un colț al naturii ; acolo a învățat a o iubi.

Cîțiva caiși, o boltă de viță, un nuc bătrîn, bogat în umbră și răcoare. În fața casei, două brazde furate din rai ; George nu-și sătura ochii privind la ele, îmbătat de parfumul florilor : betunii, lalele, vanilie, garoafe pestrițe și *bordo*, o lume de culori, un vis de vară. De-o parte, un tufiș plin de trandafiri păzea grădinița, amenințător cu micii lui ghimpi vișinii.

George ținea minte ceva nelămurit despre cele două grădini ; era prea mic ; căci cînd ar fi putut începe

să-şi deosebească impresiile în chip mai matur, cînd şcoala îl împinse în lupta pentru viaţă, tocmai atunci casa fu vîndută, şi familia toată se mută cu chirie într-o parte, unde, în loc de grădină, se întindea o curte înţesată de chiriaşi şi de lături.

Impresiunea din copilărie, însă, fusese trainică ; firea lui, înclinată spre poezie, îi da nostalgii vagi după trecut ; mai ales că avea să se izbească, în casă, de o proză teribilă : nişte fraţi răi ; surorile, fete mari, trecute, nervoase ; nu-l mîngîiase nimeni, aproape niciodată, pe copilul acesta ; nimeni nu vrusese să ştie ce face el la şcoală. Totuşi, era totdeauna întîiul, şi nu o dată plînsese cu hohote, ca să înduioşeze inima tatălui, să-l înduplece să-i ia cărţile trebuincioase ; căci întotdeauna îl asuprea acelaşi răspuns, poate îndreptăţit, al acestui om, căruia atîtea greutăţi şi griji îi dau amărăciuni îngrozitoare.

— Lasă-mă în pace, băiete ; mai împrumută şi tu de la alţii ; cu dragă inimă ţi-aş da, dar dacă nu sînt parale... Ce, vrei să mă vînd ?...

Cele dintîi lecţii de compoziţie le făcu în clasa întîi din gimnaziu. Cînd cumpără antologia, n-avu răbdare pînă acasă. Se opri în Cişmigiu şi-i tăie foile. Întîia poezie ce întîlni, *Vara la ţară*, apoi micile încercări de descrieri ale naturii desfăşurată pe orizontul gîndurilor lui de copil trăit în necazuri o lumină puternică de soare, de fericire. I se păru că a găsit viaţa adevărată şi porni spre casă, răpit de iluzii, strîngînd cartea cît mai bine, ca pe o comoară, ca pe o dezlegare norocită a unui vis frumos. În noaptea aceea ceti mult la lumina tristă a lămpii şi încercă întîiele rînduri originale : *Grădiniţa mea*. Voia să descrie o grădină, ajutat de cartea de compoziţii şi de amintirea nucului, a caişilor şi a brazdelor din curtea părintească. Glasul mamei îl deşteptă întru tîrziu şi-l întrerupse :

— Mai lasă cetitul. Ce te-a găsit astă-seară ? Ai prăpădit tot gazul...

Într-adevăr, cel dintîi în casa aceea el a stat veghind atîta la lampă.

Ceilalți doi frați n-avuseseră de loc nevoie. Unul era sergent major, iar celălalt învățase școala de meserii pe jumătate, și acuma conducea o mașină de drum-de-fier.

Însemnătatea lor atît de mică în lume le îndepărtase chiar îngrijirea unor rude bogate ce aveau. Vărul bătrînului Cîmpeanu, un mare proprietar, tot Cîmpeanu, le-ar fi putut veni în ajutor. Dar în caracterul familiei intra un fel de mîndrie greșită ; lui Cîmpeanu cel sărac nu-i venea să dea atîtea ocoale bogatului Cîmpeanu, căci nu erau departe timpurile cînd lui însuși îi stase în mînă să-și ajute vărul odată. Cel din urmă, totuși, păstra oarecare recunoștință, căci la timpuri grele îi da mînă de ajutor : lua cărți la copii, haine uneori, la Paște, și le da și puțini bani de cheltuială.

În anul cînd George ajunse în clasa a patra de liceu, fu silit să-și schimbe școala, căci se mutaseră într-o stradă îndepărtată a unei alte mahalale. Aci aveau curte și puțină verdeață. George își învăța lecțiile la umbra unui lăstar de viță ridicat pe doi pari. Tot aici și surorile lui, pe scăunele, tiveau cîte o bucată mare de albitură, primită cadou de la unchiul și din care aveau să facă rufăria casei.

Acolo scrise el compoziția lui, atît de aplaudată, sub farmecul căldurii de septembre, într-o duminecă. Surorile, nelipsite de lîngă dînsul, vorbeau mereu.

— Fetelor, mai tăceți, căci nu mai pricep nimic.

Una din ele îl privi atunci ironic și zise celorlalte :

— Cum o fi ieșit ăsta, soro, așa învățat ? Bre, da' mare filosof... d-al lui Crivăț !...

Toate rîseră. Filosoful lui Crivăț se stăpîni să nu plîngă ; avu răbdare să rămîie tot acolo ; se dete mai la o parte și, ca o protestare împotriva acestei insulte aduse sfintei învățături, se sili și scrise cea mai frumoasă pagină de întristare : un copil luptînd cu sărăcia pentru ca să învețe carte, pagină care izbuti să producă în clasa-ntreagă un murmur de admirație.

Cînd veni acasă, triumfător, se așeză la umbră, lîngă viță, și se gîndi cum ar putea să intre în stăpînirea cîtorva cărți ades lăudate. Cugetul îi zbura acum spre romane, spre descrieri întinse. Găsi mijlocul de a citi scrierea lui Bolintineanu : *Elena*. În timpul acesta luă

o notă rea la matematică, urmă aceeași pantă la științele naturale, la limba grecească.

În schimb, îi era drag să traducă frumos *Tristele* lui Ovidiu, și minuna clasa cu probele scrise de la limba română. În ziua cînd se știa că va ceti ceva Cîmpeanu, nimeni nu era lipsă la apel.

Această părticică de glorie nu-l opri, totuși, să piardă din ce în ce la cursurile celelalte. La examenul de limba română luă zece; a doua zi, la matematică, nu se prezintă. Era nerăbdător să termine cele din urmă pagini din *Werther*, de la care fusese întrerupt de examen. Rămase repetent; acasă nu spuse nimic. De vacanță, unchiul său îl luă la țară; avu o bucurie nespusă; pentru întîia oară se depărta de București. Natura măreață, bătrînii stejari îl primiră ca pe un frate. Satul era frumos prin sălbăticie: un cătun ascuns între dealuri, umbrit de păduri răcoroase. Erau acolo cîteva familii.

Pentru întîia oară George începu să dea alt înțeles frazelor ce-și amintea din romane; făcuse o cunoștință încîntătoare: fata arendașului. Luă iarăși condeiul și, îmbătat de ochi negri și de zîmbet cu gropițe, încercă o impresie aproape copilărească: *Întîia iubire, dedicată* domnișoarei E... S.. Căută să nu lipsească de la început un *motto* și de la sfîrșit data și locul. Trimise improvizația la o gazetă; era vară, și redactorii în vacanță; dar nici încercarea nu era tocmai lipsită de talent. Fu publicată...

Cît stătu la țară, înconjurat mai mult de fete, învăță o viață nouă, de fante; își privea ades, cu durere, îmbrăcămintea, destul de modestă; căpătase o încredere prea mare în puterea condeiului; cugetă la mulțimea anilor școlari viitori și la lipsa de mijloace a familiei. Icoana profesorului de matematică îi da fiori.

În București încercă un simțimînt groaznic: ura pentru școală. Gazeta care-i publicase scrierea îl primi cu o leafă mică. Părinții îl îndemnară cu bucurie. Timpurile se îngreuiau, vezi, băiatul creștea, cheltuielile se înmulțeau, și o carte de a lui George costa poate pîinea pe cîteva zile.

— Intră, băiete, dacă te plăteşte, îi zise muma. Poate să-ţi fie bine şi aici. Norocul omului nu-l ştie nimeni. Să ne fii încai tu sprijin la bătrîneţe.

George fusese primit corector şi avea dreptul la cîte un articol literar, sub cel mai sever control însă. Crescuse înalt; părea vîrstnic şi faţa prea tristă pentru cei optsprezece ani ai lui.

Unchiul său avea băieţi mari: doi magistraţi şi unul militar, maior. George, în cîteva prilejuri ce avu de a se duce pe acolo, îi văzu pe aceştia prea mîndri faţă de dînsul; aproape dispreţuitori. El atribui totul deosebirii de avere, şi uneori, în deznădejdea unei negre sărăcii, simţea că-i urăşte, şi-i părea rău că n-a învăţat carte înainte, să-i întreacă, să-i poată umili şi el o dată. Unchiul său însuşi îl privea cu ochi protectori; de la ţară, încă, George băgase de seamă că fusese adus pentru îndeplinirea oarecăror slujbe, cari, cu timpul, i se impuneau ca mici datorii; adeseaori fusese trimis la băcănie, sau cu bilete pe la diferite cunoştinţe. Încercase umiliri chiar şi în faţa fetelor; într-o noapte era să plece pe jos la Bucureşti; dar îl opri ruşinea şi frica de necunoscut.

Cu încetul, se simţi pornit împotriva acestor oameni, cari îl stăpîneau prin puterea banului. Umilit rău, într-o seară, de vărul său, maiorul, publică a doua zi în gazetă un abuz săvîrşit şi destăinuit de acesta, în intimitate, în familie. Mai dete la lumină şi unele mijloace de asuprire faţă de ţărani, întrebuinţate de unchiul său la ţară. Din clipa aceea legăturile erau rupte; pe stradă nu-şi mai saluta rudele. Această izolare de acei oameni cari l-ar fi putut ajuta la nevoie îl făcu să se avînte şi mai mult în lupta pentru trai. Puterile însă îi erau slabe, căci avea firea bolnăvicioasă; îl mişca orice; moartea tatălui său îl făcu să rătăcească două zile, nebun, pe străzi, neputîndu-şi da seama cum pot să existe nenorociri aşa de mari. Toţi ai casei primiră cu resemnare durerea. Numai el se topea din zi în zi; nu putea dormi noaptea; muncea la gazetă pentru ca s-aducă bani în casă.

Bucăţile lui literare, însă, erau găsite prea fără energie, prea anemice. Noaptea, lîngă lampă, se chinuia,

ofta lîngă rîndurile scrise, căci vedea bine că n-a izbutit să aştearnă pe hîrtie decît prea puţin din ceea ce voise. A, dacă ar fi trebuit să dea lumii, o dată cu viaţa toată, lumea lui de gînduri, ar fi murit cu drag pentru un cuvînt care s-o întrupeze. Dar era slab, ochii împăienjeniţi, capul greu. Adesea intra în plapomă, înspre ziuă, tremurînd. A doua zi găsea pe masă hîrtia albă, sau plină de rînduri şterse, de figuri ciudate şi de picături din sudoarea frunţii lui.

Ceva i se părea neînţeles; puţini, prea puţini dintre prieteni găseau bune scrierile lui. Mulţi nici nu ştiau că el scrie undeva. Unii, chiar, i-au mărturisit sincer că sînt rele.

În timpul unor alegeri politice, fiind materie multă la gazetă, i s-au respins scrierile lui:

— Sînt prea slabe, domnule Cîmpeanu; prea slabe; mai slabe chiar decît d-ta, îi zise un redactor.

Împotriva durerilor neaşteptate, experienţa îl înarmase cu o mîngîiere; ideea morţii posibile îi sta vie în minte. Adesea, în faţa unui afront prea mare, a unei umiliri sau a unei nenorociri ameninţătoare, icoana unui revolver cu şase focuri, a unui boschet de la Şosea şi a tîmplei sfărîmate l-a susţinut.

„Numai de mila mamei nu mă omor; dar într-o zi am să trec şi peste slăbiciunea asta".

Viitorul i se arăta, în clipele acestea, cernit, mohorît; lumea îi apărea ca o hidră nesătulă, cu ochi îndîrjiţi, cu gheare neobosite, aşteptînd să-l prindă, să-l chinuiască, să-l învenineze, să-l omoare cu încetul. Scotea banul din ce în ce mai cu greutate; locul de corector i-l disputau atîţia!...

O soră a lui, în disperare, aduse o pată pe moralitatea casei, singura neatinsă; avea un amant, un epistat din mahala.

În acest timp, George începu să lucreze la o dramă în versuri, *Prigonitul*, din care publică mici fragmente. Aceasta atrase atenţia unui cerc de prieteni, cari scoteau o revistă, *Recolta literară*. Îl aduseră acolo, cu făgăduiala împărţirii cîştigului. Lăsă gazeta şi munci cîtva timp pentru *Recolta*. Însă obosi curînd şi aici.

Lumea înconjurătoare îl supăra din ce în ce ; începuse a vedea în fiecare om un izvor nesfîrșit al răutății.

Într-o zi luă din scrin revolverul fratelui său, mecanicul. Îl învîrtea în mîini și plîngea.

„Ce are cu mine lumea ? Va să zică, drepte erau vorbele cari îmi sunau, încă de mic, în urechi, că lumea e rea, că lumea nu te lasă să trăiești ?... Fiecare om o fi ca mine în lupta asta crîncenă cu răutatea lumii ?... Și fiecare o ieși el așa învins din ea, cum sînt eu ?... Dar atunci ar trebui să fie o lume de biruiți, și totuși știu atîția cari par cuceritori !..."

În minte i se ivi atunci, batjocoritoare, figura maiorului, vărul său. Avu un fior de frică, vru să strige ajutor ; i se păru că zidurile îl înăbușesc ca într-o închisoare. Puse repede revolverul la loc. Își stăpîni groaza ; dar avu o tremurare nervoasă puternică ; tîmplele îi zvîcneau ; în noaptea aceea aiură ; iar a doua zi fu așezat în patul în care zăcuse tatăl său. Odaia și patul acela păreau destinate celor din casă meniți să moară...

— Altul ar fi putut scăpa, zise doctorul, acesta e prea slab ; sînt niște friguri cerebrale violente.

Cei din casă abia îl stăpîneau ; avea porniri nebune, să fugă, să fugă...

— Lăsați-mă ; odaia mă-nădușă !...

Într-o miercuri, pe-nserate, avu un ceas de liniște...

— Simt așa, un bine, mamă ! Parcă toate-mi plac acum ; chiar și viața.

Ceru caietele din școală ; chemă pe un vecin, fost coleg, și-l rugă să-i citească frumos compoziția pentru care fusese lăudat în ziua aceea atît de fericită și atît de depărtată. Ascultînd, parcă trăia în acele timpuri pierdute... Ce bine descrisese el unele lucruri ! Ciudat ! Căci pe atunci nu cunoștea lumea mai de loc... Cine i-o fi spus că acele lucruri erau așa ? Desigur, presimțirea...

Gînduri triste îl năpădiră iarăși mai cu furie, căci iarăși se învinuia de ce nu învățase mai departe. Ar fi dorit să scape de moarte, dar... cînd se gîndea că scapă un nenorocit, un proletar, un „filozof de al lui Crivăț"

În noaptea aceea se stinse, cu *Werther* în mînă și cu scrierea sa din urmă, *Prigonitul*, sub căpătîi.

Fratele său, sergentul-major, alergă la unchiul bogat, să ceară ajutorul obișnuit pentru „așa împrejurare".

Era de dimineață; maiorul venise de la cazarmă și cînta prin casă, voios, însă fals și răgușit, *Margareta*.

Bătrînul Cîmpeanu primi vestea cu un ușor gest de întristare și sună în buzunar cheile de la casa cu bani, pe cînd maiorul, cu ochii nemișcați de pe o carte, distrat, ca și cum ar fi citit tare ceva acolo, zise:

— Ce vrei!... Așa sînt toți ăștia: filosofii, poeții, savanții... Ei nu pot să trăiască; ei sau mor, sau, în tot cazul, se omoară singuri.

(1895)

De astă dată luase o hotărîre bărbătească ; în seara aceea chiar trebuiau jertfite...

Sărmanele plete ! Cu cîtă îngrijire părintească fuseseră crescute, pieptănate, lustruite ! Şi acum, o clipă numai, un uşor asalt de foarfecă, o brazdă trasă de maşina numărul trei, şi... adio îmbelşugate şi unice semne ale pornirilor lui poetice !

De cîte ori nu şi le contemplase poetul ceasuri întregi în oglindă ! De cîte ori degetele lui delicate nu s-au plimbat alene printre ele, ca şi zefirul de iunie prin lanurile fragede de mei ! Cîtă ură şi pizmă stîrniseră ele în inima atîtor pleşuvi, prigoniţi de soartă, lipsiţi cu desăvîrşire de talent şi de păr...

Iar tu, bărbier sălbatec şi fără inimă, pentru o sumă neînsemnată de bani, cum ridici, sau mai bine zis cum dai jos, cu o singură lovitură, o lume de iluzii, de visuri, de ritmuri şi de rime !

Lacrimi mari, cristaline, se rostogolesc pe faţa îndurerată a sărmanului „copil al suferinţei".

Ce l-a condus oare la această jertfă ? Ce l-a putut face să-şi stăpînească emoţia şi să-i poată zice — fără nici un tremolo în voce — bărbierului încremenit :

— Domnule Ghiţă, tunde-mă la piele !...

Vreo boală tristă ameninţa să-i răpească frumoasa podoabă, şuviţă cu şuviţă ?

O, nicidecum ! Dimpotrivă ; părul poetului dase dovezi de o eroică rezistenţă încă din şcoală, cînd nici un fir nu rămînea în palmele dascălilor cari-i încercau tăria.

Atunci, ce altă fatală şi neînvinsă cauză îl hotărîse la această dureroasă despărţire ?

Poetul singur ne va răspunde cu întristare: „Un amor nenorocit! Iubesc, și iubita mea urăște... pletele."

— Poete, vino tuns, și atunci ne vom înțelege, i-a zis dînsa.

A fost sentința, și el s-a executat cu resemnare. De la bărbier, era hotărît să se ducă drept la *ea*.

Însă, cînd încercă pălăria, aceasta îi acoperi deodată ochii, nasul și mustățile. Rămăsese prea largă... Se uită în oglindă: capul îi era mic, mic ca un balon desumflat...

Într-un suprem avînt de indignare, avu atunci poetul o inspirație sublimă, cea dintîi care-l surprinse fără plete: odă în metru antic, scurtă ca și părul său tuns, coprinzătoare ca și inima-i zbuciumată de amor și de mîhnire:

Adio, lungi, divine, dese plete,
Nepreţuit şi drăgăstos tezaur!!
Vă plîng şi sînt furios ca şi un taur;
Dar... m-a învins capriţiul unei fete...
Hidoase foarfeci, zăngăniţi în ciudă,
Păstraţi şi părăsiţi mereu cadenţa,
Uitînd că poezia-i quintesenţa,
Iar fata ce iubesc e-o rea şi-o crudă...
Ah, m-a învins capriţiul unei fete!
Adio, lungi, divine, dese plete!!

(1899)

LA FINI

— Fragment dintr-o scrisoare —

„...Cînd am sosit cu un tren de noapte, m-a primit numai finul. Pe drum, de la gară, m-a rugat într-una să-l iert dacă nu mi-o plăcea iatacul în care am să dorm.

Şi nici nu era de plăcut. Ce căutau trei dulapuri zdravene într-o cămăruţă unde abia puteai să mai răsufli? Patul trebuie să fi fost pus acolo chiar în seara aceea, pentru mine; se cunoştea că e străin printre lucrurile celelalte. Şedea cam strîmb, cam pe picior de ducă: un pătuc de fier, ruginit, mic, îngust, ca la cazarmă. Trebuie să fi fost al lui Cezar, băiatul cel mare, finul meu. Am prins vreo patru molii, pe care le deşteptasem cu lumînarea, şi m-am culcat. Dar, în loc să dorm, am început să-mi cercetez culcuşul. În dulapuri trebuie să fi fost haine. «Ce ar putea fi altceva?» mă mîngîiam eu singur, amărît că n-au cheie să le deschid. Lîngă uşe, abia acum văzui, în zid, un cuier, şi de cuier prinsă o stafie lată: un cearşaf. N-aş fi dormit fără să văz ce lucruri înveleşte. M-am dat jos, am cercetat, m-am liniştit; erau nişte capoade unsuroase şi mai multe haine bărbăteşti vechi rupte. Şi ce alb şi curat era cearşaful!

Sus, pe dulapul din mijloc, alt morman alb. Sînt o iscoadă şi jumătate. Am pus lumînarea jos, am luat scaunul, m-am urcat pe el, m-am ridicat în vîrful degetelor şi am întins mîna spre morman. Era un şervet. L-am dat la o parte. Am pipăit: cozonaci cu migdale. M-am culcat din nou şi am adormit cu ochii pe zigzagurile nesfîrşite ale zugrăvelii tavanului, în sunetul clopotelor ce îngînau departe Învierea.

Lumînarea am lăsat-o aprinsă.

Tocmai visam că sînt la un birt, în Viena, cînd deschisei ochii. Era ziuă. Pe undeva, pe aproape, se izbeau cioburi, pahare, vase. Am zărit atunci, dincolo de căpătîi, chiar în peretele lîngă care dormeam, o ferăstruie mică, pătrată, cum sînt cele de la poştă. Era închisă de un tulpan. M-am dus şi am dat un colţ la o parte. Dar n-am putut să văz nimic. Mai în fund, o hîrtie vînătă, mohorîtă, astupa geamul. Am muiat mîna în apă şi am făcut un ochi rotund, mic, cît un gologan ; şi atunci am putut să văz ca la panoramă... în bucătărie. Pe zidul afumat din faţă, un triunghi uriaş, de lemn, plin de cîrlige, cu tingiri, tigăi, o ciosvîrtă de miel atîrnată, capace, cratiţe ; se întreceau în vechime, în jupuială, în răni. Mi-am înfundat capul în ochiul de geam, mi-am lipit tîmpla de hîrtia vînătă, mi-am sucit gîtul cît am putut şi am căutat să văz spre stînga. Pe un pat de scînduri, acoperit cu o scoarţă de ţară, lîngă un taler cu lăptuci, două inse : o bătrînă şi o fată. Cea dintîi spăla ceşti şi farfurioare într-un lighean de tinichea. Cealaltă curăţa ridichi de lună. Întîi am crezut că alege cireşi, dar mi-am adus aminte că e zi de Paşte. Se auzeau clocote şi pîlpîiri de flacări dinspre o maşină pe care n-o vedeam. Deodată zăresc întinzîndu-se sub nasul fetei o mînă străină, cu trei degete strînse ca pentru semnul crucii, însă cu vîrfurile în sus. Şi mînă aceasta înfuriată începu să salte în sus şi în jos, şi fata se ridică în picioare cu umilinţă şi se uită la jocul mîinii cu ochii plini de smerenie. Mă întinsei şi mai mult ; mă dureau vinele gîtului. Dar am putut zări : era stăpîna casei, într-un camizon pătat, cu mînecele sumese pînă la umăr. Certa fata pe şoptite.

Tocmai mă miram în gînd cum se îngrăşase şi se rumenise ca o şuncă la faţă, cînd o văzui că întoarce ochii speriaţi spre geamul meu.

Nu ştiu cum am ieşit de sub tulpan, sub care şezusem ca un fotograf cînd îşi potriveşte aparatul. M-am aruncat în plapoma de atlas destrămată, sub care visasem şi mi se împlinise visul cu birtul, şi aşteptam să auz gură, imputări împotriva mea.

Aveam o singură scăpare : să tăgăduiesc pînă la urmă, ca un criminal. Erau acolo atîţia copii pe care ar fi putut cădea bănuiala.

Nişte paşi. O bătaie sfioasă la uşe : poate n-a fost la uşa mea. Aştept. Bătaia se reînnoieşte, mai tare. Îngheţat, am răspuns. A intrat bucătăreasa, pe care o văzusem curăţînd ridichi. Fără să-mi dea bună dimineaţa, îmi zise cu îndrăzneala obişnuită a slugilor vechi :

— Să ne iertaţi de supărare, dar coniţa a uitat tinicheaua cu unt aici.

Şi o dată cu cele din urmă vorbe, se aplecă, gemînd uşor, sub pat.

I-am zis doar atît :

— Poftim.

Apoi, nu ştiu ce a fost : zăpăceală, bucurie ; căci în acelaşi timp cu ea mi-am aplecat şi eu capul, mi-am întins mîinile ca un copil care se coboară de-a buşile şi am început s-o ajut la căutat ; dar bătrîna mi-a răspuns scurt :

— Foarte mulţumim, nu vă mai osteniţi.

Şi trase de urechi afară o tinichea, în chip de joben, descoperită, în care văzui în treacăt un pic de unt topit, la fund.

Un glas de afară strigă :

— Safto, adu şi ouăle !

Şi Safta lăsă tinicheaua pe pragul uşii, îşi strînse poalele fustei între genunchi, se prosternă dinaintea unui dulap şi scoase de sub el o tavă mare, plină cu ouă roşii, albastre şi albe. Unul, alb, fugi din grămadă şi se furişă pe scînduri, de care se sparse. În grabă, Safta nu-l băgă de seamă şi mă lăsă cu el acolo.

M-am dat jos, hotărît să mă îmbrac. Mă munceam cu gîndul cum aş putea să scap, să fug cu cel dintîi tren de după prînz.

Am ridicat perdeaua de la singura fereastră şi am deschis-o.

Da într-o grădiniţă neîngrijită, cu gardul rupt, cu ronturile stricate de paşii copiilor, cu doage de butoaie sparte, rătăcite pe poteci. Doi corcoduşi în floare erau acolo singurul prinos de mulţumire spre soarele care

poleia umilința locului. Am sărit cu ochii peste gard, peste olanele căsuțelor ce-mi stau în față, dincolo de stradă, și m-am împiedicat de clopotnițele pitice și roșii ale bisericii de unde auzeam toaca. Dar m-a deșteptat un cîntec leneș de flașnetă, o sîrbă de pe altă lume, care părea că mă întreabă de ce nu m-am astîmpărat să stau acasă.

Atunci am scos din buzunar scrisoarea finului:

«Nașule dragă, să nu ne mai înșeli ca anul trecut. Te așteptăm cu toții de Paște. Avem curte mare, flori, odăi spațioase, toate din belșug, slavă Domnului! A spus Mița și Cezar să nu cumva să faci ceva să nu vii, că ne supărăm foc.»

. . . . . .

Trenul de după prînz pleacă la patru."

(1907)

Amurgul s-a furişat prin geamurile deschise şi a prins în taina liniştii tot iatacul. Pe sobă, un regiment de soldaţi cît mormolocii s-au oprit s-asculte. Puiu, calul de lemn cu pete vinete şi coada albă, se uită lung din colţ. O şapcă de jocheu s-a aşezat pe rotiţa copitei stîngi din faţă ; e cît o jumătate de minge şi s-a desprins de sus, din cuier, dintr-o uniformă de maior, de roşiori din cine ştie ce regiment de păpuşi... Pe capacul unei lăzi, o tunică de marinar, cu guler mare, alb, brodat cu ancore, doarme, păstrînd încă, în mînecile durdulii, forma braţelor care au încălzit-o de curînd. Din dreapta, un cerc de lemn pămîntiu se uită la ea de aproape, cu ochi mirat. Din stînga, o pereche de ciorapi, mari cît botul de căţel, îşi arată vîrfurile prin deschizătura capacului, vrînd să afle ce se petrece.

Fîlfîie o aripă domoală şi leagănă ca pe o rufă vîjietoarea zmeului cu rotogoale argintii, rezemat sub fereastră.

Printr-o uşe deschisă, de alături — dintr-o odaie de om mare — se văd aici aproape toate jucăriile şi mai ales bunicul lor : patul. E mic, dar întărit voinicește cu două plăşi de frînghiuţă verde ; una s-a lăsat în jos — ca o cortină căzută — alunecînd pe drugii mărginaşi. E semn că aşteaptă. Pe măsuţa de alături, o portocală s-a rătăcit, tremurînd lîngă droaia de sticluţe, care o-nspăimîntă : „extern", „intern", „la ceas o linguriţă", porunci străine, fioroase, nenţelese.

Un mototol de vată, plin de pete roşiatice, şi o cutiuţă cu hapuri negre rîd amîndouă, pe furiş, de frica portocalei.

Dar ce? Şi plapoma albă de mătase şi perna s-au speriat? A, cum stau înghemuite, fiecare în cîte o parte, gata să strige ajutor! Le-a răspuns duşmanul: ici, lumînarea de Paşti, turtă stinsă cu fitilul negru, cocoţată pe creştetul pernei; colo, pietricica de smirnă, răsărită în pînza cearşafului, din senin, ca un blestem.

Perdele mari de umbră se întind deasupra culcuşului gol, înecîndu-l pe nesimţite. Albul piere şi roşul se-nnegreşte. Niciodată n-a scăpătat soarele cu inima aşa de strînsă, ca pentru un drum fără sfîrşit, fără ţintă, presimţind veşnicia.

Dintre roţile unui tren de tinichea, răsturnat pe fereastră, zboară spre iarba din grădină o foaie de hîrtie albă, ca o aripă de porumbel: e o reţetă. Se simte răcoarea serii de toamnă, şi geamurile deschise încă par doi ochi ce cată în pămînt cu deznădejde. De pe banca de mesteacăn, abecedarul deschis, întîrziat acolo, ar vrea să le trimeată o vorbă de prietenie, dar e aşa de mic.

O nouă adiere aduce miros de flori veştede, parcă din alt tărîm. Din văzduh, căutătura de gheaţă a luceafărului încremeneşte în fundul iatacului pustiu.

(1907)

CUPRINS

DIN VOLUME

Domnu Tanu 7
Dintr-o idilă 14
Norocul 17
Nerăbdătorii 20
Poveste nespusă 22
Un plagiat 26
Emma 32
Fratele poetului 38
Simburele 43
De pe culme 46
Obuzul 49
Un dejun 54
Uzufructul 58
Pe drezină 65
„Muza română" 78
Don Bazil 86
Serafima 95
Stîmpeanu, Păunescu et C-nia 104
Dînsa 115
La vreme 122
Cît ține liturghia 143
Lacrămi gătite 146
Acasă 149
Leandrii 152

În rai 157
Spre Slatina 160
Domnu Dincă 169
Thali 171
Între acareturi 176
Vulturii 179
Atena 193
O prietenă 199
Dincolo 203
Perseanu 206
Noi şi vechi 212
Un dor împlinit 215
Marchizul (Parodie) 228
După Rache 232
Calvarul lui Amedeu Burdea 238
Străinul 245
Socrate 255
Casă grea 263
Hoţul 274
Un om în toată firea 279
Insecta 283
În ciuda coanei Dochia 288
Într-un orăşel de provincie 292
Păpuşa 296
La casa din Batiste 301
Miraj 318
Protecţie 322
În goana trenului 324

DIN PERIODICE

Restriste 333
Un ceas de lecţie 336
Două case 340
Surori 354
Întîiul pas 372
Învins 375
Fără plete 384
La fini (Fragment dintr-o scrisoare) 386
Dus 390

Lector : GRIGORE PĂTRAȘCU
Tehnoredactor : POMPILIU STATNAI

Bun de tipar 2 III 1976. Tiraj 15 815 ex. broșate
Coli ed. 18,48. Coli tipar 24,75

Tiparul executat sub cd. nr. 7167
la Întreprinderea poligrafică Galați
B-dul George Coșbuc 223 A, Galați
Republica Socialistă România